

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΡΙΟ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ

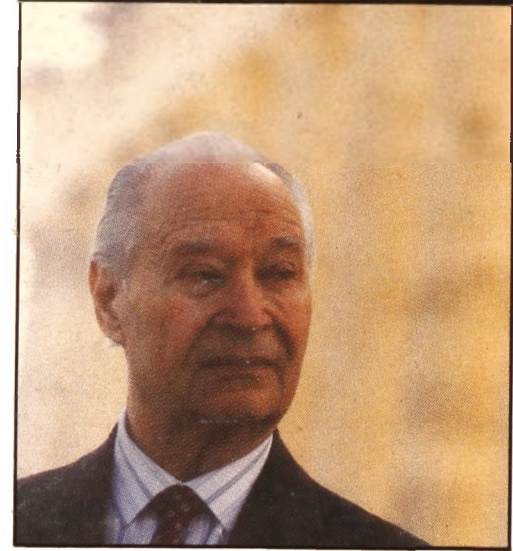
ΑΝΤΙ

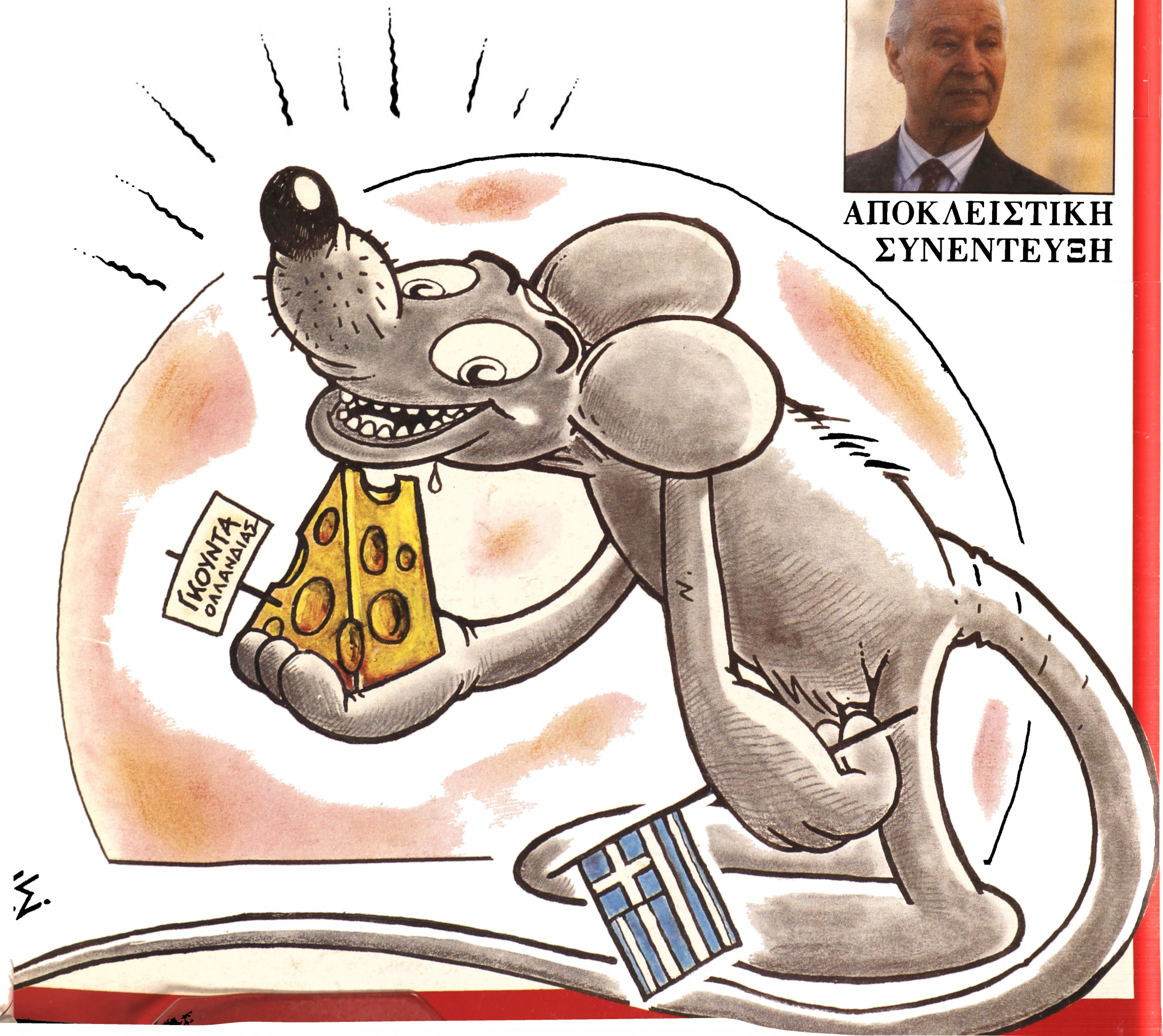
Περίοδος Β'
Τεύχος 488
Παρασκευή
6 Μαρτίου 1992
Δρχ. 250

ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΑΛΕΞΑΝΤΕΡ
ΝΤΟΥΜΠΤΣΕΚ

ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Εκδόσεις Κέδρος

Γ. Γενναδίου 3, τηλ. 36.02.007-36.09.712

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

ΣΤΕΛΛΑ ΒΟΓΙΑΤΖΟΓΛΟΥ

«Καί ο Φαίδων...
ήμουν εγώ!»

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΚΑΛΙΟΤΣΟΣ

Διωγμός απ' την κόλαση

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΟΤΖΙΑΣ

Ο πυγμάχος

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ ΚΩΤΣΙΑΣ

Περιστατικό τα μεσάνυχτα

ΚΩΣΤΟΥΛΑ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

Η φωτογραφία του σταθμού
είσαι εσύ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΝΕΝΕΔΑΚΗΣ

Οι Βουκέφαλοι 1922

ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ Ο ΚΥΠΡΙΟΣ

Ο Σκέλεθρας και άλλα διηγήματα

ΑΛΕΞΗΣ ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ

Βραδυές μπαλέτου

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΤΕΣΣΗ

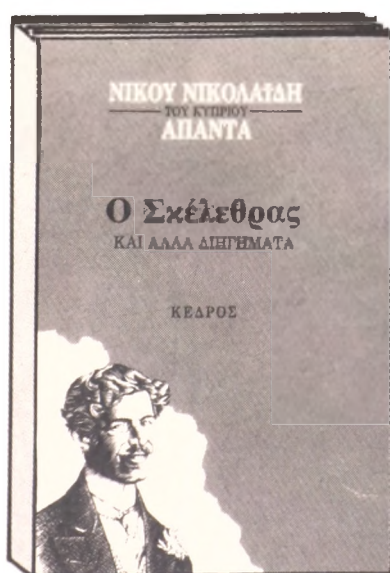
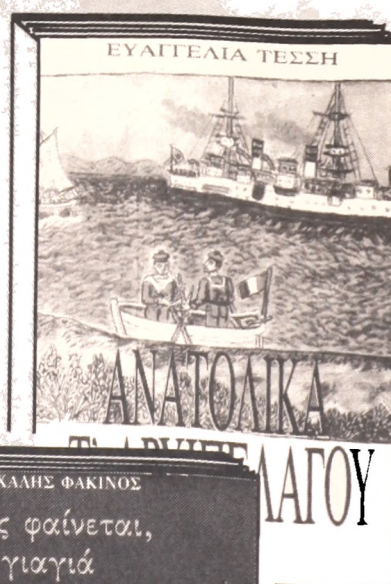
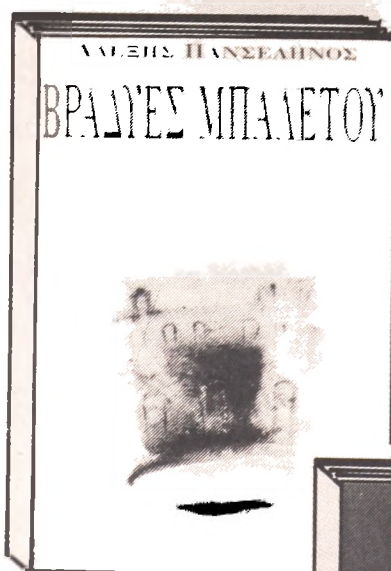
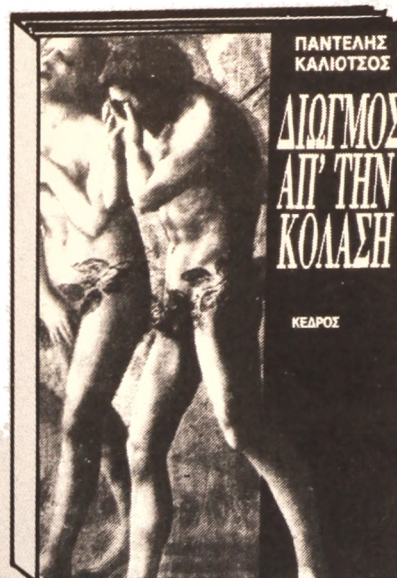
Ανατολικά τ' αρχιπελάγου

Ν.Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ

Με τον τρόπο του Παπαδιαμάντη

ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΦΑΚΙΝΟΣ

Ως φαίνεται, η γιαγιά
κοιμάται ακόμη

• Περίοδος Β'
• Χρόνος 19ος
• Τεύχος 488
Παρασκευή 6 Μαρτίου 1992
Δρχ. 250

**ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**
Δημοχάρους 60 • 115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ.: 72.32.713 - 72.49.300
72.32.819 - 72.48.240
FAX: 72.26.107 - TELEX: 214179 ANTI

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Διαφημίσεις:
ΠΟΛΥΝΑ ΓΚΙΟΚΑ
- Γραμματεία-Λογιστήριο:
ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ
- Σελιδοποίηση, Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
ΜΑΡΙΑ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ
- Φωτοστοιχειοθεσία —
Αναπαραγωγή φιλμς:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ»
Δημοχάρους 60
Τηλ. 72.49.300
- Εκτύπωση:
Νέος Παρνασσός Α.Ε.
Παλλήνη Αττικής 15 344
160 Χιλ. Λεωφ. Μαραθώνος
Τηλ. 66.65.081

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο
εκφράζει τις απόψεις του
συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν
επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού
Εξαμ. 2.700 δρχ.
Ετήσια 5.400
Ετήσια Οργανισμών,
Γραpezών, κτλ.: 20.000 δρχ.
Διοιτητική ετήσια: 4.800

Εξωτερικού
Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
Εξαμνη: δολ. 27
Ετήσια: δολ. 54
Ι.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία -
Αυστραλία - Ωκεανία:
Εξαμνη: δολ. 30
Ετήσια: δολ. 60

• Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

ΓΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 250
ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 350

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας:
Περιοδικό «ANTI»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.48.240
- Για τα βιβλιοπωλεία
Β. Ελλάδας:
Κέντρο του βιβλίου.
Α. Πουλουκτσή και Σια Ε.Ε.
Λασσάνη 9,
Τηλ. (031) 285.857
54 622 Θεσσαλονίκη

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

«ΓΙΑΤΙ ΣΩΠΑΙΝΟΥΝ ΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΜΑΣ;» _____ 12

Τον τελευταίο καιρό, η εξανάσταση γράφεται στις εφημερίδες ή ακούγεται δημόσια: «Μα, επιτέλους, γιατί σωπαίνουν οι συγγραφείς;». Σωπαίνουν; Αναρωτιέται ο συγγραφέας *Αλέξανδρος Κοτζιάς*. Μα δεν σωπαίνουν. Όσο μπορούν, γράφουν.

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ _____ 32

Λίγο πριν από τις βουλευτικές εκλογές η κοινωνική αναταραχή στην Αλβανία παίρνει όλο και οξύτερες διαστάσεις. Τι συμβαίνει πραγματικά; Ο *Χ.Γ.Π.* σε ένα ενδιαφέρον οδοιπορικό στην ταραγμένη χώρα.

ΑΛΕΞΑΝΤΕΡ ΝΤΟΥΜΠΤΣΕΚ: ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ _____ 27

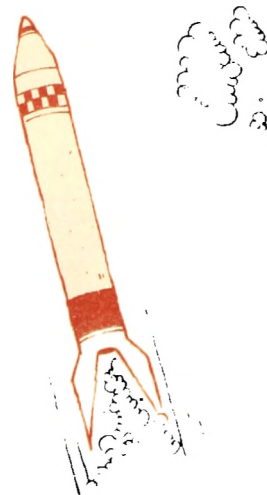
Ο *Αλέξαντερ Ντούμπτσεκ* ήλθε στην Ελλάδα και μίλησε εφ' όλης της ύλης αποκλειστικά για το ANTI στην *Τέτα Παπαδοπούλου*. «Αισθάνομαι δικαιωμένος», λέει σήμερα ο ηγέτης της Άνοιξης της Πράγας.

Αλυτρωτικό μπουκοτάζ _____ 16

Το μπουκοτάζ —που χαρακτηρίστηκε «πολιτική πεζοδρομίου» ή και «πολιτική μπαχάληδων»— έδειξε ανάγλυφα την κυβερνητική ανευθυνότητα σε κρίσιμους τομείς και σε ακόμη κρίσιμότερη περίοδο. Γράφει ο *Χρ. Κυριαζής*.

ΑΡΙΣΤΕΡΑ - ΠΑΣΟΚ: Παράλληλες πορείες ολίγων τεμνόμενες _____ 22

Επιθέσεις φιλίας ΣΥΝ προς ΠΑΣΟΚ, «θα δούμε» ΠΑΣΟΚ προς ΣΥΝ... Πάγκαλος, Λογοθέτης, Ανδρουλάκης, Γιάνναρος κάνουν παιχνίδι κι η Δαμανάκη κάνει το διαιτητή.

ΠΟΛΕΜΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

Μια ανάλυση των πόρων για τα εξοπλιστικά προγράμματα τις τελευταίες δεκαετίες (1948-90), η αυξητική τάση που παρουσιάζουν και οι επιπτώσεις τους στην ελληνική οικονομία και στην αύξηση του εξωτερικού χρέους.

ΣΕΛ. 24

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ _____ 5

Στάθης
ΠΟΛΙΤΙΚΟ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ _____ 6

Ακόμα πιο δύσκολες ώρες
ΑΝΤΗΝΩΡ

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ _____ 8

ΤΥΠΟΣ _____ 11

ΔΙΑΛΟΓΟΣ _____ 46

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ _____ 49

Θυμόμαστε τον Κ.Θ.
Δημαρά. Υποδεχόμαστε τον
Λου Ρηντ. Ξαναδιαβάζουμε
τον Μπάυρον και τον Γχάιτε.
Και επαναπροσδιορίζουμε τις
προοπτικές του ελληνικού
κινηματογράφου.

Εξώφυλλο:
Γιώργος Σεργάκης

ΚΑΙΡΟΣ ΝΑ ΣΟΒΑΡΕΥΤΟΥΜΕ

ΙΣΩΣ να διανύουμε μια από τις κρίσιμότερες φάσεις της μεταπολεμικής μας ιστορίας, μέσα από όρους οι οποίοι ουδέποτε παρουσίαζαν τέτοια αρνητικότητα. Και οι όροι δεν είναι μόνον διεθνείς. Αφορούν πρωτίστως τις αποδυναμωμένες συνδέσεις στο πλέγμα της εσωτερικής και εξωτερικής μας πολιτικής.

ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ αυτό, η εσωτερική δυσπραγία παραμένει αμείωτη, ή και αυξάνεται. Η οικονομία, το μέγιστο ίσως πλεονέκτημα μιας χώρας σε ένα αποσταθεροποιημένο σύστημα διεθνών σχέσεων, δεν εμφανίζει σημεία που να επιτρέπουν κάποια αισιόδοξη προοπτική στα βασικά μεγέθη: ο πληθωρισμός συνεχίζει τη σταθερή κύμανσή του στο 18%, η εσωτερική ζήτηση εξακολουθεί την απρόσκοπτη πτώση της, η ανεργία διευρύνεται χωρίς να έχει εναλλακτικούς μηχανισμούς κοινωνικής απορρόφησης, τα ελλείμματα θα εξακολουθήσουν την πορεία τους χάρη στους ρουσφετολογικούς συλλογισμούς του κ. Κούβελα και την εισπρακτική λογική των διαχειριστών του δημοσίου ταμείου. Στον τομέα των θεσμών, ο εκσυγχρονισμός γίνεται ολοένα και μακρινότερη πραγματικότητα, με πρώτο θύμα την παιδεία, η οποία στο τέλος θα είναι απλώς μια λέξη χωρίς χρήστες και αντικρύσματα.

ΟΜΩΣ, στο εσωτερικό πεδίο ανήκουν και τα στοιχεία του πολιτεύματος, οι σχέσεις μεταξύ τους και με τους πολίτες αυτής της χώρας. Συνιστούν απαράβατες συνθήκες για την αποτελεσματικότητα οποιουδήποτε σχεδίου κοινωνικής δράσης, ακόμα και του απλούστερου διαχειριστικού. Και εδώ, τα ίχνη της αποδιοργάνωσης είναι τόσο ορατά που δεν αντέχουν σε οποιαδήποτε ερμηνεία: το ότι τα δύο μεγάλα κόμματα ολοένα και πυκνότερα τινάζουν στον αέρα τους στοιχειωδέστερους όρους ενός συμβολαίου που έχουν με τους οπαδούς και εκλογείς τους, είναι κάτι που εικονογραφείται με τον παραστατικότερο τρόπο στην κρίση που έχουν στα ανώτερα κλιμάκιά τους και στην συνακόλουθη αδυναμία εκπόνησης πολιτικής. Μένουν, βέβαια, οι συσκέψεις για την εξωτερική πολιτική υπό τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, οι οποίες μένουν στο κενό, αν τουλάχιστον κρίνουμε με μέτρο τη γενικότερη ρητορική, την περιγραφικότητα και την έλλειψη συνεκτικού οράματος που χαρακτηρίζει τις τοποθετήσεις και ενέργειες της πολιτικής ηγεσίας —π.χ. στις προ ημερησίας διατάξεως συζητήσεις στη Βουλή.

ΜΕ ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ελάσσονες των στοιχειωδών στο εσωτερικό πεδίο, η «μάχη» στα ζητήματα των εξωτερικών σχέσεων της χώρας σημαδεύεται από την επιδείνωση των δεδομένων, πρώτα απ' όλα στο άμεσο διεθνή περίγυρο της χώρας. Η σημαντική διαφορά με προγενέστερες περιόδους της μεταπολεμικής φάσης της ιστορίας μας, έγκειται στο ότι η κατάρρευση ενός πάγια δεδομένου, μέχρι το '89, πλαισίου διεθνούς ισορροπίας προκάλεσε το άνοιγμα πολλών ταυτοχρόνως μετώπων· πέραν του Κυπριακού και των συναφών προς αυτό ελληνοτουρκικών σχέσεων, ο βαλκανικός χώρος δεν αποτελεί πλέον ένα λίγο - πολύ ενιαίο συγκρότημα με σταθερές θετικές σχέσεις προς την Ελλάδα, αλλά έναν κατακερματισμένο, στρατηγικά, ιστό κρατών και κρατιδίων, τα οποία διαμορφώνουν ξεχωριστά —και σωρευτικά στις επενέργειές τους— σημεία τριβών με τη χώρα.

ΟΙ «ΑΞΟΝΕΣ» που υπήρχαν μέχρι τώρα μεταξύ Βαλκανίων και Ελλάδας έχουν διαλυθεί, δημιουργώντας μια αστάθεια στρατηγικού χαρακτήρα στις αναφορές της εξωτερικής μας πολιτικής, χωρίς να υπάρχουν εναλλακτικά σχήματα αντιμετώπισης της νέας κατάστασης από τη σημερινή πολιτική ηγεσία και με δεδομένη την αδύνατη, προς το παρόν, επανεξισορρόπηση στη Βαλκανική με την ενσωμάτωση των κρατών τους σε νέα διεθνή σχήματα.

ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ αυτής της ρευστότητας και της εσωτερικής αδυναμίας της χώρας, υπάρχει ένας ορατός κίνδυνος, που δεν ήλθε στην επιφάνεια μόνο με το πρόσφατο «μπούκοτάζ» ολλανδικών και ιταλικών προϊόντων: ο κίνδυνος υπονόμευσης μιας πολιτιστικής διάστασης που απέκτησε μετά από πολλά χρόνια η εξωτερική πολιτική της χώρας με την ένταξή της στον ευρωπαϊκό ορίζοντα. Και αυτός ο κίνδυνος, συνοδεύεται από μια αναρρίπιση συλλογικών συμπεριφορών μισοξενισμού, απομονωτισμού και ενδοστρεφούς αλτρωτισμού.

ΟΙ ΚΙΝΗΣΕΙΣ, λοιπόν, απαντούν υπεύθυνο σχεδιασμό, εγνωσμένη ικανότητα αντίληψης των ορίων ανάμεσα στην πολιτική και τον τακτικό εκβιασμό, συγκρότηση μιας μακροπρόθεσμης προοπτικής και στόχων. Και, κυρίως, απαντούν ένα μέτρο πολιτεύεσθαι στο εσωτερικό, η έλλειψη του οποίου αποτελεί σήμερα ασφαλής ένδειξη κοινωνικής, πολιτικής και ηθικής δυσπραγίας. Και το μείζον πρόβλημα είναι ότι έχει αρχίσει προ πολλού η αντίστροφη μέτρηση στο γοργά εξελισσόμενο διεθνές περιβάλλον, έτσι που να μην υπάρχει η πολυτέλεια του χρόνου για να αποκατασταθεί το αποδιοργανωμένο πλέγμα που συνδέει την εσωτερική και την εξωτερική διάσταση της ελληνικής πολιτικής.

αντί

ΟΦΕΙΛΩ ΝΑ ΣΕ
ΠΡΟΕΙΔΟΤΟΙΗΣΩ ΟΤΙ
Ο ΜΠΟΥΣ ΓΝΩΡΙΖΕΙ, ΠΟΣ ΓΙΑ
ΤΑ ΔΑΚΡΥΑ ΣΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΟΥ
ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙΣ ΚΡΕΜΜΥΔΙΑ...

ΜΑΙΚΛ, ΣΕ
ΔΙΑΒΕΒΑΙΩ! ΑΥΤΗΝ ΤΗ
ΦΟΡΑ ΕΙΝΑΙ ΑΓΓΟΥΡΙΑ...

ΚΥΤΡΙΑΚΟ

ΛΑΒΑΝΙΑ

ΣΤΑΘΗΣ ΙΙ'92

Ακόμα πιο δύσκολες ώρες...

ΚΟΥΒΑΡΙ» και πάλι τα θέματα εξωτερικής πολιτικής, καθώς —στο «Δεκαπενθήμερο» που επισκοπούμε— το μπουχτοτάζ (ολλανδικών και ιταλικών προϊόντων) διαπλεκόταν με το θέμα «Μακεδονία» και η επίσκεψη Μητσοτάκη στην Τεχεράνη με την αιφνίδια ανακοίνωση ότι ο διάλογος για το Κυπριακό τερματίζεται... Και πλάι σε αυτά, η προοπτική «καθόδου» του γιουγκοσλαβικού εμφύλιου προς Νότο, με την Βοσνία επί ποδός πολέμου και την Αλβανία σε πλήρη κατάρρευση! Πώς διαγράφεται, άραγε, ο «θετικός και σταθεροποιητικός ρόλος της Ελλάδας στον χώρο των Βαλκανίων»;

ΤΥΠΙΚΑ, το θέμα του μπουχτοτάζ «έληξε» από το περασμένο Σάββατο, όταν ο πρωθυπουργός δήλωσε ότι ενέργειες του είδους αυτού μπορούν να ανοίξουν τους ασκούς του Αϊόλου. Πρόκειται —πρόσθεσε— για ενέργεια αντικοινοτική, η οποία «μπορεί να λειτουργήσει δυσμενώς για την χώρα μας». Το ερώτημα, ωστόσο, είναι σε τι βαθμό η «λαϊκή πρωτοβουλία» θα συναινέσει στην εκτίμηση αυτή και σε τι βαθμό οι ιδιοκτήτες των «σούπερ μάρκετ» θα κατεβάσουν τις «ειδικές επιγραφές» από τα καταστήματά τους. (Μπουχτοτάζ, όπως είναι γνωστό, είχε εκδηλωθεί και κατά της Κοκα-Κόλα, όταν «η Κόκα-Κόλα νίκησε τον Παρθενώνα», διάβαζε όταν χάσαμε την «Χρυσή Ολυμπιάδα»... Πλην το μπουχτοτάζ εκείνο έμελλε να έχει την ζωή των ρόδων).

ΠΕΡΑ ΑΠΟ την συνέχιση ή μη συνέχιση του μπουχτοτάζ, όμως, το πρόβλημα είναι «εμείς τι κάνουμε;», στην περίπτωση που οι εταίροι μας —ο ένας μετά τον άλλον— αρχίσουν να αναγνωρίζουν το κράτος των Σκοπίων. Παραμένει γεγονός, βέβαια, ότι στην πρόσφατη Σύνοδο των Βρυξελλών, το Συμβούλιο Πολιτικής Συνεργασίας προτίμησε να «αναβάλει» την εξέταση του θέματος. Όμως οι αναβολές δεν είναι ατέρμονες και, αργά ή γρήγορα, θα κληθούμε να αντιμετωπίσουμε καταστάσεις προφανώς όχι ευάρεστες. Ενώ δεν είναι λίγοι οι αναλυτές εκείνοι που υποστηρίζουν ότι, αντί της «μά-

χης για μια ονομασία», η Ελλάδα μπορεί να επιλέξει άλλες πολιτικές και τακτικές.

Ο διάλογος με την Τουρκία

Η ΠΙΟ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ εξέλιξη του «Δεκαπενθήμερου» υπήρξε, ασφαλώς, η κοινή διαπίστωση του πρωθυπουργού Μητσοτάκη και του προέδρου Βασιλείου ότι η Άγκυρα ανέτρεφε όλες τις προϋποθέσεις συνέχισης του διαλόγου στο Κυπριακό, ταυτιζόμενη πλήρως με την τυφλή αδιαλλαξία του Ντενκτάς.

ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ αυτή, ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ Α. Παπανδρέου είδε, αμέσως την «δικαίωση της πολιτικής του» (η τελευταία του τοποθέτηση ήταν «όχι στο διάλογο, ναι στους διαύλους επικοινωνίας με την Τουρκία»...) και το ίδιο πράγμα υποστήριξαν, στην Κύπρο, οι οπαδοί της «ακινησίας»... Όμως δεν χωρεί αμφιβολία ότι ούτε η Ελλάδα, ούτε η Κύπρος έχασαν τίποτε από την συνάντηση του Νταβός. Αντιθέτως, μπορούν να επικαλεσθούν, το Νταβός, την καλή, δηλαδή, προαίρεση της ελληνικής πλευράς, για να αποδείξουν —για μια ακόμη φορά— την τουρκική αδιαλλαξία.

Η ΟΠΟΙΑ αντιπαράθεση, όμως, ως προς την «χρησιμότητα» ή όχι του διαλόγου με την Τουρκία δεν μειώνει την αξία της επόμενης κίνησης. Και όλες οι ενδείξεις λένουν ότι το επόμενο βήμα της Λευκωσίας είναι μια νέα προσφυγή στο Συμβούλιο Ασφαλείας. Οι οπαδοί της «ακινησίας» θα υποστηρίξουν, ίσως, ότι και η νέα αυτή προσφυγή είναι καταδικασμένη. Ενδέχεται να επικαλεσθούν μάλιστα, το ότι για την Ουάσιγκτον, και προσωπικά για τον Μπους, το Κυπριακό έπαυσε πλέον να αποτελεί θέμα προτεραιότητας. Ωστόσο, άλλος δρόμος για την επίλυση του Κυπριακού —πέρα από την συνεχή «υπόμνηση» και «ανακίνησή» του, σε όλα τα διεθνή *fora*— δεν υπάρχει. Ο εφησυχασμός, η «ακινησία», η φιλοσοφία «και έτσι καλά είμαστε», απλώς νομιμοποιεί τα «τετελεσμένα» και, φυσικά, οδηγεί

στην καταβαράθρωση του εθνικού μας θέματος.

ΟΣΟ ΓΙΑ την «αλλαγή» της στάσης το Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ (αν πρόκειται περί «αλλαγής»...) δίδονται δύο εξηγήσεις. Η πρώτη υποστηρίζει ότι και ο Ντεμιρέλ δε μπόρεσε να «δαμάσει» τους σκληροπυρηνικούς του τουρκικού υπουργείου Εξωτερικών, δέσμιος των οποίων είναι ο εκάστοι Τούρκος πρωθυπουργός... Η δεύτερη υποστηρίζει ότι η ένταξη στην Ευρώπη δεν αποτελεί, αυτή την στιγμή, την υπ. αρ. 1 προτεραιότητα της Άγκυρας, η οποία επικεντρώνει την προσοχή της στην αξιοποίηση των «νέων καταστάσεων» που διαμορφώνονται τόσο στον βαλκανικό χώρο, όσο και στις πρώην σοβιετικές μουσουλμανικές δημοκρατίες. Ήδη η Τουρκία διατηρεί «εγκάρδιες» σχέσεις με τις δημοκρατίες αυτές (με επιχειρήσεις και επενδύσεις πολλών δισεκατομμυρίων), ενώ, από την άλλη, δεν αποκρύπτει την «αγωνία» της για τα συμβαίνοντα στο Αζερμπαϊτζάν, τασσομένη, φυσικά, κατά των Αρμενίων!

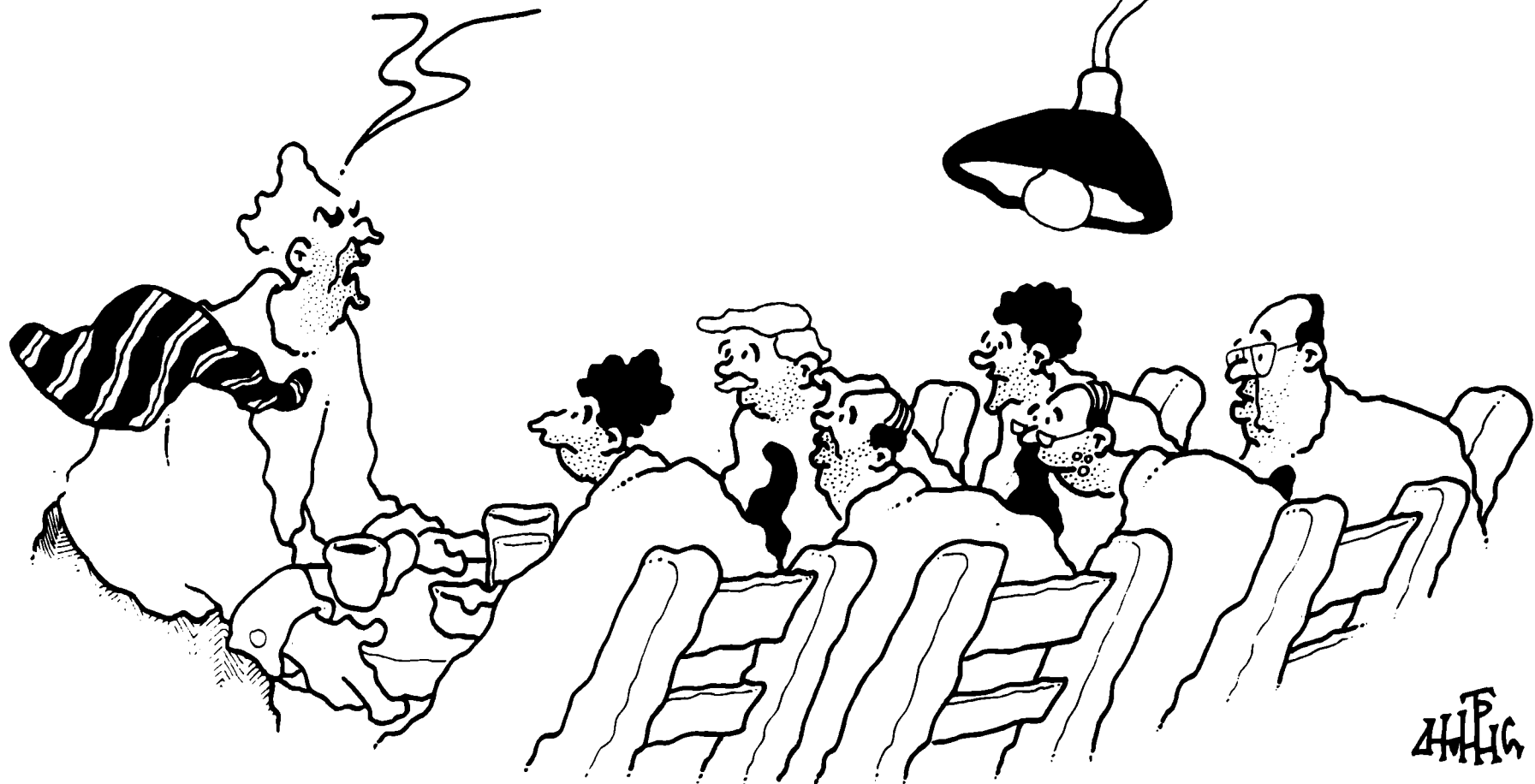
Οδοιπόρος στα Σούσα...

ΣΤΗΝ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ της Τουρκίας, όπως και στην προκλητικότητα των Σκοπίων, αναφέρθηκε ο κ. Μητσοτάκης και κατά την επίσκεψή του στην Τεχεράνη. Προφανώς ο Έλληνας πρωθυπουργός αναφέρθηκε στους... προκατακλυσμιαίους δεσμούς που ενώνουν τους Πέρσες με τους Έλληνες, αποτέλεσμα των οποίων ήταν η προθυμία των Ιρανών ιθυνόντων να «κάνουν δουλειές» μαζί μας... Όσο για την περίφημη ειρηνική επιστολή που έστειλε ο Μ. Αλέξανδρος στο Δαρείο, μετά την μάχη της Ισού, και την οποία επικαλούμαστε, σήμερα, για να αποδείξουμε το «αυταπόδεικτο» —ότι «η Μακεδονία ήταν και είναι ελληνική»— δεν είναι βέβαιο ότι την μνημόνευσε ο Έλληνας πρωθυπουργός!

(Το γράμμα του Μ. Αλεξάνδρου προς τον Δαρείο άρχιζε ως εξής: «Οι υμέτεροι πρόγονοι ελθόντες εις Μακεδονίαν και εις την άλλην Ελλάδα, κακώς εποίησαν ημάς· εγώ δε των Ελλήνων ηγεμών κατασταθείς και τιμωρήσασθαι βουλόμενος Πέρσας, διέβην εις την Ασίαν, υπερβάντων υμών»...).

● ΚΑΤΑ ΤΑ άλλα, και μια και βρισκόμαστε ακόμα στην περιοχή θεμάτων εξωτερικής πολιτικής, δεν μπορεί να μην καταγράψουμε την επίσκεψη του Αλεξάντρ Ντούμπτσεκ, ύστερα από πρόσκληση του προέδρου της Βουλής Αθ. Τσαλδάρη —επίσκεψη που αναχύκλωσε μνήμες και εμπειρίες

ΔΕΝ ΜΠΟΡΕΙΣ ΕΣΥ ΠΑΓΚΑΛΕ ΝΑ ΔΙΑΦΩΝΕΙΣ
ΤΡΕΙΣ ΜΕΡΕΣ ΚΙ Ο ΚΑΗΜΕΝΟΣ Ο ΣΗΜΙΤΗΣ
ΜΟΝΟ ΕΝΑ ΑΠΟΓΕΥΜΑ!...
ΤΕΛΕΙΩΝΕ ΛΟΙΠΟΝ...ΝΑ ΠΡΟΛΑΒΕΙ
ΝΑ ΧΑΡΕΙ ΚΑΙ ΚΑΝΑΣ ΑΛΛΟΣ!...

μόνο στους αριστερούς. Αυτό, επιβεβαιώθηκε και από τη ρήση του προέδρου της δημοκρατίας, Κ. Καραμανλή, όταν, σε κάποια στιγμή, του είπε: «Όταν οι Έλληνες αφέρονται στην Τσεχοσλοβακία, ενούν Ντούμπτσεκ»!

Σπάτα και τα αρχαία

ΙΟΥΣΙΟ, όμως, ήταν το δεκαπενθήμερο, στις εσωτερικές εξελίξεις: Από το νομοέδριο που κατατέθηκε ήδη στην Βουλή και θέτει όρια σε μισθούς και συντάξεις (στο μίσιο, τις τράπεζες και τις ΔΕΚΟ), ως πρόταση Θ. Πάγκαλου, για συγχώνευση ΠΑΣΟΚ και Συνασπισμού σε ενιαίο κόμμα, την επανεμφάνιση του νέφους και την «έκδοση» της «Καθημερινής» ότι ένας τεράσιος αρχαιολογικός χώρος πρόκειται να φεί για πάντα, κάτω από την ασφαλτοδρομίου των Σπάτων...

ΚΑΙ ΩΣ ΠΡΟΣ την «είδηση» της «Κ» για να αρχίσουμε με ένα πολιτιστικό θέμα—ασφαλώς δεν πρόκειται για κάτι το άγνωστο... Όσοι δεν απώλεσαν την μνήμη τους, θυμούνται, πάντοτε, το τι συνέβη το 1984 (τρίτο έτος θητείας του ΠΑΣΟΚ), όταν διεπράχθη το «έγκλημα της Λιάς Οδού». Και τότε, κάτω από τον αχλινόταππητα του υπουργείου Δημοσίων Έργων, ένα κομμάτι της πολιτιστικής μας κληρονομιάς είχε καταστεί «καταναλωσιμότητα». Και τότε, παρά τις διαμαρτυρίες

ενός ολόκληρου κόσμου, η ιστορική μνήμη, η ιστορική αξία του συγκεκριμένου χώρου, είχε αφανισθεί...

Η πρόταση Θ. Πάγκαλου

ΟΠΩΣ ΑΝΑΜΕΝΟΤΑΝ, η πρόταση του βουλευτή και μέλους του Ε.Γ. του ΠΑΣΟΚ, προκάλεσε οργή στους κόλπους του ίδιου του ΠΑΣΟΚ. Ο γραμματέας του κόμματος (Άκης Τσοχατζόπουλος) διευκρίνησε ότι η πρόταση του «σύντροφου Θόδωρου» ούτε απασχόλησε, ούτε μπορούσε να απασχολήσει το Εκτελεστικό Γραφείο, ενώ ο «σύντροφος» Μάκης Κουρής, από το «Κανάλι 29» έπεσε εμβρόντητος! «Πώς εσύ, αγαπητέ Θόδωρε, που είπες εκείνη την ιστορική φράση ότι "θα το κάνουμε Πεκίνο, αν ο Συνασπισμός, κ.λπ...", έφτασες, σήμερα, να υποστηρίζεις όχι απλώς κάποια συνεργασία, αλλά —άκουσον! άκουσον!— την συγχώνευση του ΠΑΣΟΚ με τον ΣΥΝ»;

ΑΛΛΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΗ ήταν και η αντίδραση του Π.Γ. του ΚΚΕ: Η πρόταση του Θ. Πάγκαλου δείχνει πόσο «έχουν νερώσει το κρασί τους» (διάβαζε σε τι κατάντια έφτασαν...) τα δύο αυτά κόμματα, αφού κινούνται στην λογική της «κοινωνικής συναινεσης»!

ΚΑΙ Ο ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ; Όλα σχεδόν τα στελέχη του, αφού τόνισαν ότι το ΠΑΣΟΚ και ο ΣΥΝ είναι δύο «σαφώς διακριτοί χώροι» και ότι δεν υπάρχουν σήμερα οι

προϋποθέσεις για μια τέτοια ενοποίηση, άφηναν ανοιχτή την πόρτα, ως «εκδοχή του μέλλοντος», μια και «κάνεις δεν μπορεί να μιλά για τις δυνάμεις της Αριστεράς, με όρους παλαιών εποχών». (Δύο, πάντως, πολύ εμπεριστατωμένες αναλύσεις, με αφορμή την πρόταση Θ. Πάγκαλου, δημοσίευσε η «Αυγή» με άρθρα του Βαγγέλη Σιαφάκα και Θανάση Γεωργακόπουλου, στα φύλλα της περασμένης Τρίτης και Τετάρτης 3 και 4 Μαρτίου).

Νέο απεργιακό κύμα...

Η ΑΠΟΦΑΣΗ της κυβέρνησης να νομοθετήσει το «0+0» (ο λόγος περί αυξήσεων) στον δημόσιο τομέα και τις τράπεζες, εγκαινίασε νέο κύμα απεργιών, από χθες Πέμπτη. Ήδη οι γνώριμες μας «στάσεις εργασίας» των εργαζομένων στην ΕΑΣ άρχισαν να ταλαιπωρούν Αθηναίους και Αθηναίες, ενώ εφοριακοί υπάλληλοι, δικαστικοί υπάλληλοι, νοσοκομειακοί υπάλληλοι, τραπεζικοί, κ.ά., άρχισαν ή ετοιμάζονται να αρχίσουν τις απεργιακές κινητοποιήσεις τους. Πού θα οδηγήσει η κατάσταση αυτή; Και πώς θα πορευθεί, από δω και μπρος, μια κυβέρνηση που αμφισβητεί το δικαίωμα της ελεύθερης διαπραγματεύσεως, για τον καθορισμό της αμοιβής και των όρων εργασίας; Οι δύσκολες ώρες που περνά ο τόπος, διαγράφονται δυσκολότερες.

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΠΑΣΟΚ: ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΙΑ ΤΟΥ ΠΑΡΑΛΟΓΟΥ

Τα όσα διαδραματίστηκαν τις ημέρες που πέρασαν στο κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης, θύμισαν τις παλιές κακές ημέρες της μονοκρατορίας και του αυταρχισμού του κ. Παπανδρέου: όποιος, με οποιοδήποτε και οσοδήποτε έμμεσο τρόπο, θέτει θέμα που «θίγει» τον Πρόεδρο του Κινήματος αποκεφαλίζεται με συνοπτική διαδικασία και πάντα σε κλειστό κύκλο. Η νομιμότητα της «μεγάλης δημοκρατικής παράταξης» πάει περίπατο αν ο Πρόεδρος κρίνει *προσωπικά*, στο όνομα των οπαδών, μελών και ψηφοφόρων του ΠΑΣΟΚ, ότι οι «εχθροί» παρεισέφρυσαν στις τάξεις του και «συνωμοτούν» κατά του λαού (κυρίως αυτό γίνεται για λογαριασμό της περίφημης «κεντροδεξιάς»).

Η εικόνα που παρουσίασε το ΠΑΣΟΚ τις ημέρες που ακολούθησαν, το μόνο που δεν θύμιζε ήταν εικόνα ενός κόμματος που θα δώσει εκλογική μάχη. Η χειρονομία Παπανδρέου ήταν αφορμή για να εκφραστούν σε όλη τους την έκταση οι πλείστες όσες αντιθέσεις διαπερνούν το ΠΑΣΟΚ. Και αποτέλεσμα αυτών των αντιθέσεων ήταν η «σολομώντεια» απόφαση του Ε.Γ., η οποία, όπως είπε δημοσίως και ένας εκ των διαγραφέντων, «εξασφάλισε την ενότητα δια του παραλόγου»! Ίσως πάντα έτσι ήταν τα πράγματα στο ΠΑΣΟΚ και απλώς να μην είχε γίνει κατανοητό ότι κανόνες, αρχές, διαδικασίες και προγράμματα —άρα ένας σχετικός ορθολογισμός— δεν μπορούν καν να υπάρξουν, αν η πορεία του κομματικού μηχανισμού εξαρτάται από το οποιασδήποτε φύσεως ασταθές βαρόμετρο του Αρχηγού.

Πληροφορίες από ηγετικούς κύκλους του ΠΑΣΟΚ αναφέρουν ότι η επερχόμενη εκλογή στη Β' Αθηνών δεν μπορεί να σχεδιαστεί και να οργανωθεί, όταν ανώτατα στελέχη του κινήματος μαθαίνουν για διαγραφές βουλευτών από τα ραδιόφωνα ή από φίλους τους. Οι ίδιοι κύκλοι έθεταν κι ένα οριακό ζήτημα: «τι θέλει ο Πρόεδρος; Να μας διαγράψει όλους; Αν το θέλει ας μας διαγράψει και ας μείνει μόνος του. Εμείς θα ξανακατεβούμε στις εκλογές και τότε θα δούμε».

Κι αυτό, βεβαίως, είναι το πρόβλημα για τον κ. Παπανδρέου και η μείζων αντίφαση για το ΠΑΣΟΚ: γνωρίζει ότι η ισχύς που απέκτησαν όλα αυτά τα χρόνια μια σειρά επώνυμα στελέχη σημαίνει, ότι, σε μία οποιαδήποτε σύγκρουσή τους μαζί του, θα οδηγήσει σε αποφάσεις «ενότητας δια του παραλόγου»: από την άλλη, τέτοιου είδους ενότητα δεν μπορεί να συνεχιστεί, αν μη τι άλλο διότι έμειναν ευτυχώς και πολλοί γνωστικοί ανάμεσα στα στελέχη και κυρίως τους ψηφοφόρους του ΠΑΣΟΚ.

Από αυτή την άποψη, η ώρα του ξαναμοιράσματος της τράπουλας στο ΠΑΣΟΚ, εις βάρος του κ. Παπανδρέου, δεν είναι μακριά.

X.K.

«Γυρίζουμε σελίδα» (;)

Το ερώτημα δεν απευθύνεται σε εσάς. Αποδέκτες του είναι όσοι έμαθαν να διαβάζουν ιστορία φυλλομετρώντας κακογραμμένα εγχειρίδια και συγκεντρώνοντας το βλέμμα τους σε κακέκτυπες φωτογραφίες τους.

Το ερώτημα αφορά τη σελιδομέτρηση της περίφημης κάθαρσης —στην οποία επιδίδονται πληθωριστικά αρκετοί πλέον— και συγκεκριμένα στο «σκέλος» της που αφορά τις υποκλοπές. Για το αν θα γίνει η σχετική δίκη, ή αν αυτή θα «ανασταλεί», «ματαιωθεί», «αναβληθεί» και τα τοιαύτα, όλα άρχισαν —τυπικά τουλάχιστον— από την περίφημη φράση του κ. Μητσοτάκη σε σχετικό ερώτημα: «Θα δούμε», απάντησε ο πρωθυπουργός πριν κάτι μήνες κι έβαλε τους δημοσιογράφους να γράφουν πάλι για διάφορα «σενάρια». Όταν δε ο άλλος εταίρος της «κάθαρσης» —δηλαδή η Αριστερά— ρωτούνταν σχετικά, έλεγαν «να μας πει ο κ. Μητσοτάκης τι εννοούσε!».

Τώρα, πριν τρεις ημέρες, η κ. Δαμανάκη δήλωσε σε σχετικό ερώτημα: «Να γυρίσουμε σελίδα». Καμιά αντίρρηση —μία απορία μόνον: γιατί άραγε κανείς να μην δηλώνει με καθαρότητα «ξέρετε, στην Ελλάδα, η πολιτική είναι σαν λαϊκό μυθιστόρημα» —δηλαδή τελειώνει όπως έχει σχεδιαστεί, αρχίζει όπως - όπως και στο ενδιάμεσο «βλέποντας και κάνοντας». Όπως φυλλομετράς, δηλαδή, λαϊκά ρομάντζα...

K.B.

ΝΑΓΚΟΡΝΟ - ΚΑΡΑΜΠΑΧ: Νέα συγκρουσιακή δυναμική...

Η αιματηρή ένοπλη σύγκρουση ανάμεσα στη χριστιανική Αρμενία και το Ισλαμικό Αζερμπαϊτζάν που ξέσπασε την περασμένη εβδομάδα, επανέφερε στη διεθνή κοινή γνώμη μνήμες που σχετίζονται με την πολύχρονη διαμάχη ανάμεσα στις δύο εθνότητες.

Μια διαμάχη που συνδέεται με το μέλλον της «αυτόνομης περιοχής» του Ναγκόρνο (ορεινού) - Καραμπάχ, όπου το πολυπληθές αρμενικό στοιχείο επιδιώκει να πραγματοποιήσει τα εθνικά του οράματα και να υπερκεράσει την «αμφισβήτηση» της εθνικής του ολοκλήρωσης. Η εκατόμβη των θυμάτων, φέρνει, με δραματικό τρόπο, στο προσκήνιο της ιστορίας την υποβόσχουσα αντιπαράθεση εθνικιστικών εντάσεων και θρησκευτικών φανατισμών που η σοβιετική μεταπολεμική

πολιτική είχε καταπιέσει και νόμιζε ότι... είχε θέσει στο «χρονοντούλαπο της ιστορίας».

Το τέλος της ψυχροπολεμικής εποχής, η συνεχιζόμενη ρευστότητα στην Κεντρική Ασία και την Υπερκαυκασία, η αντιπαράθεση των περιφερειακών δυνάμεων για την κάλυψη του «κενού εξουσίας» που δημιουργείται και η ανάκτηση «σφαιρών επιρροής», αποτελούν στοιχεία που «υπόσχονται» ότι θα συνεχίζουν να υπάρχουν στο προβλεπτό μέλλον... Η αναβίωση του παντουρκισμού και του ισλαμικού φαντασμαλισμού και η πιθανή επικράτησή τους στη διαμορφούμενη «νέα τάξη πραγμάτων», θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια νέας μορφής «γενοκτονία των Αρμενίων», όπως αυτή του 1915 από τους Τούρκους ή σε νέα αδιέξοδα —στα-

λινικού τύπου— για το ανοικτό ζήτημα της ενσωμάτωσης του Ναγκόρνο - Καραμπάχ στην Αρμενία.

Είναι περίπου βέβαιο, ότι σύσσωμος ο αρμενικός λαός —της πρώην Σοβιετίας ή της διασποράς— δίνει τη μάχη της ιστορικής του δικαίωσης. Η αφύπνιση της κοινής γνώμης και η ειρηνική εμπλοκή της διεθνούς κοινότητας, θα μπορούσε τούτη την ώρα να οδηγήσει στην εκτόνωση και να συμβάλει σε μια ειρηνική διευθέτηση της κρίσης, εξαλείφοντας όλους εκείνους τους ιστορικούς παράγοντες που οδήγησαν στην σύγκρουση και κατά συνέπεια, μέσα από την «αποκατάσταση» στην γεωπολιτική σταθεροποίηση και οικονομική ευημερία της πολύπαθης αυτής περιοχής.

K.Σ.

Η Θέμις με τα αθέμιτα

Προβληματικό το κλίμα στο νεφοσκεπή
για ουρανό της Θέμιδος, καθώς στον
ερό ζυγό της έχουν αρχίσει να
θναθυμιάζουν δυσώδεις οσμές

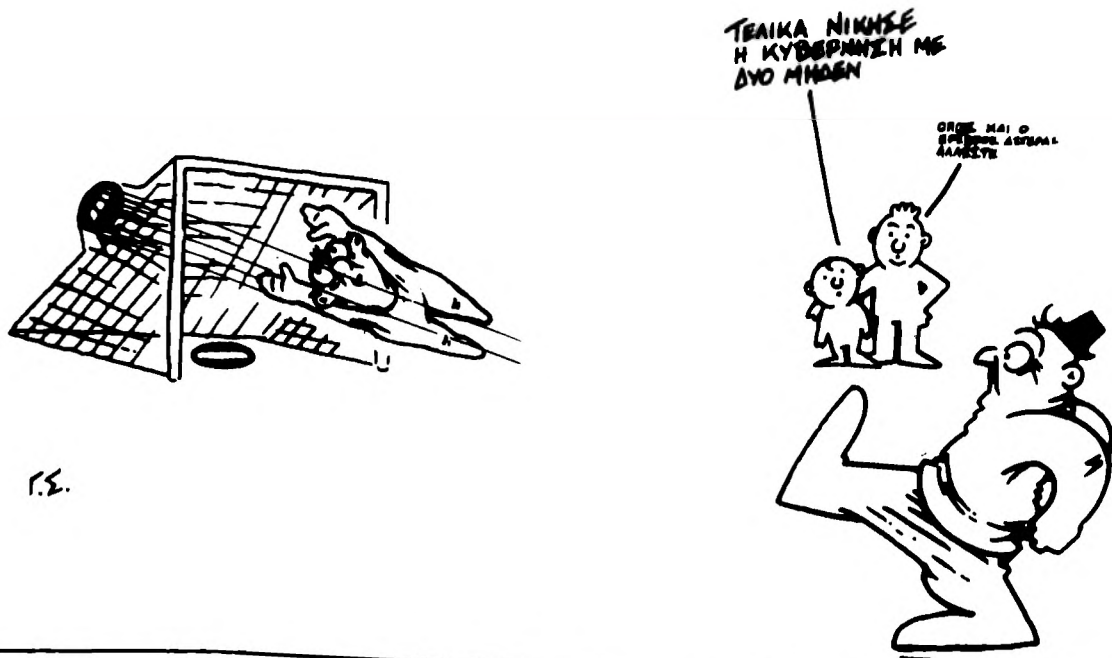
Η εικόνα που δίνεται κατ' επανάληψιν
τους τελευταίους μήνες για την ελληνική
δικαιοσύνη είναι, κατ' επιεική έκφραση,
η εικόνα «υποπτου θεσμού»: οι περιεργές
υποψίες αποφυλακίσεων εμπόρων
αρκωτικών δεν έχουν μόνο επεκταθεί
ως φαινόμενο σε αρκετές μεγάλες πόλεις
της χώρας, αλλά και αποτελούν πλέον
μία από τις περιπτώσεις «υποψίας» περι-
πειτυχιών της Θέμιδος, καθώς, σε
υτές, προστίθενται τώρα στις σχετικές
έρευνες και περιπτώσεις αποφάσεων που
φορούν ανθρωποκτονίες, βιασμούς,
ηγορίες κ.ά. Και δεν είναι τυχαίο ότι
ερευνες τώρα επιβλέπει και χειρίζεται
ίδιος ο πρόεδρος του Αρείου Πάγου.

Αυτά συμβαίνουν τη στιγμή που η
δικαιοσύνη έχει αποκτήσει μεγαλύτερη
ουσία, όχι μόνο διότι αυτή ανέλαβε να
εκπεραιώσει την κάθαρση στο
σκάνδαλο Κοσκωτά» αλλά και διότι στο
κλίμα» ηθικής κρίσης των τελευταίων
ετών η δικαιοσύνη αποτελούσε έναν
αθροότερο δείκτη στις αξιακές
αναφορές του κόσμου.

Ωρα, στο κοινό εμφανίζεται η ίδια
ηθική διάθεση απέναντι στη Θέμιδα με
την οποία αντιμετωπίζει την πολιτική
ουσία και τους πολιτικούς. Οι
ενέπειες θα είναι σημαντικές —από
την ενίσχυση της έλλειψης εμπιστοσύνης
του ούτως ή άλλως υπάρχει) για το
πρι δικαίου αίσθημα των δικαστών—
έχει την αίσθηση ότι, ακόμα και στον
«τ' εξοχήν εκτός συναλλαγής χώρο,
διαρχουν κάποιες «συμβάσεις» που
πρόδουν την απονομή δικαιοσύνης με
ηθικές συμφερόντων που κινούνται στο
πρωτοδικό «περιθώριο».

Προστιά στο ενδεχόμενο η δικαιοσύνη
περιπέσει στην κατάσταση ενός υπό
αμφισβήτηση λόγω ανομίας θεσμού,
έπει επειγόντως να αποκατασταθεί η
εμπιστοσύνη στο έργο της, με ενέργειες
που θα δείξουν ότι είναι η ίδια κυρίως
που γνωρίζει την οδό της αυτοκάθαρσης.
Ω.

ΜΗΔΕΝ ΚΑΙ ΜΗΔΕΝ ΑΥΞΗΣΗ

Κοσκωτάς - Σαλιαρέλης: 1-1

Σαλιαρέλης και Κοσκωτάς, στο τριμελές Εφετείο Κακουργημάτων στη δικαστική αί-
θουσα των γυναικείων φυλακών Κορυδαλλού, έχουν αποδυθεί σε αγώνα αλληλοεξόντω-
σης ή, για να λέμε τα πράγματα με το όνομά τους, για το ποιος είναι λιγότερο απατεώ-
νας.

Το είπε άλλωστε μέσα στην αίθουσα ο ίδιος ο Σαλιαρέλης: «Ούτε λίγο ούτε πολύ κ.
πρόεδρε, με αυτά που είπε ο Κοσκωτάς για μένα, πέρασε στην κοινή γνώμη ότι είμα-
στε κι οι δύο ισοδύναμοι απατεώνες. Αν είναι δυνατό να μου υποστηρίξει δημοσιο-
γράφος, έξω από την αίθουσα, ότι και οι δύο απατεώνες είσαστε!».

Ο Κοσκωτάς και στην πρώτη κατάθεσή του την προηγούμενη εβδομάδα και την περα-
σμένη Τρίτη (3/3/92), που κλήθηκε αιφνιδιαστικά από το δικαστήριο, ύστερα από τη
λήξη της κατάθεσης του αδελφού του Σαλιαρέλη Επαμεινώνδα, όχι απλώς επανέλαβε,
πως «ο σωτήρας» στη διαφυγή του ήταν ο Σαλιαρέλης, αλλά έδωσε μάχη για να πείσει
το δικαστήριο για τις προσπάθειες του «σωτήρα του».

Και όχι μόνον αυτά· πέρασε και στην επίθεση: «δεν δέχομαι εκβιασμούς από άνθρω-
πο», είπε στο Σαλιαρέλη «που δεν έχει δεκάρα στην τσέπη του». Και έχομε και τη δι-
κη των ΔΕΚΟ ακόμη ατελείωτη με κύριους παίχτες τους ΒΑΚΑΛΗ-ΚΟΣΚΩΤΑ. Θ.Β.

ΠΕΘΑΝΕ Ο ΜΑΡΚΟΣ

Πριν δέκα μέρες πέθανε στην Αθήνα, ο Μάρκος Βαφειάδης, αρχηγός
του «Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας» και πρωθυπουργός της «Κυβέρ-
νησης του Βουνού». Ο Μάρκος Βαφειάδης γεννήθηκε το 1906 —στον
Πόντο— αναδείχθηκε στην περίοδο του Μεσοπολέμου συνδικαλιστικό
στέλεχος του ΚΚΕ και στην Κατοχή καπετάνιος του ΕΛΑΣ στην «Ομάδα
Μεραρχιών Μακεδονίας». Στην σύσκεψη των καπεταναίων της Λα-
μίας (17/18 Νοεμβρίου 1944) αντιτάχθηκε στον Άρη Βελουχιώτη.

Μετά την κατοχή και κατά την διάρκεια του εμφύλιου ήρθε σε αντι-
θεση με τον γεν. γραμματέα του ΚΚΕ Νίκο Ζαχαριάδη για την πολιτική του ένοπλου αγώνα
και τελικά καθαιρείται στις 20 Αυγούστου 1948 και «αποστέλλεται» στην Σοβιετική Ένωση.
Επιμένει στις κατηγορίες εναντίον του Ζαχαριάδη και η πορεία του διέρχεται από φάσεις απο-
κατάστασης και απομάκρυνσης από το ΚΚΕ.

Μετά τον επαναπατρισμό του το 1983, θα ενταχθεί στο ΠΑΣΟΚ, με το οποίο θα εκλεγεί βου-
λευτής Επικρατείας στις εκλογές του 1989.

Το 1984 συναντήθηκε με τον αντίπαλό του στον εμφύλιο στρατηγό Θρασύβουλο Τσακαλώτο.
Το ΑΝΤΙ έχει δημοσιεύσει στο παρελθόν αρκετές συνεργασίες του και διαθέτει υλικό από την
αλληλογραφία του με τον Μάρκο Βαφειάδη, την οποία επεξεργάζεται και η οποία θα δημοσιευ-
τεί όταν ολοκληρωθεί η μελέτη της.

Μια ευκαιρία για τα δάση —η τελευταία;

Ομως μετά από σύμφωνη γνώμη όλων των μελών της, η προσφορά ούτε καν ανοιχτήθηκε και επιστράφηκε στην εταιρεία, συνοδευόμενη από επιστολή του προέδρου της επιτροπής κ. Δ. Μπεχράκη, ο οποίος εξ ονόματος και των υπολοίπων αποδοχίμασε την ενέργεια αυτή και τους συνιστούσε να απευθύνουν την προσφορά τους «στους αρμοδίους». Πάντως η μεθόδευση αυτή που ακολουθήθηκε είχε ως αποτέλεσμα κάποια μέλη της επιτροπής να αρχίσουν να ερευνούν για το φιάσκο της ενοικίασης ρωσικών πυροσβεστικών ελικοπτέρων το περασμένο καλοκαίρι. Και οι πληροφορίες αναφέρουν ότι θα ζητηθούν ευθύνες για την ιστορία αυτή, στην οποία ενέχεται πρώην αναπληρωτής υπουργός. Έτσι κι αλλιώς, η ιστορία των φακέλλων που ξαφνικά βρήκαν τα μέλη της Επιτροπής είναι μια πολύ διδακτική ιστορία... Μέχρι σήμερα βέβαια, η από αέρος πυρόσβεση, στηρίζεται σε ένα μονοπωλιακό καθεστώς της CANADAIR που αντιπροσωπεύεται στη χώρα από την AVIONIC του Κουντούρη. Στην AVIONIC ασχολείται πλειάδα αποστράτων όπως ο πτέραρχος Βαγιακάκος, ο Ταξίαρχος Δρομαζός κ.τ.λ. Ίσως το κριτήριο επιλογής της μιας ή της άλλης λύσεως, θα πρέπει να είναι η συναλλαγματική εκροή και η δυνατότητα υποστηρίξεως με αυτοδύναμη βάση.

(1) πλήρης τίτλος της είναι «Διακομματική Κοινοβουλευτική επιτροπή για την μελέτη σε βάθος του προβλήματος των πυρκαγιών» και είναι η πρώτη φορά που μια ανάλογη Επιτροπή, εκλέγει διακομματικό προεδρείο.

Αρχικά θεωρήθηκε ως «μία ακόμα από τις τόσες επιτροπές της Βουλής» που συνήθως καταλήγουν σε γενικόλογα συμπεράσματα και ανώδυνες παρατηρήσεις.

Αλλά στην πορεία αποδείχθη ότι τα πράγματα δεν ήταν ακριβώς έτσι. Κάποια στιγμή οι βουλευτές —μέλη της επιτροπής— βρήκαν στις θυρίδες τους, ένα πακέτο. Τι περιείχε: την προσφορά μιας ιδιωτικής εταιρείας, που ασχολείται με την πυρόσβεση KONNAIR και μια ανοικτή πρόσκληση «να τα πουν από κοντά». Η εταιρεία αυτή, σύμφωνα με πληροφορίες που προέρχονται μέσα από την επιτροπή, ενδιαφέρεται να προσφέρει τις «καλές της υπηρεσίες» —με το αζημίωτο βέβαια— στον τομέα της πυρόσβεσης στην Ελλάδα. Η πρότασή της είναι να ενοικιάσει ένα στόλο πυροσβεστικών αεροσκαφών για ένα διάστημα δέκα χρόνων και να εκπαιδεύσει επιπλέον και επίγειες πυροσβεστικές δυνάμεις. Δηλαδή ουσιαστικά να ιδιωτικοποιήσει την πυρόσβεση, αφού ολοκληρω το πακέτο των υπηρεσιών το παρέχει αυτή.

K.T.

Προγραφές 1989 - Κρίση 1992

Έγινε προχθές, στις 3/3/92 η κρίση του γνωστού και από τις συνεργασίες με το περιοδικό μας, Πέτρου Μαρτινίδη, για την προαγωγή του από τη θέση του επίκουρου στη θέση του αναπληρωτή καθηγητή. Από την ημέρα που έκανε την αίτηση για κρίση ο κ. Μαρτινίδης πέρασαν 24 μήνες αντί των 4 που προβλέπει ο νόμος, στοιχείο που από μόνο υποδηλώνει τις δυσλειτουργίες που υφίστανται στο Αρχιτεκτονικό Τμήμα του ΑΠΘ.

Η εισηγητική έκθεση (από τους καθηγητές Σ. Κονταράτο, Γ. Λάββα και Δ.Α. Φατούρο) ήταν ομόφωνα θετική, όπως θετική ήταν και η γνώμη των φοιτητών για το διδακτικό έργο του υποψηφίου. Εξάλλου, είναι ευρύτερα γνωστή η παρουσία του κ. Μαρτινίδη όχι μόνο ως καταξιωμένου θεωρητικού της αρχιτεκτονικής, αλλά και ως μελετητή ενός ευρέως φάσματος φαινομένων της σύγχρονης κουλτούρας.

Η έκβαση της κρίσης, παρόλα αυτά, ήταν αρνητική και δημιουργούνται εύλογα ερωτηματικά για το τι συμβαίνει στο τμήμα Αρχιτεκτόνων του ΑΠΘ. Υπενθυμίζουμε ότι ο κ. Πέτρος Μαρτινίδης είχε καταγγείλει και από τις στήλες του περιοδικού μας τις προγραφές του Δεκεμβρίου 1989 στο εν λόγω τμήμα.

Δ.Χ.

ΑΓΕΤ: Μια άπελπις προσπάθεια

Η πώληση της ΑΓΕΤ Ηρακλής αναβάλλεται από εβδομάδα σε εβδομάδα γιατί κανείς δεν αναλαμβάνει την ευθύνη να βάλει την υπογραφή του κάτω από το πωλητήριο της προβληματικής αυτής εταιρείας. Η ΑΓΕΤ βέβαια πωλείται για 150 δις όταν πληροφορίες αναφέρουν ότι μόνο η ακίνητη περιουσία της προσεγγίζει τα 500 δις και αν αυτό είναι αλήθεια τότε καλά κάνουν οι αποτελούντες τη διοίκηση του Οργανισμού Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων (ΟΑΕ) και παραπέμπουν την υπόθεση στη γενική συνέλευση του οργανισμού. Το αστείο είναι ότι τη γενική συνέλευση την αποτελούν οι κ. Παλαιοκρασάς και Ανδριανόπουλος. Την οποία απόφαση λοιπόν θα τη χρεωθεί η κυβέρνηση, δηλαδή ο πρωθυπουργός, γιατί η μόνη επίσημη προσφορά που υπάρχει είναι της Κοινοπραξίας της Εθνικής Τράπεζας με την ιταλική Calcestruzzi. Τι θα πει λοιπόν ο κ. Μητσοτάκης στους εταίρους μας της Κοινότητας, στους οποίους έχει δώσει τις άπειρες υποσχέσεις για πωλήσεις προβληματικών επιχειρήσεων προς κάλυψη του ανοίγματος του δημοσίου τομέα; Ότι μία κρατική εταιρεία πωλείται ως προβληματική και αγοράζεται κατά ένα μέρος από μία άλλη κρατική εταιρεία; Ο δείκτης σοβαρότητας της Ελλάδας στην ΕΟΚ βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα και απ' ό,τι δείχνουν τα γεγονότα η κυβέρνηση του κ. Μητσοτάκη προσπαθεί να πετύχει το ακατόρθωτο: να τον μηδενίσει. Θα το πετύχει; Ίδωμεν.

T.M.

Από χρόνια παλιά

Στο «Διάλογο» του προηγούμενου τεύχους (σελ. 47) έγινε αναφορά σε επιστολή του κ. Νίκου Μίχα στον πρόεδρο κ. Δ. Πετρουνάκο με τρόπο που δεν ήταν ίσως ο καταλληλότερος. Γιατί το θέμα είναι πολιτικό και το όλο ζήτημα άκρως ενδιαφέρον. Η ελληνική κυβέρνηση αποστέλλει στον ΟΗΕ και δη στην Επιτροπή Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ένα συνεργάτη του καθεστώτος της 21ης Απριλίου!

Πρόκειται για τον πρεσβευτή Δημήτριο Πετρουνάκο, ο οποίος διορίστηκε ως μόνιμος αντιπρόσωπος της Ελλάδος στην εν λόγω επιτροπή του ΟΗΕ που εδρεύει στη Γενεύη.

Γνωστός υμνητής της χούντας από τις στήλες του εντύπου «Στρατιωτική Ηχώ», ο Δημ. Πετρουνάκος υπήρξε ακόμη μάρτυς κατηγορίας σε δίκες δημοκρατικών πολιτών, με πιο χτυπητή την περίπτωση του εκδότη κ. Γιάννη Χορν που δικάστηκε από το στρατιωτικό καθεστώς. Ο ίδιος υπήρξε ακόμη επικεφαλής - συντονιστής της προπαγάνδας των γραφείων Τύπου εξωτερικού του καθεστώτος της 21ης Απριλίου.

Μια πτυχή δε της προπαγάνδας αυτής των δικτατόρων της 21ης Απριλίου, που όπως αποκαλύφθηκε από πάρα πολλές αμερικανικές εφημερίδες, απασχόλησε για αρκετό καιρό και μία επιτροπή του αμερικανικού κοινοβουλίου.

Η πτυχή αυτή αφορά σχέδιο απαγωγής από την Ουάσιγκτον και μεταφοράς στην Αθήνα του γνωστού, για τον αγώνα του εναντίον της Χούντας, Έλληνα δημοσιογράφου Ηλία Π. Δημητρακόπουλου.

Στη συμμετοχή του πρόεδρου κ. Πετρουνάκου στην επιχείρηση απαγωγής και μεταφοράς του Ηλία Δημητρακόπουλου στην Ελλάδα, αναφέρθηκαν για πρώτη φορά οι διακριμένοι Αμερικανοί αρθρογράφοι Jack Anderson και Les Whiten σε άρθρο τους που δημοσιεύθηκε στην έγκριτη αμερικανική εφημερίδα Washington Post στις 10/9/1985.

Η κυβέρνηση Καραμανλή, το 1974, τον έθεσε σε διαθεσιμότητα μετά από ένορκη διοικητική εξέταση σε βάρος του. Σε διαθεσιμότητα παρέμεινε ως τον Απρίλιο του 1991, οπότε, η κυβέρνηση Μητσοτάκη τον επανέφερε στην ενεργό υπηρεσία και του ανέθεσε την εξαιρετικά υπεύθυνη θέση του επικεφαλής της ελληνικής αντιπροσωπείας στη ΔΑΣΕ. Τώρα ο Δημήτρης Πετρουνάκος αποστέλλεται ως εκπρόσωπος της Ελλάδας σε θέματα που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ατομικές ελευθερίες ανά τον κόσμο. Το θέμα όμως φθάνει στη Βουλή με ερώτηση του Συνασπισμού.

Γ.Δ.

● Ο ανταρτοπόλεμος μεταξύ κυβέρνησης και SKY συνεχίζεται, με καθημερινά πολεμικά ανακοινωθέντα. Από τη μία αβιώνεται ο Γιάννης Αλαφούζος για τα πρώτα γεγονότα στον Υμηττό και από την άλλη η κυβέρνηση λαμβάνει αστυνομικά μέτρα για να θέσει εμμέσως υπό τον έλεγχό της την ελεύθερη ραδιοφωνία, απομακρύνοντας από τις εγκαταστάσεις των ραδιοφωνικών σταθμών SKY και 902 Αριστερά στα FM τις περιφράξεις τους. Με τη νέα αυτή απόφαση μένουν απροστάτευτα μηχανήματα υψηλής τεχνολογίας. Κι αν οι υπεύθυνοι των σταθμών θελήσουν να αποκαταστήσουν κάποια βλάβη, τότε θα πρέπει να στείλουν ένα... FAX στο αρμόδιο υπουργείο, που να ενημερώνουν για τη βλάβη και να ζητούν από τη σχετική υπηρεσία την άδεια να την επανορθώσουν. Τώρα, τι μέλλει γενέσθαι με όλη αυτή την γραφειοκρατική διαδικασία, ουδείς γνωρίζει. Βέβαια, πρέπει να σημειωθεί ότι αυτές οι αποφάσεις της κυβέρνησης αιτάλθηκαν επιλεκτικά στους δύο σταθμούς, πράγμα που δηλώνει και τις σαφείς προθέσεις της.

● Παράνομη έκρινε το Συμβούλιο Επικρατείας την αύξηση των μελών του Ραδιοτηλεοπτικού Συμβουλίου, ενώ ο κ. Μησοτάκης έσπευσε τις προάλλες να διευκρινήσει στη Βουλή, ότι οι προτάσεις του εν λόγω Συμβουλίου είναι απλώς γνωμοδοτικές. Ξαναθύμισε έμμεσα και μονικά, πως τις αποφάσεις για τις άδειες —ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές— τις δίνει πάντοτε η κυβέρνηση κατά το δοκούν, κάτι που μοιάζει να λησμονούν οι υπόλοιπα κόμματα, αν και είχαν ψηφίσει το σχετικό νόμο. Είναι αστείο να ζητούν την αύξηση των μελών του Συμβουλίου, ενώ θα έπρεπε να απαιτούν ρύθμιση που θα εξασφάλιζε την ουσιαστική δύναμη και την αυτονομία του...

● Και εδώ θα πρέπει να πούμε, ότι στο προηγούμενο τεύχος

μας γράφαμε πως τον επίμαχο νόμο ψήφισαν όλα τα κόμματα (εκτός του Κωνσταντίνου Στεφανόπουλου), τον ενέκρινε και η ΕΣΗΕΑ. Πρέπει όμως να διαχωρίσουμε τη θέση της Φανής Πετραλιά, που ως μέλος τότε του Δ.Σ. της ΕΣΗΕΑ αντιδρούσε και αρνήθηκε να συγκατατεθεί, αλλά φωνή βοώντος εν τη ερήμω. Και ιδού βέβαια τα αποτελέσματα...

● Άδειες γιοκ, μετά την απόφαση του Συμβουλίου Επικρατείας. Η εξέταση των φακέλων των ενδιαφερομένων για τις τηλεοπτικές άδειες παραπέμπεται για μετά το Πάσχα. Από αυτούς που αναμένουν άδεια είναι και ο SEVEN-X, ο οποίος όμως λέγεται ότι θα εκπέμψει κανονικά στις 14 Μαρτίου πρόγραμμα. Προς το παρόν εκπέμπει ολόκληρο το πρόγραμμα του γαλλικού καναλιού MCM.

● Αν και ο κ. Βαρδινογιάννης απειλεί κατά καιρούς τους συντάκτες του ότι θα κλείσει τη «Μεσημβρινή», γιατί δεν ανέχεται τη χαμηλή κυκλοφορία της, ωστόσο, ακούγεται ότι προσανατολίζεται στην έκδοση κυριακάτικου φύλλου. Ποιο πολιτικό σχήμα θα υποστηρίξει άραγε, ή μήπως μπαίνει κι εκείνος στο χορό των κεντροδεξιών σεναρίων;

● Νέο πρόσωπο στις δημόσιες σχέσεις της ΕΡΤ ΑΕ: ο κ. Γεώργιος Καλούδης, ο οποίος κάλυπτε τον αντίστοιχο τομέα στο πάλαι ποτέ συγκρότημα Κοσκωτά. Τι συνειρμοί μου

έρχονται τώρα... Μήπως είναι φίλος διευθυντικού στελέχους της ΕΡΤ, ο οποίος ήταν φίλα προσκείμενος προς την Παλλήνη αν και εργαζόταν σε άλλο συγκρότημα;

● Κάνοντας ζάπινγκ, θα έχετε βέβαια πέσει στις παλιές ταινίες του Νίκου Ξανθόπουλου, που σχεδόν τις έχουν μεταβάλλει σε σήριαλ από τα πολλά κοψήματα για να προβάλλονται και οι διαφημίσεις. Ως εκ τούτου λοιπόν, η Πέγκυ Σταθακοπούλου, που συμμετείχε σε μία από αυτές, έκανε ασφαλιστικά μέτρα στην ΕΡΤ. Τώρα τι θα καταφέρει, είναι άλλου παπά ευαγγέλιο. Πάντως, η οδηγία της ΕΟΚ είναι ρητή: διακοπές μπορούν να γίνονται ανά εικοσάλεπτο και εφόσον δεν απειλείται η καλλιτεχνική ποιότητα και αυτοτέλεια της ταινίας —έργου τέχνης. Αλλά να δούμε τι θα αποφανθεί και το δικαστήριο. Αν γίνει ποτέ...

● Διευθυντής ο Μπάμπης Κολώνας στην «Ραδιοτηλεόραση», δεν σας το λέμε για καινούριο, είναι άλλωστε είδηση του προηγούμενου δεκαπενθήμερου. Ωστόσο, επειδή βρήκε χάος ο άνθρωπος, γραμματείς που είχαν βαφτιστεί δημοσιογράφοι, προσέλαβε —με την άδεια βέβαια του κ. Σηλυβρίδη— κάποιους επαγγελματίες. Γεγονός που προκάλεσε τη μήνιν της περιβόητης ΠΡΟΣΠΕΡΤ, η οποία δεν άντεξε και εξέδωσε και τη σχετική ανακοίνωση, αναφερόμενη στους ανθρώπους που δήθεν παραμερίζονται. Στο χορό μπήκε και ο «Ελεύθερος Τύπος» αλλά και η «Αυριανή». Αυτά τα δύο άκρα πώς συμφωνούν, δεν μπορώ να

το καταλάβω... Τέλος πάντων. Αν σκεφτεί κανείς ότι αυτό το περιοδικό έχει μπει μέσα γύρω στα 200 εκατομμύρια, τη στιγμή που τα υπόλοιπα τηλεοπτικά περιοδικά ανθούν, τότε τι να πει με αυτές τις ανακοινώσεις. Επίσης, αν υπολογίσουμε ότι αυτά τα χρήματα αντλούνται από τον προϋπολογισμό της ΕΡΤ, τότε οι διαμαρτυρόμενοι δεν κάνουν τίποτε άλλο από το να υπερασπίζονται αυτό το έλλειμμα, μόνο και μόνο για να καλύπτονται οι εκάστοτε ημέτεροι, που χρίζονται δημοσιογράφοι και βολεύονται ως προσωπικό του περιοδικού. Τώρα, αν κάποιοι ελπίζουν ότι μπορούν να την κάνουν κερδοφόρα επιχείρηση —το μέλλον βέβαια θα δείξει— τότε, είναι λογικό οι διάφοροι συνδικαλιστές να τους βάζουν φρένο; Αν μπορούν να θεωρηθούν σοβαρά αυτά τα πράγματα...

● Κυκλοφόρησαν, μετά από μεγάλη κυκλοφορία και τα «Πρόσωπα» του Άρη Δαβαράκη, με χρηματοδότη τον Τάσο Μελετόπουλο. Μιλτιάδης Έβερετ, Στράτος Τζώρτζογλου και στο Νίκο Σίμο της «Καθημερινής». Το παλιό ασπρόμαυρο περιοδικό τώρα έγινε έγχρωμο, χωρίς καμιά αλλαγή επί της ουσίας.

● Ματαιώνεται σχεδόν οριστικά η έκδοση της κυριακάτικης εφημερίδας του Συνασπισμού. Τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζει δυσβάσταχτα, ενώ το περιοδικό που σας λέγαμε στο προηγούμενο τεύχος κυκλοφορεί —αν όλα πάνε καλά— εντός των ημερών...

● Τώρα, το ANTI και στα βουλγαρικά! Απίστευτο κι όμως αληθινό. Με μικρή και ευέλικτη εκδοτική ομάδα, κυκλοφορεί και στη γειτόνα χώρα περιοδικό με τον τίτλο μας.

Ουδενμία αντίρρησης... Ευχόμαστε μαχητικότητα, δεσμευτικότητα, μακροήμερευση. Και επιτυχίες...

Број 2(21)
Година 2
3.1.1992 г.
Цена 1.80 лв

АКТУАЛНА НЕОБВЪРЗАНА ГРИБНА ЗА ИНФОРМАЦИЯ

Ние сме ANTI - чер-
но на бяло!
Можете да се абонирате до 15 юли във всяка пощенска станция. Каталоген No 44.

«Μα, επιτέλους, γιατί σωπαίνουν οι συγγραφείς μας;»

του Αλέξανδρου Κοτζιά

Τον τελευταίο καιρό, πολύ συχνά, με εξανάσταση γράφεται στον Τύπο ή ακούγεται δημόσια —ηλεκτρονικώς ή δια ζώσης— η απορία: «Μα, επιτέλους, γιατί σωπαίνουν οι συγγραφείς, γιατί δεν καταγγέλλουν τη σαπρία;».

Η απορία αυτή, κατά κανόνα, σφραγίζει ως κατακλείδα την έκθεση κάποιας πτυχής από την πολύπτυχη και χρόνια εθνική μας κρίση και κατά περίπτωση παραλλάσσει ελάχιστα· δηλαδή, ανάλογα με το αντικείμενο της έκθεσης ή με τη θερμοκρασία του συντάκτη της, μεταβάλλεται μόνον ο χαρακτηρισμός εκείνου το οποίο οφείλουν να καταγγείλουν οι συγγραφείς —έτσι, η «σαπρία» γίνεται «κίνδυνος» ή «αδικία» ή «παραφροσύνη» ή «προδοσία» ή «συνωμοσία» κ.ο.κ. Πάντως, στη ρητορική αυτή ερώτηση εξυπακούονται δύο για τον διαπορούντα εξαγόμενα:

1. Οι ποιητές, οι πεζογράφοι και οι δοκιμιογράφοι έχουν την υποχρέωση να συνεννοούνται συνεχώς μεταξύ τους επί όλων των σοβαρών θεμάτων γενικού ενδιαφέροντος και να ενεργούν εν σώματι, πάντοτε παρά το πλευρόν του διαπορούντος. Προφανώς, η υποχρέωση αυτή του «λογοτεχνικού κόσμου» δεν βαρύνει άλλες κατηγορίες εργαζομένων υπό τη συλλογική τους ιδιότητα, τους εφοριακούς, λόγου χάρη, τους ιερείς, τους πολιτικούς ή τους ποδοσφαιριστές, για τους οποίους μάλιστα και βαθιά βουτάνε οι χαριστικές χουλιάρες στον κρατικό προϋπολογισμό.

2. Επειδή οι ποιητές, οι πεζογράφοι και οι δοκιμιογράφοι μας δεν έχουν υπογράψει ομαδικώς την καταγγελία ή το ψήφισμα, που σε κάθε συγκεκριμένο πρόβλημα αναμενόταν από αυτούς, ο διαπορών τους δακτυλοδεικτεί ως εν γένει ανυπόληπτα πρόσωπα —αδιάφορους, βολεφίες, πολιτικώς και κοινωνικώς ασυνειδητους, εθνικώς ύποπτους, μπορεί και πουλημένους. Ευτυχώς ο κατακεραυνωτής «ουκ εστί ώσπερ οι λοιποί των ανθρώπων».

★ ★ ★

Ν ομίζω ότι η συχνότητα του συμπτώματος επιτρέπει κάποια περαιτέρω εξαγόμενα σχετικά με μία ευρεία μάλλον κατηγορία συμπατριωτών, που κατ' επάγγελμα ή καθ' εξιν ασχολούνται με τα κοινά. Συγκεκριμένα, τα πρόσωπα αυτά:

1. Τρέφουν μια μαγική αντίληψη για τη δραστηριότητα των λογοτεχνικών ψηφισμάτων στη λύση των κρίσεων. Αν, δηλαδή, κάθε εβδομάδα οι ποιητές και οι πεζογράφοι μας εναλλάξ υπέγραφαν από μία ομαδική διαμαρτυρία για το καθένα από τα κακώς κείμενα, οι διαπορούντες είναι βέβαιοι πως ύστερα από κάποιο μακρό μάλλον χρονικό διάστημα —η κρίση είναι πολύπτυχη, τα προβλήματα πάμπολλα— θα είχαν θεραπευθεί τα πάντα σε αυτόν τον τόπο.

2. Αγνοούν ότι στην «κοιτίδα του πνεύματος» οι λογοτέχνες είναι σήμερα πρόσωπα του κοινωνικού περιθωρίου, περίπου απόβλητοι. Αντίθετα, φαίνεται να πιστεύουν ότι είναι προσωπικότητες που περιβάλλονται από

καθολική εκτίμηση και σεβασμό, κάτι σαν μύστες ή ιεροφάντες εγκαθιδρυμένοι εκ δεξιών της εξουσίας, οπότε η γραφή τους ή η υπογραφή τους «βαραίνει» καθοριστικά στο δημόσιο βίο.

3. Συγχέουν τα τρέχοντα, κομματικά συνήθως, επιθυμητά με κυριολεκτικά κρίσιμα εθνικά ζητήματα όπως, λόγου χάρη, απειλή πολέμου, συνταγματικής εκτροπής, κοινωνικής έκρηξης με εθνικά οριακές καταστάσεις, όπως η ναζιστική κατοχή ή η χουντική δικτατορία, οπότε μία δημοσία εκπεφρασμένη αντίθεση, από λογοτέχνες ή και από οποιονδήποτε πολίτη, συνιστά όχι απλή δήλωση γνώμης ή πεποιθήσεως αλλά πράξη που συνεπάγεται κινδύνους, ενίοτε θανάσιμους.

4. Έχουν από επιπόλαιο έως μηδαμινή σχέση με τη νεοελληνική λογοτεχνία. Αλλιώς, θα είχαν εκτιμήσει δεόντως το γεγονός ότι πολύ μεγάλο μέρος ποικίλων και συγκλονιστικών γνώσεών μας για την κατάσταση της πατρίδας, για τις διαιωνιζόμενες δυσπλασίες της κοινωνίας μας, για τα τερατικά της εκβλαστήματα, το οφείλουμε στην οξυδέρκεια, την καλλιέργεια, την εντιμότητα και τον ισόβιο πλην, κατά κανόνα, απλήρωτο μόχθο των συγγραφέων μας, πρωταρχική υποχρέωση των οποίων είναι, φυσικά, να γράφουν αξιανάγνωστα, δηλαδή «σημαντικά» κείμενα, πεζά ή ποιητικά, και όχι να υπογράφουν ομαδικώς μανιφέστα για φύλλου πήδημα.

Η διατύπωση των θέσεων αυτών δεν συνεπάγεται ότι επιδιώκω να εξασφαλίσω στο λογοτέχνη τον ελεφάντινο πύργο του. Ίσα - ίσα, πιστεύω ότι ο συγγραφέας ως κειμενογράφος είναι από τα πιο υπεύθυνα πρόσωπα της υπηλίου —είναι ουσιαστικός πολίτης ακόμη και σε χρόνους ή χώρες όπου οι άνθρωποι χαρακτηρίζονται μόνον υπήκοοι. Γνωρίζει ο συγγραφέας —ο καλός κατά τεκμήριο συγγραφέας— ότι αν παρακάμψει την ευθύνη του η προδοσία κραυγάζει στο κείμενό του. Ως εκ τούτου, για την ευθύνη αυτή δεν λογοδοτεί σε έξωθεν αλλά αποκλειστικά σε έσωθεν επιταγές. Και αν τούτο αποκλείεται, σωπαίνει —δηλαδή πεθαίνει.

Αυτή η τοποθέτηση του λογοτέχνη απέναντι στα κοινά δεν χρειάζεται θεμελίωση. Είναι ουσιαστικά αυταπόδεικτη αφού υποστηρίζεται ανά τους αιώνες από αναρίθμητα παραδείγματα ολκής —ποιον να πρωτοαναφέρει κανείς, τον Αριστοφάνη ή τον Ροΐδη, τον Ιουβενάλη ή τον Ιωνάθαν Σουίφτ; Από του τελευταίου, μάλιστα, το περίφημο δοκίμιο «Μετριοπαθής Πρόταση για να μην αποβαίνουν τα παιδιά των απόρων της Ιρλανδίας βάρος στους γονείς και στη χώρα τους και για να καταστούν χρήσιμα στην Κοινωνία», απέσπασα τον τίτλο του παρόντος, προκειμένου να καταθέσω ως πολίτης -κειμενογράφος μια προσωπική και, ελπίζω, υπεύθυνη γνώμη σχετικά με μείζον πολιτικό ζήτημα. Δεν έχω, ασφαλώς, την αξίωση να συμμεριστεί τη γνώμη αυτή ο «λογοτεχνικός κόσμος», ώστε το ταπεινό κείμενό μου να προσλάβει το χαρακτήρα ομαδικού υπομνήματος.

Προτείνω, λοιπόν, με θέσπισμα που θα ψηφιστεί από όλες τις πτέρυγες της Βουλής και επί πλέον θα εγκριθεί με δημοψήφισμα, να καταργηθεί κάθε συνταγματική ή άλλη διάταξη περί ευθύνης υπουργών. Εφεξής, ουδεμία ποινική δίωξη θα είναι δυνατόν να ασκηθεί εναντίον πρωθυπουργού, υπουργού ή υφυπουργού για οποιοδήποτε έγκλημα, η τέλεση του οποίου συναρτάται με την άσκηση των πρωθυπουργικών, υπουργικών κ.τλ. καθηκόντων του. Αντιλαμβάνομαι ότι η πρότασή μου έχει μερικά ασθενή σημεία και ότι από την εφαρμογή της ενδέχεται να προκύψουν ορισμένες δυσάρεστες παρενέργειες. Τα οφέλη όμως που θα αποκομίσει ο δημόσιος βίος της χώρας είναι τόσο σημαντικά ώστε, αν σταθμιστούν τα υπέρ και τα κατά, η πλάστιγγα πασιφανώς θα κλίνει προς την πλευρά των πρώτων. Θα προσπαθήσω να το καταστήσω αυτό σαφές:

1. Η δικαιοσύνη αποτελεί πρώτιστο άυλο αγαθό, θεμέλιο της δημοκρατίας κ.τλ. κ.τλ. —σε τούτα τόσο πολύ συμφωνούμε όλοι ώστε κάθε περαιτέρω μνεία τους καταντά κοινοτοπία. Αν, λοιπόν, ισχυε ήδη η πρότασή μου, είναι πρόδηλο ότι θα είχαμε αποφύγει το φοβερό κλυδωνισμό που υπέστη τους τελευταίους μήνες η θεμελιώδης, κατά τη γνωστή διάκριση, τρίτη εξουσία. Λογαριάστε, τόσοι και τόσοι εκπρόσωποι μιας τεράστιας παράταξης του ελληνικού λαού —υπουργικής τάξεως στελέχη της χθεσινής και ενδεχομένως της αυριανής πλειοψηφίας του— μέσω αναρίθμητων εφημερίδων και, νόμιμων ή αυθαίρετων, ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών —καθημερινά λοιδωρούσαν, απειλούσαν ή αθωωτικώς προαποφασίζοντας καταργούσαν το Ειδικό Δικαστήριο, δηλαδή, το ανώτατο κριτήριο, που διαθέτει η χώρα, κατά τεκμήριο το δικαστηριακό άνθος της και χαρακτηρίζαν τα κληρωμένα μέλη του τυφλά όργανα της εκτελεστικής εξουσίας, την οποία συμπτωματικώς κατά την περίοδο εκείνη ασκούσε νομίμως η παράταξη των πολιτικών αντιπάλων των κατηγορουμένων πολιτικών. Ανάλογο διασυρμό της ελληνικής δικαιοσύνης δεν μπόρεσα να ανασύρω από τις μακρότατες αναμνήσεις μου του πολυτάραχου δημοσίου βίου μας. Ωστε τέτοια καταστροφή για μία δική! Άξιζε τον κόπο;

2. Είναι για το καλό του τόπου μας, επιτακτικό, να καταστήσουμε και νομικώς αδύνατη την παραπομπή πολιτικών προσώπων σε δική —είτε από το Κοινοβούλιο, διότι τότε η παράταξη των παραπεμπομένων θα την χαρακτηρίζει «πολιτικό διωγμό», είτε από δικαστικά συμβούλια, έστω και τα ύπατα, διότι πάλι οι εξέχοντες της ίδιας παράταξης θα κατηγορούν τη δικαιοσύνη ότι κύπτει τον τράχηλο στις επιθυμίες των πολιτικών αντιπάλων τους. Δημοκρατία με δικαιοσύνη διάτρητη δεν στέκεται βέβαια —τούτο όλοι το γνωρίζουμε. Όπως γνωρίζουμε ότι, στην ιεραρχία των κοινών αγαθών που πρέπει να προασπιζόμαστε, η δημοκρατία έχει το προβάδισμα έναντι της καθάρσεως του όποιου ατομικού εγκλήματος, όχι της κλοπής απλώς μερικών δισεκατομμυρίων αλλά και του στυγερότερου. Μπροστά στον κίνδυνο να καταρρεύσει μαζί με τη δικαιοσύνη και η

δημοκρατία, ηλίου φαινότερον τι οφείλουμε να προκρίνουμε.

3. Εκτός όμως από την υπονόμευση της δικαιοσύνης και της δημοκρατίας, οι δίκες υπουργών, πρωθυπουργών κ.τλ., οδηγούν στο χείλος του κρημνού και την εσωτερική ειρήνη του τόπου —αγαθό τρισμέγιστο επίσης, όπως γνωρίζουμε πολύ καλά όσοι νιώσαμε στο πετσί μας τον εμφύλιο πόλεμο, ενώ, φοβάμαι, πως οι νεώτεροι, καταδικασμένοι από την ανθρωπίνη μοίρα, αδυνατούν να βιώσουν τη φριχτή δική μας δοκιμασία και με άκρα επιπολαιότητα ξιφουλκούν ακόμη και όταν κατέχουν ή διεκδικούν ηγετικές θέσεις στο κοινωνικό μας σώμα.

Διότι, ομολογώ, όσο διάστημα συνεχιζόταν η τόσο επικίνδυνη δίκη στο Ειδικό Δικαστήριο, ανατρίχιασα πάμπολλες φορές βλέποντας στη μικρή οθόνη ανώτατα στελέχη της παρατάξεως των κατηγορουμένων, κυρίως μέσης ηλικίας, να βεβαιώνουν κατηγορηματικά πως, σε περίπτωση καταδίκης των ομοϊδεατών τους, στην Ελλάδα θα γινόταν «μπάχαλο». Οι πιο ζοφερές εικόνες από τον εμφύλιο πόλεμο, που μια ολόκληρη ζωή προσπάθω να τις διώξω από την ψυχή μου, ξεπεταχτήκανε πάλι εφιαλτικές —ξυλοδαρμοί, εγκλεισμοί, εμπρησμοί, λεηλασίες, διαπομπεύσεις, φόνοι, τρόμος, πτώματα μες στους δρόμους, αίματα, ναπάλμ, βομβαρδισμοί, κεφάλια στους φανοστάτες, εκτελέσεις, εκτελέσεις, εκτελέσεις— νύχτες και νύχτες πάλι είχα ύπνο άγριο. Ας μην αξιωθούμε ξανά τέτοια συμφορά για μία δίκη. Δεν το αξίζει!

4. Επιβάλλεται να αποκλείσουμε αυτό το ενδεχόμενο το ταχύτερο —οπωσδήποτε, πριν από τις επόμενες εκλογές, αμέσως! Για φανταστείτε αν έλθει ξανά στην εξουσία η παράταξη που δικάστηκε. Όπως ρητώς το έχουν εξηγήσει εκλεκτοί εκπρόσωποί της, ακόμη και διαπρεπείς νομομαθείς, οι αυριανοί κυβερνήτες μας θα ανταποδώσουν τα ίσα στους πολιτικούς αντιπάλους τους, οι οποίοι θα βρεθούν κατηγορούμενοι στο εδώλιο του αυριανού Ειδικού Δικαστηρίου. Αυτό θα έχει αξιώσει ο λαός, που, σύμφωνα με τις καινοφανείς περί συντεταγμένης δημοκρατικής πολιτείας νεοελληνικές θεωρίες, βρίσκεται πάνω από τα συνταγματικώς θεσμοθετημένα όργανα απονομής της δικαιοσύνης, αυτός υπέρτατος κριτής περί δικαίου και αδικού. Φυσικά, οι μελλοντικοί κατηγορούμενοι θα ωρύονται, τόσο από εφημερίδες και ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς, όσο και μέσα στην αίθουσα του δικαστηρίου, ότι η δίωξή τους συνιστά πολιτική προγραφή, εθνοπροδοσία υπαγορευμένη από ξένα κέντρα λήψεως αποφάσεων κ.τλ. κ.τλ. Μάταια, ωστόσο. Το αυριανό Ειδικό Δικαστήριο, υποχείριο της αυριανής εκτελεστικής εξουσίας, θα τους καταδικάσει πανηγυρικά. Οπότε, επειδή και η παράταξη των μελλοντικών υποδίκων και καταδίκων υπουργών είναι επίσης τεράστια, στην Ελλάδα θα γίνει εξάπαντος «μπάχαλο».

5. Σπεύδω να προλάβω την ένσταση, που ασφαλώς πολλοί θα προβάλλουν στην μετριοπαθή πρότασή μου: η εξάλειψη των κυρώσεων υπάρχει φόβος να καλλιεργήσει αρπακτικές ή άλλες παράνομες ορέξεις σε όσους ασχούν την εξουσία, ακόμη και να παροτρύνει καθ' ἑξιν εγκληματίες να καταλάβουν αξιώματα, τα οποία εξασφαλίζουν την

ατιμωρησία, ώστε να λαφυραγωγήσουν, να τυραννήσουν ή άλλως να βλάψουν τον τόπο εκ του ασφαλούς.

Κατηγορηματικά τους απαντώ: οι προοπτικές μπορεί να φαίνονται τόσο ζοφερές, όμως καθόλου δεν είναι. Διότι, αν η ποινική ευθύνη με τα όσα προτείνω εξαφανίζεται, η πολιτική ευθύνη παραμένει ακέραια.

Ποιος δημόσιος άνδρας θα τολμήσει να «τσαλαβουτήσει» ο ίδιος ή να ανεχθεί στο πλευρό του κακοποιό στοιχείο υποδουμένο τον υπουργό προκειμένου να κακουργήσει ατιμώρητα, αφού ανά πάσα στιγμή θα κινδυνεύει να θεωρηθεί από το εκλογικό σώμα πολιτικά υπόλογος; Ας μην μεγαλοποιούμε τους φόβους μας γιατί καταντάμε νοσηρά καχύποπτοι. Οι κάποιες ασυδοσίες, που ενδέχεται να βλαστήσουν στη διαχείριση των κοινών, είναι μηδαμινή ζημία συγκριτικά με την εξασφαλιζόμενη από τη μετριοπαθή πρότασή μου σωτηρία της πατρίδας.

6. Τέλος, πιστεύω ότι εύκολα θα κατανοήσουν οι εταίροι μας στην Ευρώπη την επιχειρηματολογία μας, σε περίπτωση που θα αμφισβητούσαν, ύστερα από τέτοιες ρυθμίσεις, την αυθεντικότητα της δημοκρατίας μας και θα ζητούσαν για το λόγο αυτό την αποβολή μας από την Κοινότητα.

α) Θα αντιτάξουμε ότι οι ρυθμίσεις αυτές ψηφίστηκαν από το σύνολο της Βουλής και επιπλέον εγκρίθηκαν με δημοψήφισμα. Ήτοι, έχουν διπλή συναίνεση του ελληνικού λαού, είναι συνεπώς διπλά δημοκρατικές.

β) Θα επικαλεστούμε και λόγους ιστορικούς. Από τη σύσταση του νεοελληνικού κράτους, θα τους θυμίσουμε, η χώρα μας έχει τους πιο προοδευτικούς νόμους και τα πιο δημοκρατικά συντάγματα —πρώτο πρώτο της Επιδαύρου από το 1822, έστω και αν δεν εφαρμόστηκε ποτέ. Και ακριβώς, ο κύριος λόγος που αυτή η εκπληκτική νομοθετική μας εντέλεια κατά κανόνα δεν εφαρμόζεται έγκειται στο ότι είναι επείσαστη, καθαρή αντιγραφή. Επιτέλους, για πρώτη φορά θεσμοθετούμε κάτι το ιδιότυπα ελληνικό, κάτι το ολόδικό μας, σύμφωνο με τον εθνικό χαρακτήρα, με τις παραδόσεις και με τις ανάγκες μας, θα τους εξηγήσουμε.

γ) Ως επικουρικό, μάλιστα, επιχείρημα για το τελευταίο σημείο μπορούμε να επικαλεστούμε και εκείνη τη σφυγμομέτρηση, που έγινε ενώ διεξαγόταν η δίκη της Εταιρείας Δολοφόνων και που έχει, φαίνεται, καταχωνιαστεί στα εθνικά απόρρητα, αφού ουδέποτε αμφισβητήθηκε ή διαφεύστηκε η ύπαρξή της. Βεβαιώνουν όσοι την είδαν, ότι το 47% των ερωτηθέντων θεώρησε τους τότε κατηγορούμενους και σήμερα ισοβίτες και βαρυποινίτες, σαΐνια που, καθαρίζοντας μερικούς βρωμόγερους, στήσανε τη μηχανή και ματσώσανε, χαλάλι τους!

★ ★ ★

Φίλε αναγνώστη, αφού τα κατάφερα να φτάσεις ως εδώ, ελπίζω ποτέ πια να μην αναρωτηθείς ξανά: Μα επιτέλους τι κάνουν σε αυτόν τον έρημο τόπο οι συγγραφείς; Την απάντηση θα την έχεις ήδη δώσει μόνος σου: οι συγγραφείς μας, όσο μπορούνε, γράφουν —τι άλλο να κάνουν, φίλε;

Σκόπια: Ένα ακόμη επιχείρημα

του Μιχάλη Δούντα

Η ελληνική επιχειρηματολογία προς αντίκρουση της αίτησης αναγνώρισης στα Σκόπια κρατικής οντότητας ίσως να μην υπήρξε απολύτως εύστοχη ή, πάντως, πλήρης, τουλάχιστον όπως αυτή διατυπώθηκε στη γνωστή επιστολή Σαμαρά της 17 Ιανουαρίου 1992.

Για παράδειγμα, πολλά γράφτηκαν γύρω από το θέμα της Μακεδονικής ονομασίας, με επίκληση επιχειρημάτων από την ιστορία και τις οδυνηρές εμπειρίες του ελληνισμού. Πολύ λιγότερα, δυστυχώς, αφιερώθηκαν σε προβλήματα που έχουν σχέση με τις σημερινές ισορροπίες στην περιοχή. Και αυτά τα ολίγα κατά τρόπο μάλλον διακηρυκτικό, χωρίς στέρεη θεμελίωση.

Ως παράδειγμα παράλειψης επισημαίνεται το ακόλουθο: ζωτικός στόχος για την Ελλάδα είναι η διατήρηση ακώλυτης χερσαίας επικοινωνίας με την Ευρώπη και μάλιστα με τις ευρωκοινοτικές χώρες. Τούτο θα έπρεπε να ενδιαφέρει άμεσα και την ίδια την Κοινότητα. Υπό τις περιστάσεις η απαλειπτότερη για μας διασύνδεση θα εξασφαλιζόταν αν Ελλάδα και Σερβία είχαν κοινό σύνορο. Η παρεμβολή ενός θνησιγενούς κρατιδίου, υποκειμένου σε εσωτερικές ανατατώσεις και έλκοντας ποικιλία ευρύτερων ολοπλοκιών θα έβαζε σε σοβαρό κίνδυνο το ζωτικότερο αυτό για τη χώρα μας συγκοι-

νωνιακό δίαυλο. Κατά συνέπεια, η Ελλάδα, ακόμη και αν τα Σκόπια αποφάσιζαν να τηρήσουν τους, ούτως ή άλλως αμφίβολης αποτελεσματικότητας, όρους του Μάαστριχτ, δεν θα έπρεπε να σπεύσει σε αναγνώριση πριν από την αποκρυστάλλωση των σχέσεων Σκοπίων - Σερβίας. Η εξέλιξη του τελευταίου αυτού θέματος θα αποτελέσει για μας κρίσιμο προκριματικό στοιχείο. Σχετικώς θα πρέπει να γίνουν —αν δεν έγιναν ήδη— συνεννοήσεις και με το Βελιγράδι. Τα ανωτέρω ενισχύονται και από ένα άλλο ουσιαστικό γεγονός. Η εν γένει περί τα Σκόπια κατάσταση είναι τόσο θολή, με πληθυσμούς αλληλοϋποβλεπόμενους και με ανύπαρκτες οικονομικές δυνατότητες κρατικής αυθυπαρξίας, ώστε κάθε πράξη αναγνώ-

ρισης δεν θα είχε διαπιστωτικό χαρακτήρα υπάρχουσας οντότητας, αλλά διαμορφωτικό μιας νέας. Ακόμη και εξ αυτού του λόγου φαίνεται τουλάχιστον εσπευσμένη η κοινοτική τάση προς αναγνώριση και δικαιολογημένες οι δικές μας αντιρρήσεις.

Τα ανωτέρω επιχειρήματα αντανακλούν σταθμητές σύγχρονες πραγματικότητες και όχι απλώς ιστορικές αναπολήσεις, που όσο έγχυρες και αν είναι, συχνά έχουν μειωμένη πειστικότητα, ιδίως έναντι των προκατειλημμένων. Κατά συνέπεια, εγκαίρως προβαλλόμενα ίσως ενισχύσουν κάπως τη θέση μας ιδίως μάλιστα ενόψει του γεγονότος ότι η κοινοτική προεδρεία δεν έχει ακόμη ολοκληρώσει τη μελέτη και τα πορίσματά της. □

ΚΑΛΟΚΑΤΗΣ'92

«Αλυτρωτικό»μπούκοτάζ

Ο ορίζοντας στις διεθνείς σχέσεις της χώρας αρχίζει να «γκριζάρει» ολοένα και περισσότερο τις τελευταίες ημέρες. Η εξέλιξη αυτή εκφράζεται χαρακτηριστικά στο πεδίο των ελληνοτουρκικών σχέσεων —όπου η ελληνική κυβέρνηση διαπιστώνει, εκ των υστέρων, αυτό που έπρεπε να λάβει εξ αρχής υπόψη της για να μην «εκπλήσσεται» (δηλαδή τη δεδομένη σταθερότητα που χαρακτηρίζει πάγια την επιθετική τουρκική διπλωματία) —και στις εξελίξεις γύρω από την αναγνώριση της Μακεδονίας των Σκοπίων, όπου όλα δείχνουν ότι η αναβολή στη λήψη της σχετικής απόφασης από την Ευρώπη προετοιμάζει κατάλληλα τις συνθήκες για την... τελική αναγνώριση. Σε αυτά, προστίθεται και το γνωστό «σήριαλ» παραίτησης Σαμαρά, το οποίο —είτε κατασκευάζεται από τον πρωθυπουργικό «κύκλο» είτε όχι και είτε ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα είτε όχι— αποτελεί άλλο ένα χαρακτηριστικό δείγμα κυβερνητικής ανευθυνότητας σε κρίσιμους τομείς πολιτικής και σε κρίσιμη περίοδο

του Χρ. Κυριαζή

Η κατάσταση που χαρακτηρίζει σήμερα τη διαχείριση των εξωτερικών σχέσεων της χώρας κυριαρχείται από έλλειψη σχεδιασμού, ιεραρχήσεων, ευκρινών στόχων και συνεκτικών συμμαχιών. Η χώρα δίνει τη σαφή εντύπωση ότι κινείται εν κενώ στις διεθνείς σχέσεις της, αφού η ανυπαρξία κάποιων μακροπρόθεσμων συμμαχιών —ή ακόμα η αντίφαση ανάμεσα σε συμμαχικές επιλογές με τακτικιστικό μάλιστα χαρακτήρα— συνδυάζεται με μία πολιτική «ρήξεων», με ασαφή προοπτική, κυρίως με εταίρους του ευρωπαϊκού χώρου. Σε αυτό το πλαίσιο δεν είναι άξιον απορίας το γεγονός ότι ο πρωθυπουργός θεωρεί το μπούκοτάζ των ολλανδικών και ιταλικών προϊόντων ως «πολιτική πεζοδρομίου» ενώ ο υπουργός Εξωτερικών ως «συνέχεια» στη «μάχη που δίνει η κυβέρνηση» και στην οποία, βεβαίως, η τελευταία δεν έχει καμμία συμμετοχή.

Γεγονός είναι ότι το μπούκοτάζ είχε απήχηση σε σημαντικό τμήμα του κοινού, παρόλο που συγκεκριμένες εκτιμήσεις για την κίνηση των προϊόντων των δύο αυτών χωρών στην ελληνική αγορά τις τελευταίες ημέρες δεν έχουν υπάρξει. Ωστόσο, ακριβώς επειδή η ενέργεια του μπούκοτάζ ήταν «αυθόρμητη», ή, τουλάχιστον, ασχεδιαστή, έφερε περισσότερα

προβλήματα παρά οφέλη. Οι ιδιώτες και οι ραδιοφωνικοί σταθμοί που πρότειναν ή ενίσχυσαν την πρωτοβουλία αυτή δεν είχαν κανέναν λόγο να κοιτάζουν, π.χ., ποιες είναι οι ισορροπίες στο εμπορικό ισοζύγιο της χώρας με την Ιταλία και την Ολλανδία· ούτε φυσικά σκέφθηκαν ότι η μαμά Ελλάς δεν μπορεί να εξασφαλίσει μόνιμη της τα παιδιά της να ήταν κανένα ορεσίβιο, αυτάρκες νοικοκυριό, απομονωμένο από την αγορά· ούτε επίσης σκέφθηκαν ότι το φιλότιμο έχει τις αρετές του, όμως γίνεται κουτσαβακισμός αν θεωρείς τους άλλους «κουτόφραγκους», που δεν συνειδητοποιούν, ή δεν υπερασπίζονται τα συμφέροντά τους, με κάθε μέσον· οι ιδιώτες που ξεκίνησαν την πρωτοβουλία του μπούκοτάζ, δεν συμπεριφέρθηκαν ούτε καν με την λογική του επιχειρηματία, διότι αν υπήρχε αυτή θα είχαν σκεφθεί τις αντιδράσεις των Ολλανδών και Ιταλών συναδέλφων τους· όμως ούτε σαν υπεύθυνοι «ηγέτες» της κοινής γνώμης ή σαν εθνική ηγεσία επέτυχαν —το ρόλο που εξ αντικειμένου φιλοδόχησαν— αφού προσέθεσαν και άλλα προβλήματα στην εξωτερική πολιτική της Ελλάδας, αναγκάζοντας τον πρωθυπουργό της να «φρονηματίσει» επανειλημμένως το κοινό και να δώσει έτσι ένα μέτρο συγγνώμης και εξευμενισμού προς τους Ολλανδούς και Ιταλούς, οι οποίοι απειλούσαν με αντίποινα και με

επίθεση εναντίον της Ελλάδας στη Σύνοδο των υπουργών Εξωτερικών της ΕΟΚ.

Και αν ο Ολλανδός υπουργός Εξωτερικών δηλώνει στο τέλος πως «σέβομαι την ευαισθησία των Ελλήνων», δεν παρέλειψε τις προηγούμενες ημέρες να αντιπροσωπεύει τα εθνικά (οικονομικά) συμφέροντα της χώρας του με τον πρόποντα τρόπο, δηλώνοντας μάλιστα ότι είναι «ικανοποιημένος» από τις νοθεσίες και την κριτική του κ. Μητσοτάκη στο ζήτημα του μπουκοτάζ. Αντίθετα, η ελληνική κυβέρνηση, μην μπορώντας να παίξει σε ένα εκτός κοινοτικών κανόνων παιχνίδι που ορίστηκε από επιχειρηματικούς κύκλους, άφησε τους τελευταίους μόνους και αντέκρουσε, στο τέλος, την ενέργεια του μπουκοτάζ, οδηγώντας τους εμπνευστές του σε υποχώρηση, με ανακοινώσεις... «παύσης των εχθροπραξιών», τις οποίες μάλιστα διοχέτευσαν σε επίσημα δίκτυα ενημέρωσης της κοινής γνώμης, με την παράκληση μάλιστα να δοθούν σε ολόκληρο το δίκτυο (μήπως και δεν γνωστοποιηθεί στην έκταση που έπρεπε η «παύση των εχθροπραξιών»...). Ας σημειωθεί ότι αυτή η ενέργεια έγινε μετά τη δήλωση του κ. Μητσοτάκη ότι «η εξωτερική πολιτική δεν ασκείται στο πεζοδρόμιο»...

Τα περί πεζοδρομίου, βεβαίως, έχουν πλείονες αποδέκτες

—ενδεχομένως από τους πρώτους είναι ο ίδιος ο κ.

Μητσοτάκης ο οποίος άφησε το «πεζοδρόμιο» να πλανάται

επί σειρά ημερών, εκμεταλλευόμενος ποικιλοτρόπως τα

«οφέλη» του. Δεν αναφερόμαστε στην εκδοχή ότι το

μπουκοτάζ ήταν μια σατανικής εμπνεύσεως πρόταση του

πρωθυπουργού προκειμένου να «αδειάσει» στη συνέχεια τον κ.

Σαμαρά, ο οποίος και το υποστήριζε. Αναφερόμαστε στο ότι ο

κ. Μητσοτάκης μπορούσε να «παίξει» λίγο με το μπουκοτάζ,

θεωρώντας το ως μια λύση μπροστά στην απορία στην οποία

περιπίπτει συνεχώς από τις «εκπλήξεις» που επιφυλάσσει η

πρωθυπουργική καρέκλα στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής

(που θέλει να την εκμεταλλεύεται όσο μπορεί περισσότερο

μόνος του, χρεώνοντας τα «κακά» της στον κ. Σαμαρά).

Το μπουκοτάζ, λοιπόν, τελείωσε ή τερματίζεται. Ίσως

μένουν κάποιες συμπεριφορές και κάποιες αξίες που έφερε στην

επιφάνεια, οι οποίες έχουν να κάνουν με το «εθνικό δίκτυο»,

την «εθνική υπερηφάνεια», την «κακή Ευρώπη», την

υπεράσπιση εθνικών ζητημάτων κ.τ.λ., και μπαίνει ένα

ερώτημα: πώς θα αντιδράσει ο κόσμος που έστερξε στο

«εθνικό προσκλητήριο» όταν βλέπει να εγκαταλείπεται μια

ενέργεια από τη μια μέρα στην άλλη (ή να καταδικάζεται

ακόμα), που λειτούργησε και σαν υποκατάστατο των

δυσανεσκειών του και της ερημίας που του φέρνει η πολιτική,

οι πολιτικοί και η κυβέρνηση;

Πώς θα αντιδράσει αυτός ο κόσμος όταν αντιληφθεί ότι οι

«ξένοι» ίσως έχουν δίκιο που υποστηρίζουν πως αυτά είναι

«ευαισθησίες» και χτυπάνε με «κατανόηση» την πλάτη των

«ευαίσθητων»; πώς θα αντιδράσει αυτός ο κόσμος όταν

αντιληφθεί ότι άλλη μια ενέργειά του δεν έχει αντίκρουσμα,

καθώς η κυβέρνηση αδυνατεί να την «καλύψει», ευθύς εξ

αρχής, συμφωνώντας σιωπηρά δια της... εσωτερικής

διαφωνίας της;

Μήπως θα αντιδράσει γι' άλλη μια φορά με τρόπο που θα

προφοδοτήσει πάλι την αλυσίδα του «αλυτρωτισμού»; ☐

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

Κυκλοφορούν
από τη σειρά επιστημονικής εκλαΐκευσης

G. H. HARDY

Η απολογία ενός μαθηματικού

Πρόλογος: C.P. Snow

Μετάφραση—επιμέλεια:

Δημ. Καραγιαννάκης, Μ. Λάμπρου

Ένας εκκεντρικός κορυφαίος μαθηματικός, κλεισμένος δια βίου στον περίγυρο του Cambridge της δεκαετίας του '30, αισθάνεται την ανάγκη να «απολογηθεί». Ένας φυσικός, φίλος του πρώτου, προσπαθεί να φωτίσει την ιδιόρρυθμη προσωπικότητα του απολογούμενου. Βιβλίο συναρπαστικό, που υπερασπίζεται με πάθος τη μαθηματική δημιουργία και μνεί μνημένους και μη στις αξίες και αντιλήψεις μιας εποχής που φαίνεται να σβήνει.

Γ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑΚΗ

Η Κόμη της Βερενίκης

3η έκδοση

Ένα βιβλίο που ξεδιπλώνει στα μάτια του αναγνώστη όσα η επιστήμη κατόρθωσε μέχρι σήμερα να ξεδιαλύνει για το σύμπαν που μας περικλείει, μας φοβίζει αλλά και μας συναρπάζει. Βιβλίο με φιλοσοφικές προεκτάσεις και με έντονο λογοτεχνικό χαρακτήρα, ανοίγει νέους δρόμους στη σύγχρονη θεώρηση της Επιστήμης: Καθώς ο 20ός αιώνας πλησιάζει στο τέλος του και ο άνθρωπος μένει ολοένα μετέωρος σ' έναν πλανήτη που κινδυνεύει να καταστραφεί, μήπως είναι καιρός να αναζητήσουμε μια νέα αντίληψη του ανθρωπισμού;

RICHARD FEYNMAN

Ο Χαρακτήρας του Φυσικού Νόμου

2η έκδοση, Μετάφραση: Ελένη Πιπίνη.

Ένας χαρισματικός δάσκαλος και επιστήμονας, από τους κορυφαίους του 20ού αιώνα, μας ξεναγεί στις βασικές έννοιες των φυσικών νόμων, και μας μιλάει για μια φύση τόσο απλή όσο και μαγική, αξιοθαύμαστη. Απευθυνόμενος σ' ένα ευρύτερο κοινό, μοιράζεται μαζί μας μια πνευματική περιπέτεια σπάνιας απλότητας και πρωτοτυπίας.

ΒΑΣΙΛΗ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ

Περί αστέρων και συμπάντων

3η έκδοση

Πώς έγιναν τα αστέρια; Πόσο ζούν τα μικρά και πόσο τα μεγάλα; Γιατί πεθαίνουν; Πώς μοιάζουν μετά τον θάνατό τους; Γιατί το φως κρυώνει; Το σύμπαν έγινε για μας ή μήπως υπάρχουν κι άλλα σύμπαντα; Πώς απαντά η σύγχρονη Φυσική στα βασικά αυτά ερωτήματα;

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

Τ.Θ. 1527, 711 10 ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

Κεντρική διάθεση: ΤΡΟΧΑΛΙΑ, Γριβαίων 6, (πάροδος Σκουφά 64) ΑΘΗΝΑ, τηλ. 3646426.

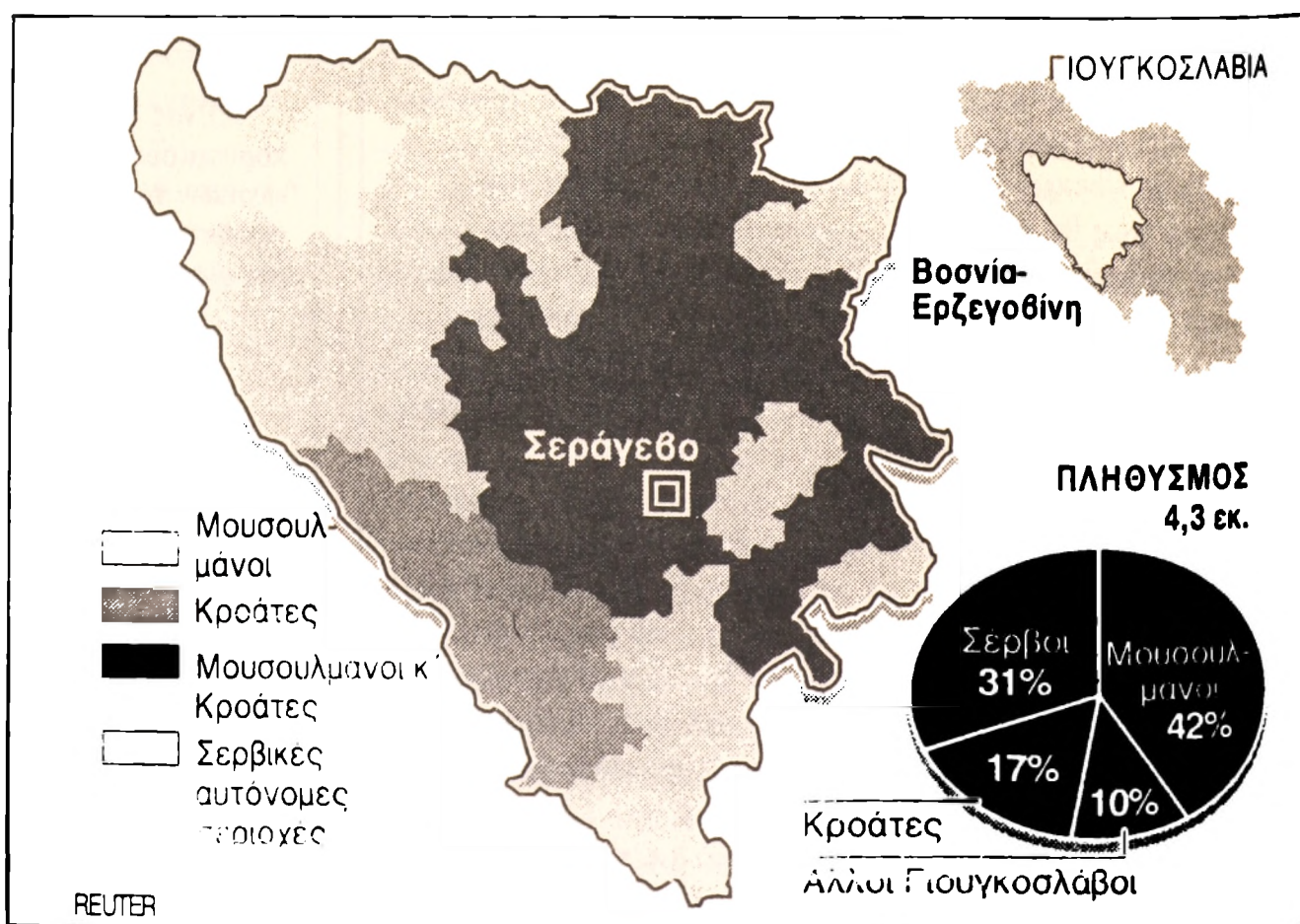
Στη βαλκανική σκακιέρα

Θα αποδειχθεί και πάλι το Σαράγεβο η μοιραία πόλη που θα οδηγήσει σε μια γενικότερη ανάφλεξη στην περιοχή; Το ερώτημα δεν είναι καθόλου θεωρητικό καθώς τα επεισόδια, οι νεκροί και τα οδοφράγματα που στήθηκαν μετά το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη για την ανεξαρτησία της περιοχής, δεν προοιωνίζουν ειρηνικές εξελίξεις. Στη γειτονική Αλβανία έχει καταργηθεί κάθε έννοια έννομης τάξης, οι εγκληματικές συμμορίες κυριαρχούν κι όλοι αναζητούν αποδιοπομπαίους τράγους στο πρόσωπο της ελληνικής μειονότητας, ενώ η χώρα βαδίζει σε εκλογές.

Στο μεταξύ σε εκκρεμότητα παρέμεινε το θέμα της αναγνώρισης των Σκοπίων από την Κοινότητα, ενώ ο Μιλόσεβιτς δηλώνει ότι ο «πόλεμος τέλειωσε» και ενώ σημειώνεται κάποια επαναπροσέγγιση μεταξύ Σκοπίων και Βελιγραδίου. Η Τουρκία αισθάνεται αρκετά ισχυρή και διεθνώς αναβαθμισμένη για να τινάξει τις διαπραγματεύσεις για το Κυπριακό στον αέρα, torπιλλίζοντας *de facto* το Νταβός και τον ταλαίπωρο ελληνοτουρκικό «διάλογο» αλλά και αρκετά ισχυρή ώστε να παρεμβαίνει άμεσα στα Βαλκάνια. Όλα αυτά δημιουργούν ένα καινούριο σκηνικό. Τα πιόνια κινούνται γρήγορα στη σκακιέρα. Τι σημαίνουν όλα αυτά για την Ελλάδα και πού βρίσκεται η ελληνική εξωτερική πολιτική;

του Κ. Βασιλείου

Όπως αναμενόταν, το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη, δεν αφήνει κανένα περιθώριο αμφισβήτησης των διαθέσεων τόσο των μουσουλμάνων όσο και των Κροατών για ανεξαρτησία. Οι μουσουλμάνοι αποτελούν το 42% των 4,3 εκ. κατοίκων της περιοχής, ενώ οι ρωμαιοκαθολικοί Κροάτες το 17%. Οι Σέρβοι, που αποτελούν το 31% του πληθυσμού απείχαν από το δημοψήφισμα μη θέλοντας να νομιμοποιήσουν τις επιλογές των άλλων θρησκευτικών και εθνικών ομάδων ενώ ο ηγέτης των Σέρβων αυτονομιστών Ραντοβάν Καραντζιτς δηλώνει απερίφραστα ότι «η Βόρεια Ιρλανδία θα μοιάζει με κατασχώνωση διακοπών σε σύγκριση με τη Βοσνία» αν προχωρήσουν οι διαδικασίες ανεξαρτησίας. Κι ενώ ο Γερμανός υπουργός Εξωτερικών Γκένσερ επείγεται να προωθήσει το θέμα της αναγνώρισης από τη μεριά της Κοινότητας είναι ακόμα α-

ΒΟΣΝΙΑ - ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ

Η Βοσνία - Ερζεγοβίνη διαμόρφωσε τα σημερινά της σύνορα το 1878 με την κατοχή της από αυστριακά στρατεύματα. Η αυστριακή διοίκηση διήρκεσε μέχρι το 1918. Στην περίοδο 1941-45 Γερμανία και Ιταλία επέτρεψαν στη φασιστική χροατική κυβέρνηση του Άντε Πάβελιτς να προσαρτήσει την περιοχή και να εξαπολύσει εκστρατεία γενοκτονίας του σερβικού στοιχείου. Ο Τίτο για λόγους εξισορρόπησης του σερβοχροατικού ανταγωνισμού ενίσχυσε το μουσουλμανικό στοιχείο.

Βέβαιο εάν τα πράγματα οδηγηθούν σε κάποιο συμβιβασμό όσον αφορά τους Σέρβους αυτονομιστές ή εάν ο εμφύλιος πόλεμος είναι πλέον αναπόφευκτος. Στη δεύτερη περίπτωση «το αίμα θα φτάσει μέχρι τα γόνατα», όπως είπε ο ηγέτης της αξιωματικής αντιπολίτευσης της Σερβίας Ντράσκοβιτς.

Προς τον εμφύλιο σπρώχνουν ισχυρές δυνάμεις: η γεωγραφική γειτνίαση μεγάλου μέρους των Σέρβων της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης με τη Σερβία και το Μαυροβούνιο. Η μετακίνηση πληθυσμών δια της βίας ή λόγω ασφαλείας θα δημιουργήσει «αυτόνομες ζώνες» με πιο ομοιογενή πληθυσμό. Αιχμή και η συμμαχία μουσουλμάνων - Χροατών θεωρείται πρόσκαιρη και επισφαλής. Το χροατικό στοιχείο κατοικεί κυρίως κατά πλειοψηφία προς τη μεριά της Δαλματίας και σε μεταγενέστερο στάδιο δεν θα είναι καθόλου δύσκολο να ζητήσει κατ' αρχήν την «αυτονομία» του.

Ο πιο σημαντικός ίσως παράγοντας που οδηγεί προς τον εμφύλιο είναι το γεγονός ότι ο ήμισυ σχεδόν του πληθυσμού έχει στην κατοχή του όπλα και ότι όλες οι εθνικές και ρησκευτικές ομάδες ριζοσπαστικοποιούνται αργαίως. Σύμφωνα με δημοσιεύματα του έθνους Τύπου η εισροή όπλων μέσω της μαύρης αγοράς αυξήθηκε ραγδαία τους τελευταίους μήνες στη Βοσνία. Πρόκειται για σύγχρονα όπλα. Οι Σέρβοι αυτονομιστές είναι οπλισμένοι. Παραμένει, ωστόσο, άγνωστη η στάση του ομοσπονδιακού στρατού. Το αντιστάθμισμα της σερβικής ισχύος, ο μουσουλμάνος πρόεδρος *Αλία Ιζετμπέγκοβιτς* επέτρεψε στη διάρκεια του περασμένου έτους (στην ανάπτυξη και τον εξοπλισμό φυσικά από την Κροατία) αξιόλογων πα-

Στο Σαράγεβο ένοπλος Σέρβος υπό τη σκιά της Γιουγκοσλαβικής σημαίας.

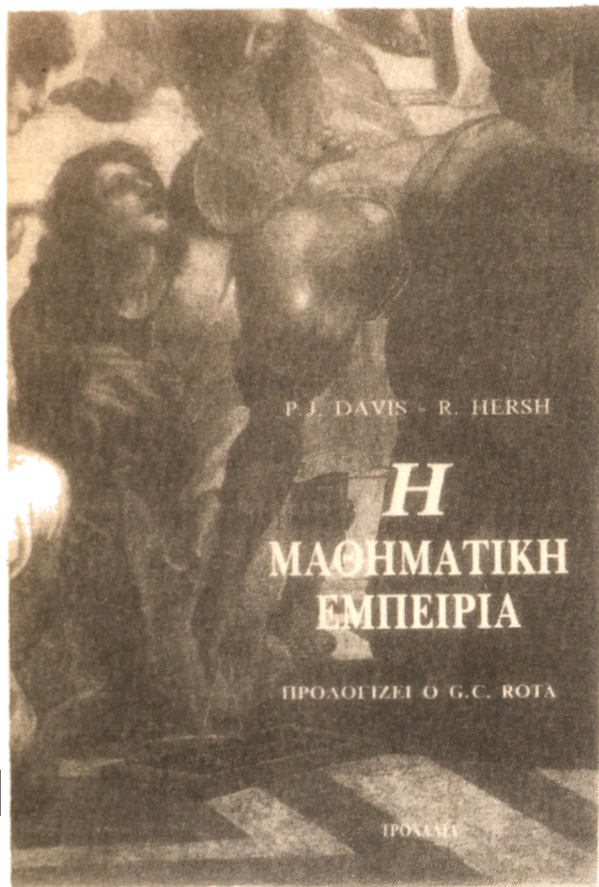
ραστρατιωτικών χροατικών δυνάμεων. Αλλά και οι μουσουλμάνοι δεν έμειναν με δεμένα χέρια. Δεν είναι άσχετα τα ταξίδια που έκανε ο Ιζετμπέγκοβιτς σε Τουρκία, Λιβύη, Ιράν και Σουδάν. Δεν είχαν μόνο διπλωματικές πτυχές αλλά και στρατιωτικές. Ο ίδιος δήλωσε τον περασμένο Δεκέμβριο σε τουρκική εφημερίδα ότι θα προσέτρεχε «σε φίλους και πρωταρχικά στην Τουρκία εάν ο ομοσπονδιακός στρατός επετίθετο». Στο Σαράγεβο κυκλοφορούν ήδη φήμες ότι Ιράν και Λιβύη είναι έτοιμες να εφοδιάσουν με όπλα τους μουσουλμάνους, ενώ η Τουρκία δεν θα μείνει βέβαια απαθής, αλλά θα βρει πολλούς τρόπους για να βοηθήσει τους «αδελφούς της» στη Βοσνία. Ελπίδες, από

την άλλη μεριά, για αποτροπή του εμφυλίου παρέχουν τόσο η αυτοσυγκράτηση (προς το παρόν) του ομοσπονδιακού στρατού όσο και η αποστολή των κυανόχραντων του ΟΗΕ.

Πού σκοπεύουν τα Σκόπια;

Μέσα σε αυτές τις ρευστές συνθήκες, η ελληνική διπλωματία κέρδισε ακόμα μια ανάσα, εφ' όσον, την περασμένη Δευτέρα (2/3), το Συμβούλιο Υπουργών Εξωτερικών της Κοινότητας στις Βρυξέλλες καμιά απόφαση δεν έλαβε στο θέμα της αναγνώρισης των Σκοπίων. Κι είναι βέβαιο ότι μέχρις ότου συζητηθεί και πάλι το θέμα καμιά χώρα - μέλος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ
P. J. DAVIS - R. HERSH
Η
ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗ
ΕΜΠΕΙΡΙΑ

- «... μέχρι σήμερα δεν έχει γραφτεί κανένα βιβλίο σαν αυτό».

NEW YORKER

- «...ένα βιβλίο που έγινε αμέσως κλασικό και πρέπει να διαβαστεί από όλους όσοι ενδιαφέρονται για το μέλλον του ανθρώπινου γένους».

NEW SCIENTIST

- «Τι ήταν αυτό που μας αναστάτωσε στο Gödel, Escher, Bach; Το θαυμάσιο αυτό βιβλίο ανήκει στην ίδια διεπιστημονική παράδοση... υποθέτω ότι το βιβλίο τούτο θα κυκλοφορεί για πάρα πολύ χρόνο».

BOSTON GLOBE

- «Ένα εξαιρετικό και κυρίως μοναδικό βιβλίο. Πιστεύω πως θα έχει την επιτυχία που του αξίζει».

R. PENROSE, THE TIMES

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ τροχαλία ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ
Γριβαίων 5 (πάρκο Σκουφά 64)
106 80 - Αθήνα, τηλ.: 3646426, fax: 3621932

δεν πρόκειται να αναγνωρίσει μεμονωμένα τα Σκόπια. Ακόμα και το θέμα του μπούκο-τάζ «έκλεισε» ομαλά, επισήμως τουλάχιστον. Εάν απέδωσε ή όχι το μπούκοτάζ δι-πλωματικά, τι προβλήματα και κινδύνους δημιούργησε, τι πολιτικούς τριγμούς στην κυβέρνηση κι άλλα συναφή θέματα δεν είναι δυνατόν να αναφερθούν στο πλαίσιο της α-νάλυσης αυτής (βλ. σε άλλες στήλες σχετι-κά).

Η επόμενη σύνοδος των υπουργών Εξω-τερικών της ΕΟΚ θα γίνει στο Λουξεμβούρ-γο στις 6 Απριλίου. Σε αυτό το διάστημα η πορτογαλική προεδρία θα προσπαθήσει «με άνεση χρόνου και κινήσεων», όπως είπε ο κ. Σαμαράς στο ραδιοσταθμό *Flash* (3/3) «να πείσει τα Σκόπια να αποδεχθούν τους όρους της Κοινότητας». Ας σημειωθεί ότι η πορ-τογαλική προεδρία πήρε αρνητική απάντη-ση από τα Σκόπια στο θέμα της ονομασίας του κρατιδίου σε μια πρώτη επαφή πρεσβευ-τικού επιπέδου στο Βελιγράδι που έγινε στις 17/2, μετά τη Σύνοδο των ΥΠΕΞ της ΕΟΚ στη Λισσαβώνα, στις 17/2. Είναι βέβαιο ό-τι θα σημειωθούν εντατικές διπλωματικές ε-παφές στις οποίες μάλιστα, κατόπιν συμφω-νίας, η πορτογαλική προεδρία δεν πρόκειται να δώσει καμιά δημοσιότητα. Ταυτόχρονα, όμως, δεν υπάρχει κανένα στοιχείο που να πείθει ότι τα Σκόπια είναι πρόθυμα να δια-πραγματευθούν το θέμα της ονομασίας. Τι θα γίνει στην περίπτωση αυτή και ποιες θα είναι οι ελληνικές αντιδράσεις; Το ερώτημα παραμένει, αιωρείται και δεν απαντάται α-πό κανέναν. Τι ανταλλάγματα μπορεί να προσφέρει η ΕΟΚ στα Σκόπια για την απο-δοχή των «τριών όρων της». Κι αν πράγ-ματι τους εννοεί ως πραγματικούς «όρους» ποιο είναι το αντικείμενο της διαπραγμά-τευσης; Κι επειδή, προφανώς, ο «διαπραγ-ματεύσιμος» όρος είναι η ονομασία, τι μπο-ρεί να ικανοποιήσει και τις δύο πλευρές; Θα είναι διατεθειμένος ο κ. Μητσοτάκης να α-ποδεχθεί κάποια συμβιβαστική λύση επί της ονομασίας; Και τι θα πράξει ο κ. Σαμαράς, ο οποίος έτσι κι αλλιώς έχει «φορτωθεί» το θέμα;

Όλα αυτά, παραμένουν ανοικτά ερωτή-ματα. Το κέρδισμα χρόνου είναι σημαντικό αλλά τίποτα το ευνοϊκό δεν προδικάζει. Ού-τε η ελληνική διπλωματία μπορεί επ' άπει-ρον να μείνει προσκολλημένη σε μια αμυντι-κή τακτική και πολιτική «μη αναγνώρισης» των Σκοπίων. Διότι σε αυτήν την περίπτω-ση είτε θα πρέπει να πληρώσει βαρύ τίμημα προς διάφορους «φίλους» ή να αποφασίσει να δράσει ανεξάρτητα από την Κοινότητα και τις διαθέσεις «εχθρών και φίλων».

Η «χρονική άνεση» δεν είναι απεριόρι-στη. Τα περιθώρια στενεύουν. Και οι απο-φάσεις για τα επόμενα βήματα πρέπει να ληφθούν τώρα. Γιατί, παρά την προσωρινή ευφορία δεν αλλάζει τα πράγματα. Οι εταίροι μας της ΕΟΚ, μπορούν να ακολου-θήσουν το δικό τους δρόμο και θα το πρά-ξουν, παρά τις ελληνικές αντιρρήσεις. Η δι-κή μας στάση πρέπει να δείχνει αυτοπεποι-θηση και αυτοσεβασμό. Πρέπει να υπενθυ-μίζει ότι «η αλληλεγγύη» στην ΕΟΚ δεν μπορεί να ισχύει μόνο για τις τομάτες και το κρασί αλλά ταυτόχρονα πρέπει να είναι ψύ-χραιμη και κοινοτική, με συνείδηση των ο-ρίων και της εμβέλειας της ελληνικής φω-νής.

Αν συνειδητοποιηθούν τα στοιχειώδη αυ-τά, τότε θα είμαστε σε θέση να χαράξουμε καλύτερα τη στρατηγική και την τακτική μας και να σταθμίζουμε τα συμφέροντά μας όχι στιγμιαία αλλά από μακροπρόθεσμη σκοπιά. Ας παρακολουθήσουμε, λοιπόν, με προσοχή τις ενέργειες της πορτογαλικής προεδρίας αλλά και την προσέγγιση Βελι-γραδίου - Σκοπίων που παρατηρείται. Δύ-σκολη η ερμηνεία της προσέγγισης αυτής, που εκδηλώνεται με την παραμονή των Σκοπίων στο γιουγκοσλαβικό νομισματικό σύστημα, τη συμφωνημένη και αναίμακτη αποχώρηση του ομοσπονδιακού στρατού και τις επαφές - συνομιλίες της ορθόδοξης εκ-κλησίας της Σερβίας με τη σχισματική ορ-θόδοξη εκκλησία των Σκοπίων. Καθώς επί-σης και τις εξελίξεις στα ίδια τα Σκόπια, της περιεργής αυτής χώρας, της οποίας η ιδιαί-τερη «μακεδονική» συνείδηση εκφράστηκε πρόσφατα με την υπογραφή πρωτοκόλλου-συμφωνίας του υπουργού Μεταφορών Λε-πάφτσοφ με τη Βουλγαρία στη βουλγαρική γλώσσα.

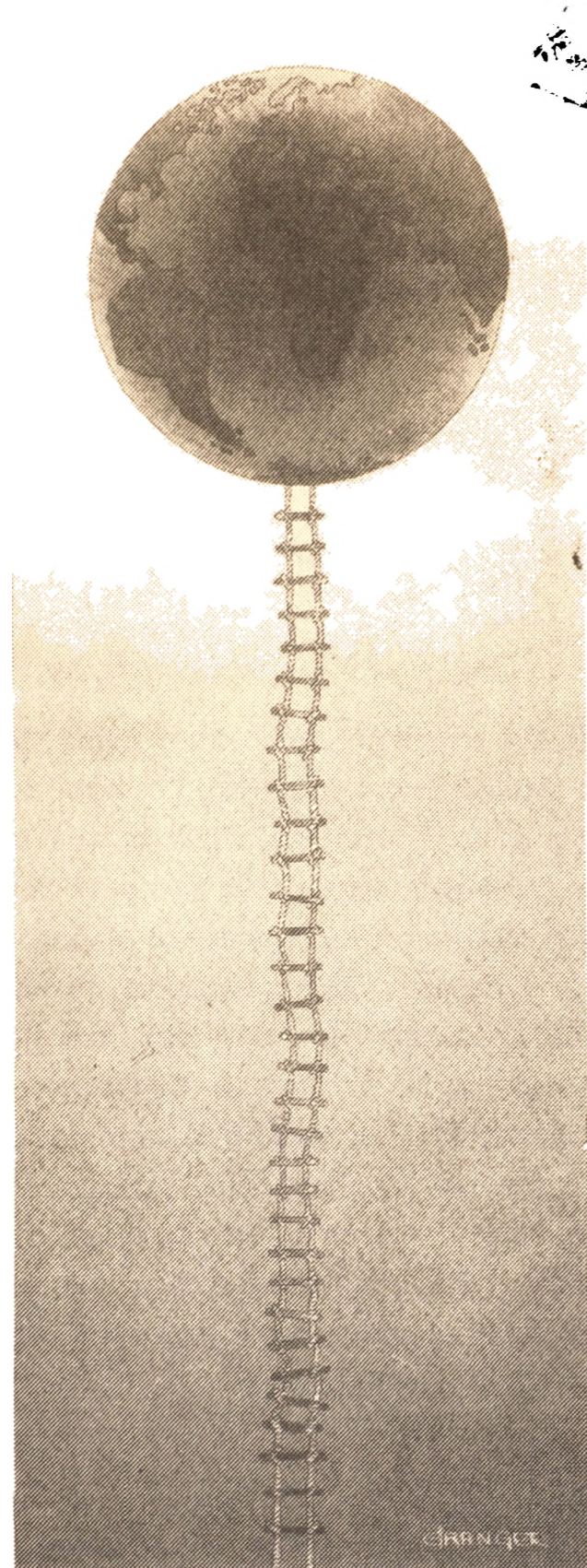
Με αδιευκρίνηστες ακόμα τις προθέσεις Μιλόσεβιτς, τις αντιδράσεις των αλβανικών και σερβικών πληθυσμών στην περιοχή, η κατάσταση παραμένει επικίνδυνα ρευστή. Μέσα σε αυτή τη ρευστότητα είναι πράγμα-τι δύσκολο να πει κανείς το τι πραγματικά συμφέρει στην Ελλάδα. Όχι, γιατί, δεν έ-χουν δικαίωμα να εκφραστούν ακόμα και οι πιο ακραίες σταθμίσεις του «ελληνικού συμ-φέροντος» αλλά γιατί η ρευστότητα και η βαλκανική πολιτική καθιστούν αβέβαια κα-θε μακροπρόθεσμη στάθμιση των συμφερό-ντων μας. «Βλέποντας και κάνοντας» θα είναι βέβαια πολιτική. Μπορεί όμως να εί-ναι μια κάποια λύση σε συνθήκες αβεβαιότη-τας υπό τον όρο ότι αισθάνεται κανείς αρκί-τά ισχυρός ώστε να μην καταφεύγει σε μη απολογητική και αμυντική στάση.

Συναινετικό διαζύγιο

Αν επρόκειτο για κόμμα παλαιού που θα λέγαμε «διάσπαση». Στην προκειμένη περίπτωση, όμως, πρόκειται για την Ομοσπονδία των Οικολόγων - Βαλλακτικών που προσπάθησε, στο ιδρυτικό της συνέδριο (23 ως 26/1/92), να προτείνει ορισμένες οργανωτικές ήθη στην πολιτική ζωή. Θέλησε να προτείνει έννοιες όπως η «κοινωνία των πολιτών» και να πει «αυτοοργανωθείτε» στον κόσμο.

της Άννας Χατζηγιαννάκη

Αλλά τη διάχυτη αισιοδοξία που επικράτησε στο πρώτο μέρος του συνεδρίου, όπου ακόμα και οι αντιχρυσόφρονες απόψεις έμοιαζαν να δοξάζουν το δίωγμα στη διαφωνία μέσα στο ίδιο πολιτικό κίνημα, στο δεύτερο μέρος του συνεδρίου διαφωνίες έγιναν... «φυγόκεντρες». Αυτή τη στιγμή, η συσπείρωση ομάδων ατόμων που αποτελεί την Ομοσπονδία Οικολόγων βρίσκεται μπροστά στο δίλημμα: συναινετικό διαζύγιο, ή ελεύθερη συμβίωση; Οι γενικές γραμμές διαμορφώνονται δύο με δυναμική αντιπαράθεση. Από τη μια οι ομάδες «Ρήξη» και «Πράξη» και από την άλλη η ΕΚΟ, η Οικολογική Προοπτική και η Οικολογική Κίνηση Θεσσαλονίκης. Οι ομάδες «Ρήξη» και «Πράξη» κατηγορούνται από τους άλλους για έλλειψη σεβασμού στους «κανόνες του παιχνιδιού» που προσπάθησε να θέσει το συνέδριο και δηλώσαν αδυναμία συνεργασίας μαζί τους κάτω από τέτοιες συνθήκες. Υπεραμύνονται ενός «συναινετικού διαζυγίου» της Ομοσπονδίας. Από τις δυο αυτές ομάδες, οι οποίες αντιπροσωπεύουν περίπου το 27 % της δύναμης του συνεδρίου. Από την άλλη πλευρά, οι ομάδες «Ρήξη»

και «Πράξη» δεν θέλουν διαζύγιο. Πιστεύουν ότι παρά τις μεγάλες διαφορές τους με τους άλλους σε ορισμένα καίρια θέματα, μπορούν να συνυπάρξουν στην Ομοσπονδία για τα θέματα που συμφωνούν και να κατεβαίνουν ξεχωριστά με τη δική τους «υπογραφή» στα θέματα που διαφωνούν. Ποια είναι αυτά;

● Τα εθνικά ζητήματα και κυρίως οι περιμεριότητες.

«Η σταγόνα που έκανε το ποτήρι να ξεχειλίσει», όπως λένε οι «αιτούντες το διαζύγιο», ήταν η τηλεοπτική συζήτηση στον «902 Αριστερά στα FM» όπου την Ομοσπονδία Οικολόγων εκπροσωπούσε ο κ. Γ. Καραμπελιάς. Σύμφωνα με τους αιτούντες

ή ελεύθερη συμβίωση;

το διαζύγιο, παρουσίασε σαν θέσεις της Ομοσπονδίας, για τις μειονότητες και το Κυπριακό, θέσεις δικές του. Να σημειωθεί ότι ολοκληρωμένη θέση για το Κυπριακό δεν έβγαλε ακόμα το συνέδριο της Ομοσπονδίας. Αντίθετα, οι ομάδες «Ρήξη» και «Πράξη» ισχυρίζονται ότι ο κ. Καραμπελιάς (που προέρχεται από το χώρο της παλιάς εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς) ξεκαθάρισε ότι οι επίμαχες τοποθετήσεις ήταν προσωπικές του και όχι της Ομοσπονδίας.

Απλή αφορμή της έκρηξης ήταν η τηλεοπτική εκπομπή όπως και οι έντονες φράσεις που αντηλάγησαν μετά: οι «Ρήξη» και «Πράξη» θεώρησαν εαυτών υβρισθέντα από το χαρακτηρισμό «νέου τύπου εθνικισμού» που τους προσήψαν οι άλλες ομάδες και απάντησαν εξίσου έντονα με υπονοούμενα για «champions της εξωτερικής πολιτικής της Άγκυρας», ανασύροντας όμως μετά το εν λόγω υπονοούμενο προκειμένου να ηρεμήσουν τα πνεύματα.

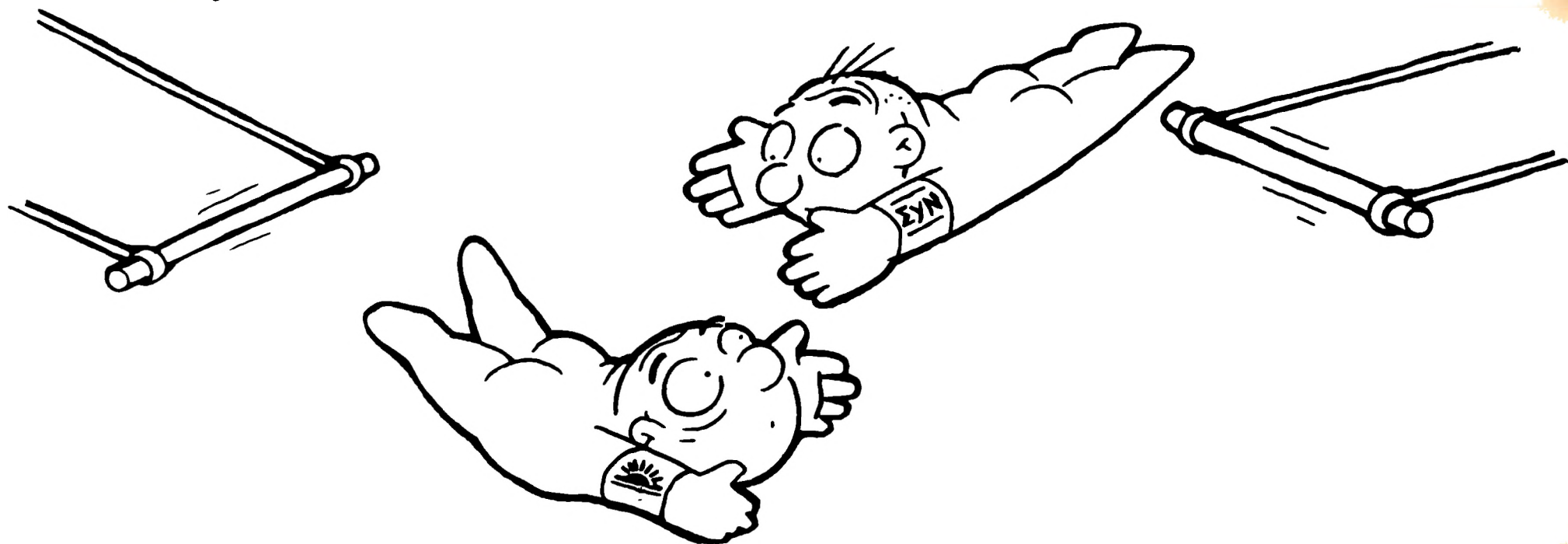
Περιμένοντας τη συνέχιση του πρώτου «ομηρικού» αυτού συνεδρίου της Ομοσπονδίας Οικολόγων, στις 18 και 19 Απριλίου, δεν μπορούμε να κάνουμε παρά μία πρόβλεψη: ό,τι κι αν αποφασίσει το συνέδριο «συναινετικό διαζύγιο» ή «ελεύθερη συμβίωση», με τις δύο ομάδες, ένα είναι το γεγονός. Άλλο πράγμα η συζήτηση διαφορετικών απόψεων κι άλλο η αποδυνάμωση ενός κινήματος σαν αυτό των Οικολόγων.

Ο ξένος Τύπος, αναφερόμενος στη διεθνή ευαισθητοποίηση των απλών ανθρώπων για τη σωτηρία του πλανήτη, την οικολογία δηλαδή, χαρακτηρίζει το φαινόμενο «κοινωνικό κίνημα με παγκόσμιες διαστάσεις». Στην πολυπαθή Ελλάδα, με την ταραγμένη πολιτική ιστορία, ποια άραγε θα είναι η πορεία αυτού του «κοινωνικού κινήματος»;

Υπάρχει κανείς που θα μπορούσε ελαφρά τη καρδιά να καταρτίσει λίστα προτεραιοτήτων προς χρήση των Οικολόγων; Σε ποια σειρά θα έβαζε το νέφος και την τρύπα του όζοντος σε σχέση με τις μειονότητες και τη συρρίκνωση του ελληνισμού;

Ιδού μια πρόκληση για τα νέα πολιτικά ήθη που ευαγγελίζονται οι Οικολόγοι ή, όπως λέμε, «εδώ σε θέλω κάβουρα». □

Παράλληλες πορείες, ολίγον

Το θέμα των σχέσεων με το ΠΑΣΟΚ θα απασχολήσει το Συνασπισμό το επόμενο διάστημα. Περί αυτό άλλωστε δημιουργήθηκαν, στο πρόσφατο παρελθόν, διάφορες αντιπαλότητες που απείλησαν ακόμη και τη συνοχή της παράταξης. Θυμίζουμε τις πρωτοβουλίες Γαλανού, μεσούσης της δίκης στο Ειδικό Δικαστήριο, τις προτάσεις Ανδρουλάκη για έναρξη του διαλόγου «εδώ και τώρα», τις παρεμβάσεις Λογοθέτη και Γιάνναρου και τις υπαινικτικές αναφορές στο επίδικο ζήτημα «ρκετών στελεχών του Συνασπισμού. Από την άλλη πλευρά το «αντιπασοκικό» ρεύμα απέκλειε το ενδεχόμενο συζήτησης όσο το ΠΑΣΟΚ επέμενε στην πολιτική της αυτοδυναμίας και του εξωραϊσμού της οκταετούς διακυβέρνησης. Στη μέση ακριβώς της διελκυστίνδας η Μ. Δαμανάκη και ορισμένοι παράγοντες της Θεμιστοκλέους που προσπαθούσαν να αποδραματοποιήσουν την κατάσταση και να θέσουν το πρόβλημα στις πραγματικές του διαστάσεις. Δηλαδή σε αυτές της κοινής λογικής η οποία επιτάσσει να μην αντιμετωπίζεται το πρόβλημα των συμμαχιών ευκαιριακά —συμφωνία κορυφής και τεχνητή συγκόλληση— αλλά με νηφάλιο τρόπο και κυρίως να μην δίνεται η εντύπωση στον εν δυνάμει εταίρο ότι μπορεί να απαιτήσει και να πετύχει την άνευ όρων παράδοση.

Για πολύ χρόνο παράγοντες του Συνασπισμού εξαπέλυαν «επιθέσεις φιλίας» στο ΠΑΣΟΚ και εισέπρατταν, είτε τη «βροντώδη» σιωπή της Χαριλάου Τρικούπη, είτε το μειωτικό «θα δούμε» του Ανδρέα Παπανδρέου. Η όλη εκστρατεία προσέγγισης με το ΠΑΣΟΚ είχε επικεφαλής εκείνους που πρωταγωνίστησαν το 1989 στη συγκρότηση της κυβέρνησης Τζαννετάκη και στις παραπομπές, με συνέπεια να κατηγορηθούν, δικαίως, για παλιμβουλία και να υπονομεύσουν εξ αρχής το εγχείρημα. Την ίδια στιγμή η βάση του Συνασπισμού βρισκόταν σε διαρκή σύγχυση παραπαίοντας μεταξύ της συνεργασίας με το σημερινό ΠΑΣΟΚ και της συνεργασίας με το μεταπαπανδρείο ΠΑΣΟΚ.

Η διαπάλη αυτή κόπασε κάπως μετά την αθωωτική για τον Α. Παπανδρέου απόφαση του Ειδικού —η πολιτική λύση που προπαγάνδιζαν μερικοί στο Συνασπισμό, δίκη σανίδας σωτηρίας για τον αρχηγό της αξιωματικής αντιπολίτευσης, δεν ευδοκίμησε— για να υποχωρήσει ύστερα από τον «καισαρισμό» του (βλέπε διαγραφή τριών βουλευτών) που έκανε και τους πιο αισιόδοξους να πειστούν ότι η παρουσία του κ. Παπανδρέου στην κορυφή του κόμματος δυσκολεύει τον αναγκαίο εκσυγχρονισμό του ΠΑΣΟΚ.

Το λεγόμενο λόμπυ του Πειραιά (Λογοθέτης, Γαλανός) υπέστειλε τη σημαία της πάσης θυσίας συνεργασίας, ενώ ο πρωτομάστορας του διαλόγου για τη δημιουργία της

«Μεγάλης Αριστεράς», Μίμης Ανδρουλάκης, στο κείμενο των «Θέσεων» που ανέλαβε να συντάξει ήταν πολύ φειδωλός. Διαπίστωσε κι αυτός ότι η ιστορία δεν προχωρά μόνο με βολонταρισμούς. Έτσι στο κείμενο των «Θέσεων» σημειώνεται: «Ο Συνασπισμός παρακολουθεί τις διαφοροποιήσεις που γίνονται σε άλλες πολιτικές δυνάμεις. Δεν απευθύνεται, όμως, επιλεκτικά σε πρόσωπα, αλλά συνολικά προς αυτές με προϋποθέσεις και προτάσεις που ευνοούν αντικειμενικά τον εκσυγχρονισμό και τη σύγκλιση».

Στο ίδιο σχέδιο και στο εδάφιο που αναφέρεται στις διαθέσεις του ΠΑΣΟΚ τονίζεται με έμφαση: «Το ΠΑΣΟΚ πέρα από την α-

μνόμενες

του Τάσου Παππά

ουσία ωρίμου προγράμματος, εμμένει σε ηγικές αδιέξοδες, όπως της αυτοδυναμίας των πελατειακών δικτύων και η πολιτική, ηγετική και δομική του διαμόρφωση, ακολουθεί να βρίσκεται σε απόσταση και ένα σημαντικό βαθμό και σε αντίθεση, τις ανάγκες μιας σύγχρονης εναλλακτικής λύσης».

Παραλλήλως όμως έχει ατονήσει σημαντικά και το στείο «αντιπασόκ» ρεύμα. Η πολάκτιση των παρωπίδων υποχρέωσε όλους εκείνους που ταύτιζαν το ΠΑΣΟΚ με τον Α. Παπανδρέου και τον αυριανισμό να συνειδητήσουν ότι ΠΑΣΟΚ επίσης είναι ο Γ. Γεννημάς, ο Κ. Σημίτης, ο Κ. Λαλιώτης. Η ηγετική που και έρεισμα έχουν στην οργανωμένη βάση και σταθερά υπέρ της αλλαγής της κομματικής δομής τοποθετούνται και φλερτάρουν με την ιδέα της συνεργασίας με τη σοβιετική βάση και διάθεση αμφισβήτησης του αρχηγού τους δείχνουν.

Η εκλογίκευση της αντιπαράθεσης σχετίζεται με τις δυνατότητες συνεύρεσης με το ΠΑΣΟΚ βοήθησε ώστε η πρωτοβουλία Πάγκαλου να αντιμετωπιστεί με σκεπτικισμό να αποφευχθούν δημόσιες εκδηλώσεις απόκρισης. Η κίνηση Πάγκαλου, πικρύνουν στο Συνασπισμό, υπαγορεύθηκε από πολιτικές σκοπιμότητες και εντάσσεται στην προσπάθειά του να καλύψει το ιδεολογικό «κενό» που δημιουργεί η προσωρινή απελευθέρωση Γεννημάτων, έτσι ώστε να μην θλιβεί από το δίδυμο Σημίτη - Αρσένη, κατά τα φαινόμενα, θα δεσπόσει στο ΠΑΣΟΚ. Ο πλέον πρόσφορος, λοιπόν τρόπος για το φιλόδοξο μέλος του Εκτελεστικού Γραφείου ήταν να ρίξει γέφυρες στην Αριστερά και να ανιχνεύσει το πεδίο. Μόνον δεν ήταν το κατάλληλο πρόσωπο.

Ο Θ. Πάγκαλος είναι αυτός που έχει κριθεί για τις πιο σφοδρές πολεμικές του με την Αριστερά. Είναι αυτός που απομαρτίωσε τον Α. Κύρκο «δούρειο ίππο του κομμουνισμού». Είναι αυτός, που σε μια ρητορική του έξαρση μιλώντας για το ΚΚΕ και Συνασπισμό είχε πει το παροιμιώδες πως «μεν ΚΚΕ μοιάζει με πιθήκο που βγάζει άθροισμα κραυγές, ο δε Συνασπισμός με πιθήκο που είναι πιο πολιτισμένος και εκπαιδευμένος και ξέρει να δίνει και το χέρι του! Ού-

τε φυσικά ξεχνούν στην Αριστερά τις ήμισυ κολακευτικές αναφορές του στο πρόσωπο της Μ. Δαμανάκη.

Το ζητούμενο είναι εάν ο κ. Πάγκαλος κατέθεσε απλώς τις προσωπικές του σκέψεις ή λειτούργησε ως εκφραστής ενός υπαρκτού ρεύματος μέσα στο ΠΑΣΟΚ. Οι γνώμες διχάζονται. Άλλοι υποστηρίζουν πως πρόκειται για μία εγκεφαλική επινόηση και συνεπώς έχει πολύ μικρότερη αξία από αυτή που της προσδίδεται. Άλλοι επικαλούνται τις παρόμοιες απόψεις που έχουν εκφέρει κορυφαία στελέχη του ΠΑΣΟΚ, αναγνωρίζοντας όμως ότι ουδείς έχει διατυπώσει τόσο προωθημένη σύλληψη για το μέλλον των σχέσεων ΠΑΣΟΚ-Συνασπισμού. Πάντως, όπως και να έχει το θέμα, στη μία ή την άλλη εκδοχή του, στη Θεμιστοκλέους είναι ικανοποιημένοι γιατί το μοτίβο διαφοροποιήθηκε.

Μέχρι τώρα ήταν ο Συνασπισμός, ή εν πάσει περιπτώσει ηγετικές φυσιογνωμίες του, που εμφανιζόταν να επιθυμεί διακαώς τη συνεργασία (ορισμένοι μάλιστα εκλιπαρούσαν), ενώ σήμερα οι προτάσεις εκτοξεύονται και από την άλλη πλευρά. Επήλθε, με άλλα λόγια, μια ισορροπία που είναι απαραίτητη για την έναρξη διαλόγου. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, η όποια σύμβαση «υπογραφεί», τουλάχιστον δεν θα είναι λεόντειος. Άλλωστε ο Συνασπισμός βρίσκεται σε διαδικασία συνεδρίου από το οποίο θα προκύψει ένα νέο κόμμα. Άρα, όπως ανέφεραν στο «ΑΝΤΙ» μέλη της Πολιτικής Γραμματείας, πρέπει να πείσουμε ότι δεν «στήνουμε ένα σχήμα υπό προθεσμία».

Σε ότι αφορά το ΚΚΕ τα πράγματα είναι ξεκαθαρισμένα. Η ευκολία και οι προκάτ ιδεολογικές κατασκευές είναι στην ημερήσια διάταξη. Συνεργασία μόνον με τις κοινωνικές δυνάμεις στο μαζικό κίνημα —η αιώνια καραμέλλα που έχασε πια τη γεύση της. Κανείς δεν μιλάει για το ενδεχόμενο συγχλίσεων αφού είναι δεδομένο πως οι υπόλοιπες πολιτικές δυνάμεις σχεδιάζουν συναινετικά σενάρια για να πλήξουν το λαϊκό κίνημα. Και μένει μόνον ο Χ. Φλωράκης να παραπέμπει στο Λένιν και στα τσιτάτα του για τις συμμαχίες, αλλά απευθύνεται μάλλον σε ότα μη ακουόντων. □

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

JOHN CHADWICK

ΓΡΑΜΜΙΚΗ Β
ΚΑΙ ΣΥΓΓΕΝΙΚΕΣ ΓΡΑΦΕΣ

ΒΑΣΟΥ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΗ

ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Οι Αρχαιολογικές Μαρτυρίες

Ε Κ Δ Ο Σ Ε Ι Σ
ΔΗΜ. Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Ιπποκράτους 8, τηλ. 36.27.318

Γραφτείτε
συνδρομητές
στο **αντί**

Πολεμικές δαπάνες και οικονομικές επιπτώσεις

Στο άρθρο μας αυτό θα επιχειρήσουμε μια πρώτη προσέγγιση στην ανάλυση πόρων για εξοπλιστικά προγράμματα και την επικίνδυνη αυξητική τάση που παρουσιάζουν αυτά, που τείνει να γίνει, αν δεν έχει γίνει ήδη, ανεξέλεγκτη. Η συνοπτική εικόνα που παρουσιάζουμε, στηρίζεται σε ποσοτικά στοιχεία που δεν έχουν αμφισβητηθεί μέχρι σήμερα και νομίζουμε ότι μπορούν να βοηθήσουν στη χάραξη μιας εθνικής πολιτικής για τις επόμενες 10ετίες, που δεν φαίνεται να υπήρξε, ούτε υπάρχει σήμερα.

Οι οικονομικές επιπτώσεις των εξοπλισμών είναι αλληλένδετες προφανώς με την ύπαρξη και λειτουργία μιας ισχυρής στρατιωτικής μηχανής, η οποία θα καταρρεύσει σε ελάχιστο χρόνο όταν παύσει να υποστηρίζεται από μια υγιή οικονομία. Στο πρώτο ερώτημα, συνεπώς, που τίθεται και στο οποίο θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε είναι, πόσο έχουν συμβάλλει στη διαμόρφωση του εξωτερικού μας χρέους, οι εξοπλιστικές δαπάνες.

Η εξέλιξη των δαπανών αγοράς πάσης φύσεως στρατιωτικού υλικού (δηλ. αεροπλάνα, πλοία, οχήματα και ανταλλακτικά για υποστήριξη) φαίνεται στον πίνακα I από το 1948 μέχρι το 1989. Στις δαπάνες αυτές δεν περιλαμβάνονται τα κονδύλια προσωπικού (τροφή, ένδυση, μισθοί κ.τ.λ.).

Έτσι, βλέπουμε στη δεύτερη στήλη του πίνακα ότι το 1948 είχαμε δαπάνες 473 εκ. δρχ. ενώ το 1989 είχαμε δαπάνες 252 δις δρχ. Για να γίνουν τα μεγέθη αυτά συγκρίσιμα, λαμβάνουμε υπόψη τον πληθωρισμό και τα αποπληθωρίζουμε αναφορικά με ένα έτος αναφοράς, στην περίπτωση μας το 1970. Έτσι, μιλώντας σε σταθερές τιμές του 1970 (τρίτη στήλη του πίνακα I), οι δαπάνες το 1948 ήταν 1,8 δις δρχ. ενώ το 1989 ήταν 12,28 δις. δρχ., δηλαδή περίπου 7 φορές μεγαλύτερες.

Για να γίνει πιο κατανοητή η αύξηση αυτή των δαπανών, σε σταθερές τιμές, την παρουσιάζουμε σε γραφική μορφή στον πίνακα II.

Στον πίνακα αυτόν είναι εμφανής η αυξητική τάση που παρουσιάζεται στα τελευταία χρόνια της δικτατορίας και που συμπίπτει

με δύο γεγονότα:

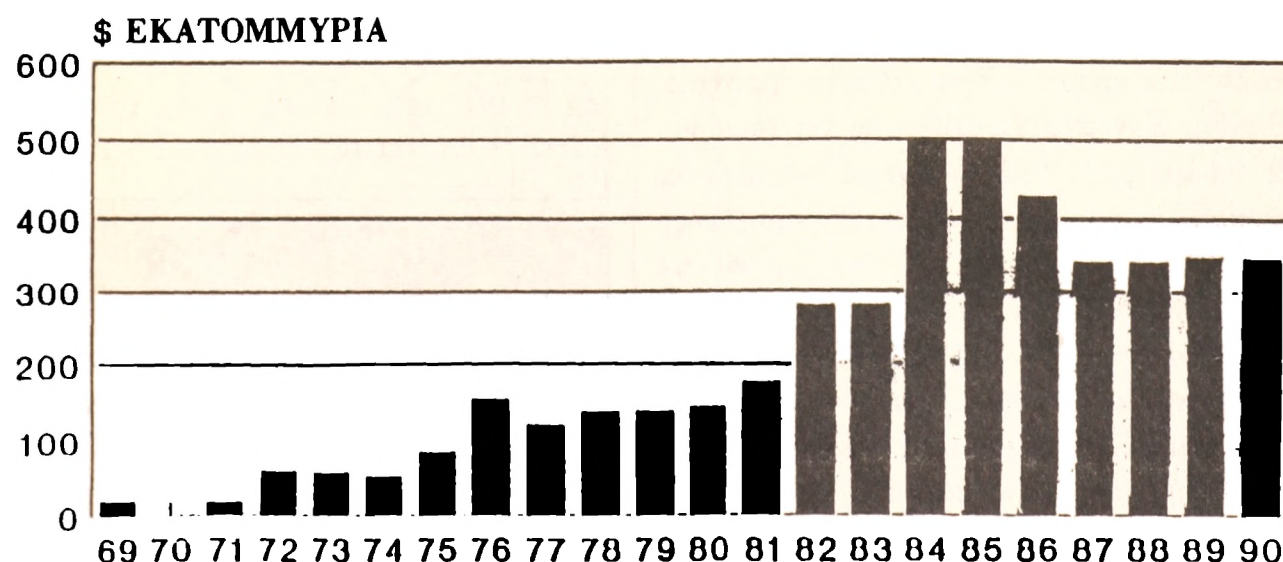
— Την παύση της δωρεάν στρατιωτικής βοήθειας, που δεν δέχτηκε να παίρνει το καθεστώς Παπαδόπουλου και τη μετάπτωσή μας σε αμερικανικά δάνεια (FMS CREDITS) επιτοκίου από 5 έως 12,3%.

— Την εμφάνιση της τουρκικής απειλής. Ανεξάρτητα όμως από τους λόγους που «επέβαλλαν» ένα επίπεδο δαπανών, αυτό είναι αδύνατο ή πολύ δύσκολο να μειωθεί, εκτός αν ληφθούν συγκεκριμένα ειδικά μέτρα. Και ο λόγος είναι απλός, για τη διατήρηση του υλικού που έχει αγορασθεί απαιτούνται συνεχείς εκσυγχρονισμοί, υλικά λήξεως ορίου ζωής, ανταλλακτικά κ.τ.λ.

Έτσι, το πρώτο συμπέρασμα του πίνακα II είναι ότι η αυξητική του τάση, που παριστάνεται από τη διακεκομμένη γραμμή (1) είναι άκρως επικίνδυνη γιατί «τρέχει» με έναν ετήσιο ρυθμό περίπου 20%. (Μέσος όρος από 1950 έως 1990). Αυτό σημαίνει ότι αν υποθέσουμε μια ετήσια αύξηση του ΑΕΠ, λ.χ. 2% στα επόμενα χρόνια, πολύ σύντομα οι εξοπλιστικές δαπάνες θα καλύπτουν ολόκληρο το διαθέσιμο προϋπολογισμό, γιατί απλούστατα αυξάνουν με πολύ μεγάλη ταχύτητα. Η μοναδική θεραπεία στην τάση αυτή, που βρίσκεται ήδη προ των πυλών, είναι η εκτροπή των δαπανών σε όσο μεγαλύτερο ποσοστό είναι δυνατό στην εγχώρια αγορά, στην αυτοδυναμία. Με απλά δηλ. λόγια, η απειλή από την Τουρκία, δεν αντιμετωπίζεται με συνεχή αύξηση των αγορών από το εξωτερικό, αντίθετα μεσοπρόθεσμα η πολιτική αυτή θα αποβεί καταστρεπτική.

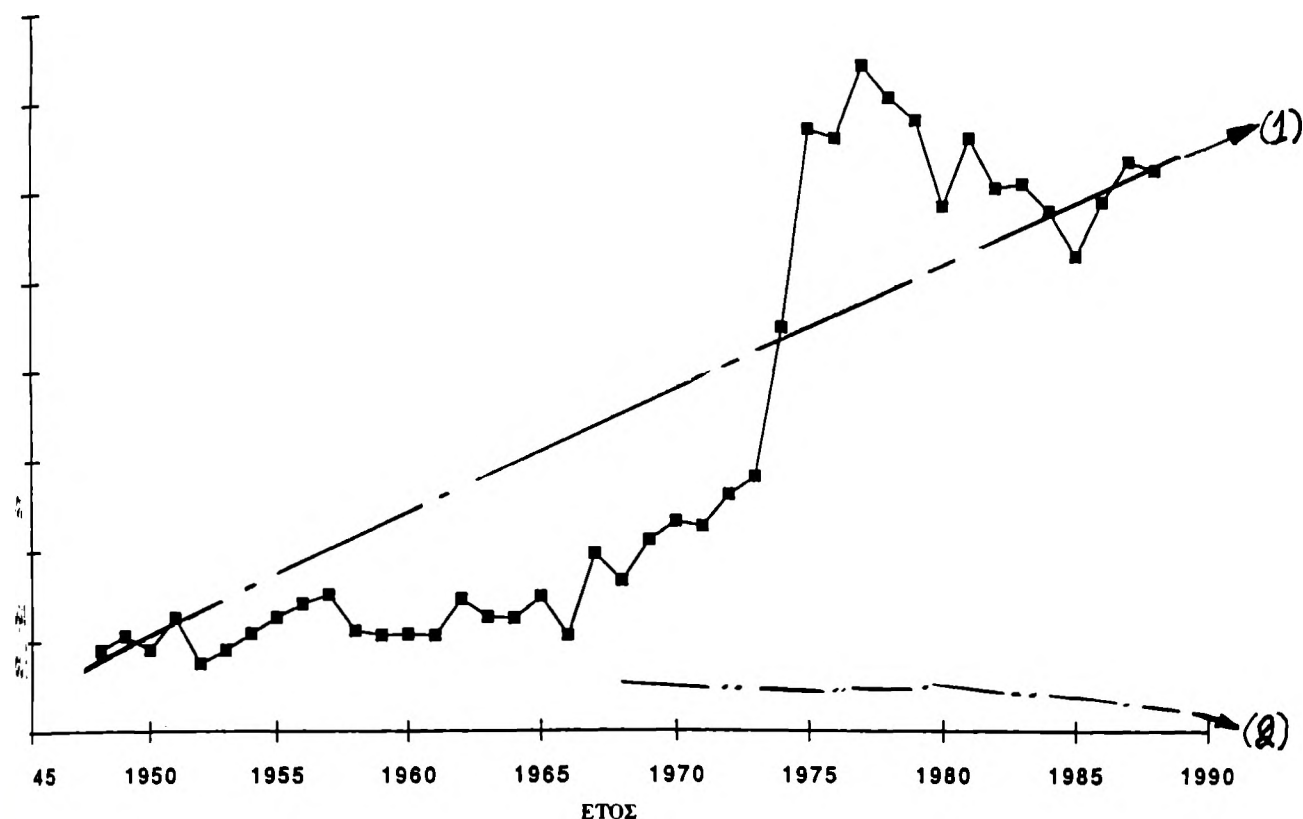
ΠΙΝΑΚΑΣ III

FMS ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
(1969-1990)

ΠΙΝΑΚΑΣ II

ΕΞΕΛΙΞΗ ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ (σε σταθερές τιμές 1970)

Σε αντίθεση όμως με τα παραπάνω, πα-
τηρείται μια συνεχής πτώση σε σταθερές
τιμές, των υλικών που αγοράζονται από εγ-
γώριες πηγές (βλέπε καμπύλη 2 του πίνα-
κα II).

Έτσι το ποσοστό υλικών που εκτρέπο-
νται σε εγχώριες πηγές, κυμαίνεται σήμερα
σε ένα 5-6% του συνόλου, τη στιγμή που η
αμερική έχει εξασφαλίσει ένα ποσοστό 35-
40%.

Πρόκειται για μια στρεβλή πολιτική, συ-
νέπεια αύξησης (σε σταθερές τιμές) των ε-
ξοπλιστικών δαπανών από το εξωτερικό, με
εξαιρετική μείωση του ποσοστού «ελληνο-
ποίησης».

Ίσως θα αντιτείνει κανείς ότι οι κρατικές
επιχειρήσεις βιομηχανίες, από έλλειψη σχε-
τισμού, ανικανότητα (ηθελημένη ή αθέ-
λητη) των διοικήσεων κ.τ.λ., δεν μπορούν
ανταποκριθούν σε έναν τέτοιο ρόλο.

Η απάντηση βέβαια είναι απλή. Κατ' αρ-
χή, είναι αναγκαίο να σταματήσει η αύξη-
ση των εξοπλισμών, πάσει θυσία, γιατί θα
αγώσει σε κατάρρευση της οικονομίας και
πρέπει να αναζητηθούν πηγές φθηνών ή
αφελών οπλικών συστημάτων. Η συντήρηση
του εκσυγχρονισμού τους θα πρέπει να α-
πορροφάται από δυναμικές ιδιωτικές μονάδες.

Σήμερα υπάρχουν μόνο αντικίνητρα στις ελ-
ληνικές βιομηχανίες που δραστηριοποιού-
νται προς την κατεύθυνση αυτή, σύμφωνα
με στοιχεία που μας έδωσαν εκπρόσωποι
ΣΕΒ και φορέων κατασκευαστών αμυ-
νών υλικού. Σύμφωνα με στοιχεία τους η
συντήρηση των 70 περίπου γαλλικών αερο-

πλάνων της αεροπορίας, στοιχίζει περισσό-
τερα από τη συντήρηση των 300 περίπου υ-
πολοίπων αμερικανικών αεροπλάνων. Και
ενώ είναι αποδεδειγμένα δυνατή η κατα-
σκευή του μεγαλύτερου μέρους των γαλλι-
κών ανταλλακτικών στη χώρα, προτιμώ-
νται οι γαλλικές πηγές. (Στοιχεία στη διά-
θεση του κ. Υ.Ε.Θ.Α. εάν πράγματι ενδια-
φέρεται).

Αναφορικά με την κατανομή των αμερι-
κανικών δανείων (FMS) στις αγορές αμυ-
ντικού υλικού, αυτές φαίνονται στον πίνα-
κα III.

Σε 20 χρόνια τα δάνεια αυτά αθροίζονται
σε περίπου 4 δις \$ (για την ακρίβεια
3.972.525.000 \$).

Αυτό το ποσό, αν ληφθούν υπόψη τοκο-
χρεωλύσια με πρόχειρο υπολογισμό, ανέρ-
χεται σε 12 δις. \$ περίπου, δηλ. το μισό
του εξωτερικού μας χρέους!

Σχολιάζοντας επομένως την «προσπά-
θεια» του υπουργείου Άμυνας για την ο-
πωσδήποτε δαπάνη των αδιαθέτων υπο-
λοίπων δανείων FMS, που είναι περίπου 1
δισ. \$, νομίζουμε ότι αυτή δεν είναι προς τη
σωστή κατεύθυνση, κάθε άλλο μάλιστα.

Δεν είναι επίσης προς τη σωστή κατεύ-
θυνση η απλή διατήρηση της περιφνημα-
τικής αναλογίας 7:10, όταν από μεν την τουρκική
πλευρά «επενδύεται» σε ποσοστό τουλάχισ-
τον 30% στη χώρα, ενώ από τη δική μας
πλευρά απλά αναλίσκεται, αυξάνοντας το α-
διέξοδο της οικονομίας μας και μάλιστα κα-
θοριστικά!

K.I.X.

ΠΙΝΑΚΑΣ I

ΠΟΛΕΜΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ

(σε εκατομ. δραχμές)

ΕΤΟΣ	Τρέχουσες τιμές	Σταθερές τιμές
1948	473	1803
1949	635	2098
1950	573	1766
1951	954	2572
1952	594	1531
1953	756	1782
1954	1074	2184
1955	1300	2492
1956	1493	2765
1957	1665	2989
1958	1275	2284
1959	1223	2074
1960	1295	2157
1961	1305	2086
1962	1175	1837
1963	1068	1603
1964	1069	1510
1965	1426	1917
1966	1726	2200
1967	3299	3830
1968	3052	3342
1969	4035	4245
1970	4498	4498
1971	4622	4425
1972	5738	5227
1973	6862	5532
1974	13785	8845
1975	24376	13408
1976	27661	13115
1977	35799	14614
1978	39654	13921
1979	45614	13438
1980	46708	11498
1981	65680	13123
1982	74938	11979
1983	89100	11903
1984	113000	12134
1985	131840	11517
1986	137639	10549
1987	171141	11532
1988	214234	12438
1989	252024	12282

Πηγές:

- (1) Report 13 Mar. 91, DSAA FMS CREDIT SYSTEM.
- (2) ΣΠΟΥΔΑΙ τχ. 35 σελ. 205-234. (Αντωνάκη Ν. Οικονομική ανάλυση Δαπανών αμύνης της Ελλάδος).
- (3) Ανακοινώσεις ΥΠ.ΕΘ.Α..

Μέτρον φορολογίας

του Αλέκου Βυζάντιου

«Απύθμενο» το βάθος της φοροδιαφυγής και πολλά τα φορολογικά προβλήματα. Όμως κάτι φαίνεται να αλλάζει στο ως τώρα «φορολογικό αλαλούμ», κάτι που ίσως είναι προς το καλύτερο.

Οικονομικών, που ήδη εφαρμόζονται ή που θα εφαρμοστούν, είναι προς αυτή την κατεύθυνση.

Το υπουργείο Οικονομικών έχει στη διάθεσή του στοιχεία σύμφωνα με τα οποία τεκμηριώνεται ότι το σύνολο των φοροφυγάδων ξεπερνά τους 650.000, αλλά θεωρεί υπεραπλουστευμένο τον υπολογισμό της φοροδιαφυγής με τη «μέθοδο των τριών» και βέβαια έχει δίκιο, αφού με τη μέθοδο αυτή το σύνολο της φοροδιαφυγής υπολογίζεται σε 650 δισεκατομμύρια δραχμές.

Πιο ρεαλιστικοί υπολογισμοί του υπουργείου αναφέρουν, ότι οι πάσης φύσεως φοροφυγάδες (μικροί, μεσαίοι, μεγάλοι) χρωστούν στο δημόσιο 350 δισεκατομμύρια δραχμές, ποσόν καθόλου ευκαταφρόνητο ιδίως σε αυτή την περίοδο της στενότητας κεφαλαίων. Η αλήθεια πρέπει να βρίσκεται κάπου ανάμεσα στα δύο παραπάνω νούμερα (350 και 650).

Πέρα από τους παραπάνω ελέγχους, θα πραγματοποιηθούν και έλεγχοι στους αγρότες από τους οποίους υπολογίζεται να εισπραχθούν 60 δισεκατομμύρια δραχμές, παρά το γεγονός ότι η σχετική νομοθεσία για τη φορολόγηση του εισοδήματος των αγροτών θεωρείται ιδιαίτερα ελαστική.

Ποιος λοιπόν μπορεί να αρνηθεί ότι ο περιορισμός της φοροδιαφυγής δεν είναι σύμφωνος με «το περί δικαίου αίσθημα», αλλά και ποιος μπορεί να πει ότι δεν υπάρχουν ακόμα μεγάλα περιθώρια λήψης πρόσθετων μέτρων προς αυτή την κατεύθυνση;

Πρόκειται για μια «κλασική» μέθοδο παροχής κινήτρων για επενδύσεις. Θεωρητικά και αρκετά συχνά και στην πράξη, οι φορολογικές ελαφρύνσεις αυτής της μορφής παρέχουν περιθώρια στον επιχειρηματικό κόσμο να προβεί σε επενδύσεις. Από την άλλη πλευρά, η αναπροσαρμογή της αξίας των παγίων περιουσιακών στοιχείων των επιχειρήσεων αυξάνει την οικονομική επιφάνειά τους, αλλά και μέσω της «φορολόγησης της υπεραξίας τους» οδηγεί σε αύξηση των εσόδων του δημοσίου. Σωστό λοιπόν και αυτό το μέτρο, αν και πρέπει να αναφέρουμε παράλληλα ότι ο επιχειρηματικός κόσμος υποστηρίζει πως το υπουργείο Οικονο-

μικών θα επιβαρύνει περισσότερο τις προσωπικού χαρακτήρα επιχειρήσεις παρά τις Α.Ε.

Τολμάμε να πούμε ακόμα ότι και το μέτρο της εξαίρεσης των βιομήχανων, βιοτεχνών και ξενοδόχων, από την έκτακτη εισφορά, είναι σωστό. Όχι φυσικά γιατί είμαστε «με το μέρος του κεφαλαίου», αλλά διότι, αν εφαρμόζοταν κι εκεί, τότε οι βιομήχανοι, οι βιοτέχνες και οι ξενοδόχοι αφ' ενός δεν θα ήταν ποτέ σίγουροι για τους κανόνες του παιχνιδιού, αφ' ετέρου διότι θα επέρριπταν το «πρόσθετο κόστος» στην κατανάλωση. Έτσι και οι καταναλωτές θα επιβαρύνονταν με πρόσθετα βάρη και ο πληθωρισμός θα έπαιρνε την άγουσα.

Αλλά και τα νέα μέτρα που, αυτή τη στιγμή τουλάχιστον, σχεδιάζονται (αυστηρότατες ποινές, μη εξαγοράσιμες, για όσους αποκρύπτουν ή παρακρατούν φόρους) θα συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας συνεπείστερης φορολογικής συνειδήσης.

Τέλος, το μέτρο της προαιρετικής δήλωσης των κινητών περιουσιακών στοιχείων που είχαν οι φορολογούμενοι την 1/1/1991 —αλλά χωρίς να ζητηθεί η προέλευση και ο τρόπος απόκτησής τους— κρίνεται ως μέτρο που ίσως περιορίσει τις επιφυλάξεις των φορολογουμένων για την υποβολή δηλώσεων που να ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

Η νοοτροπία, βεβαίως, δεν είναι εύκολο να αλλάξει, ιδίως σε αυτή την περίπτωση που πολλά περιουσιακά στοιχεία έχουν αποκτηθεί μέσω απόκρυψης εισοδημάτων.

Όλα λοιπόν δείχνουν ότι κάτι προς το καλύτερο φαίνεται στον ορίζοντα της φορολογίας. Γι' αυτό ακριβώς φοβόμαστε μην τυχόν και όλα αυτά ανατραπούν... Οι φήμες για τοποθέτηση του κ. Παλαιοκρασσά στη θέση του Επιτρόπου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής εντείνουν τις ανησυχίες, ότι αυτά που άρχισαν δεν θα ολοκληρωθούν, λόγω πολιτικού κόστους. Αυτός είναι και ο λόγος, ίσως, που κάθε τόσο εμφανίζονται στη δημοσιότητα αλλαγές επί αλλαγών στο κυοφορούμενο νομοσχέδιο, σε τέτοια ένταση που κάποιοι μιλάνε για «γεφύρι της Άρτας».

Πυκνώνουν το τελευταίο διάστημα οι ενδείξεις ότι η κυβέρνηση, έστω και αργά, είναι αποφασισμένη να εφαρμόσει φορολογικά μέτρα, για να περιορίσει (όχι όμως και να εξαλείψει) τη φοροδιαφυγή.

Οι ενέργειες και τα μέτρα της κυβέρνησης είναι ίσως προς τη σωστή κατεύθυνση, αλλά δεν επαρκούν για να επικρατήσει στη χώρα ένα δίκαιο, ολοκληρωμένο και μακροπρόθεσμο φορολογικό σύστημα.

Γιατί, όμως, η κυβέρνηση φέρεται αποφασισμένη να εφαρμόσει ένα φορολογικό σύστημα, καλύτερο από το υπάρχον —τουλάχιστον σύμφωνα με τα σχέδιά της;

Αν θέλουμε να είμαστε καλοπροαίρετοι θα απαντήσουμε ότι σαν κυβέρνηση παίρνει διάφορα κοινωνικά ορθότερα μέτρα, ενώ αν θέλουμε να είμαστε αντικειμενικοί θα απαντήσουμε ότι ο υπουργός Οικονομικών κ. Ι. Παλαιοκρασσάς είναι υποχρεωμένος, εκ των πραγμάτων, να αυξήσει τα φορολογικά έσοδα του κράτους. Και για να πετύχει το στόχο του δεν έχει παρά να εφαρμόσει μέτρα που αποβλέπουν στον περιορισμό της φοροδιαφυγής. Η ανάγκη περιορισμού της φοροδιαφυγής, επαυξάνεται και από το γεγονός ότι οι περικοπές των δαπανών του δημόσιου τομέα δεν είναι ικανοποιητικές, αφού ούτε η αποκρατικοποίηση προχωρά σύμφωνα με το κυβερνητικό πρόγραμμα, ούτε οι εισπράξεις από τη διάθεση κτηματικών ομολόγων.

Έτσι, το υπουργείο Οικονομικών στην προσπάθειά του να μικρύνει το άνοιγμα της φαλίδας μεταξύ εσόδων και εξόδων του δημοσίου και επειδή δεν κατόρθωσε να περιορίσει τα δεύτερα, αποφάσισε να αυξήσει τα πρώτα. Τα διάφορα μέτρα του υπουργείου

ΑΛΕΞΑΝΤΕΡ ΝΤΟΥΜΠΤΣΕΚ

«Αισθάνομαι δικαιωμένος»

συνέντευξη στην Τέτα Παπαδοπούλου

24 Νοεμβρίου 1989, Πράγα, Πλατεία Βεντσεσλάς.

Ηγέτης και σύμβολο της Άνοιξης της Πράγας, εμπνευστής του «σοσιαλισμού με ανθρώπινο πρόσωπο», ο Αλεξάντερ Ντούμπτσεκ είναι ένας ζωντανός μύθος. Το 1968 προσπάθησε να μεταρρυθμίσει το κομμουνιστικό σύστημα που, όμως, όπως αποδείχθηκε παντού με τον πλέον αδιαμφισβήτητο τρόπο, ήταν ένα σύστημα το οποίο δεν επιδεχόταν μεταρρυθμίσεις.

21 Αυγούστου 1968. Τα σοβιετικά τανκς μπαίνουν στην Τσεχοσλοβακία. Είναι το τέλος. Ο Αλεξάντερ Ντούμπτσεκ παρά τις ασφυκτικές πιέσεις που του ασκούνται δεν θα υποκύψει. Δεν θα δεχθεί σε καμία περίπτωση να αποκηρύξει την Άνοιξη της Πράγας. Τα επόμενα είκοσι ένα χρόνια θα ζήσει στην σιωπή, σαν μια σκιά, στην Μπρατισλάβα.

24 Νοεμβρίου 1989. Μοιάζει με παραμύθι. Ο Αλεξάντερ Ντούμπτσεκ επιστρέφει, θριαμβευτικά, στην Πράγα. Στην ιστορική πλατεία Βεντσεσλάς εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι πανηγυρίζουν φωνάζοντας το όνομά του, καθώς εκείνος εμφανίζεται στο μπαλκόνι της εφημερίδας *Slobodné Slovo*, έχοντας πλάι του τον Βάτσλαβ Χάβελ. Οι φωτογράφοι θα απαθανατίσουν τον Ντούμπτσεκ καθώς γέρνει ελαφρά στο μπαλκόνι και εξαιρετικά συγκινημένος απλώνει τα χέρια του προσπαθώντας να αγκαλιάσει όλους... Τέσσερις εβδομάδες αργότερα θα ορκιστεί πρόεδρος της ομοσπονδιακής βουλής.

Τ.Π.

Ο Αλεξάντερ Ντούμπτσεκ, προσκεκλημένος της ελληνικής βουλής, ήρθε στην Αθήνα στις 28 και 29 Φεβρουαρίου. Αν και το πρόγραμμά του ήταν πολύ φορτωμένο, δέχθηκε να παραχωρήσει αποκλειστική συνέντευξη στο ΑΝΤΙ. Η συνέντευξη έγινε νωρίς το πρωί, πριν από την επίσκεψή του στην Ακρόπολη στην οποία δέχθηκε να πάμε κι εμείς μαζί του.

ΕΡ: Η «βελούδινη επανάσταση», ο ειρηνικός τρόπος με τον οποίο κατέρρευσε το κομμουνιστικό καθεστώς στην Τσεχοσλοβακία τον Νοέμβριο του 1989, προκάλεσαν τον θαυμασμό της διεθνούς κοινότητας. Τα βλέμματα όλων ήταν τότε στραμμένα στην Πράγα. Όμως τώρα, δύο χρόνια μετά την επανάσταση, η χώρα κινδυνεύει να κοπεί στα δύο. Ποια είναι η γνώμη σας; Θα ξεπεραστεί η σοβαρότατη κρίση των σχέσεων Τσέχων και Σλοβάκων ή θα διαλυθεί η Τσεχοσλοβακία;

ΑΛΕΞΑΝΤΕΡ ΝΤΟΥΜΠΤΣΕΚ: Αρχίζω από το πρώτο σκέλος της ερώτησής σας που αναφέρεται στην «βελούδινη επανάσταση». Πράγματι, έτσι ακριβώς έγινε. Ενώθηκαν όλες οι δημοκρατικές δυνάμεις και με κοινή προσπάθεια ανέτρεψαν το ολοκληρωτικό καθεστώς. Νομίζω πως το γεγονός ότι η δημοκρατική αλλαγή στην Τσεχοσλοβακία έγινε ακριβώς με αυτόν τον τρόπο, δείχνει το επίπεδο του πολιτισμού και των δύο λαών μας. Κανείς δεν μπορεί να φανταστεί ότι συγκεντρώνονταν τετρακόσιες και πεντακόσιες χιλιάδες κόσμον και αφού εξέφραζαν τα αιτήματά τους διαλύονταν στην συνέχεια χωρίς να σημειωθεί η παραμικρή ζημιά. Δεν έσπασε ούτε μία βιτρίνα. Δεν καταστράφηκε ούτε ένα αυτοκίνητο.

Πιστεύω όμως ότι και στην συνέχεια —αυτό αφορά το δεύτερο σκέλος της ερώτησης— θα ακολουθήσουμε τον δρόμο των δημοκρατικών αλλαγών κατά τρόπο ώστε να διατηρηθούν ο πολιτισμός και το ήθος μας στα ίδια υψηλά επίπεδα. Και αυτό θα αποδεικνύεται από το ότι οι δημοκρατικές αλλαγές θα εδραιώνονται και θα αναπτύσσονται. Ωστόσο πράγματι υπάρχουν αρκετοί κίνδυνοι οι οποίοι απειλούν την νεαρή δημοκρατία μας.

ΕΡ: Ποιοί είναι αυτοί οι κίνδυνοι; Από πού προέρχονται;

Α.ΝΤ: Για να απαντήσω πρέπει πρώτα από όλα να πω ότι υπάρχουν οι διαδικασίες του μετασχηματισμού που σημαίνουν αλλαγή του πολιτικού συστήματος, του οικο-

νομικού συστήματος και όλων εκείνων των τομέων που συνδέονται με τον νέο, δημοκρατικό δρόμο, με την αναζήτηση της πραγματικής δημοκρατίας και την παγίωση των κοινοβουλευτικών διαδικασιών. Αυτό είναι κατά την γνώμη μου το σοβαρότερο και το πιο καθοριστικό.

Το πέρασμα από την κατευθυνόμενη οικονομία και τον μονοκομματισμό σε άλλο πολιτικό και οικονομικό σύστημα είναι μία τεράστια διαδρομή την οποία δεν χρειάστηκε να διανύσει καμμία από τις ανεπτυγμένες χώρες. Δεν μπορούμε να κάνουμε συγκρίσεις ούτε με την Ελλάδα ούτε με την Ισπανία ούτε με άλλες χώρες, στις οποίες οι διεργασίες εκδημοκρατισμού τους έγιναν σε συνθήκες ελεύθερης οικονομίας. Εμείς ελεύθερη οικονομία δεν έχουμε...

Αυτή η διαδικασία είναι σε εμάς πολύ πιο περίπλοκη και απειλεί την δημοκρατία, διότι μειώνεται η παραγωγή, μειώνεται η απόδοση των πλουτοπαραγωγικών πηγών και, επιπλέον, αυξάνεται η ανεργία. Όλα αυτά προκαλούν κοινωνικές εντάσεις που με την σειρά τους θέτουν σε κίνδυνο την δημοκρατία.

Η πλειοψηφία επιθυμεί ένα ενιαίο κράτος

ΕΡ: Θα ήθελα να αναφερθείτε ειδικότερα στους κινδύνους που απειλούν την ενότητα του κράτους.

Α.ΝΤ: Είναι γεγονός ότι υπάρχουν ορισμένες αποσχιστικές τάσεις, οι οποίες εννοούν την δημιουργία δύο χωριστών κρατών (τσεχικού και σλοβακικού). Σύμφωνα όμως με έγκυρα στοιχεία η πλειοψηφία των Τσέχων και των Σλοβάκων επιθυμεί

να ζει σε ένα ενιαίο κράτος. Και εγώ ως πρόεδρος της επιτροπής που επεξεργάζεται τις προτάσεις για το νέο σύνταγμα της Τσεχοσλοβακίας ξεκινώ με αυτό το δεδομένο (ότι δηλαδή θέλουν να ζήσουν μαζί). Εργαζόμαστε για την διατήρηση ενός ενιαίου κράτους.

Ξέρετε, ο κόσμος, εννοώ στο εξωτερικό, δεν είναι αρκετά ενημερωμένος σχετικά με το τι πράγματι απειλεί την ενότητα του τσεχοσλοβακικού κράτους. Πολλές φορές με ρωτούν «τι συμβαίνει στην Σλοβακία;», «μήπως η Σλοβακία είναι εκείνη που απειλεί την ενότητα του κράτους;». Σκεφθείτε όμως ότι η ομοσπονδία μας αποτελείται από δύο δημοκρατίες κι από δύο έθνη. Θέλω να πω δηλαδή ότι δύο είναι οι βασικοί παράγοντες από τους οποίους θα εξαρτηθεί αν θα συνεχιστεί η συμβίωση ή όχι.

Το κλειδί της σωτηρίας του τσεχοσλοβακικού κράτους βρίσκεται τόσο στα χέρια των Σλοβάκων όσο και των Τσέχων. Υπάρχουν πάντως ορισμένοι εξτρεμιστές οι οποίοι υπονομεύουν την βούληση της πλειοψηφίας.

ΕΡ: Πού βρίσκονται αυτοί οι εξτρεμιστές;

Α.ΝΤ: Βρίσκονται και ανάμεσα στους Σλοβάκους και ανάμεσα στους Τσέχους. Είναι ακραίοι, επιθετικοί, αλλά δεν εκφράζουν την βούληση των δύο εθνών. Είναι δραστήριοι και φωνακλάδες και δημιουργούν εντυπώσεις. Ασφαλώς όμως απειλούν την ενότητα του κράτους.

Οι συζητήσεις των Τσέχων και των Σλοβάκων υπευθύνων για το μέλλον και την μορφή που θα έχει η ομοσπονδία, συζητήσεις που άρχισαν πριν αρκετούς μήνες, δεν έχουν ακόμη ολοκληρωθεί. Δεν έ-

Ο ΚΟΥΝΤΕΡΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΝΤΟΥΜΠΤΣΕΚ

(...) Καμιά ζωή δεν μπορεί να διαρκέσει αιώνια. Τον καιρό εκείνο, οι Ρώσοι είχαν υποχρεώσει τους αιχμαλώτους αντιπροσώπους του τσέχικου λαού να υπογράψουν μία συμβιβαστική συμφωνία με τη Μόσχα. Ο Ντούμπτσεκ γύρισε στην Πράγα μ' αυτή την συμφωνία και διάβασε το λόγο του από το ραδιόφωνο. Οι έξι αυτές μέρες τον είχαν τόσο πολύ εξουθενώσει, που μόλις μπορούσε να μιλήσει, τραύλιζε κι έχανε την αναπνοή του, αφήνοντας στα μισά μιας φράσης ατέλειωτα κενά που διαρκούσαν μισό λεπτό περίπου.

Ο συμβιβασμός έσωσε τη χώρα από το χειρότερο: από τις εκτελέσεις και από τις μαζικές εξορίες στη Σιβηρία, που όλοι φοβόντουσαν. Αλλά ένα πράγμα φάνηκε αμέσως καθαρά: η Βοημία έπρεπε να σκύψει το κεφάλι μπροστά στον κατακτητή. Θα έπρεπε πια, για πάντα, να τραυλίζει, να ψάχνει την αναπνοή της όπως ο Αλεξάντερ Ντούμπτσεκ. Η γιορτή είχε τελειώσει.

Απόσπασμα από το μυθιστόρημα του Μίλαν Κούντερα «Η Αβάσταχτη Ελαφρότητα του Είναι» (εκδ. Εστία, μτφ. Κατερίνα Δασκαλάκη)

Ο Αλεξάντερ Ντούμπτσεκ με τη συνεργάτιδα του ANTI Τέτα Παπαδοπούλου.

χουμε φθάσει ακόμη σε μία οριστική συμφωνία. Ο χρόνος όμως κυλά... Προσπαθούμε να καταλήξουμε σε μία συμφωνία πριν από τις εκλογές, οι οποίες θα διεξαχθούν το πρώτο δεκαπενθήμερο του Ιουνίου. Αυτή θα ήταν η ιδανική λύση.

Εν πάση περιπτώσει εάν δεν το κατορθώσουμε, τώρα, που επεξεργαζόμαστε επίσης το νέο σύνταγμα της χώρας, τότε θα λύσουμε το πρόβλημα με δημοψήφισμα, όπως αρμόζει σε ένα δημοκρατικό κράτος.

Εθνικιστές υπάρχουν και στις δυο πλευρές

ΕΡ: Φέτος πήγα δύο φορές στην Πράγα. Συζήτησα με πολλούς ανθρώπους. Δεν έτυχε να συναντήσω Τσέχους που δεν θέλουν να ζουν μαζί με τους Σλοβάκους. Όμως ο εθνικισμός και οι αποσχιστικές τάσεις είναι μία πραγματικότητα. Κατά μία άποψη ο εθνικισμός των Σλοβάκων περνά μέσα από την απόρριψη «των ανθρώπων της Πράγας», από την άρνηση «του πατερναλισμού των Τσέχων». Εσείς είστε Σλοβάκος. Τι πιστεύετε γι' αυτό το θέμα; Ποια η θέση σας στην κρίση;

Α.ΝΤ: Νομίζω ότι σας έχω απαντήσει, αλλά αφού με ξαναρωτάτε, θα σας ξανααπαντήσω. Είμαι πρόεδρος της ομοσπονδιακής βουλής και της επιτροπής που επεξεργάζεται το νέο σύνταγμα. Οι ιδιότητες

μου αυτές δείχνουν ποια είναι η θέση μου. Προσπαθώ να διατηρηθεί η ενότητα του τσεχοσλοβακικού κράτους πράγμα που, όπως είπα και προηγουμένως, ανταποκρίνεται στην κυρίαρχη άποψη Τσέχων και Σλοβάκων.

Σας απαντώ όμως, για να κατανοήσουν οι αναγνώστες του περιοδικού σας, ότι ο εθνικισμός μόνος του, απομονωμένος, ένας, δεν μπορεί να υπάρξει. Για να μπορέσει να υπάρξει χρειάζεται αντίπαλο δέος. Χρειάζονται δύο πόλοι εθνικιστικοί, που τρέφουν ο ένας τον άλλο. Τα εθνικιστικά ή και σωβινιστικά στοιχεία, για τα οποία μίλησα προηγουμένως, υπάρχουν και στους δύο πόλους. Εάν δεν ήταν έτσι, τότε το πρόβλημα θα είχε λυθεί προ πολλού.

Είναι ανάγκη, επειδή υπάρχει εθνικισμός και στις δύο πλευρές, να κατανοήσουν οι πολιτικοί αντιπρόσωποι των Σλοβάκων και των Τσέχων ότι το κλειδί της λύσης βρίσκεται στα χέρια τους. Γι' αυτό είναι απαραίτητη η αμοιβαία κατανόηση.

ΕΡ: Ο εθνικισμός πλήττει σχεδόν όλη την πρώτη κομμουνιστική Ευρώπη και, επίσης, το ασιατικό τμήμα της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Η Γιουγκοσλαβία διαλύεται με αιματηρό τρόπο. Θα ήθελα, να ρωτήσω, εάν οι τραγικές εξελίξεις στην Γιουγκοσλαβία σας φοβίζουν...

Α.ΝΤ: Ασφαλώς τα γεγονότα που συμβαίνουν στην Γιουγκοσλαβία και οι εξτρεμιστικές τάσεις στην πρώην Σοβιετική Ένωση, στις δημοκρατίες όπου χύθηκε αίμα, επηρεάζουν και την δική μας πολιτική σκηνή δυσμενώς. Όμως πιστεύω ακράδαντα ότι όσα βλέπουμε να συμβαίνουν στην Γιουγκοσλαβία, στην Αρμενία, στο Ναγκόρνο - Καραμπάχ, στο Αζερμπαϊτζάν, σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να συμβούν στην δική μας χώρα.

ΕΡ: Είστε κατηγορηματικός. Γιατί;

Α.ΝΤ: Διότι εμείς έχουμε άλλο ψυχισμό, άλλη νοοτροπία, άλλους ιστορικούς δεσμούς, άλλες προσδέσεις οι οποίες μας συνδέουν με τους Τσέχους. Τα προβλήματα των Σλοβάκων και των Τσέχων θα λυθούν με πολιτικό τρόπο. Το επίπεδο των δύο εθνών αποτελεί την εγγύηση ότι έτσι θα γίνει.

Όπως στα μαθηματικά δεν μπορούν να συγκριθούν δύο διαφορετικά μεγέθη, έτσι δεν μπορεί να συγκριθεί η κατάσταση στην πρώην Σοβιετική Ένωση ή την Γιουγκοσλαβία με την δική μας. Δεν είναι δυνατόν να έχουμε εμείς ανάλογες εξελίξεις. Εγώ προσωπικά δεν περιμένω κάτι τέτοιο.

ΕΡ: «Οι Τσέχοι και οι Σλοβάκοι μοιάζουν με δύο αδέρφια που έχασαν την επαφή

μεταξύ τους και δεν αναγνωρίζει το ένα το άλλο¹», δήλωνε πριν λίγους μήνες σε συνέντευξή του στο ANTI ο πρωθυπουργός των Τσέχων, Πέτρ Πίτχαρτ, τονίζοντας επίσης ότι οι συνέπειες από μία ενδεχόμενη διάλυση της τσεχοσλοβακικής ομοσπονδίας θα είναι καταστρεπτικές. Πώς σχολιάζετε την δήλωση αυτή;

Α.ΝΤ: Είναι δύσκολο να ισχυρισθούμε ότι η απόσχιση θα σήμαινε καταστροφή, διότι και άλλα έθνη πολύ μικρότερα ζουν και αναπτύσσονται μόνα τους. Είναι ωστόσο σίγουρο, και εγώ είμαι αυτής της γνώμης, ότι ο χωρισμός του τσεχοσλοβακικού κράτους θα ήταν εις βάρος και των δύο εθνών. Είμαι όμως πεπεισμένος ότι θα βρούμε λύση ώστε να διατηρηθεί η ενότητα του κράτους.

Δεν διορθώνεται μία αδικία με μία άλλη αδικία

ΕΡ: Από τον περασμένο Δεκέμβριο, με απόφαση της ομοσπονδιακής βουλής, απαγορεύεται η διάδοση των κομμουνιστικών ιδεών καθώς και των φασιστικών. Οι «παραβάτες», σύμφωνα με την περίφημη παράγραφο 260 του Ποινικού Κώδικα θα τιμωρούνται με φυλάκιση ενός έως πέντε ετών. Το τελευταίο διάστημα υπάρχουν επίσης αρκετά άλλα δείγματα αντικομμουνιστικού μένους και αποκλεισμού των κομμουνιστών από την δημόσια ζωή. Ποιές είναι οι δικές σας αντιδράσεις;

Α.ΝΤ: Πιστεύω ότι η παράγραφος 260 του Ποινικού Κώδικα σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα είτε θα τροποποιηθεί είτε θα απαληφθεί. Και εν πάση περιπτώσει, κατά την γνώμη μου, μία τέτοια παράγραφος δεν είχε θέση στον Ποινικό Κώδικα. Θεωρώ ότι δεν μπορούμε να εξομειώνουμε τον κομμουνισμό με τον φασισμό. Όταν οι Εβραίοι εξοντώνονταν από τον χιτλερικό φασισμό, υπήρχαν εβραίοι κομμουνιστές (εβραιο-μπολσεβίκοι) οι οποίοι έδιναν την ζωή τους, και είχαν χιλιάδες

και εκατοντάδες χιλιάδες θύματα, στον αγώνα εναντίον του φασισμού.

Νομίζω επίσης ότι εκείνες οι λιγοστές, ακραίες φωνές που έχουν την τάση να αποδίδουν συνολική ευθύνη στους κομμουνιστές με τον καιρό θα εκλείψουν. Θα το ξεπεράσουμε και αυτό. Τι συμβαίνει τώρα; Τώρα, πληρώνουμε τον φόρο για την παραμόρφωση και τα διάφορα στραβά που έγιναν κατά την διακυβέρνηση της χώρας από το κομμουνιστικό κόμμα, ιδίως κατά την δεκαετία του '50, αλλά και στην συνέχεια. Υπάρχει ασφαλώς πικρία για τις αδικίες που έγιναν...

Αυτές τις αδικίες αρχίσαμε να τις διορθώνουμε το '68. Ψηφίσαμε νόμο για την αποκατάσταση των διωχθέντων κομμουνιστών. Τότε αποκαταστήσαμε 35.000 ανθρώπους. Μπορείτε να φανταστείτε την εμβέλεια των μέτρων που πήραμε το '68.

Εκείνες οι ακραίες φωνές που αποδίδουν σήμερα τα πάντα στους κομμουνιστές, διακατέχονται από υστερία και εκδικητικότητα. Όμως, η εκδικητικότητα και η υστερία δεν είναι καλοί σύμβουλοι και δεν συμβάλλουν στην λύση κανενός προβλήματος. Επιπλέον, δεν διορθώνεται μία αδικία με μία άλλη αδικία...

Ποταμῷ γάρ οὐκ ἔστιν ἐμβῆναι δῖς τῷ αὐτῷ

ΕΡ: Τι σημαίνει για σας σήμερα, είκοσι τρία χρόνια μετά την Άνοιξη της Πράγας και δύο χρόνια μετά την κατάρρευση του κομμουνισμού, ο «σοσιαλισμός με ανθρώπινο πρόσωπο» του οποίου είσασταν ο πρωτεργάτης;

Α.ΝΤ: Ο Ηράκλειτος έχει πει ότι στον ίδιο ποταμό δεν μπαίνει κανείς δύο φορές. Έτσι είναι. Αυτό που συνέβαινε πριν είκοσι τρία χρόνια, σήμερα είναι ξεπερασμένο. Τότε επιχειρούσαμε να λύσουμε τα προβλήματα σε μία δεδομένη πολιτική κατάσταση.

Όμως ο σπόρος που φύτεψαμε το '68, μετά από δύο δεκαετίες, απέδωσε καρπούς όχι μόνον εδώ στην Τσεχοσλοβακία αλλά και στην Πολωνία, στην Ουγγαρία και στην πρώην Σοβιετική Ένωση. Πάντως, το σημαντικό βήμα που έγινε το '68 δεν ήταν υπόθεση ορισμένων πολιτικών ηγετών. Μόλις αντιληφθήκαμε, εγώ και οι συνεργάτες μου μεταρρυθμιστές, ότι είναι ανάγκη να βρούμε έναν καινούριο δρόμο, εναρμονισμένο με τα λαϊκά συμφέροντα, εκπονίσαμε ένα νέο πολιτικό πρόγραμμα. Το πρόγραμμα αυτό μπόρεσε να κινητοποιήσει τον κόσμο, την κοινωνία.

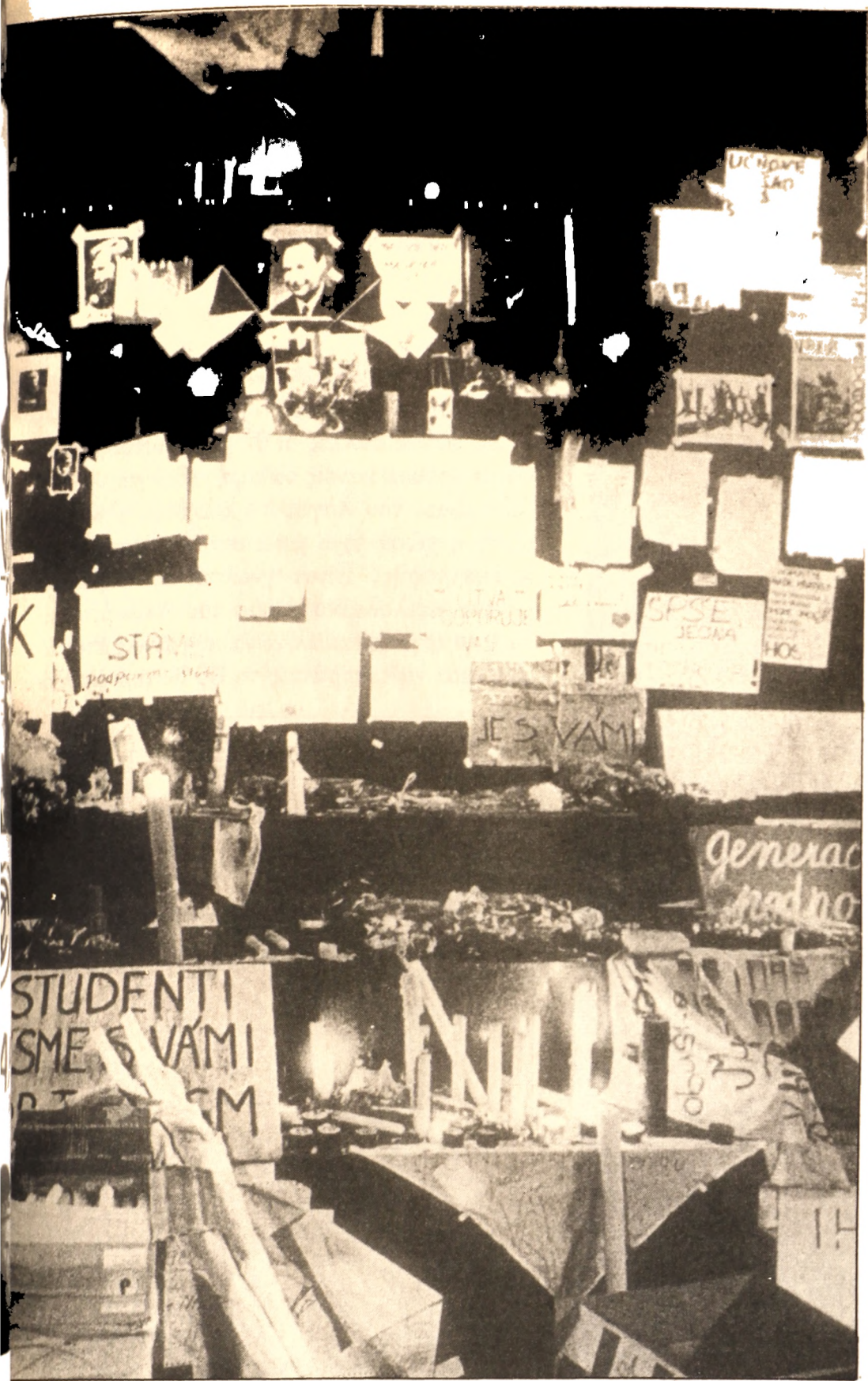

Η σύνδεση με το πνεύμα της Άνοιξης της Πράγας υπάρχει και σήμερα. Όμως είμαστε κάπου παραπέρα, βρισκόμαστε σε άλλη εποχή. Αυτό που επιχειρείται σήμερα είναι πολύ ευρύτερο. Τελειώνοντας ωστόσο θέλω να τονίσω ότι δεν μπορούμε να αποκοπούμε από το '68, διότι εκείνα τα πρώτα βήματα έδωσαν πνοή, έμπνευση και δύναμη όχι μόνο σε εμάς αλλά και στα άλλα έθνη που μπήκαν στο δρόμο της δημοκρατίας.

ΕΡ: Το 1968, το αίτημα ήταν ο «σοσιαλισμός με ανθρώπινο πρόσωπο». Μήπως τώρα το αίτημα είναι ο «καπιταλισμός με ανθρώπινο πρόσωπο»; Αυτό πάντως φαίνεται να υποστηρίζει ο Βάτσλαβ Κλάους, ο πανίσχυρος υπουργός Οικονομικών.

Α.ΝΤ: Θα απαντήσω με μία φράση. Εφό-

«Τα προβλήματα των Τσέχων και των Σλοβάκων θα λυθούν με πολιτικό τρόπο. Το επίπεδο των δύο εθνών αποτελεί την εγγύηση ότι έτσι θα γίνει».

Από τις ημέρες της «βελούδινης επανάστασης»

«Πιστεύω ακράδαντα ότι όσα βλέπουμε να συμβαίνουν στην Γιουγκοσλαβία, στην Αρμενία, στο Ναγκόρνο - Καραμπάχ, στο Αζερμπαϊτζάν, σε καμιά περίπτωση δεν μπορούν να συμβούν στην δική μας χώρα».

γίνει μέλος της Κοινότητας σε πέντε, σε οκτώ ή σε δέκα χρόνια. Αυτή είναι όμως η προσπάθειά μας.

Δείχνουμε στον Αλεξάντερ Ντούμπτσεκ ένα βιβλίο, που έχει εκδοθεί στην Πράγα, με φωτογραφίες από τις ημέρες της «βελούδινης επανάστασης». Σε μία από αυτές —ιστορική πλέον— ο Αλεξάντερ Ντούμπτσεκ, συγκινημένος και χαρούμενος, χαιρετά τους χιλιάδες συγκεντρωμένους στην πλατεία Βεντσεσλάς, οι οποίοι πανηγυρίζουν για την επιστροφή του.

Τον ρωτάμε: Αισθάνεστε δικαιωμένος; Α.ΝΤ: Ναι αισθάνομαι δικαιωμένος, αλλά το ζήτημα δεν αφορά μόνον εμένα. Νομίζω ότι η δικαίωση ανήκει στους πολίτες και των δύο εθνών μας. Η αλήθεια επιτέλους έλαμψε. Αυτό που συνέβη είναι σαν μια αναγέννηση. Είναι κάτι που δίνει ξανά στον άνθρωπο δύναμη, ελπίδα, ενθουσιασμό και όρεξη για δουλειά. Αισθάνομαι ανανεωμένος, αισθάνομαι θαυμάσια.

Το 1968 αγωνίστηκα για την δημοκρατία. Είμαι ευτυχής που μπόρεσα, πάλι, μαζί με τον Βάτσλαβ Χάβελ και όλους τους άλλους νέους ανθρώπους, να σταθώ στην πρώτη γραμμή του αγώνα για την δημοκρατία και την ελευθερία.

Θα ήθελα να φέρω την σκυτάλη, σε ένα τμήμα της διαδρομής, έως ότου έχω δυνάμεις. Θα είμαι ικανοποιημένος αν μαζί με την νέα γενιά προχωρήσουμε ένα βήμα. Αυτό θα είναι για μένα ένα αξιο τέλος...

1. ANTI, τχ. 456, σ. 40

2. Η επιστολή στον Αλεξάντερ Ντούμπτσεκ συμπεριλαμβάνεται στην συλλογή χειμένων του Βάτσλαβ Χάβελ με τίτλο «'Εν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος» (εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1990).

Την μετάφραση από τα σλοβακικά έκανε ο Νίκος Σδούκος

σον ο κ. Κλάους είπε κάτι τέτοιο, τότε θα πρέπει την απάντηση να την ζητήσετε από εκείνον.

ΕΡ: Ο Βάτσλαβ Χάβελ², το καλοκαίρι του 1969, λίγες ημέρες πριν την πρώτη επέτειο της σοβιετικής εισβολής στην Τσεχοσλοβακία, απηύθυνε με την μορφή επιστολής μία έκκληση προς εσάς. Σας ζητούσε να αδιαφορήσετε για τις τεράστιες πολιτικές πιέσεις που δεχόσασταν και να μην προχωρήσετε, όπως ήθελαν κάποιες φήμες, σε «αυτοκριτική». Ποια σημασία, είχε για σας αυτή η επιστολή;

Α.ΝΤ: Αυτή η επιστολή δεν έφθασε σε μένα τότε. Το περιεχόμενό της δεν το γνωρίζω.

Η αλήθεια επιτέλους έλαμψε

ΕΡ: Η Τσεχοσλοβακία βρίσκεται στο

κέντρο —όχι μόνο το γεωγραφικό— της Ευρώπης. Τι περιμένει η Τσεχοσλοβακία από την Ευρώπη;

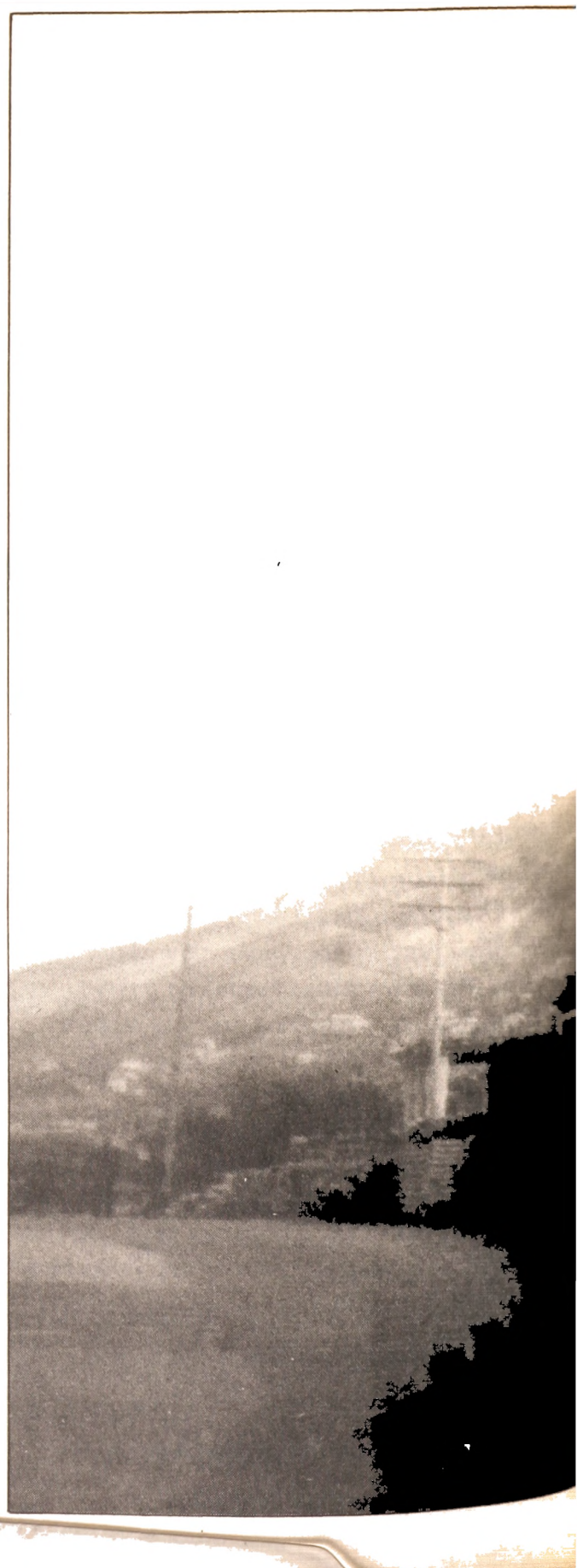
Α.ΝΤ: Η στρατηγική μας είναι να γίνει η Τσεχοσλοβακία μέλος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Ακολουθούμε μία πολιτική τέτοια —ένα πρόγραμμα προσαρμογής— με στόχο να φθάσουμε τις χώρες με τις οποίες θέλουμε να γίνουμε ισότιμα μέλη. Πιστεύουμε ότι η είσοδός μας στην Κοινότητα δεν θα εξαρτηθεί τόσο από τις χώρες - μέλη, όσο από τις συνθήκες που εμείς θα δημιουργήσουμε στο εσωτερικό. Θεωρώ, λοιπόν, ότι δεν θα μας «βάλουν» στην Κοινότητα, αλλά ότι εμείς θα δημιουργήσουμε τις προϋποθέσεις ώστε η Κοινότητα να μας δεχθεί. Το γεγονός ότι γίναμε μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι σημαντικό. Δεν ξέρω αν η Τσεχοσλοβακία

Η ώρα

Τ

α καθημερινά δελτία μας πληροφορούν για λεηλασίες, συγκρούσεις, βιαιότητες, θανάτους. Όσο οι μέρες περνούν, τα επεισόδια αυτά θα πληθαίνουν και ο προεκλογικός πυρετός δεν πρόκειται να αμβλύνει την εικόνα. Την ώρα αυτή η Αλβανία πεινά και κρυώνει —υποφέρει από τα απλά βιωτικά προβλήματα. Στην πραγματικότητα, η χώρα βρίσκεται στη διαδικασία της καταστροφής. Όταν ακούμε από την τηλεόραση ότι «η Αστυνομία υποχώρησε από το πλήθος κ.λπ., κ.λπ.» στην πραγματικότητα έχει συμβεί κάτι άλλο: η Αστυνομία αδιαφόρησε για οτιδήποτε συνέβη, στην καλύτερη περίπτωση έκανε έναν περίπατο και απεχώρησε εν σπουδή. Τις ημέρες που βρέθηκα στην Αλβανία —το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Φλεβάρη— η μόνη φορά που είδα την Αστυνομία «εν δράσει» ήταν έξω από το αστυνομικό τμήμα των Αγίων Σαράντα όταν με ασπίδες και κράνη προσπάθησαν να κρατήσουν άμυνα στις επιθέσεις του χουλιγκάνων που επετέθησαν για να ελευθερώσουν τους φίλους τους από το τμήμα. «Οι δύο πατερίτσες της εξουσίας, ο στρατός και η αστυνομία, είναι ανύπαρκτες εδώ», μου παρατήρησε ένας Αλβανός. Οι γραφειοκράτες —τέως και μονίμως δρώντα στελέχη του παλαιού καθεστώτος, νομάρχες, υπουργοί κ.λπ.— έχουν επιδοθεί στο πολύ προσοδοφόρο σπορ είσπραξης προμήθειας για οποιαδήποτε σφραγίδα ή υπογραφή θέσουν σε κάποιο δημόσιο έγγραφο. Μάλιστα, η διαφθορά έχει τόσο προχωρήσει ώστε να μην προαπαιτείται κάποιο έγγραφο για να εισπραχθεί προμήθεια: γίνεται απλώς η αναφορά ότι «χρειάζομαι 100 δολλάρια» και ο έχων —δηλαδή ο παρεπιδημών ξένος— τα καταβάλλει ως ένα μικρό δωράκι σε παλιό φίλο.

Αυτά όλα δηλώνουν ότι τα πάντα έχουν ισοπεδωθεί στη «χώρα των αετών». Είναι πολλές οι θλιβερές ιστορίες που θα μπορούσε κανείς να αφηγηθεί για να επιβεβαιώσει του λόγου το αληθές. Την ώρα αυτή η χώρα έχει μπει στη διαδικασία της καταστροφής. Είναι γνωστό ότι σύμφωνα με ένα «φιλολαϊκό» νόμο του Αλία μπορείς να μην εργάζεσαι αλλά να πηγαίνεις στο ταμείο και να εισπράτεις το 80% των αποδο-

της καταστροφής

χών σου. Αποτέλεσμα του νόμου ήταν να παρατήσουν όλοι τις δουλειές τους. Τα εργοστάσια έχουν κλείσει είτε λόγω έλλειψης πρώτων υλών είτε γιατί όλοι προτιμούν το 80% και στη συνέχεια να κάθονται. Οι μόνοι που είδα να δουλεύουν είναι κάποιοι νεαροί στο μήκος των οδικών αρτηριών —Δρόπολης, Κορυτσάς, Πόγραδετς κ.λπ.— που είτε με σκερπάνια είτε με πριόνια είχαν επιδοθεί με μανία στην υλοτομία των υψηλό-

χορμων δέντρων δεξιά και αριστερά από το οδόστρωμα. Τα δέντρα, πεσμένα, έκοβαν τη συνέχεια της πορείας.

Η καταστροφική μανία

Οι «υλοτόμοι», που φυσικά δεν είχαν πάρει κανενός τη γνώμη, έκοβαν σε μικρότερα κομμάτια τα δέντρα για να τα μεταφέρουν στη συνέχεια με κάθε μέσο στα σπίτια τους για θέρμανση. Αλλού, στην Επισκοπή λ.χ.

έκοψαν τις καρυδιές και τις πούλησαν κάποιοι επιτηδείοι στην Ιταλία. Η καταστροφή αυτή δεν έχει καμιά διάκριση: ιτιές, καρυδιές, πεύκα. Έξω από το Αργυρόκαστρο, σε έναν ωραίο λόφο με κάποιο αναψυκτήριο, τα μικρά πεύκα έχουν κοπεί σύρριζα.

Αλλά για το θέμα αυτής της πρωτότυπης υλοτομίας, ένας δημοσιογράφος του «Λαϊκού Βήματος», της εφημερίδας που εκδίδεται στο Αργυρόκαστρο και είναι η φωνή του ελληνισμού της Αλβανίας, γράφει στις σελίδες αυτές ένα μικρό σημείωμα.

Δεν είναι μόνον τα δέντρα που κόβονται και καταστρέφονται. Κάποτε έχεις την εντύπωση ότι αυτή η καταστροφική μανία έχει αναχθεί σε εθνικό σπορ που εκτονώνει τη γενική δυσθυμία.

Στο δρόμο Κορυτσάς - Πόγραδετς, είχαν ξηλώσει από το ρείθρο τους χιλιοδρομικούς δείκτες και τους είχαν στήσει καταμεσής του οδοστρώματος μήπως και κάποιος «τυχερός» σκοντάψει επάνω τους... Κάποτε αυτά γίνονται για λόγους πιο πρακτικούς: έξω από τους Αγίους Σαράντα την περασμένη εβδομάδα είχαν βάλει φωτιά σε παλιά λάστιχα ώστε να παρεμποδιστεί η πορεία των αυτοκινήτων. Εν συνεχεία, με την απειλή του όπλου σε κατέβαζαν και σου μάζευαν ό,τι χρήματα είχες επάνω σου. Στο προηγούμενο τεύχος είχα περιγράψει το ξεγύμνωμα ενός αυτοκινήτου που μας είχε μεταφέρει από τα Γιάννενα στους Αγίους Σαράντα. Η ιστορία δεν έχει καμιά πρωτοτυπία και φυσικά δεν κίνησε το παραμικρό ενδιαφέρον του αστυνομικού διευθυντή.

Η κατάσταση της χώρας είναι τέτοια που δεν προβλέπεται την ερχόμενη σαιζόν να πάει κάποιος τουρίστας στην Αλβανία. Άλλωστε τα ξενοδοχεία δεν είναι σε κατάσταση να προσφέρουν φιλοξενία: συνήθως δεν έχουν νερό ή και θέρμανση και η καθαριότητά τους δεν έχει σχέση με το τίμημα των 60 δολαρίων για έναν ύπνο χωρίς πρωινό ή άλλη εξυπηρέτηση. Όσο για το φαγητό, αυτό είναι μια άλλη ιστορία... Η εποχή είναι κατάλληλη μόνο για ταξίδι δημοσιογράφου ή ριφοκίνδυνου επιχειρηματία.

Αλλά και οι ριφοκίνδυνοι επιχειρηματίες άρχισαν να απέχουν από δραστηριότητες. Οι μόνοι «επιχειρηματίες» που αντιλήφθηκαν ήταν κάποιοι μικρομεσαίοι Έλληνες και Ιταλοί που οι μεν πρώτοι ήρθαν για να «αγοράσουν» αιγοπρόβατα από απομακρυσμέ-

Το τσεκούρι συνεχίζει το έργο του

Τα δέντρα κομμένα κείτονται στην άκρη της οδικής αρτηρίας της Δρόπολης.

Να σταματήσει το έγκλημα. Να σκεφτούμε το μέλλον μας. Ανυπολόγιστες αρνητικές συνέπειες θα έχει για όλους μας το κόψιμο των δέντρων, που κορυφώνεται τρομακτικά φέτος στην Αλβανία. Σε ένα ταξίδι που πραγματοποιήσαμε στο Αργυρόκαστρο, στην Κορυτσά, Επισκοπή, Τίρανα, Δυρράχιο και επιστροφή, παρατηρήσαμε ότι τα τσεκούρια έπεφταν αμείλιχτα στα τελευταία δέντρα των μικρών δασών και των δεντροστοιχιών στην εθνική οδό. Κόβονται λεύκες, κόβονται πεύκα, κόβονται ελαιόδεντρα, καρυδιές, τα πάντα. Κανένας δεν νιώθει την ενοχή για το έγκλημα που διαπράττεται. Με τη φοβερότερη αδιαφορία βλέπουν αυτή την καταστροφή οι κυβερνήτες, οι πολιτικοί, οι εργαζόμενοι των οργάνων της δημόσιας τάξης και ο καθένας μας. Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, αυτή η ξυλεία χρησιμοποιείται για καυσόξυλα ή για οικοδομικά υλικά, επειδή φέτος το κράτος δεν λειτουργεί και δεν ανταποκρίνεται οργανωμένα στις ανάγκες θέρμανσης και οικοδομήσεων. Ενώ σε άλλες περιπτώσεις, όπως λ.χ. της Επισκοπής της Βόρειας Αλβανίας, οι καρυδιές κόβονται για εμπόριο στην Ιταλία, δηλαδή για κερδοσκοπικούς λόγους ορισμένων ατόμων ή κύκλων. Στην περιοχή με πλούσιο υπέδαφος του Ρουμπίκ, το έδαφος απογυμνώνεται σιγά σιγά από τα πεύκα, δημιουργώντας κίνδυνο κατολισθήσεων. Η ιστορία αυτή άρχισε τα δύο τελευταία χρόνια και το πρώτο σήμα της καταστροφής το έδωσε το κράτος, που επέσυρε την προσοχή των δασολόγων για την εμφάνιση ασθενειών σε ορισμένα δέντρα και επεκτάθηκε ιδιαίτερα τελευταία με την πλήρεια αναρχία που επικρατεί. Το ίδιο φαινόμενο συμβαίνει και στην περιοχή της ελληνικής μειονότητας. Κόβονται και οι τελευταίες λεύκες στο δημόσιο δρόμο Αργυρόκαστρου - Κακαβιάς, τα ωραία πεύκα στην πλαγιά του Μετοχιού, τα δέντρα στο Δέλβινο, κόβονται ελιές, οι καστανιές στο Λευτεροχώρι και Καχοδίκι...

ΚΟΒΕΤΑΙ Η ΑΝΑΣΑ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ ΜΑΣ.

Το κακό έγινε. Κανένας δεν τόλμησε να το σταματήσει. Οι πολιτισμένοι άνθρωποι όμως πρέπει να ευαισθητοποιηθούν και να ενεργήσουν αμέσως για την επανόρθωση του εγκλήματος.

Εμείς οι Έλληνες μειονοτικοί πρέπει να βάλουμε τέρμα στο έγκλημα και να αρχίσουμε πρώτοι να σκεφτόμαστε το μέλλον μας. Το πράσινο είναι η μακροζωία μας, είναι η καθαριότητά μας, είναι η υγεία μας. Εκεί που είναι δυνατό, να αντικαταστήσουμε από φέτος τα δέντρα μας και να προστατεύσουμε αυτά που ήδη υπάρχουν. Η βοήθεια δεν θα απουσιάσει. Γι' αυτό να είμαστε βέβαιοι.

Ζήσος Λούτσης

να και ορεινά σημεία και οι δεύτεροι —φιγούρες από το νεορεαλιστικό ιταλικό κινηματογράφο— ήταν σε συνεχή και χαμηλόφωνη διαπραγματεύση με Αλβανούς γνωστούς μαφιόζους.

— Κύριέ μου, ήρθαν γκαλερίστες από την Αθήνα και αγόρασαν ό,τι πιο σπουδαίο είχαμε. Ήρθαν και αγόρασαν τις στολές μας και τις εικόνες μας. Δηλαδή ό,τι έχουμε να δείξουμε για την ελληνικότητα του τόπου μας. Τα φυλάγαμε χρόνια στις κασέλες μας και τώρα ήρθαν και τα αγόρασαν για ένα κομμάτι ψωμί. Τι να κάμει ο κόσμος; Πεινάει, θέλουν να ταΐσουν τα παιδιά, πουλούν ό,τι έχουν.

Αυτά μου έλεγε ο κύριος Μιχάλης, ένα βράδυ στο σπίτι του στη Γοραντζή.

Η καταστροφή της χώρας είναι γενική. Η απαρίθμηση κάθε μιας δραστηριότητας καταλήγει στην απαρίθμηση καταστροφών και ελλείψεων:

- Το δίκτυο των τραίνων δεν λειτουργεί γιατί και τα βαγόνια έχουν λεηλατηθεί και γιατί, σε πολλά σημεία, οι ράγες έχουν ξηλωθεί.

- Η παραγωγή πετρελαίου έχει μειωθεί στο ελάχιστο: εδώ και ένα μήνα η εταιρεία πετρελαίου έχει απεργία. Οι εργαζόμενοι αυτό τον τρόπο είχαν για να διαμαρτυρηθούν για τη δολοφονία ενός εργάτη από τους χωρικούς της περιοχής Μαλακάστρα. Οι χωρικοί ζητούσαν από το κράτος να πάρουν αυτοί την εκμετάλλευση των πετρελαιοπηγών ή διαφορετικά να τους επιστραφούν τα χωράφια για να τα καλλιεργούν. Στο μεταξύ άρχισαν να καταστρέφουν τις εγκαταστάσεις παίρνοντας σωλήνες και άλλα εξαρτήματα από τα πηγάδια. Μπροστά στη γενική αυτή ανασφάλεια η απεργία μετατράπηκε σε γενική αποχή των εργαζομένων: τώρα κάθονται όλοι και απλώς εισπράττουν το 80 % του μισθού τους. Σε όλη την περιοχή στο δρόμο του Φιέρ οι πετρελαιοπηγές είναι εγκαταλειμμένες.

Το κατάστημα αυτό, στο ισόγειο ήταν ακόμα μέχρι την Παρασκευή 14/2/1992 με τις ταμπέλες του και γεμάτο στα ράφια του με προϊόντα που είχαν έρθει από την Ελλάδα. Τώρα είναι ένα άδειο ερείπιο.

● Είναι γνωστό το πρόβλημα με την έλ-
λειψη υαλοπινάκων μετά το κλείσιμο του
εργοστασίου στην Καβάγια. Και όλοι έχουν
επιδώσει στην αφαίρεση των υαλοπινάκων
από τα σχολεία ή στο σπάσιμό τους. Η Ελ-
λάδα έστειλε μεγάλες ποσότητες από τζά-
μια τα οποία τοποθετήθηκαν στα σχολεία
και στη συνέχεια τα έσπασαν. Έτσι οι μα-
θητές πάνε σήμερα στο σχολείο όταν ο και-
ρός το επιτρέπει.

● Δεν είναι μόνον οι αυτοσχέδιοι υλοτόμοι
που βλέπεις στις μεγάλες αρτηρίες. Κάποιος
με ένα φαλίδι κόβει τις καλωδιώσεις των
τηλεπικοινωνιών ίσως γιατί χρειάζεται κά-
ποια μέτρα καλώδιο. Οι συνεταιρικοί στά-
βλοι, κατασκευασμένοι με προκατασκευα-
σμένο μπετόν, έχουν διαλυθεί: μετά το μοί-
ρασμα των ζώων στους χωρικούς άρχισε το
ξήλωμα των «άχρηστων» πια κοινοτικών
στάβλων: αφαίρεσαν τις στέγες και πήρε ο
κάθενας ό,τι χρειαζόταν. Άλλος τα φύλλα
της στέγης ή τα κεραμίδια και άλλος τα ξύ-
λινα δοκάρια. Απέμειναν παρατημένα, δια-
λυμένα, πεσμένα κατά γης τα προκατα-
σκευασμένα μπετονένια τοιχάκια. Αυτά τα
περιέργα ερείπια συμπληρώνουν το τοπίο με
τα χορταριασμένα «μπουνκέρια», τα πολυ-
βολεία που βρίσκονται παντού σε όλη τη
χώρα —το μεγαλομανιακό έργο του Χό-
τζα. Αλλά αυτά είναι οι ιστορίες από τα πα-
λιά.

Εικόνες από το σπασμένο παρελθόν

Όπου υπάρχει ελληνισμός —ή μάλλον
όπου ξεμυτίζει— ακούς τις πιο περιέργες ι-
στορίες για τα παλιά. Το συμπέρασμα; Ότι
στη Βόρειο Ήπειρο εγκατοικεί ένας πληθυ-
σμός που κράτησε με πείσμα και αγάπη ό,τι
θεώρησε πιο πολύτιμο: το ότι είναι Έλλη-
νες. Κράτησαν τη γλώσσα μας, τις συνή-
θειες, τις στολές, τη θρησκεία. Όχι όλοι,
ούτε σε κάθε γωνία. Κάπου δεν μπορούσαν
να μιλούν, κάπου δεν επιτρέπονταν τα ελλη-
νικά ονόματα, τα θρησκευτικά δεν τα εξα-

ΣΩΒΙΝΙΣΜΟΣ ΔΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

Ο αλβανικός σωβινισμός βρίσκει τις διεξόδους του με σφοδρές επιθέσεις κατά του
ελληνισμού. Η γλώσσα, τα επιχειρήματα, τα ψέματα τέλος που χρησιμοποιούνται
από τα μέσα ενημέρωσης, είναι χαρακτηριστικά του κλίματος που δημιουργείται
εις βάρος των Ελλήνων και της Βορείου Ηπείρου. Στην τηλεόραση προβάλλονται
κατασκευασμένα «ντοκυμαντέρ» και στον Τύπο καταχωρίζονται δημοσιεύματα ό-
πως τα αποσπάσματα που ακολουθούν:

Τα πλοκάμια του σωβινισμού στο Σαράντι διευρύνονται συνεχώς. Η «Ομόνοια»
σαν «Πέμπτη Φάλαγγα» προσπαθεί να εφαρμόσει την πλατφόρμα για το «Βορειοη-
πειρωτικό». Καμιά αντίδραση δεν έχει στο Σαράντι ούτε για το πιο φανερό τελευ-
ταίο γεγονός. Γίνεται λόγος για το λεγόμενο «Φροντιστήριο για τα προβλήματα της
οικονομίας της αγοράς», το οποίο άρχισε πριν ένα μήνα και δεν είναι τίποτε άλλο
παρά τεχνασμα των Αθηνών. Το φροντιστήριο το διευθύνουν ειδικοί - απεσταλμένοι
Έλληνες και παρακολουθείται κυρίως από μειονοτικούς Έλληνες, όλοι τους πρώην
διευθυντές, μέλη της οργάνωσης «Ομόνοια», συγκεντρωμένοι με το κερδί από όλη
την επαρχία.

Και ο συντάκτης του άρθρου Ζουμπι Τούσα, συνεχίζει:

Πόσο θα συνεχίσει αυτό το φροντιστήριο; Όσο θα συνεχίζει η αναρχία και το κυ-
βερνητικό πολιτικό χάος.

Ο αλβανικός λαός γνωρίζει καλά την παμπεσιά των δικών του γειτόνων και δια-
θέτει τα μέσα για να ανταποκριθεί αντάξια.

Εφημ. «Τσαμουριά», 13/2/92.

Εξάλλου, ο Ινταγίτι Μπεκίρι, πρόεδρος του κόμματος «Εθνική Ένωση» —που
συσπειρώνει τους τσάμηδες— έγραφε στις 13/2/92 στην εφημερίδα «Κόμπι»:

Λησμονεί αυτός ο σωβινιστής (σσ. αναφέρεται σε στέλεχος της «Ομόνοιας») πως ο
αλβανικός λαός είναι πιο αρχαίος από τον ελληνικό λαό και πως όλη η Ήπειρος
στους αρχαίους χρόνους ήταν τμήμα της Αλβανίας.

Αλλά αυτά τα «ιστορικά» είναι τα πιο ανώδυνα από τα δηλητηριώδη της αρθρο-
γραφίας.

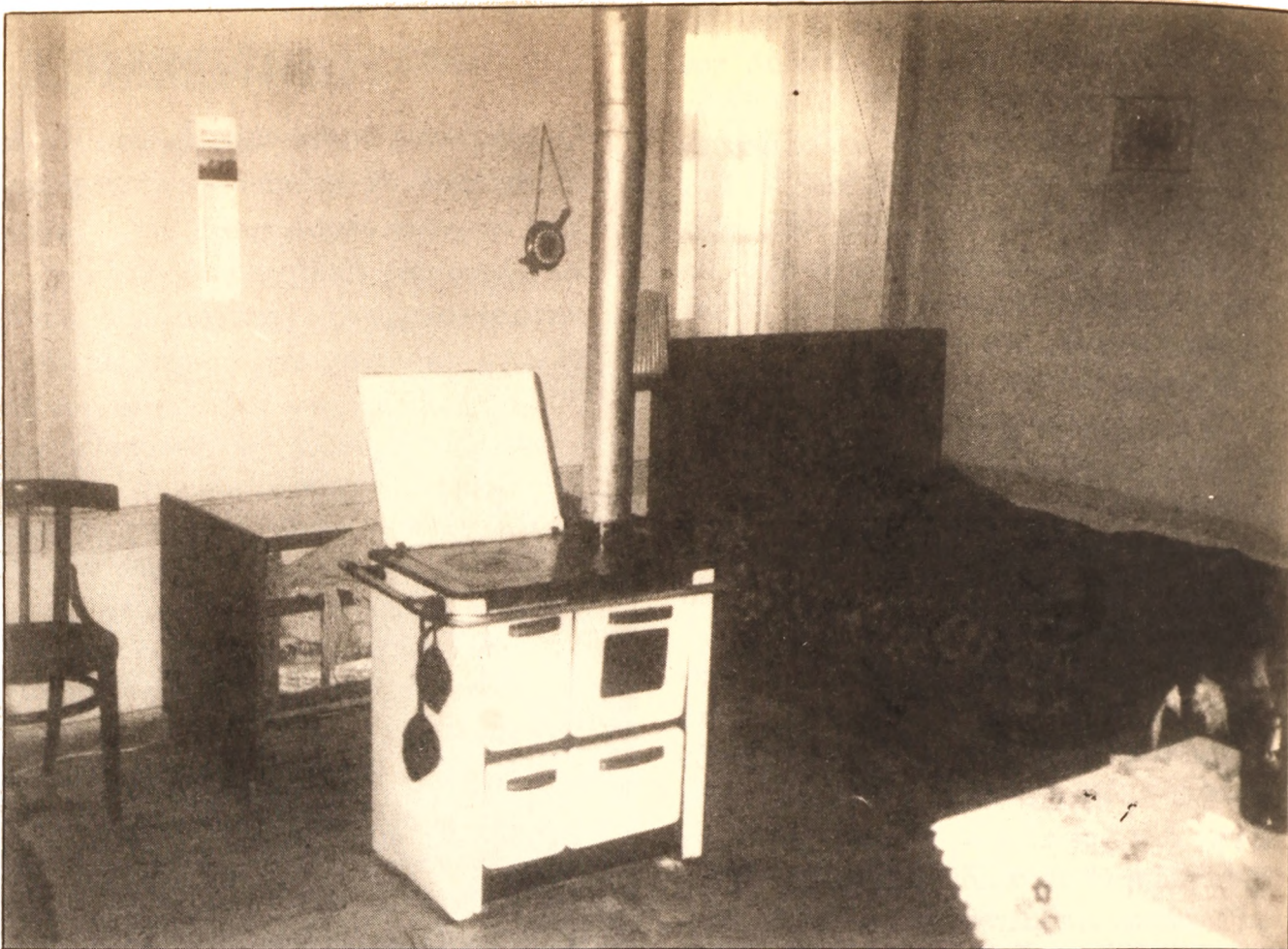
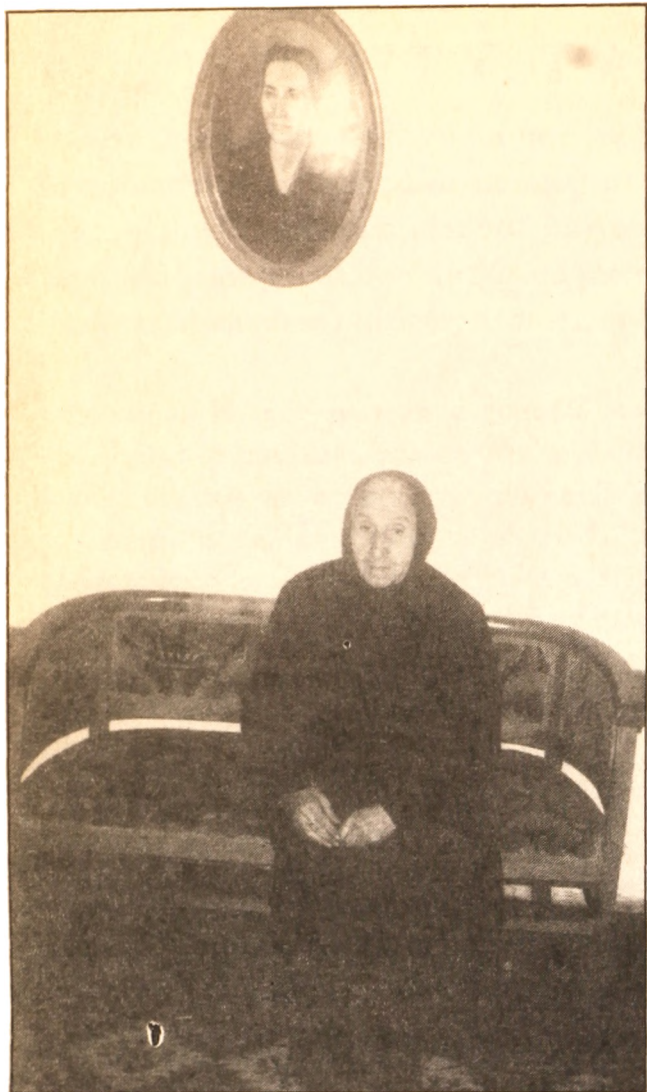
σκούσαν και δεν τα ξέρουν οι νεώτεροι. Αλ-
λά παντού κάτι υπάρχει από Ελλάδα. Τώ-
ρα, οι πιο δραστήριοι τρέχουν να αποκτή-
σουν και πάλι την «ιδιότητα» του «μειονο-
τικού», υποβάλλοντας χαρτιά, βεβαιώσεις
γεννήσεως, αιτήσεις.

Από τις τόσες ιστορίες για τη δυσκολία
του Έλληνα να φανερωθεί, θέλω να πω μό-
νον εκείνη της «θείας Πολυξένης» από την
Καστοριά. Η «θεία» ή μάλλον η «τέτα»

—στα αλβανικά— Πολυξένη μου ήταν
γνωστή από παλαιότερη επίσκεψή μου στην
Κορυτσά, την άνοιξη του 1987. Τότε ο επί-
σημος συνοδός μου, ένας μειονοτικός που έ-
παιξε αρκετά αρνητικό ρόλο στην υπόθεση
της ελληνικής μειονότητας, μου έλεγε: «Η
κυρά - Πολυξένη είναι αρβανίτισσα». Η
κυρά - Πολυξένη ήταν τότε τιμώμενο πρό-
σωπο, ηρωίδα της σοσιαλιστικής εργασίας
κ.λπ., εξαιτίας του ότι ο Ενβέρ Χότζα, ό-

Η καταστροφή στα έξι ελληνικά μαγαζιά στους Αγίους Σαράντα ήταν πλήρης το βράδυ της Παρασκευής 14/2/1992. Το πρωί της Παρασκευής
είχαν σπάσει μόνον τα τζάμια (αριστερά) αλλά την επομένη το πρωί η εικόνα ήταν της ολοκληρωτικής καταστροφής (δεξιάς).

Το δωμάτιο που κάποτε έμενε ο Ενβέρ Χότζα και κάποτε ήταν μουσείο. Τώρα, έχει μεταμορφωθεί σε κλασικό δωμάτιο μιας αλβανικής οικογένειας. Αριστερά, η κυρία Πολυξένη στο δικό της δωμάτιο.

ταν προπολεμικά υπηρετούσε στην Κορυτσά και στο Λύκειό της δίδασκε γαλλικά, νοίκιαζε ένα δωμάτιο στο σπίτι της κυρίας Πολυξένης. Μετά τη νίκη του Χότζα, το σπίτι αναδείχθηκε σε μουσείο και η κυρά - Πολυξένη τιμημένο πρόσωπο. Τότε, το 1987, είχε διεξαχθεί η συνομιλία μου με την ευγενική γερόντισσα στα αλβανικά με τη διαμεσολάβηση του μεταφραστή.

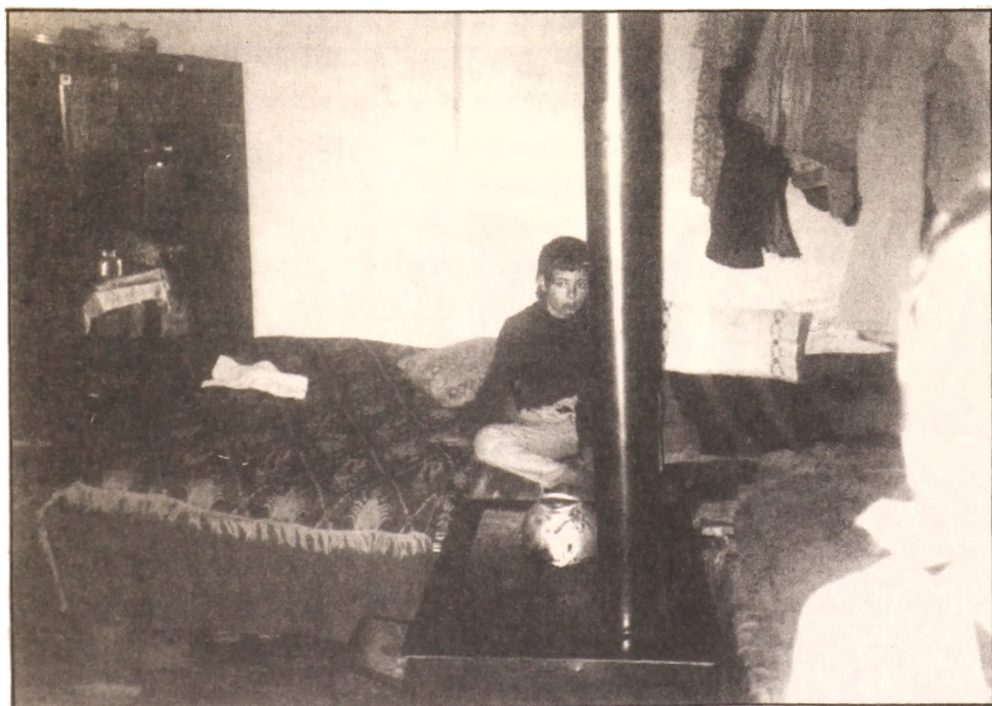
Τις ημέρες αυτές, όταν βρέθηκα στην Κορυτσά, θέλησα να μάθω για τη «θεία Πολυξένη». Τράβηξα κατά το σπίτι της. Είναι πια 86 χρονών αλλά κρατιέται καλά για την ηλικία της. Της θύμισα την παλιά μου επισκεψη και η ίδια χάρηκε πολύ που βρίσκο-

νται ακόμα άνθρωποι να την επισκέπτονται στο δωμάτιό της με το εικόνισμα του Αη-Νικόλα. Έχουν φυσικά εξαφανιστεί όλα τα ενθυμήματα του Χότζα, το δωμάτιο που ήταν μουσείο τώρα είναι νοικιασμένο σε μια οικογένεια υπαλλήλου και η συζήτηση πήγε αλλού. Φυσικά όλη η κουβέντα ήταν σε άφογα ελληνικά. Η θεία Πολυξένη μου είπε ότι ήταν χήρα του Ανδρέα Θεοχάρη, η ίδια είχε γεννηθεί στο Μεσολόγγι πριν 85 ή 86 χρόνια και τον πατέρα της τον έλεγαν Δημητριάδη... Με χαιρέτησε ευγενικά και για πολύ ώρα στάθηκε έξω από το κεφαλόσκαλό της, ευπροσήγορη και φιλική. Αυτή ήταν λοιπόν η «αρβανίτισσα» θεία Πολυξένη; Η

ιστορία είναι η πιο αθώα που μπορείτε να ζήσετε στην Αλβανία σε σχέση με την ελληνική ομογένεια.

Η καθημερινή ζωή σήμερα

Η ζωή στην Κορυτσά έχει δικούς της ρυθμούς, πιο μαλακούς και ήρεμους από αλλού. Οι κάτοικοι είναι στην πλειοψηφία χριστιανοί Έλληνες ή Βλάχοι και το παζάρι το πιο ζωηρό και πολυπληθές που είδα στην Αλβανία. Κυριακή πρωί, μετά τη λειτουργία στη Μητρόπολη, στο παζάρι μπορούσες να βρεις τα πιο απίθανα πράγματα όλα λαθραία ή δεύτερο χέρι από την Ελλάδα: σοκολάτες, τσιγάρα, πλαστικά. Και δίπλα

Το εσωτερικό του καταλύματος μιας οικογένειας τσιγγάνων στην Κορυτσά. «Δεν μας δίνουν σπίτια γιατί είμαστε τσιγγάνοι. Είμαστε οι χειρότεροι στον τόπο αυτόν», έλεγε η νοικοκυρά.

Το παζάρι της Κορυτσάς ήταν πριν από δέκα ημέρες το πιο ζωηρό ίσως παζάρι σε όλη τη χώρα. Πλήθος οι περιπατητές, κάποια αγαθά υπήρχαν και μια ασυνήθιστη ζωηρότητα.

ντόπιο μέλι, τυρί, αυγά και υφαντές μαντήλες.

Η ζωή στην Αλβανία είναι τις ημέρες αυτές δύσκολη και οι άνθρωποι επιθετικοί. Μόνον εδώ, μέχρις στιγμής, είναι όλα πιο μαλακά και ήρεμα. Τη Δευτέρα 17 Φεβρουαρίου θα έφτανε ο Γιάννης Μαρχόπουλος μαζί με τριάντα μουσικούς. Μαζί του η Βασιλική Λαβίνα, η Μαρία Δημητριάδη, ο Χαράλαμπος Γαργανουράκης. Στην πόλη παντού υπήρχαν οι αφίσσες που προανήγγειλαν τη συναυλία. Και τη Δευτέρα, με όλο το κρύο, η αίθουσα ήταν γεμάτη, παρακολούθησαν όλοι από αρχής μέχρι τέλους με ευλάβεια και έτρεξαν να αγκαλιάσουν και να φιλήσουν τους μουσικούς. Όμως μιαν ημέρα πριν στα Τίρανα και μια μέρα μετά στο Αργυρόκαστρο ήμουν μάρτυς ενός διαφορετικού κλίματος. Την ώρα της συναυλίας στα Τίρανα κάποιοι έκλεψαν καλώδια από τα μεγαφωνικά με την συνακόλουθη αναστάτωση, ενώ στο Αργυρόκαστρο όμοια επιχείρηση κατέληξε στην ανάφλεξη της γεννήτριας. Όσο για το κοινό, ανεδείχθη αρκετά ζωηρό και φιλόνικο. Στο τέλος είχαν μείνει μόνον οι «μειονοτικοί».

Σε άλλες πόλεις, όπως στα Τίρανα, η ζωή είναι τώρα πια άγρια. Δεν μπορείς να κυκλοφορείς τη νύχτα και όλοι κλειδαμπαρώνονται με το σούρουπο. Η ζωή στην πρω-

τεύουσα έχει όλη τη μιζέρια και τη δυσκολία της καθημερινότητας. Στην επαρχία όπου βρέθηκα, στο Αργυρόκαστρο και τους Αγίους Σαράντα, η ομογένεια ζει σε ένα συνεχή εκνευρισμό. Στο προηγούμενο τεύχος περιέγραφα για το σπάσιμο των τζαμιών σε

Στο ειδυλλιακό Μπεράτι εδώ και λίγους μήνες, επιτέλους, λειτουργεί ορθόδοξη επισκοπή της αυτοκέφαλής αλβανικής εκκλησίας.

Η ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΝΑ ΕΙΣΑΙ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΟΣ

Ο Ζήσος Λούσης, δημοσιογράφος του «Λαϊκού Βήματος» Αργυροκάστρου που σύντομο σημείωμά του δημοσιεύεται στις στήλες αυτές, ήταν το θύμα τρομοκρατών τσάμηδων στο χωριό Δέλβινο στις 26/2. Μεταφέρουμε αυτούσια την περιγραφή όπως δημοσιεύτηκε στο «Λαϊκό Βήμα» γιατί δίνει σωστά το κλίμα που σήμερα επικρατεί στις σχέσεις Αλβανών και Ελλήνων στη Β.

Ηπειρο:

«Την Τετάρτη 12 η ώρα ακριβώς το μεσημέρι, καθώς βγήκε από ένα θλιμμένο, αλλά πολύ ανθρώπινο περιβάλλον της οικογένειας Σέμσο, μαζί με κάποιον φίλο του πήγαν να πάρουν έναν καφέ. Μόλις μπήκανε στο καφενείο τους καρφώσανε τα άγρια βλέμματα μιας ομάδας νεαρών. Καφές δεν υπήρχε και κίνησαν να βγουν. Τη στιγμή που ο φίλος του βγήκε από την πόρτα άρπαξε το δημοσιογράφο ένας από την ομάδα με άγριες διαθέσεις.

—Έλα εδώ, του λέει — Έλληνας είσαι;

—Ναι, Έλληνας είμαι! τους απάντησε.

Και αμέσως άρχισαν να τον βρίζουν.

—Πλήρωσέ μας τα ούζα, του λένε απειλητικά.

—Να σας πληρώσω; Μα δε σας γνωρίζω!

—Είσαι Έλληνας και πρέπει να πληρώσεις. Όλοι εσείς οι Έλληνες θα πληρώσετε.

Εξαναγκασμένος δια της βίας πληρώνει. Βγάζει το τσιγάρο του ν' ανάψει και του αρπάζουν το πακέτο. Στέκεται άλαλος μπροστά τους.

—Ντε, μίλα, του λένε, γιατί δεν αντιδράς;

Ζητούσαν αφορμή για... Όμως, ο αρχηγός τους δεν άντεξε και του επιτέθηκε με γροθιές.

Μάθαμε ότι αυτοί οι νέοι είναι στην πλειοψηφία τους Τσάμηδες, που τρομοκρατούν τους Έλληνες μειονοτικούς.

Τα πρόσωπά τους είναι γνωστά και τα όργανα της Δημόσιας Τάξης τους ξέρουν. Και οι πολιτικοί φορείς είναι ενημερωμένοι για τις ανθελληνικές ενέργειές τους. Μα κανένας δεν λαβαίνει μέτρα.

Την τρομοκρατία οι Έλληνες του Δελβίνου αντιμετωπίζουν με ψυχραιμία, αλλά μέχρι τότε;...

έξι ελληνικά μαγαζιά. Αυτό συνέβη την Παρασκευή 14 Φεβρουαρίου το βράδυ. Αλλά την επομένη ακριβώς, γύρω στις 7 το βράδυ, οι ίδιοι ταραχοποιοί —καμιά 200αριά νεαροί τσάμηδες— συγκεντρώθηκαν και άρχισαν να τριγυρίζουν λέγοντας «θ' ανοίξουμε τα σουπερ μάρκετ, θα τα κλέβουμε». Έτσι κι έγινε. Άρχισαν να μπαينوβγαίνουν και αφού άρπαξαν ό,τι έβρισκαν μπροστά τους στο τέλος άφησαν πίσω τους ένα στρώμα με μικρά κομματάκια από γυαλιά, χαρτόνια, πλαστικά, νερά. Το πρωί δεν υπήρχαν ούτε τα πλαίσια από τις πόρτες και τα παράθυρα, όπως πολύ εύγλωττα δείχνουν οι δημοσιευόμενες φωτογραφίες.

Η αστυνομία ήταν απύσχα. Η επιθετικότητα των τσάμηδων —τσάμηδες είναι οι Αλβανοί μουσουλμάνοι του νότου— στη Βόρειο Ήπειρο είναι το μεγάλο πρόβλημα των Ελλήνων. Κατεβαίνουν από πιο βόρειες περιοχές και απειλούν καθημερινά. Σε πολλές περιπτώσεις το ελληνικό στοιχείο δεν αφήνει αναπάντητες τις προκλήσεις. Σε αμιγή ελληνικά χωριά —όπως τη Δίβρη— όταν πήγαν για πλιάτσικο, τους αντιμετώπισαν με λιανοτούφεκα και το' βαλαν στα πόδια και ούτε πρόκειται να ξαναπατήσουν προς τα κει με τη λαχτάρα που τράβηξαν.

Τα κυνηγετικά όπλα είναι το πιο ανώδυνο από τα μέσα άμυνας που έχουν όλοι σχεδόν τώρα πια στην Αλβανία. «Θα τραβήξω το ροβόλι (περίστροφο) αν τολμήσουν να πειράξουν το δικό μου αυτοκίνητο», μου είπε ένας Τσάμης στους Αγίους Σαράντα δείχνοντάς μου με καμάρι το «ροβόλι» που είχε στη μέση του. Αυτή όμως η κατάσταση προοιωνίζει τις εξελίξεις στην Αλβανία. Επειδή το κράτος είναι εν διαλύσει ο καθένας φροντίζει για την αυτοάμυνά του. Η αμερι-

Φάλαγγα από ιταλικά στρατιωτικά οχήματα στο δρόμο Καβάγιας - Δυρραχίου. Οι Ιταλοί τώρα θα αναλάβουν τη διανομή και της κοινοτικής βοήθειας με τον μηχανισμό που έχουν ήδη στήσει.

χανική πρεσβεία λ.χ. στα Τίρανα, μίσθωσε 7-8 μπράβους για την προστασία του προσωπικού της. Κάποιοι νέοι επιχειρηματίες έχουν στα σκαριά ιδιωτική αστυνομία στα πρότυπα του «γκρουπ 4». Αναπάντεχο να περιμένεις από την αστυνομία να δράσει. «Τώρα η Σιγκουρίμι δεν κάνει τίποτε, γράφει μόνο», μας παρατήρησε ένας δικός μας στους Αγίους Σαράντα. Στα χωριά έχουν προχωρήσει στην αυτοπροστασία. Ένα βράδυ βρέθηκα στη Δελβιτσάνη και είδα το φρουρό, ένα σαραντάρη που με την καραμπίνα του έκανε βόλτες στην πλατεία του χωριού. «Όλοι με τη σειρά, οι άνδρες του χωριού κάνουμε τη σκοπιά», μου εξήγησε. Σε λίγο μάθαινα ότι και στα χωριά του Βουθρωτού και αλλού τα βράδυα υπάρχουν σκοπιές.

Όσο για το στρατό, ήταν που ήταν ανεπαρκής μείωσε και τη θητεία από τους 27 μήνες στους 15. Το βράδυ οι φαντάροι σουλατσάρουν έξω από τους στρατώνες. «Οι ώρες είναι επικίνδυνες και ο ταγματάρχης κοιμάται στο σπίτι του. Βρίσκουν το ελεύθερο κι οι φαντάροι και σουλατσάρουν» —αυτή ήταν η εξήγηση που μας έδωσαν.

Υπάρχει μέλλον;

Η σημερινή κατάσταση στην Αλβανία είναι αδιέξοδη. Με μηδενική σχεδόν παραγωγή, με κατεστραμμένη όλη την παραγωγική υποδομή, με ξενιτεμένους τους νέους, με μία ανίκανη πολιτική ηγεσία, χωρίς προοπτικές και οράματα, χωρίς έναν ηγέτη άξιο να ε-

μπνεύσει και να παρασύρει το λαό της, η Αλβανία είναι παγιδευμένη και χτυπημένη. Εγώ δεν μπόρεσα να διακρίνω μια λύση για τη χώρα αυτή και όλους όσους ρώτησα —και ρώτησα πολλούς— κανείς δεν μπόρεσε να δει ένα φως για το αύριο.

Μέχρι πριν δύο χρόνια, οι Αλβανοί ζούσαν μέσα στη μέγιστη αυταπάτη. Πίστευαν, περικυκλωμένοι όπως ήταν, ότι ήταν ο ευτυχέστερος λαός του πλανήτη. Ήταν αδύνατο να συζητήσεις μαζί τους έτσι όπως είχαν εμπλακεί στην αρβανίτικη ξεροκεφαλιά με το δογματισμό του κόμματος. Σήμερα, όμως, έχουν ανακαλύψει ότι τα πράγματα είναι ακριβώς αντίθετα από ότι πίστευαν, βλέποντας και συγκρίνοντας μέσω της τηλεόρασης και μετά την εμπειρία τους από τη μετανάστευση των ιδίων και των δικών τους στην Ιταλία ή την Ελλάδα έχουν ένα αίσθημα παράπονου και πνιγμού: το βλέπεις στα πρώτα πέντε λεπτά της συζήτησης. Πώς λοιπόν αυτός ο λαός θα μπορέσει να μπει σε μία σειρά, πώς θα ενταχθεί στη διαδικασία της παραγωγής, πώς θα φτάσει σε ένα ανεκτό επίπεδο ζωής με τις προϋποθέσεις που ήδη εξετέθησαν;

Οι περιστάσεις δεν αφήνουν περιθώρια. Και ούτε είναι κατανοητοί μερικοί σπουδαίοι που έχουν κιόλας έτοιμο το φάρμακο. Η Αλβανία βαδίζει προς ένα απελπισμένο εμφύλιο διαρπαγών. Απέναντί τους δεν είναι ακριβώς κάποιος εσωτερικός εχθρός. Είναι η κοινωνία των άλλων χωρών. Και τι θα γίνει με τους νέους της χώρας αυτής; Με επίπεδο σπουδών όχι πολύ ζηλευτό, στερη-

μένοι, άνεργοι, δουλευτές στις πιο ταπεινές εργασίες καθότι «Αλβανοί», το μόνο αίσθημα που θα αναπτύξουν είναι της διαφορετικότητας και της αντιπαλότητας. Στριμωγμένοι σε μια γωνιά της Ευρώπης, βλέπουν όλους τους Ευρωπαίους με τα μάτια του επαίτη και του ταπεινωμένου. Νομίζει κανείς ότι κάτι θετικό θα προκύψει στο τέλος;

Εκλογές και ελληνική μειονότητα

Σε δύο εβδομάδες θα κληθούν να ψηφίσουν στη γειτονική μας χώρα. Είναι μικρό το διάστημα για μια σοβαρή προεκλογική εκστρατεία, είναι μεγάλο για τη σημερινή Αλβανία γιατί κάθε μέρα η κατάσταση σοβαρεύει με ραγδαίο ρυθμό και είναι παρακινδυνευμένο σε παρόμοιες περιστάσεις να κάνεις προβλέψεις. Όλα εκείνα που άκουγα πριν δέκα ημέρες δεν πιστεύω ότι έχουν πια κάποια αξία. Ίσως το κεντρικό σημείο είναι η παρουσία του Ραμίζ Αλία. Με τα δύο τρίτα των βουλευτών θα μπορούσε να απομακρυνθεί από την καρέκλα του. Είναι πιθανόν ότι αυτό θα συμβεί. Οι εκλογές της 22ας Μαρτίου δεν πρόκειται να δώσουν άλλη αποδεκτή λύση. «Να γίνουν εκλογές, να φύγει ο Αλία, να μπει στη φυλακή μαζί με τους άλλους φίλους του». Αυτό μου έλεγαν οι περισσότεροι στην Αλβανία. Είναι η δυνατή εικόνα των μετεκλογικών εξελίξεων: η ανατροπή του δικτάτορα. Και μετά τι; Δεν πιστεύω ότι κανείς σκέπτεται κάτι πέραν αυτού. Στην Αλβανία, σήμερα, το μόνο που σκέπτονται είναι ότι η Ευρώπη πρέπει να τους βοηθήσει σε τρόφιμα. Έχουν κάποιες ελπίδες στη βοήθεια από τα παιδιά τους που βρίσκονται στο εξωτερικό. Είναι τα πολλά και τα λίγα.

Η ελληνική μειονότητα βρίσκεται σε ξεσηκωμό. Φοβισμένη από την επιθετικότητα των τσάμηδων κυρίως, η οργάνωσή της «Ομόνοια» αποκλείστηκε όπως είναι γνωστό αλλά η «Ένωση για δημοκρατικά δικαιώματα» θα είναι το φόρουμ που θα συσπειρώσει τους Έλληνες και τους διαφωνούντες με τους σοσιαλιστές ή τους δημοκρατικούς Αλβανούς. «Αν δεν γινόταν η επιχείρηση “σκούπα” ήταν πολλοί οι αρβανίτες που θα ψήφιζαν την Ομόνοια», ήταν η εκτίμηση πολλών Βορειοηπειρωτών. «Όλοι τους είχαν από ένα παιδί στην Ελλάδα, από την Ελλάδα έτρωγαν ψωμί και αισθάνονταν φιλικά για μας», συμπλήρωναν.

Τώρα, με την ανθελληνική προπαγάνδα της τηλεόρασης των Τιράνων, με τα απίθανα άρθρα στον Τύπο —αποσπάσματα υπάρχουν στις σελίδες αυτές— με την καταστροφή των ελληνικών καταστημάτων, με το φόβο να πλανάται στη χώρα και με την έλλειψη βοήθειας από τον ελληνικό πολιτικό κόσμο, η «Ένωση» θα δώσει δύσκολα τη μάχη. Εκτός αν... Τα ιταλικά κόμματα

Θεία λειτουργία, στη Μητρόπολη της Κορυτσάς. Η μητρόπολη είναι τμήμα της παλιάς μητρόπολης που είχε μετασχηματισθεί σε μουσείο της μεσαιωνικής τέχνης με θαυμάσια εκθέματα, πίνακες του Ελληνοκύπριου μεγάλου βυζαντινού αγιογράφου Ονούφριου κ.ά. Τώρα πήρε το κτίριο και πάλι η εκκλησία χάρη στις προσπάθειες του πατριαρχικού εξάρχου κ.

Αναστασίου Γιαννουλάτου. () πατριαρχικός εξάρχος έχει οργανώσει ένα τρίμηνο εντατικό σεμινάριο με 43 μαθητές και μερικοί από αυτούς θα χειροτονηθούν ιερείς.

ζουν ξεχυθεί σε μια επιχείρηση βοήθειας προς όλα τα αλβανικά: από τους σοσιαλιστές έως τους δημοκράτες και τους ρεπουμπλικάνους ή τις άλλες μικρότερες πολιτικές ομάδες. Βοήθεια προς όλους εκτός της ελληνικής μειονότητας — αυτό εννοείται.

Η παρουσία της Ιταλίας είναι εμφανής σε όλη τη χώρα. Δεν είναι μόνο το τεράστιο στρατόπεδο στο Δυρράχιο με τα ελικόπτερα και τις εκατοντάδες καμιόνια που αλωνίζουν από εκεί όλη τη χώρα. Φαίνεται ότι οι Ιταλοί βρήκαν ένα χώρο και μια νέα φτηνή εμπορική αγορά και έχουν βαλθεί να την εκμεταλλευθούν. Δεν υπάρχει άλλωστε ουδείς σοβαρός αντίπαλος. Η Ελλάδα απουσιάζει, κάνει πολλά λάθη. Ποιες είναι οι συλλογικές εθνικές ευθύνες και ενοχές που μας κάνει να απόσχουμε από την Αλβανία και τη Βόρειο Ήπειρο; Νομίζω ότι το θέμα είναι μεγάλο και είναι εκτός αντικειμένου του πα-

ρόντος άρθρου. Ίσως στο υπουργείο Εξωτερικών να έχουν να δώσουν κάποια απάντηση αλλά φοβάμαι ότι δεν έχουν ούτε εκεί. «Καλός είναι ο Καραμανλής για την Ελλάδα και πολύ σπουδαίος πολιτικός. Αλλά ποτέ του, ούτε μια φορά στη ζωή του δεν έχει αναφερθεί στη Βόρειο Ήπειρο». Η παρατήρηση είναι ορθή και είναι ενός γέροντα Βορειοηπειρώτη.

Και όμως, την περασμένη Κυριακή σε κάποιο δημοσιογράφο, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας όταν ρωτήθηκε σχετικά απάντησε ότι «προτιμά να σιωπά». Αυτόν τον καιρό δώσαμε με πάθος τον αγώνα για το όνομα «Μακεδονία». Στη Βόρειο Ήπειρο ζουν και ακμάζουν ακόμη 60 ή 250 ή 350 χιλιάδες Έλληνες. Ποιος όμως μιλά γι' αυτούς με το ίδιο πάθος και ποιος τους θυμάται;

Χ.Γ.Π.

Άγιοι Σαράντα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ
Γ. Γενναδίου 3 τηλ. 36.02.007

ΖΑΚ ΑΤΤΑΛΙ

Θόρυβοι

Η μουσική έχει με το χρήμα σχέσεις παράξενες, διφορούμενες και προφητικές. Ο μουσικός, «από τον ραγωδό ως τη βεντέτα του σόου μπίζνες», περνώντας από τον μεσαιωνικό ζονγκλέρ, τον τροβαδούρο και τον συνθέτη του 19ου αιώνα, βρισκόταν πάντοτε κάτω από την πίεση των λογοκριτών του πολιτικού κατεστημένου και του χρήματος. Έγινε, μάλιστα, ένα ουσιαστικό στοιχείο της καταναλωτικής κοινωνίας, ένας από τους πρώτους καλλιτέχνες που εμπορευματοποιήθηκαν. Η μουσική είναι η ακουστική έκφραση της κοινωνίας, μια εξαιρετική παραγωγή όπου συναντιούνται οι συγκρούσεις και οι εξουσίες, οι θόρυβοι και η τάξη.

Το βιβλίο αυτό είναι μια έκκληση στην θεωρητική απειθαρχία, για να ακούμε τη μουσική σαν ένα μέσον αναγνώρισης, μια ηχητική μορφή της γνώσης, και για να καταλαβαίνουμε, στη σημερινή μουσική και στις συγκρούσεις της με το χρήμα, τον προάγγελο των μελλοντικών δυνατοτήτων.

Η εξολόθρευση των Κούρδων

Οι συνεχείς πρόσφατες συγκρούσεις του τουρκικού στρατού με τους αντάρτες του ΡΚΚ στο Κουρδιστάν της Τουρκίας, η προώθηση των θέσεων των πεσμεργκά των Κούρδων στο Ιράκ σε όλες τις πόλεις του Κουρδιστάν (Σουλεϊμανίγια, Αρμπιλ, Ντοχούκ και άλλου) αλλά κυρίως το δράμα των χωριών που κατεδαφίστηκαν προκαλώντας εκατοντάδες θανατηφόρα δυστυχήματα στον φετινό βαρύ χειμώνα έφεραν και πάλι το πρόβλημα του Κουρδιστάν σε επικαιρότητα. Πριν λίγες ημέρες, στην εφημερίδα του Βερολίνου *Tageszeitung* δημοσιεύτηκε η συνέντευξη του συγγραφέα Samir-Al-Khalil στην δημοσιογράφο Nina Corsten που φέρνει νέα ανατριχιαστικά στοιχεία για την «επιχείρηση Anfal» του Χουσεϊν εναντίον του Κουρδιστάν.

Ο Σαμίρ αλ Χαλίλ, συγγραφέας του βιβλίου «Δημοκρατία του Φόβου» άρχισε μετά το τέλος του πολέμου στον Κόλπο να συγκεντρώνει υλικό για το καινούριο του βιβλίο, το οποίο θα είχε ως θέμα τις εμπειρίες του ιρακινού λαού από τον πόλεμο και από την κατάπνιξη των εξεγέρσεων στον Βορρά και τον Νότο της χώρας.

Ενώ πραγματοποιούσε την έρευνα, έπεσαν στα χέρια του έγγραφα από ιρακινά κρατικά αρχεία τα οποία περιγράφουν την «επιχείρηση Anfal»: απογραφή του κουρδικού αγροτικού πληθυσμού, αποφάσεις για διακοπή του ηλεκτρικού ρεύματος στα χωριά, καταστροφή των χωριών, εκτόπιση των κατοίκων, καταγραφή των εξαλειφθέντων χωριών.

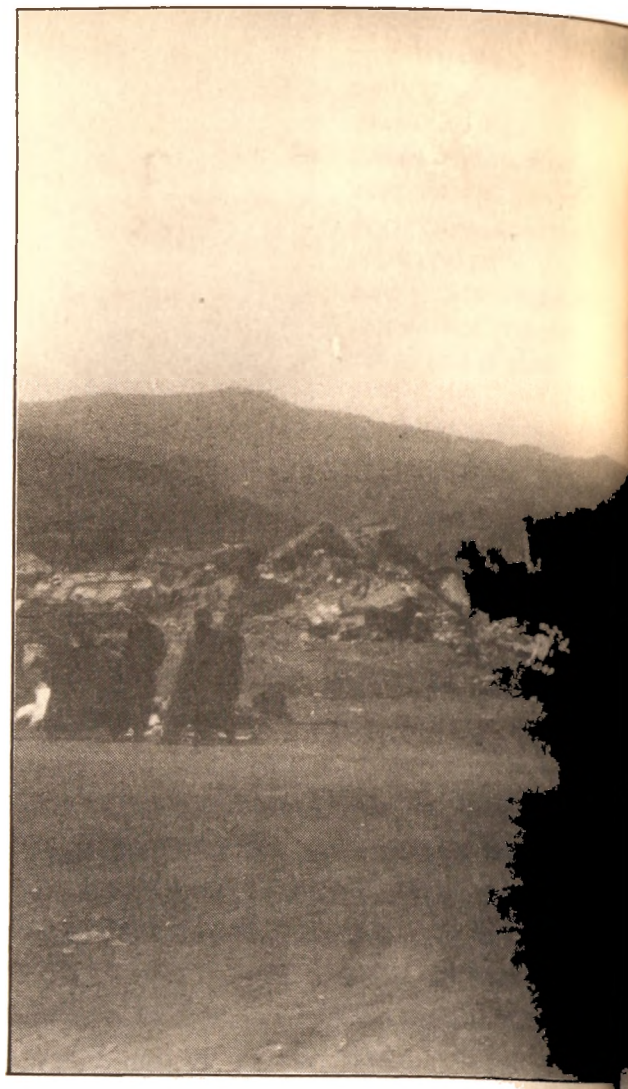
Εκτός από αυτά περιήλθε στην διάθεσή του ένα μικρής διάρκειας βιντεοφίλμ, στο οποίο ένας δεκατριάχρονος Κούρδος, ονόματι Taimur, αφηγείτο την ιστορία του —την μαρτυρία του για τις ομαδικές σφαγές τον Αύγουστο του 1988, γεγονότα που τα έζησε ο ίδιος.

Ο συγγραφέας τον Νοέμβριο του 1991 ταξίδεψε στα ιρακοτουρκικά σύνορα στο Β. Ιράκ, για τρεις εβδομάδες, για να συνεχίσει μαζί με δημοσιογράφο του BBC την έρευνα.

Τα αρχεία της μυστικής αστυνομίας από τις πόλεις Σουλεϊμανίγια και Κιρκούκ τα έθεσαν στην διάθεσή του οι Κούρδοι που κατά την διάρκεια της εξέγερσης τον Μάρτη του 1991 κατείχαν τις δύο πόλεις.

Με μια επιχείρηση γιγαντιαίων διαστάσεων το ιρακινό καθεστώς του 1988 οργάνωσε την εξολόθρευση ενός μεγάλου τμήματος του κουρδικού λαού του Β. Ιράκ. Τα χωριά εκκενώθηκαν συστηματικά, εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι εκτοπίστηκαν και θάφτηκαν σε ομαδικούς τάφους κοντά στα σαουδικά σύνορα.

Από τον κουρδικό πολιτισμό πιθανολογείται ότι δεν απέμεινε τίποτε.

ΕΡ: Τι πληροφορίες συγκεντρώσατε κατά το ταξίδι σας στο Β. Ιράκ στο τέλος του προηγούμενου χρόνου;

Samir al-Khalil: Οι λόγοι του ταξιδιού μου δεν ήταν πολιτικοί. Ήθελα να εξακριβώσω κάτι για το φοβερό έγκλημα το οποίο πιστεύω ότι θα έχει σοβαρές συνέπειες για το μέλλον του Ιράκ.

Είναι ένα έγκλημα το οποίο εγείρει, επιτακτικά, ηθικά ζητήματα σε συνάρτηση με τον σύγχρονο αραβικό πολιτισμό.

Εξαλείφθηκαν περίπου 4.000 —τέσσερις χιλιάδες!— κουρδικά χωριά, τα περισσότερα το 1988 κατά την διάρκεια της καμπάνιας «Anfal».

Έχουμε κατά την γνώμη μου αποδείξεις για ένα λουτρό αίματος, την σφαγή 100.000 έως 300.000 Κούρδων κατά την διάρκεια αυτής της «καμπάνιας».

Μια μέρα θα βρουν τα πτώματα σε ομαδικούς τάφους στην ιρακινή έρημο, κοντά στα σύνορα με την Σαουδική Αραβία, δυτικά της πόλης Samawa. Αυτή η καμπάνια δεν στόχευε μαχητές αλλά άμαχο πληθυσμό. Ναι, είναι αλήθεια μερικοί συμμετείχαν σε ένοπλες συγκρούσεις κατά μήκος των ιρανο-ιρακινών συνόρων· όμως αυτή η «καμπάνια» δεν είχε σαν στόχο αυτές τις ενέργειες. Ο στόχος της ήταν άλλος: η ολο-

Καμπάνιας - *Anfal*». Αυτή την ονομασία βρήκα επίσης και σε φακέλους που αφορούσαν μεμονωμένα άτομα που είχαν εξαφανιστεί.

Οι γυναίκες και τα παιδιά μεταφέρθηκαν σε στρατόπεδα στο Β. Ιράκ. Επισκέφθηκα τέτοιο στρατόπεδο. Αλλά στην τελευταία φάση της «καμπάνιας», (στα αραβικά λέγεται *Chatimatul-Anfal* δηλ. τελευταία «*Anfal*») —άρχισε πιθανόν τον Αύγουστο του 1988 και ήταν η χειρότερη φάση— σκοτώθηκαν όλοι.

Μεταφέρθηκαν στην έρημο, κοντά στα σαουδαραβικά σύνορα, στην περιοχή δυτικά της *Samawa*. Άνοιξαν λάκκους, σε κάθε λάκκο έριξαν 100 περίπου ανθρώπους και εκεί τους πυροβόλησαν. Μετά ήρθαν οι μπουλντόζες και έκλεισαν τους λάκκους. Μια μέρα αυτοί οι λάκκοι θα βρεθούν.

Παντού στο Β. Ιράκ συναντάει κανείς ανθρώπους που έχασαν συγγενείς τους. Κανείς δεν ξέρει πόσοι ακριβώς χάθηκαν. Αλλά υπάρχουν ενδείξεις που προέρχονται από τον ίδιο τον *Ali Hassan Madschid*, αυτόν που από το Ιρακινό Επαναστατικό Συμβούλιο διορίστηκε αρχηγός αυτής της επιχείρησης (σ.σ.: σήμερα υπουργός Εξωτερικών).

Κατά την διάρκεια διαπραγματεύσεων για την υπογραφή συμφωνίας μεταξύ της ιρακινής κυβέρνησης και των Κούρδων, συναντήθηκε με ηγέτες των Κούρδων. Με αυτή την ευκαιρία οι κούρδοι διαπραγματευτές έθεσαν το θέμα «*Anfal*», γιατί ήθελαν να μάθουν για την τύχη των εξαφανισθέντων. Ότι αυτή η επιχείρηση πραγματοποιήθηκε η κυβέρνηση δεν το αρνείται. Μόνο το τι έγινε με τους Κούρδους κρατήθηκε μυστικό. Ο *Madschid* αντέδρασε με οργή όταν οι Κούρδοι μιλούσαν για 200.000 έως 250.000 ανθρώπους. Η πατριωτική Ένωση των Κούρδων μιλούσε για 182.000. Αυτός είπε τότε: «Μα τι είναι αυτά; Σε καμία περίπτωση δεν ήταν παραπάνω από 100.000. Από αυτό συμπεραίνουμε ότι πρόκειται, τουλάχιστον, για 100.000 ανθρώπους».

ΕΡ: Πώς καταστράφηκαν τα χωριά;

ΑΠ.: Πρώτα πήγαν στα χωριά κούρδοι μισθοφόροι που ανήκαν σε μονάδες του ιρακινού στρατού. Καθησύχασαν τους χωρικούς για το ότι δεν θα συνέβαινε τίποτα και τους συμβούλεψαν να πάρουν μαζί τους λίγες αποσκευές. Μετά τους μετέφεραν στους χώρους συγκέντρωσης. Στην συνέχεια προέλασε ο ιρακινός στρατός στα χωριά, ανατίναξε τα σπίτια με δυναμίτη και στην συνέχεια ισοπέδωσε τα ερείπια με μπουλντόζες. Μά-

λιστα τα πηγάδια τα γέμισαν με τσιμέντο και ισοπέδωσαν τα νεκροταφεία.

Πολλά από τα πρώην χωριά θυμίζουν αρχαιολογικούς χώρους. Εάν σηκώσει κανείς μια πέτρα, βρίσκει κουρέλια από ρούχα. Δεν τους αρκούσε να καταστρέφουν μόνο και να εγκαταλείψουν τα χωριά. Πάσχισαν να εξαφανίσουν τα πάντα. Κατέστρεψαν κι αφάνισαν ολόκληρο τον αγροτικό πολιτισμό του ιρακινού Κουρδιστάν.

ΕΡ: Πού βρίσκονται τα κατεστραμμένα χωριά;

ΑΠ.: Από όσο μπορώ να κρίνω, μπορεί κανείς να διακρίνει τρεις φάσεις. Αρχικά επικεντρώθηκε η «καμπάνια» στην περιοχή κοντά στα σύνορα Ιράκ - Ιράν. Η επονομαζόμενη «ζώνη ασφαλείας», η οποία είχε καθοριστεί με συμφωνία μεταξύ Ιράκ - Ιράν το 1975, διευρύνθηκε υπερβολικά με την συστηματική καταστροφή των κουρδικών χωριών στην περιοχή αυτή. Αυτή είναι η επονομαζόμενη πρώτη φάση. Μετά ήρθε η σειρά του Κιρκούκ, του οποίου οι κάτοικοι ήδη προ πολλού αναγκαστικά μετοίκησαν, για να «εξαραβιστεί» η περιοχή. Σε αυτή την περιοχή επικεντρώθηκε λοιπόν η καμπάνια και χαρακτηρίστηκε αυτό σαν «η δεύτερη φάση της *Anfal*».

Κατά την τρίτη φάση στράφηκαν εναντίον των χωριών που βρίσκονται στην περιοχή που συνορεύει με την Τουρκία. Όχι όμως ακριβώς στα σύνορα. Επρόκειτο πραγματικά για ολόκληρη την αγροτική περιοχή του ιρακινού Κουρδιστάν.

Αυτό συνέβη την εποχή κατά την οποία ο ιρακινός στρατός φαινόταν να σημειώνει στρατιωτικές επιτυχίες στον πόλεμο με το Ιράν. Από το 1987 φαινόταν να παίρνει ο πόλεμος ευνοϊκή γι' αυτούς τροπή. Τότε είχαν ήδη αρχίσει να χρησιμοποιούν χημικά όπλα. Το πρώτο και το πέμπτο σώμα, το πιο σημαντικό τμήμα του ιρακινού στρατού ήταν στρατοπεδευμένο στο Β. Ιράκ. Χρησιμοποιούσαν τον στρατό για να φέρουν σε πέρας την «καμπάνια».

ΕΡ: Επίσημα, συσχετίστηκε η καμπάνια με τον πόλεμο με το Ιράν;

ΑΠ.: Ναι, επίσημα την συσχέτισαν με τον πόλεμο. Έχαναν διαρκώς δηλώσεις, ακόμα και από την ραδιοφωνία. «Η ηρωική επιχείρηση *Anfal*» —αυτή η έκφραση χρησιμοποιήθηκε— «τώρα αρχίζουμε την πρώτη φάση της ηρωικής επιχείρησης *Anfal*» κ.λπ.

Η λέξη «*Anfal*» πέρασε στο ιρακινό λεξιλόγιο. Είναι ένας «παλιομοδίτικος» όρος που δεν υπήρχε στην σύγχρονη γλώσσα πα-

ηρωική εξαφάνιση ολόκληρου του αγροτικού πληθυσμού των Κούρδων του Β. Ι. Δεν κατευθύνθηκε εναντίον των πόλεων, αλλά αποκλειστικά εναντίον των χωριών.

Το κουρδικό ζήτημα έπρεπε μια για πάντα εκλείψει.

Επρόκειτο για μια επιχείρηση συστηματική, γραφειοκρατικά οργανωμένη. Δημιουργήθηκαν οχυρωμένοι χώροι συγκέντρωσης, τους οποίους επίσης επισκέφτηκαν. Εκεί μεταφέρθηκαν οι άνθρωποι σε κοντινά από κλειστά στρατιωτικά φορτηγά, τα οποία είχαν εισαχθεί από την Ανατολική Γερμανία.

Κατά την διάρκεια της πρώτης φάσης της «καμπάνιας», η οποία άρχισε τον Φεβρουάριο του 1988, πήραν όλους τους χωρικούς. Αυτό βοήθησαν και κούρδοι μισθοφόροι.

Χωρικοί περικυκλώθηκαν, συνελήφθησαν μεταφέρθηκαν σε αυτούς τους χώρους συγκέντρωσης. Εκεί χωρίστηκαν, από την πλευρά οι γυναίκες και τα παιδιά και από την άλλη οι άνδρες.

Τον πρώτο καιρό της «*Anfal*», τον Φεβρουάριο, Μάρτιο και Απρίλιο δηλ. του 1988 εξαφανίστηκαν αποκλειστικά οι άνδρες. Στα έγγραφα αναφέρονται επίσημα 18.000 εξαφανισθέντες κατά το διάστημα της

ρά μόνο σε συνάρτηση με το Κοράνι. Μετά παρουσιάστηκε ξαφνικά στα προγράμματα του *Radio-Bagdad*.

Γνωρίζαμε σε γενικές γραμμές περί τίνος επρόκειτο αλλά κανένας δεν ήξερε με ακρίβεια. Θυμάστε; Τον Αύγουστο και τον Σεπτέμβριο του 1988 το ενδιαφέρον των διεθνών ΜΜΕ επικεντρώθηκε στην μοίρα των Κούρδων, διότι ξαφνικά εμφανίζονταν μάζες Κούρδων προσφύγων στο Ιράν και στην Τουρκία. Και ξαφνικά σταμάτησε να γίνεται λόγος γι' αυτό το θέμα. Γνωρίζω επίσης πώς έφτασαν τα πρώτα δελτία που αφορούσαν την χρήση χημικών όπλων. Οι άνθρωποι έφευγαν κατά μάζες προς το Ιράν και την Τουρκία. Αλλά τώρα ξέρουμε βέβαια, όσα δεν ξέραμε τότε, όσα οφείλαμε να ξέρουμε.

Μόλις οι Κούρδοι χωρικοί κατάλαβαν τι συμβαίνει τράπηκαν σε φυγή, όσο πιο γρήγορα μπορούσαν και πολλοί πραγματικά κατάφεραν να φτάσουν στο Ιράν, άλλοι έμειναν χυμμένοι στα βουνά του Β. Ιράκ και περίμεναν να αποσυρθεί ο στρατός. Άλλωστε δεν ήταν η πρώτη επίθεση του ιρακινού στρατού που αντιμετώπιζαν. Μόνο που αυτή την φορά ήταν η χειρότερη από κάθε προηγούμενη. Αυτοί που έμειναν στα χω-

ριά, ήταν αυτοί που χτυπήθηκαν από την επιχείρηση «*Anfal*».

ΕΡ: Είναι περίεργο το γεγονός ότι τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης τότε αντέδρασαν απλώς και μόνο στην χρήση χημικών όπλων. Μίλησαν για χρήση χημικών όπλων στην Χαλάμπσα και όλα τα άλλα τα αγνόησαν.

ΑΠ.: Φαινόταν σαν μέρος του πολέμου, κανονικός τρόμος του πολέμου, συνηθισμένο έγκλημα πολέμου. Είναι καλό το ότι, έστω, έγινε αναφορά στην Χαλάμπσα.

Σε αντίθεση όμως με τα γεγονότα στην Χαλάμπσα, η «*Anfal*» είχε την μορφή μιας σχεδιασμένης γραφειοκρατικά «ρουτινιαρικής» επιχείρησης εξόντωσης, στην διεξαγωγή της οποίας συμμετείχαν πολλοί, πολλά μέλη του στρατού και πολλοί Κούρδοι.

Δεν θα μπορούσαν να εξολοθρευτούν τόσο πολλούς Κούρδους, εάν δεν είχε πάρει μέρος στην επιχείρηση ένας μεγάλος αριθμός Κούρδων. Διότι οι Κούρδοι δεν φονεύτηκαν στο Β. Ιράκ. Μεταφέρθηκαν σε πολύ μεγάλη απόσταση από τον τόπο τους.

Σε ένα μέρος το οποίο επισκέφθηκα ήταν σταθμευμένα 86 φορτηγά που χρησιμοποιήθηκαν για την μεταφορά των ενδυμάτων και των θυμάτων. Αυτό το μέρος ήταν ένα από τα στρατόπεδα. Ήταν κατεστραμμένο. Μπροστά από αυτό βρισκόνταν τόννοι ρούχων. Το στρατόπεδο βρισκόταν νότια του ιρακινού Κουρδιστάν, περίπου 120 χιλ. από την Βαγδάτη. Κάποιος με πληροφόρησε ότι ο στρατός πριν 9 εβδομάδες είχε αποσυρθεί από την περιοχή εγκαταλείποντας τα φορτηγά.

Κινήθηκα ανάμεσα σε αυτό τον σωρό των ρούχων, είδα βουνά από σαπισμένα παπούτσια, ρούχα και χαρτιά, βρήκα ένα βιβλίο αλγεβρας ενός παιδιού, ένα μυθιστόρημα και μια κουρδική έκδοση του Κορανίου. Αυτές ήταν οι «αποσκευές» των ανθρώπων που φονεύθηκαν.

ΕΡ: Γνωρίζετε εάν και πώς αντέδρασαν σε αυτά τα γεγονότα οι Ιρακινοί;

ΑΠ.: Από τώρα κι ύστερα βέβαια το ζήτημα θα πάρει μεγάλες διαστάσεις. Δεν μπορώ να το αγνοήσω. Θα γράψω ένα βιβλίο με αυτό το θέμα. Πρέπει κανείς να ασχοληθεί με αυτό. Θα πρέπει να απαντηθούν πολλά ερωτήματα. Θα πρέπει να διαλευκανθεί η υπόθεση και τα πρόσωπα που έχουν σχέση να λογοδοτήσουν. Αυτή η κοινωνία, αυτός ο πολιτισμός θα πρέπει να αναρωτηθεί για την σιωπή του και για το πώς μπόρεσαν να συμβούν όλα. Υπάρχει επίσης το πρόβλημα: Τι ξέρει κανείς, τι δεν ξέρει; Κατά ένα τρόπο δεν γνωρίζαμε τίποτε κι όμως οφείλαμε να

γνωρίζουμε. Ό,τι επιθυμεί κανείς να μάθει το μαθαίνει. Αυτό είναι πολύπλοκο: δεν ξέρει κανείς κάτι που όφειλε να ξέρει. Αυτά είναι δύσκολα ηθικά και φιλοσοφικά ζητήματα του αραβικού πολιτισμού. Δεν πρέπει να καταδικάζει κανείς τα πάντα στην λήθη.

Καθένας στο Β. Ιράκ ξέρει. Οι άνθρωποι μιλούν για τις οικογένειές τους που έχασαν στην διάρκεια αυτής της επιχείρησης. Όλοι μιλούν γι' αυτό. Η λέξη «*Anfal*» πέρασε στο καθημερινό λεξιλόγιο. Κι όταν μιλάμε γι' αυτό το κράτος, δεν ξέρω αν μπορούμε να ξεχνάμε αυτήν την συμφορά.

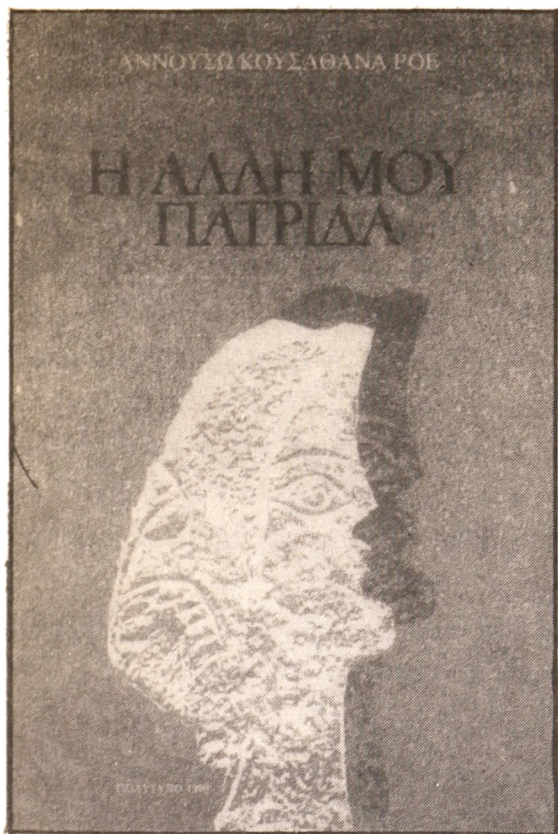
ΕΡ: Όμως πώς αντέδρασαν το 1988 οι Ιρακινοί; Όπως ο ίδιος λέτε δεν ήταν μια μυστική επιχείρηση η «*Anfal*». Εμείς εδώ σαν απόγονοι της γενιάς της εποχής των Ναζί, διερωτηθήκαμε πως μπορούσαν οι γονείς μας να ισχυρίζονται ότι δεν γνώριζαν τίποτε.

ΑΠ: Ναι, έχετε δίκιο. Μόλις τώρα μπορούμε να πούμε κάτι γι' αυτό. Μόλις τώρα, που ανακαλύπτουμε και μελετούμε αυτές τις αποδείξεις, αυτά τα έγγραφα, τις μαρτυρίες, όπως αυτή του νέου, είμαστε ξαφνικά σε θέση να γυρίσουμε και να πούμε, κοιτάξτε όλοι εδώ, κοιτάξτε, συνέβη κάτι τρομακτικό. Συχνά συμβαίνει αυτό: βιώνει κανείς κάτι αλλά δεν γνωρίζει, δεν έχει συναισθήση των διαστάσεων αυτού του βιώματος. Κάθε Κούρδος στο Β. Ιράκ μπορεί να αφηγηθεί μια ιστορία. Την μοναδική δική του ιστορία. Αλλά στο σύνολό τους οι ιστορίες είναι άγνωστες. Κανείς δεν έχει κατανοήσει. Δεν έγινε μέρος της συνείδησης. Αυτό που συνέβη στην Γερμανία, έγινε σήμερα μέρος της συνείδησης. Όμως μέχρι να συμβεί αυτό πέρασαν χρόνια. Εμείς έχουμε να αντιμετωπίσουμε τώρα ένα παρόμοιο πρόβλημα.

Επιτρέψτε μου να προσθέσω ακόμη κάτι: Το μέγεθος αυτού του προβλήματος ξεπερνά την δύναμη της φαντασίας. Δεν είναι μόνον μία «συνήθης ωμότητα» αλλά πρόκειται για ένα εξαιρετικά σύνθετο γεγονός. Εγείρει εντελώς καινούρια ηθικά ζητήματα, απέναντι στα οποία θα πρέπει η αραβική κοινωνία και ιδιαίτερα οι Ιρακινοί να τοποθετηθούν και να αναρωτηθούν πώς μπόρεσαν να συμβούν όλα αυτά, κάτι που έπρεπε να κάνουν και οι Γερμανοί. Δεν μπορούμε να κάνουμε σα να μην συνέβη τίποτε και δεν μπορούμε να αποφασίσουμε απλώς να αποστρέψουμε το βλέμμα. Οι Άραβες συγγραφείς και διανοούμενοι της γενιάς μας, μετά από αυτό το σοκ, θα πρέπει να βρουν έναν νέο δρόμο, να στοχαστούν για την κοινωνία τους και για τον δικό τους ρόλο.

Μετάφραση: Λαμπρινή Τριαντοπούλου

ΠΟΛΥΛΙΤΟ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ • ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ
ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΕΠΕ
ΖΑΛΟΓΓΟΥ 6 • 106 78 ΑΘΗΝΑ •
ΤΗΛ: 3645133 • FAX: 3607878

ΕΛΛΗ ΣΚΟΠΕΤΕΑ: ΤΟ «ΠΡΟΤΥΠΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ» ΚΑΙ Η ΜΕΓΑΛΗ ΙΔΕΑ

Οψεις του εθνικού προβλήματος
την Ελλάδα (1830-1880)

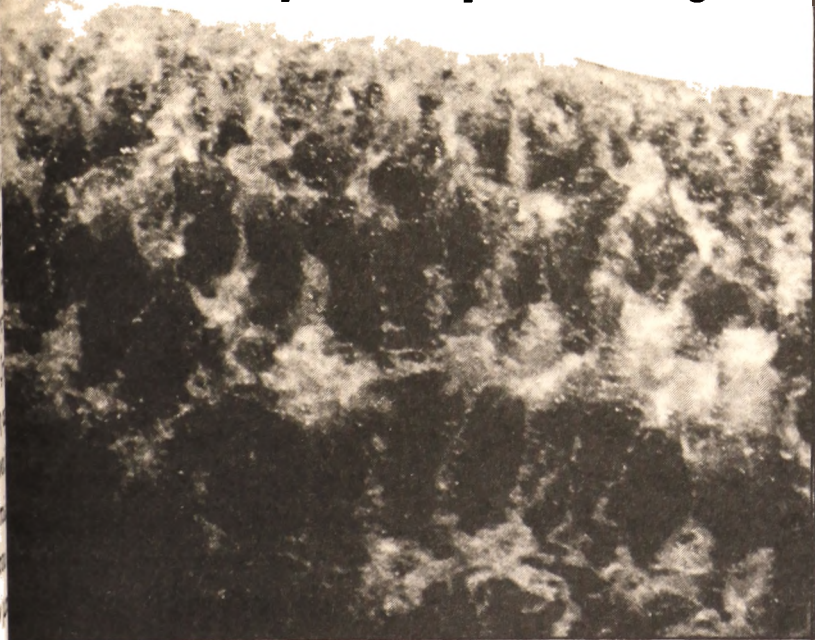
Τις είναι οι αντιλήψεις για το ελληνικό έθνος και τον
σοορισμό του;

Τι είναι το καίριο ερώτημα που θέτει και ερευνά η ιστο-
ρικός Έλλη Σκοπετέα. Βιβλίο ιστορικό όσο και ιδεολογι-
κό, που είναι χρήσιμο για την κατανόηση του νεοελληνι-
κού βίου, έως και της σημερινής συγκυρίας.

Φάνης Μούλιος

Α' Κρατικό Βραβείο Πεζογραφίας

Ο κυματοδραύστης

μια άλλη άποψη Πεζογραφίας

στον γκοβόστη

Ζωοδόχου Πηγής 21 - τηλ. 3615433

Τώρα και στην Ελλάδα

Larry Gonick

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΣΕ ΚΟΜΙΚΣ

Από τη Μεγάλη Έκρηξη ως τον Αλέξανδρο τον Μέγα

Ο Larry Gonick απέκτησε διδακτορικό δίπλωμα στα
μαθηματικά από το Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ και
στη συνέχεια επιχείρησε το πιο φιλόδοξο έργο στην
ιστορία των κόμικς: τη σύμπτυξη 15 δισεκατομμυρίων
ετών σε 400 σελίδες.

Σχεδιάζοντας τα πρώτα εκπαιδευτικά κόμικς, ο Gonick περιγράφει τη
δημιουργία και τη εξέλιξη της ζωής και του πολιτισμού στον πλανήτη
μας με επιστημονική εγκυρότητα και πολύ χιούμορ.

Κυκλοφορούν ήδη οι τέσσερις πρώτοι τόμοι:

- Η εξέλιξη των πάντων: Πώς από την κοσμική σου-
πα φτάσαμε σε πιθήκους με στερεοσκοπική όραση.
(Μεγάλη Έκρηξη, εξέλιξη των ουρανίων σωμάτων,
εμφάνιση της ζωής στον πλανήτη μας, γεωλογικές πε-
ρίοδοι, θηλαστικά και ανθρωποειδή).

- Εύλα και πέτρες: Το ξεκίνημα του ανθρώπινου εί-
δους. (Εξέλιξη των πρωτόγονων ανθρώπων, δημιουρ-
γία των πρώτων γλωσσών, κατασκευή των πρώτων ερ-
γαλείων και κατοικιών, δημιουργία των πρώτων πό-
λεων).

- Τα βασίλεια των ποταμών: Οι πολιτισμοί της αρ-
χαίας Αιγύπτου, και της Μεσοποταμίας. (Σφηνοειδής
και ιερογλυφική γραφή, νόμοι, φόροι, εκπαίδευση,
καθημερινή ζωή και... πόλεμοι).

- Ολίγον από Παλαιά Διαθήκη: Περιπέτειες στη Γη
της Επαγγελίας. (Μύθοι, ιστορία, ποίηση, φιλοσοφία,
νόμοι, προφητείες και... οικογενειακό κουτσομπολιό).

Σελ. κάθε τόμου: 64, Μεγ.: 21 x 29 εκ.

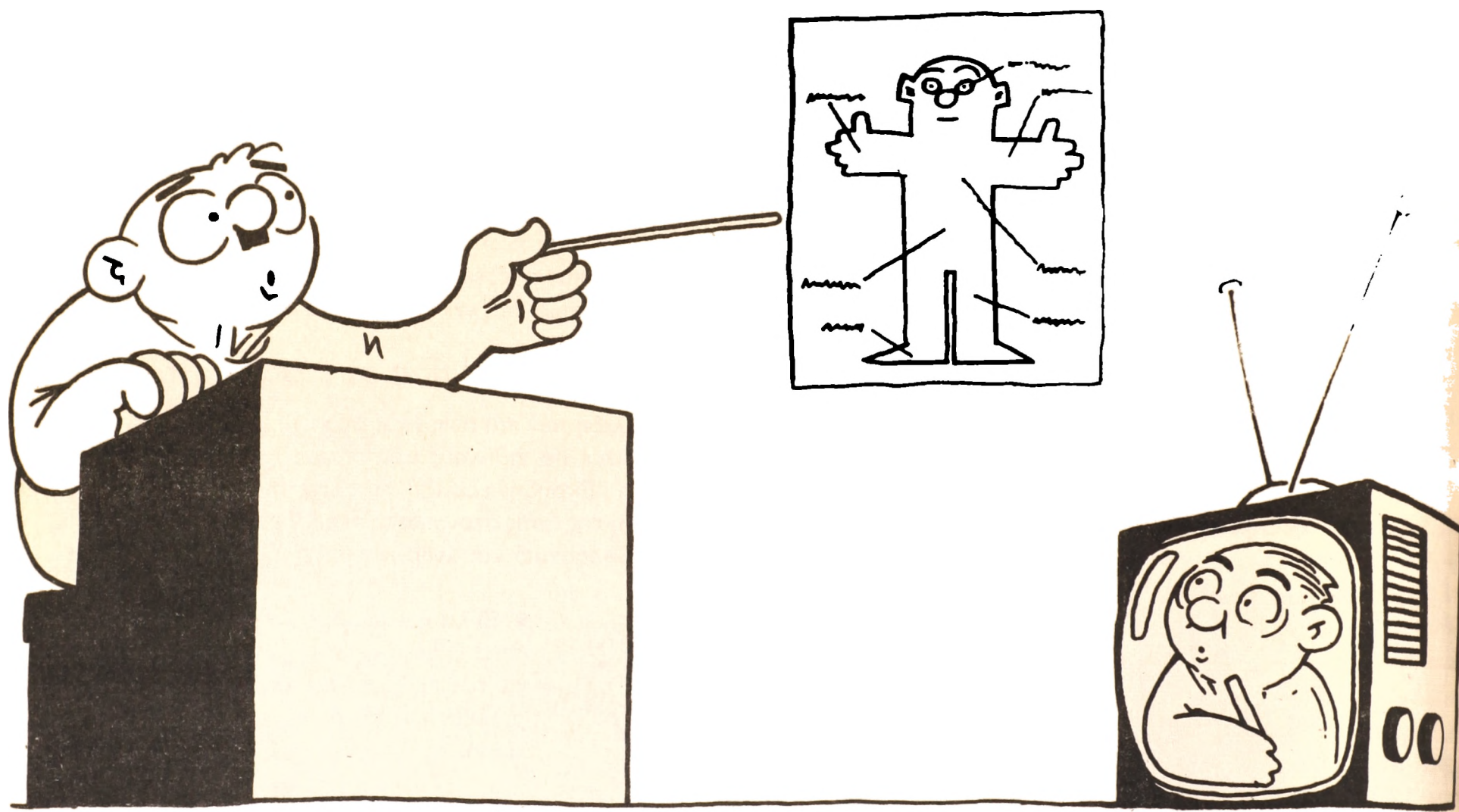
ΕΚΔΟΣΕΙΣ **κάτοπτρο**

Ισαύρων 10 και Δαφνομήλη, 114 71 Αθήνα
τηλ. 3643272, fax. 3641864

Μικροσίπς και βίντεο στο σχολείο;

της Πέρσας Ζέρη

Η είσοδος στη λεγόμενη κοινωνία της πληροφόρησης συνοδεύεται από διαδικασίες αλλαγής που δεν ανήκουν στις συνηθισμένες μορφές εμφάνισης της σύγχρονης βιομηχανικής κοινωνίας. Γίνεται συχνά λόγος για θεμελιώδεις διαρθρωτικές αλλαγές, διότι παρατηρούνται πλήρεις κρίσεων διαδικασίες αναδιάρθρωσης στην παραγωγή και την επικοινωνία, στο πολιτικό και πολιτισμικό σύστημα, στην κοινωνική και οικογενειακή ζωή, στη διαπαιδαγώγηση και κοινωνικοποίηση των ανθρώπων.

Γ.Σ.

Σε μας όχι μόνον κυριαρχεί η μεταφυσική πίστη στην προοδευτική δυναμική των νέων τεχνολογιών αλλά, επίσης, είναι ανύπαρκτη μια πλατιά δημόσια συζήτηση για τους σκοπούς και τα μέσα, τους συγκρουσιακούς στόχους, το κοινωνικό κόστος κ.λπ. των νέων τεχνολογιών. Και πρέπει να τονισθεί, ότι το πρόβλημα δεν τίθεται για το εάν (διότι τα νέα μέσα είναι μία πραγματικότητα), αλλά για τον τρόπο χρήσης κι ανάπτυξής τους. Χαρακτηριστικό

παράδειγμα είναι ο διακομματικός ενθουσιασμός που συνόδεψε την προσφορά του Ιδρύματος Λαμπράκη στον τομέα της εκπαίδευσης, πέρσι με την υπόσχεση εξοπλισμού των σχολείων με υπολογιστές και φέτος με την επιλεκτική καθιέρωση βιντεομαθημάτων σε ορισμένα σχολεία. Λόγω των προβλημάτων που δημιουργούνται με την ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών στην εκπαιδευτική διαδικασία, θα αναφερθούμε στη συνέχεια στις παιδαγωγικές πλευρές της κα-

θιέρωσης των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση σε συνδυασμό με πολιτικοεκπαιδευτικούς προσανατολισμούς και στόχους.

Ανάγκη για βασική εκπαίδευση στις νέες τεχνολογίες

Οι νέες τεχνολογίες έχουν τέτοια διάθροιση και κατασκευή, ώστε δεν γίνονται εμφανή ούτε ο τρόπος λειτουργίας τους, ούτε οι τεχνικές κι οργανωτικές δομές στις οποίες στηρίζονται, ούτε οι σχέσεις εξουσίας

ή ακόμη και η δικαιοσύνη τους δομή (π.χ. βιντεοκείμενο). Εμφανίζονται στο χρήστη απλώς ως ένα σύστημα που προκαθορίζει τη συμπεριφορά του, χωρίς ο ίδιος να έχει γνώση της πολυπλοκότητας των τεχνολογικών συστημάτων και της ποιότητας της σχέσης του με αυτά. Η πρόκληση των νέων τεχνολογιών με την κατακυρίαση της καθημερινής ζωής από τηλεοπτικά προγράμματα, βιντεοκασέτες, παιχνίδια, αλλά και κινήσεις με τους υπολογιστές θέτει την εκπαιδευτική πολιτική μπροστά σε νέα προβλήματα και καθήκοντα.

Η σταδιακή καθιέρωση στα σχολεία των νέων τεχνολογιών (εξοπλισμός με υπολογιστές, βίντεο, λογισμικό κ.λπ.) προϋποθέτει τη διαμόρφωση ιδιαίτερης πολιτικής και παιδαγωγικών προγραμμάτων από τους εκπαιδευτικούς οργανισμούς με σαφείς στόχους, επιμέλειες και προοπτικές σχετικά με τις ειδικές διδακτικές ανάγκες και απαιτήσεις (π.χ. ανάπτυξη λογισμικού και εκπαιδευτικού υλικού με διδακτικούς στόχους, προδιαγραφές για κατάλληλο για τα σχολεία λογισμικό και εξοπλισμούς, δημόσιος έλεγχος και αξιολόγηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που μεταδίδονται από τα νέα μέσα κ.λπ.), ενώ παράλληλα πρέπει η εκπαιδευτική πολιτική να απαντήσει με σαφείς θέσεις τις στρατηγικές της αγοράς των τεχνολογιών και τα ιδιαίτερα συμφέροντα στην προώθησή τους για εμπορική αξιοποίηση του παιδαγωγικού τομέα.

Δεδομένου ότι οι νέες τεχνολογίες επιφέρουν ουσιαστικές αλλαγές στην εργασία, τον ελεύθερο χρόνο, τον πολιτισμό, τη σκέψη, λίγα λόγια στις ουσιαστικές πλευρές της ανθρώπινης ζωής, η βασική σχολική εκπαίδευση στις τεχνολογίες της πληροφόρησης πρέπει να περιορίζεται μόνο στο μάθημα πληροφορικής, αλλά να λαμβάνει το χαρακτήρα μιας κοινωνικοτεχνικής εκπαίδευσης. Δηλαδή κεντρικό στοιχείο της βασικής εκπαίδευσης πρέπει να είναι η ουσιαστική δυνατότητα εφαρμογής των νέων τεχνολογιών και οι συνέπειές τους.

Επίσης απαραίτητη είναι η διδασκαλία ειδικών ειδών γνωσιοκριτικής της πληροφορικής, όπου θα αναλύεται σύμφωνα με ποια κριτήρια αναπτύσσονται οι διαδικασίες συγκέντρωσης και δικτύωσης των δεδομένων και ποια όρια θέτουν στη γνώση οι διαδικασίες. Πρόκειται βασικά για ένα αναγκαίο μέτρο ανάλυσης και κριτικής ευρύτατων δυνατοτήτων ελέγχου που λειτουργούν οι νέες τεχνολογίες. Για την ε-

πίτευξη αυτών των στόχων προέχει η κατάλληλη μετεκπαίδευση και επιμόρφωση των καθηγητών στον τομέα της τεχνολογικής τεχνογνωσίας και διδακτικής, που να περιλαμβάνει τη διεξοδική επεξεργασία του κοινωνικού περιγύρου, όπου βρίσκουν εφαρμογή οι νέες τεχνολογίες.

Η επικαιρότητα ενός αιτήματος από τα παλιά: γενική παιδεία

Η αναγκαιότητα της παροχής βασικών γνώσεων σχετικά με την πληροφορική στο σχολείο (εφόσον ο υπολογιστής αποτελεί πλέον βασική τεχνολογία) καθιστά αναγκαίο τον επανακαθορισμό των εκπαιδευτικών στόχων συνολικά. Μακροπρόθεσμα για τα εκπαιδευτικά ιδρύματα δεν θα προέχει τόσο η εκπαίδευση στις τεχνικές διαδικασίες της διαμεσολάβησης και επεξεργασίας των πληροφοριών, για να μπορούν να απαντήσουν στις προκλήσεις των νέων τεχνολογιών. Κεντρικό πρόβλημα θα είναι η βελτίωση της κοινωνικής υποδομής της επικοινωνίας, που να ενισχύει την προσωπική επικοινωνία, την ανταλλαγή εμπειριών, την αντιπαράθεση με αξιολογικά και ουσιαστικά θέματα, την αλληλεγγύη. Με λίγα λόγια τα παιδιά πρέπει να μάθουν, να ασκηθούν και να αναπτύξουν την ικανότητα επικοινωνίας, συνεργασίας, συγκρουσιακών αντιπαράθεσεων. Διότι η μεσολαβημένη επικοινωνία, η ηλεκτρονική επεξεργασία κειμένου, η μηχανική σκέψη και οι τηλεοπτικές εικόνες καταλήγουν συλλήβδην σε μία παραπέρα αποξένωση του μαθήματος από τον κοινωνικό περίγυρο. Η εκπαιδευτική διαδικασία πρέπει αντιθέτως να προωθεί την άμεση και όχι τη διαμεσολαβημένη δημιουργία εμπειριών.

Εκτός αυτού, οι γνώσεις σχετικά με τη λειτουργία των νέων τεχνολογιών που αποκτώνται στο σχολείο δεν εξασφαλίζουν καλύτερες προοπτικές στην αγορά εργασίας, όπως ήδη δείχνουν στατιστικές και έρευνες του *Labor Office* των ΗΠΑ, διότι τις απλές ειδικές δραστηριότητες επιτελούν τα ήδη αυτοματοποιημένα τεχνικά συστήματα πληροφόρησης, ενώ οι υπάρχουσες και οι νέες θέσεις εργασίας απαιτούν συνήθως περισσότερη ειδικευση και ιδιαίτερη εκπαίδευση, που φυσικά δεν προσφέρεται στο σχολείο.

Δεν υπάρχει τόσο ανάγκη για ειδικούς, αλλά για καλύτερα εκπαιδευμένους ανθρώπους που να είναι σε θέση να αντιληφθούν συνολικές σχέσεις σε έναν κόσμο που διασπάται όλο και περισσότερο σε μεμονωμένες πληροφορίες· ανθρώπους, οι οποίοι να μπο-

ρούν να αναλύουν και να σκέπτονται, να συναγουν συμπεράσματα και ανάλογα να δράουν. Μόρφωση δεν αποκτά κανείς με την πιο πλήρη επεξεργασία πληροφοριών, αλλά με την ενεργό ιδιοποίηση της πολιτισμικής παράδοσης, με την αντιπαράθεση και επικοινωνιακή συναλλαγή με άλλους ανθρώπους, με κοινές εμπειρίες και την ανάπτυξη πρωτοβουλιών.

Και οι πιο τελειοποιημένες τεχνολογίες δεν μπορούν να λύσουν τα σημαντικότερα από τα κεντρικά προβλήματα της παιδείας. Είναι χαρακτηριστική η θέση του γνωστού Γερμανού επιστήμονα Βαϊτσενμπάουμ: «Οι νέες τεχνολογίες στο σχολείο είναι καθαρά ένα ζήτημα προτεραιοτήτων. Και ρωτώ: κατέχουν οι 18χρονοι σε αυτή τη χώρα τη μητρική τους γλώσσα; Ξέρουν πολλά για την ιστορία τους, τον πολιτισμό τους, τη λογοτεχνία τους; Μπορούν να σκέπτονται; Αν το σχολείο είχε προσφέρει όλα αυτά τα πράγματα, τότε θα ήμουν σύμφωνος με το να εισαχθούν οι νέες τεχνολογίες στο σχολείο». Αλήθεια είναι τόσο ανεπτυγμένη η υποδομή της ελληνικής παιδείας από διδακτική, παιδαγωγική και υλικοτεχνική σκοπιά, που να δίνεται τόση έμφαση στην εφαρμογή σύγχρονης εκπαιδευτικής τεχνολογίας; □

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Β. ΓΚΑΦΟΥΡΟΦ

ΔΗΜ. ΤΣΙΜΠΟΥΚΛΗ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ο ΜΑΚΕΔΩΝ
ΚΑΙ Η ΑΝΑΤΟΛΗ

Ε Κ Δ Ο Σ Ε Ι Σ
ΔΗΜ. Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Ιπποκράτους 8, τηλ. 36.27.318

ΚΕΝΤΡΟ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ ΣΕΡΒΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

• Από το Βελιγράδι η επιστολή, απαντάει σε θέσεις του ζεύγους Σλάπσας όπως διατυπώθηκαν σε συνέντευξη τους στο ANTI:

Βελιγράδι,
14 Φεβρουαρίου 1992

Αξιότιμε κύριε Διευθυντά,
Στο τεύχος 485, 10/1/1992, δημοσιεύσατε την απάντηση του κυρίου και της κυρίας Σλάπσας στο κείμενο του Κέντρου Ενημερώσεως του Σερβικού Συμβουλίου. Στην απάντηση αυτή το Σερβικό Συμβούλιο και το Κέντρο Ενημερώσεως του χαρακτήριζονται «φασματικές» οργανώσεις που συνεχίζουν το έργο της σερβικής μυστικής αστυνομίας κ.λπ., κ.λπ. Σχετικά, σας παρακαλούμε να δημοσιεύσετε τα εξής:

Το Σερβικό Συμβούλιο και το Κέντρο Ενημερώσεως του ιδρύθηκαν και λειτουργούν δημοσία ως μη κυβερνητικές και ακομμάτιστες οργανώσεις. Μέλη τους είναι πολλοί Σέρβοι επιστήμονες, λογοτέχνες, καλλιτέχνες και διανοούμενοι. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι πρόεδρος του Σερβικού Συμβουλίου είναι ο σλαβολόγος διεθνούς κύρους (μέλος και πολλών Ακαδημιών άλλων χωρών) ακαδημαϊκός κ. Πάβλε Ίβιτς. Από τα ιδρυτικά του μέλη είναι οι λογοτέχνες και ακαδημαϊκοί κ. Μίλοραντ Πάβιτς (μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου· τα έργα του έχουν μεταφραστεί και σε όλες τις διεθνείς γλώσσες με ευμενέστατη απήχηση), Ντράγκοσλαβ Μιχαϊλόβιτς (γνωστός και στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό για το έργο του «Όταν άνθιζαν οι κολοκυθίες»), Μάτια Μπέτσχοβιτς (Πρόεδρος της Ενώσεως Λογοτεχνών της Σερβίας), οι ακαδημαϊκοί κ. Βόισλαβ Κόρατς

(γνωστός και στο ελληνικό επιστημονικό κοινό για τις πολλές μελέτες του για την ιστορία της βυζαντινής αρχιτεκτονικής), Σλόμπονταν Ντούσανιτς (διαπρεπής ιστορικός της κλασικής αρχαιότητας) και πολλοί άλλοι γνωστοί όχι μόνο στο εδώ, αλλά και στο ευρύτερα διεθνές πολιτισμικό και επιστημονικό κοινό και, υποθέτουμε, και στον κύριο και στην κυρία Σλάπσας. Εκτός τούτου, ιδρυτικά μέλη του Σερβικού Συμβουλίου είναι και διακεκριμένοι θεολόγοι και αξιωματούχοι της Σερβικής Ορθόδοξης Εκκλησίας και νομίζουμε ότι είναι άκρως απρεπής ο χαρακτηρισμός των μελών του Σερβικού Συμβουλίου ως μελών «φασματικής» οργανώσεως και συνεργατών της μυστικής αστυνομίας κ.λπ. κ.λπ.

Όσον αφορά τον συντάκτη του κειμένου που σας αποστείλαμε στις 31/12/1991 με FAX και δημοσιεύσατε στο τ. 484, 10/1/1992, με μεταγενέστερο FAX μας, στις 8/1/1992 —πα-

ραθέτουμε στο τέλος το σχετικό αποδεικτικό αποστολής— στην αγγλική γλώσσα, σας ανακοινώσαμε ότι συντάκτης του κειμένου αυτού είναι το μέλος του Συμβουλίου κ. Μπίλιαν Μάρκοβιτς. Κατανοούμε πλήρως ότι για λόγους τεχνικούς (έλλειψη χώρου ή χρόνου κ.λπ.) δεν μπορέσατε να το δημοσιεύσετε, όπως και αποδεχόμαστε την δική μας ευθύνη γιατί μετά την αποστολή του FAX δεν προσπαθήσαμε να επικοινωνήσουμε μαζί σας για να διαπιστώσουμε εάν αυτό έχει φθάσει σε σας ευανάγνωστο και καθαρό.

Ανακριβής εντελώς είναι ο ισχυρισμός του κ. και της κας Σλάπσας ότι πολλές φορές προσπάθησαν να έλθουν σε επαφή με το Συμβούλιο και το Κέντρο, αλλά μάταια. Στα γραφεία μας υπάρχει πάντοτε συνεργάτης που εφημερεύει.

Εάν ενδιαφέρεσθε, όχι μόνο για το έργο του ιδρύματός μας, αλλά και για γενικότερα και ευρύτερα θέματα των σχέσεων με-

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΖΩΡΖ ΣΑΡΗ

Τώρα όλα από τις ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ

ΝΕΑΝΙΚΑ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ

- Τα στενά παπούτσια • Όταν ο ήλιος... • Οι νικητές • Κόκκινη κλωστή δεμένη...
- Ο θησαυρός της Βαγίας • Το ψέμα • Τα γενέθλια • Τα Χέγια
- Το παραράδιασμα • Κρίμα κι άδικο

ΝΟΥΒΕΛΕΣ

- Η αντιπαροχή

ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΑ ΜΕ ΠΟΛΥΧΡΩΜΗ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

- Το τρακ • Το γαϊτανάκι • Η σοφή μας η δασκάλα

ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΜΙΚΡΑ ΠΑΙΔΙΑ

Σειρά: Η κυρία Κλοκλό (8 τίτλοι) • Σειρά: Ο Τότος και η Τοτίνα (8 τίτλοι)

ΖΗΤΗΣΤΕ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Σ. ΠΑΤΑΚΗΣ Α.Ε. ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ. 3638362, FAX 3628950

ταξύ του ελληνικού και σερβικού έθνους που είχαν, δυστυχώς, για πολύ διακοπεί, θα χαρούμε πολύ να δεχθούμε επίσκεψη συνεργάτη σας και να τον φέρουμε σε επαφή με τα μέλη μας.

Με ιδιαίτερη εκτίμηση
Βόιν Ντάμπιτς
Διευθυντής του Κέντρου
Ενημερώσεως του Σερβικού
Συμβουλίου

ΟΝΟΜΑΤΟΘΕΣΙΕΣ

● Από το Ηράκλειο, μας γράφει ο φοιτητής Μάνος Κουτσοδάκης:

Αγαπητέ κύριε Διευθυντή,
Λυπάμαι ειλικρινά που αναγκάζομαι να σας γράψω, προκειμένου να ζητήσω διευκρινίσεις σχετικά με κάποιο ερώτημα του μου έχει δημιουργηθεί από την αρθρογραφία του «ANTI» του αναφέρεται στο Γιουγκοσ-

λαβικό πρόβλημα.

Συγκεκριμένα, στο τεύχος 479 (ημερομηνία: 15/11/1991) και στις σελίδες 34-36 δημοσιεύεται άρθρο της κ. Τέτας Παπαδοπούλου σχετικά με τον συσχετισμό πολιτικών δυνάμεων της τέως ομόσπονδης Γιουγκοσλαβίας στις επιμέρους δημοκρατίες. Με έκπληξη είδα στην κατακλείδα αυτού του άρθρου, η οποία αφορούσε την δημοκρατία των Σκοπίων, να αναφέρεται ο ψευδεπίγραφος τίτλος της ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ.

Επίσης, στο τεύχος 487 (ημερομηνία: 21/2/1992) και στην σελίδα 38, σε ένα κομμάτι ενός άρθρου της κ. Παπαδοπούλου σχετικά με τον αντιπολιτευόμενο τύπο στην Γιουγκοσλαβία, γίνεται αναφορά στο περιοδικό *VREME* το οποίο «...κυκλοφορεί επίσης στην Σλοβενία και την (sic) ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, όχι όμως και στην Κροατία».

Σίγουρα το πρόβλημα δεν βρίσκεται στο αν θα βάζουμε ή

όχι εισαγωγικά στον τίτλο που επιβουλευονται οι Σκοπιοί. Σε καιρούς όμως που γίνεται μια συντονισμένη προσπάθεια για την μη αναγνώριση του κράτους των Σκοπίων με αυτόν τον τίτλο, που ανοίγει την όρεξη για μελλοντικές εδαφικές διεκδικήσεις σε βάρος της ελληνικής επικράτειας, είναι —και συγχωρέστε μου τον βαρύ χαρακτηρισμό— εθνική μειοδοσία (για να θυμηθούμε και έναν προσφιλή χαρακτηρισμό των Ελλήνων πολιτικών).

Σεβόμενος την υπενθύμιση του «ANTI» (κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει τις απόψεις του συγγραφέα του) δεν θα σας έγραφα αυτό το γράμμα εάν δεν είχα την άποψη ότι έγκυρα περιοδικά σαν το «ANTI» δεν πρέπει να δίνουν βήμα σε τέτοιου είδους κακόγουστη φάρσα (δεν χρησιμοποιώ τον όρο «προπαγάνδα» επειδή θέλω να πιστεύω ότι ήταν αθέλητη η αναφορά της κ. Παπαδοπούλου).

Ευχαριστώ για την προσοχή

σας και ελπίζω σε κάποια απάντηση μέσω του περιοδικού.

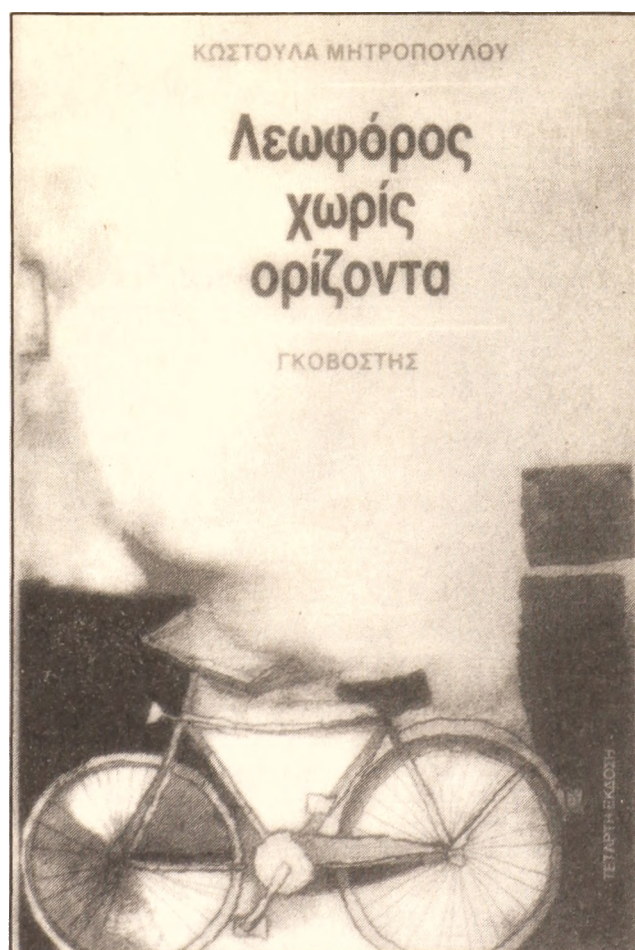
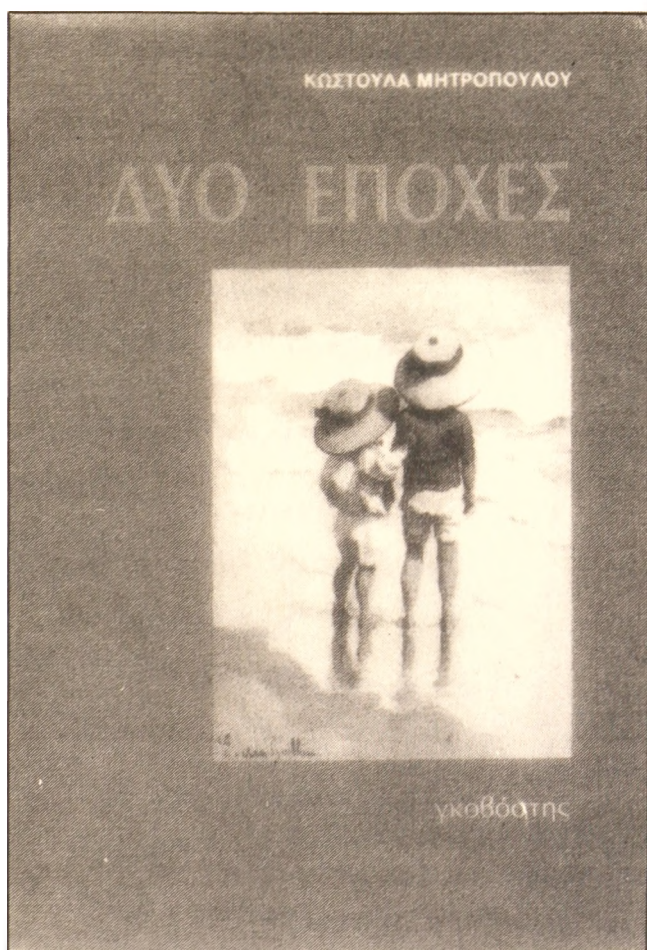
Διχός σας
Μάνος Κουτσοδάκης
Φοιτητής Μαθηματικού
Τμήματος Παν. Κρήτης

● Η συνεργάτης μας Τέτα Παπαδοπούλου στην οποία θέσαμε υπ' όψη την επιστολή, απαντά:

Δεν πρόκειται για «κακόγουστη φάρσα» κ. Κουτσοδάκη. Όσο για την κατηγορία σας περί «εθνικής μειοδοσίας», η οποία θυμίζει άλλες θλιβερές εποχές, την αφήνω ασχολίαστη.

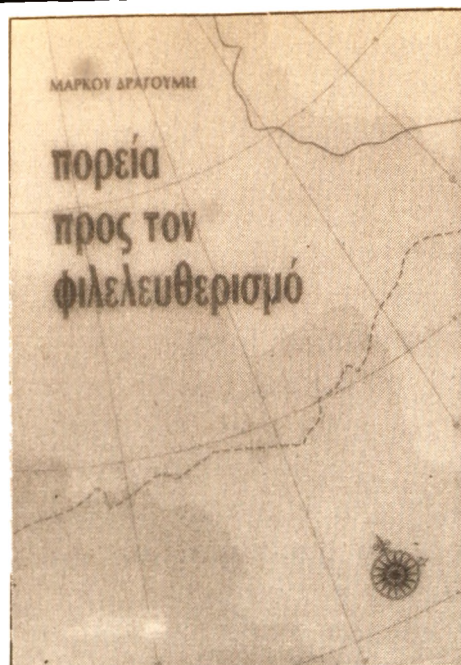
Αφού όμως, όπως γράφετε στην επιστολή σας, περιμένετε μια απάντηση, επιλέγω ως τέτοια την άποψη του καθηγητή Κωνσταντίνου Τσουκαλά, την οποία προσυπογράφω: «*Η μάχη γύρω από το όνομα της Μακεδονίας εμένα προσωπικά με αφήνει αδιάφορο*» (Ελευθε-

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

στου Γκοβόστη Ζωοδόχου Πηγής 21 Τηλ. 3615433

ΜΑΡΚΟΥ ΔΡΑΓΟΥΜΗ Πορεία προς τον φιλελευθερισμό

Το πρωτείο του ατόμου όπως το συνέλαβε η Αναγέννηση και όπως το θεσμοθέτησε σταδιακά η Δυτική Ευρώπη συνιστά τον πυρήνα του βιβλίου.

Άξονες του βιβλίου είναι δύο:

- Τα «πληθυντικά εγώ» και όχι οι μάζες δημιουργούν πολιτισμό.
- Η Ελευθερία ως απουσία καταναγκασμού ανθρώπου από άνθρωπο είναι θεμελιωτική αξία της νομοκρατικής πολιτείας, σε αντίθεση με τα τελοκρατικά καθεστώτα που υποδουλώνουν τα άτομα, χρησιμοποιώντας τα για εξυπηρέτηση δοτών σκοπών.

Εκδόσεις: «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΥΡΩΕΚΔΟΤΙΚΗ» ΕΠΕ

ροτυπία, 17 Φεβρουαρίου 1992).

● Ο εκδότης του περιοδικού παρατηρεί:

Θεωρώ ότι ο κ. Μάνος Κουτσουδάκης έχει δίκιο στη βασική του παρατήρηση για τη χρήση του ονόματος της Μακεδονίας και ήταν λάθος το ότι πέρασε —όπως πέρασε— από το περιοδικό. Αλλά κάποια λάθη κάποτε παρεισφρεύουν.

Όσο για τη συνεργατίδα μας κ. Τέτα Παπαδοπούλου δεν θεωρούμε ότι η επίκληση του ονόματος του κ. Τσουκαλά αποτελεί άλλοθι. Δυστυχώς, ορισμένα ζητήματα δεν μπορούν να μας αφήνουν αδιάφορους.

ΟΠΕΡ ΕΔΕΙ ΔΕΙΞΑΙ

● Μια παρατήρηση για ένα δημοσίευμα του ANTI (τχ. 480, 29/11/1991) κάνει ο αναγνώστης μας από τη μακρινή Φινλανδία.

Αγαπητό ANTI,
Η αντίστοιχη λατινική έκφραση στο «ο.ε.δ.» (όπερ έδει δείξαι) είναι η Q.E.D. = QUOD ERAT DEMOSTRANDUM, τουλάχισ-

στον όπως χρησιμοποιείται στα μαθηματικά.

Πάνος Τριανταφύλλου
Ρεϊκγιάβικ

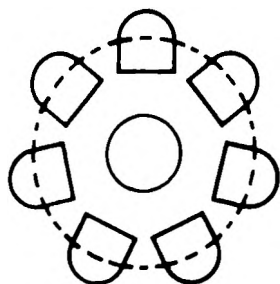
ΔΕΝ ΗΤΑΝ ΑΥΤΟΣ...

● Με αφορμή σχόλιο στην πρώτη σελίδα του ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ (τχ. 484) που έφεγε την υπογραφή του κειμένου διαμαρτυρίας διανοουμένων για την ελευθερία της έκφρασης (με αφορμή θέμα της Φρίντας Λιάππα) κι από τον Νίκο Μαστοράκη, η σκηνοθέτης μας τηλεφώνησε και διευκρίνησε ότι δεν επρόκειτο για το «διαβόητο» Μαστοράκη που όλοι γνωρίζουμε, αλλά για συνονόματό του, ηθοποιό, που ελάχιστοι γνωρίζουν. Με χαρά μας αίρουμε τον πόγο του σχολίου και δημοσιεύουμε τη διευκρίνηση της σκηνοθέτιδος.

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΟΜΑΔΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΝΟΙΚΤΟ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

3η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΟΜΑΔΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΑΘΗΝΩΝ «ΟΜΑΔΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΨΥΧΩΣΗ: ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ»

Άθήνα, 11-12 Απριλίου 1992

Σ ΧΑΡΑΛΑΜΠΗ Ι & ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ, 114 72 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ: 644 5140-643 5980
ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ ΙΣΙ, 114 72 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ: 644 7533

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ & ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

John Fiske
Εισαγωγή στην Επικοινωνία

Andrew Crisell
Η Γλώσσα του Ραδιοφώνου

ΕΤΟΙΜΑΖΟΝΤΑΙ

John Hartley & John Fiske
Η Γλώσσα της Τηλεόρασης

Rob Perrée
Εισαγωγή στη Βιντεοτέχνη

Judith Williamson
Ιδεολογία και Νόημα στη Διαφήμιση

John Lyons
Εισαγωγή στη Γλωσσολογία

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΕΣ
στην επικοινωνία και την κουλτούρα

«Περιπέτειες» ή «τακτοποιήσεις» ιδεών, η εκπομπή του Νίκου Δήμου στην ΕΤ1 έθετε πάντως κάποια θέματα στο χώρο της σύγχρονης σκέψης, που την έκανε να ξεχωρίζει από τη συμβατικότητα των «αέναης ροής» ασημαντοτήτων της ελληνικής τηλεόρασης —κρατικής τε και ιδιωτικής. Η διεύθυνση της κρατικής τηλεοπτίας την εξοβέλισε όπως —νομίζει— αρμόζει στις ιδέες· την παραπέταξε σε μεταμεσονύχτια ζώνη. Κατόπιν τούτου ο κ. Δήμου σταμάτησε την εκπομπή του. Μολονότι ο κ. Δήμου, οι επιλογές του και η λογική του δεν μας βρίσκουν σύμφωνους, επικροτούμε την πράξη του. Όσο για τα κανάλια, οφείλουν να κατανοήσουν ότι ο πολιτισμός δεν μπορεί να είναι άλλοθι για κανέναν.

ΛΟΥ ΡΗΝΤ

ΕΝΑΣ «ΚΑΤΑΡΑΜΕΝΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ» ΜΑΖΙ ΜΑΣ

Στις 30 Μαρτίου, το ροκ γιορτάζει. Ο Λου Ρηντ δίνει και στην Ελλάδα τρεις ξεχωριστές συναυλίες. Θα κοιτάζουμε μαζί του την άσχημη πλευρά της πόλης, από την πιο ενδιαφέρουσα σκοπιά· και θα ψιθυρίζουμε: «Hey babe, take a walk on the wild side...». Γράφει ο Νίκος Βρατσάνος (σελ. 51)

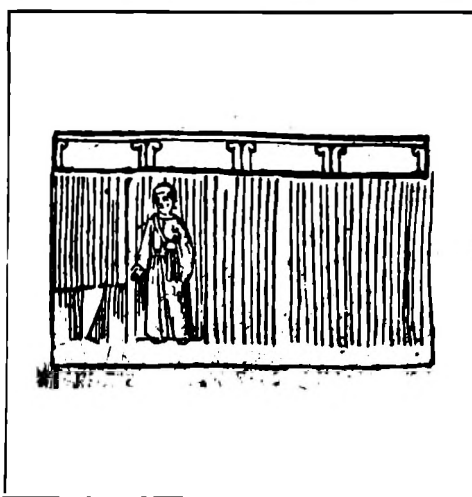
ΔΗΜΑΡΑΣ

«Πρέπει να είμαστε έτοιμοι εις απολογία· τελικά, πριν συμβάλλουμε στην μεγάλη ιστορία, να βοηθούμε στο ξεκαθάρισμα της δικής μας». Για τον Κ.Θ. Δημαρά που έφυγε από κοντά μας, γράφει ο Παν. Μουλλάς.

ΣΕΛ. 50

ΓΚΑΙΤΕ

Η «Στέλλα» του Γκαίτε προτείνει πρωτοποριακές λύσεις για την εποχή του —που δεν αφήνουν αδιάφορη και την δική μας. Ο Γιάννης Χουβαρδάς ανεβάζει το έργο στο Θέατρο «Αμόρε» ένα άγνωστο «θεατρικό έργο για ερωτευμένους». Γράφει η Π. Κουνενάκη.

ΣΕΛ. 52

ΓΡΑΦΟΥΝ:

Δ. ΒΡΑΤΣΑΝΟΣ
Μ. ΓΑΛΑΝΟΥ
Μ. ΘΕΟΔΟΣΟΠΟΥΛΟΥ
ΣΤ. ΚΑΚΛΑΜΑΝΗΣ
ΗΛ. ΚΑΝΕΛΛΗΣ
Δ. ΤΣΑΤΣΟΥΛΗΣ
Τ. ΜΕΝΔΡΑΚΟΣ
Δ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ
ΑΝΤ. ΦΡΑΝΤΖΗ

ΜΠΑΪΡΟΝ

«Σήμερα κρασί, γυναίκες, χαρά και γέλια και την άλλη μέρα να ακούς λόγους σοβαρούς και να παίρνεις σόδα...». «Θα εξαντλήσω το χρυσωρυχείο της νιότης μου ως την τελευταία του φλέβα και μετά καληνύχτα». Μπάιρον —ένας ρομαντικός:

ΣΕΛ. 54

Από τον ιδανισμό στη λογοκρατία

Ένας - ένας, τα τελευταία χρόνια, φεύγουν οι δάσκαλοί μας: ο Λίνος Πολίτης, ο Κάρολος Κουν, ο Νίκος Σβορώνος, ο Κ.Θ. Δημαράς. Άνθρωποι του εικοστού αιώνα αποχωρούν πριν τους προλάβει ο εικοστός πρώτος. Θα 'λεγες ότι κι εδώ, άλλη μια φορά, το τυχαίο συνδυάζεται κατά κάποιον τρόπο με το αναγκαίο.

Κι όμως, καθώς συλλογίζομαι τα πράγματα, δεν είμαι απόλυτα βέβαιος πως ο Κ.Θ. Δημαράς σε πείσμα των χρονολογιών γεννήσεων και θανάτου του (1904-1992), ανήκει αποκλειστικά στον αιώνα μας. Θυμάμαι πως κάποτε που του είπα ότι μερικοί φοιτητές μου τον συνδέουν στα γραπτά τους με τον Ρήγα ή με τον Κοραή τοποθετώντας τον στον 18ο αιώνα, γέλασε με φανερή ικανοποίηση. Γιατί όχι τελικά. Ο πνευματικός άνθρωπος έχει ένα μοναδικό προνόμιο: να επιλέγει ελεύθερα την εποχή ή τις εποχές του. Κι ο Δημαράς είχε επιλέξει κυρίως τους δέκα τελευταίους αιώνες, κυρίως τους τρεις τελευταίους, περνώντας από την μια περίοδο στην άλλη με εκείνη την άνεση που διαθέτουν μόνο οι άνθρωποι της φαντασίας και της γνώσης, δηλ. οι εραστές και δαμαστές του χρόνου.

Μεγάλα ταξίδια, λοιπόν, και μεγάλα βήματα. Γιατί ό,τι συμβαίνει εδώ (επιμένω στον ενεστώτα: ο Δημαράς δεν αποτελεί παρελθόν) είναι η αναίρεση του «μικρού». Επομένως, ούτε μικρές διάρκειες και μικροαστισμοί, ούτε μικρόνοιες και μικρολογίες. Μεγάλα ταξίδια σημαίνει: να περνάς από την επικαιρότητα στην ιστορία και από το μοναδικό γεγονός στο επαναλήψιμο. Σημαίνει ακόμα να οικοδομείς ένα έργο μεγάλων διαστάσεων και μεγάλων δυνατοτήτων, με καιρό και με κόπο, σε έναν καιρό που αγνοεί τον κόπο και σε μιαν Ελλάδα που παραμένει ακόμα όπως περίπου παρουσιαζόταν το 1905 στα μά-

τια του Ψυχάρη: ένας τόπος όπου «ο κόσμος άλλη δουλειά δεν έχει παρά να απαντά ο Πέτρος του Παύλου κι ο Παύλος του Θανάση».

Όχι, βέβαια, ο Δημαράς δεν έζησε σε αυτήν την Ελλάδα. Απέφυγε πάντοτε τους εφημερους θορύβους και τους θορυβοποιούς. Ταξική υπεροψία; Κυρίως πνευματική υπεροχή: δεν χάνεις τον καιρό σου μικρολογώντας (και μικρογράφοντας) όταν έχεις μπροστά σου σοβαρότερα έργα. Έτσι το επίκαιρο και το λεπτομερειακό λειτουργούν στο μέτρο όπου συντελούν στην κατανόηση του όλου. Το πρόβλημα είναι να εκπονηθούν τοιχογραφίες, όχι ασύνδετα σκίτσα· να εξερευνηθούν εκτεταμένες περιοχές (ας πούμε: η νεοελληνική λογοτεχνία στη διαχρονική της εξέλιξη, ο Διαφωτισμός ή ο Ρομαντισμός) όχι να επιχειρηθούν σπασμωδικές συγκολλήσεις. Πρόβλημα σύνθεσης, πριν απ' όλα. Αλλά και πρόβλημα μεθόδου (ή πολλών μεθοδεύσεων). Ο Δημαράς είναι έτοιμος από καιρό.

Την ώρα που άλλοι ξοδεύουν άσκοπα τα πυρομαχικά τους, αυτός γεμίζει συνετά τις μπαταρίες του. Έχει αντιμετωπίσει με σοβαρότητα τα ξεροκέφαλα γεγονότα, έχει σκεφτεί πάνω στη φύση των ιδεών, των νοοτροπιών, των συνειδήσεων, των ατομικών και συλλογικών συμπεριφορών, έχει σταθμίσει τους ρυθμούς της διαχρονίας, τις ρήξεις, τις συνέχειες. Ξέρει να χρησιμοποιεί εργαλεία όπως τα «πολλαπλά αίτια». Ξέρει τι αξίζουν οι «διαχρονικές προσεγγίσεις». Είπαμε: σύνθεση. Όταν ξαναγυρίζει στα ίδια πράγματα (κάθε δημιουργός έχει τις έμμενες ιδέες του), είναι για να προσθέσει, απλώς, νέα χρώματα στους πίνακές του.

Εννοείται πως όλα αυτά δεν γίνονται ανώδυνα και από τη μία μέρα στην άλλη. Μίλησα κιόλας για μεγάλα βήματα. Θα

μπορούσα ίσως να μιλήσω και για πορεία ή, προπάντων, για μία βασική μεταστάθμευση. Το γεγονός είναι γνωστό: περί τα τέλη του μεσοπολέμου (αλλά ποτέ ακριβώς και κάτω από ποιες συγκεκριμένες συνθήκες;) αρχίζει να συντελείται η μεταστροφή. «Από τον αισθητισμό (ή, ίσως, τη λογοτεχνική κριτική) στην ιστορία των συνειδήσεων»: έτσι λογάριάζε να τιτλοφορήσει, μας λέει ο Φίλιππος Ηλιού, το τελευταίο αυτοβιογραφικό κείμενό του. Ένα μου φαίνεται βέβαιο: πως τέτοιες μεταστροφές, όταν συμβαίνουν σε ανθρώπους σαν τον Δημαρά, αποτελούν βαθιές εσωτερικές διεργασίες που δεν είναι εύκολο να ανιχνευθούν με σιγουριά σε όλες τις φάσεις τους.

Αλλαγή, λοιπόν, χώρου, αντικειμένου και γραφής; Η μετάβαση σε άλλο ποιοτικό επίπεδο; Θα έλεγα απλούστερα: ολοκλήρωση πνευματικών δυνατοτήτων. Γιατί κι εδώ η μοίρα φαίνεται άφευκτη: να γίνεσαι ό,τι είσαι και να είσαι ό,τι γίνεσαι. Ξαναδιαβάστε λ.χ. στη *Νέα Εστία* του 1933 τα άρθρα του Δημαρά (δοκίμια θα έπρεπε να πω) τα οποία δημοσιεύονται στη στήλη «Η κίνηση των ιδεών». Άλλος αέρας, άλλος κόσμος: ο στοχασμός, η γνώση, το ύφος, η συνθετική ικανότητα, όλα υπαρκτά. Ο Δημαράς πάντοτε Δημαράς, κι ως είναι ακόμα «ο πιο άκακος των νέων κριτικών, ο χριστιανικότατος κ. Δημαράς», όπως τον λέει σε επιστολή του (1932) ο Ν. Καλαμάρης. Η ρήξη, αναμφισβήτητη, δεν ακυρώνει τη συνέχεια. Όταν είσαι Δημαράς, μετακινείσαι αναπόφευκτα: από τον ευσεβισμό και τον ιδανισμό στη λογοκρατία, από τον αισθητισμό στην ιστορία των συνειδήσεων, από τον Αποστολάκη, τον Πασκάλ, τον Αββά Μπρεμόν και τον Μωρράς στον Κοραή, στην επιστημονική έ-

ρευνα και στην ιστοριογραφία, περνώντας για λίγο ή για πολύ από το φρουδισμό ή από το μαρξισμό. Αλλά δεν απαλλάσσεται μεμιάς από όλες τις παλιές αποσκευές σου. Να τι θα πει μεταστροφή (με ό,τι βαθύ, οδυνηρό, πνευματικό και γόνιμο περιέχει η λέξη) ή και «συμπαρουσία παλαιών και νεότερων χρωστικών».

Τι μένει από όλα αυτά; Πρώτα - πρώτα, η ιστορία ενός έργου που συνδέει αναπόσπαστα τη γνώση με το στοχασμό, ανανεώνει και εκσυγχρονίζει τις σπουδές μας, πλουτίζει τη σκέψη μας, ανεβάζει κατακόρυφα τη στάθμη της νεοελληνικής παιδείας και ξεπερνάει εμπράκτως τις αναπηρίες της (ανεκδοτολογία, στόμφο, ρητορεία, ιδεολογήματα). Έπειτα, η ιστορία ενός ανθρώπου, αυτή η συναρπαστική πνευματική περιπέτεια (έστω και χωρίς συνταρακτικά εξωτερικά γεγονότα) που συνοψίζεται στο θαυμάσιο εκείνο Σχόλιο του 1990, γραμμένο με αφορμή την επανέκδοση του *Δοκιμίου για την ποίηση*:

«Δεν απαρνούμαι τους δρόμους όπου επερπάτησα προτού να μπω στην τελική ευθεία. Ίσως οι τέτοιες ευκαιρίες να είναι και χρήσιμες· τις επέρασα και τις εξεπέρασα. Ας μείνουν όμως τα τεκμήρια που μαρτυρούν γι' αυτήν την πορεία, αφού δεν αχρηστεύθηκαν στο σύνολό τους. Είπαμε, όμως, ιστορία κάνουμε, είτε το θέλουμε είτε δεν το θέλουμε».

Κι ακόμα, εκείνο το παράγεγμα (εις εαυτόν;), πρόσθετος τρόπος σύζευξης του αντικειμένου με το υποκείμενο και του όλου με το μέρος:

«Πρέπει να είμαστε έτοιμοι εις απολογία· τελικά, πριν συμβάλουμε στην μεγάλη ιστορία, να βοηθήσουμε στο ξεκαθάρισμα της δικής μας».

Παν. Μουλλάς

ΛΟΥ ΡΗΝΤ: ΕΝΑΣ «ΚΑΤΑΡΑΜΕΝΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ» ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Στις 30 Μαρτίου, στην Αθήνα, το ροκ γιορτάζει: ο Λου Ρηντ δίνει, επιτέλους, και δώ τρεις ξεχωριστές συναυλίες.

ΣΕ ΛΙΓΕΣ εβδομάδες (30 Μαρτίου) θα έχουμε κοντά μας την Αθήνα, για τρεις συναυλίες, έναν από τους διασημότερους καλλιτέχνες της ροκ σκηνής, τον *Lou Reed*. Το γεγονός ότι θα τον δούμε «ζωντανά» έω και τώρα που συμπληρώνει την τρίτη δεκαετία της δημιουργίας του πορείας, γίνεται ιδιαίτερα σημαντικό αν αναλογιστούμε ότι ο *Reed* είναι ίσως ο τελευταίος σημαντικός εκπρόσωπος μιας λαμπρής αμερικανικής σχολής, της «Δραματουργίας του Περιθωρίου».

Από την εποχή ήδη που ο ροκ Μέλβιλ φόραγε την πα του παραστρατημένου Ισαάκ και μπάρκαρε για το χιλιετή ταξίδι του, οι Αμερικανοί δημιουργοί αρέσκονταν στην εγγραφή χαρακτήρων περιθωριακών που ζούσαν στη σκοτεινή πλευρά των κανονικών κοινωνικών δομών. Μερικές φορές αργότερα, οι απόκληροι, αγρότες του Στάινμπεκ, οι φυσμένοι φαράδες του Χέμινγουεϊ, οι ξεπεσμένοι διανοούμενοι Ντος Πάσος και πλήθος άλλοι, συνέβαλαν στη μυθοποίηση των κολασμένων αυτής της χώρας. Κατά τρόπο, βέβαια, τραγικά αντιφατικό, η υμνητική θέση δεν πρέσβευε και τη σκληρή των αντιλήψεων: σε αυτή εξέλιξη ήσαν οι αιώνια χαμένοι («losers»).

Για χρόνια του '60 δύο νέα ρεύματα εκσυγχρονίζουν αυτή την παράδοση. Το πρώτο είναι η ψυχή και άκριτη βία. Άνθρωποι, όπως οι απέλπιδες γιτέρνοι καουμπόυδες στις νιές του Πέκινπα, δεν αναφέρονται πλέον μόνο στην αυτοκαταστροφή τους, αλλά στρέφονται και εναντίον του περίγυρ

τους. Το δεύτερο, είναι η βαθμιαία

αποστασιοποίηση του δημιουργού από τους χαρακτήρες του. Στο «*En Ψυχρώ*» του Τρούμαν Καπότε, ο τίτλος δείχνει να μην αναφέρεται τόσο στο συγγνό τρόπο δολοφονίας της οικογένειας Κλάτερ, όσο στην ξερή και αντι-συγκινησιακή αφήγηση του συγγραφέα.

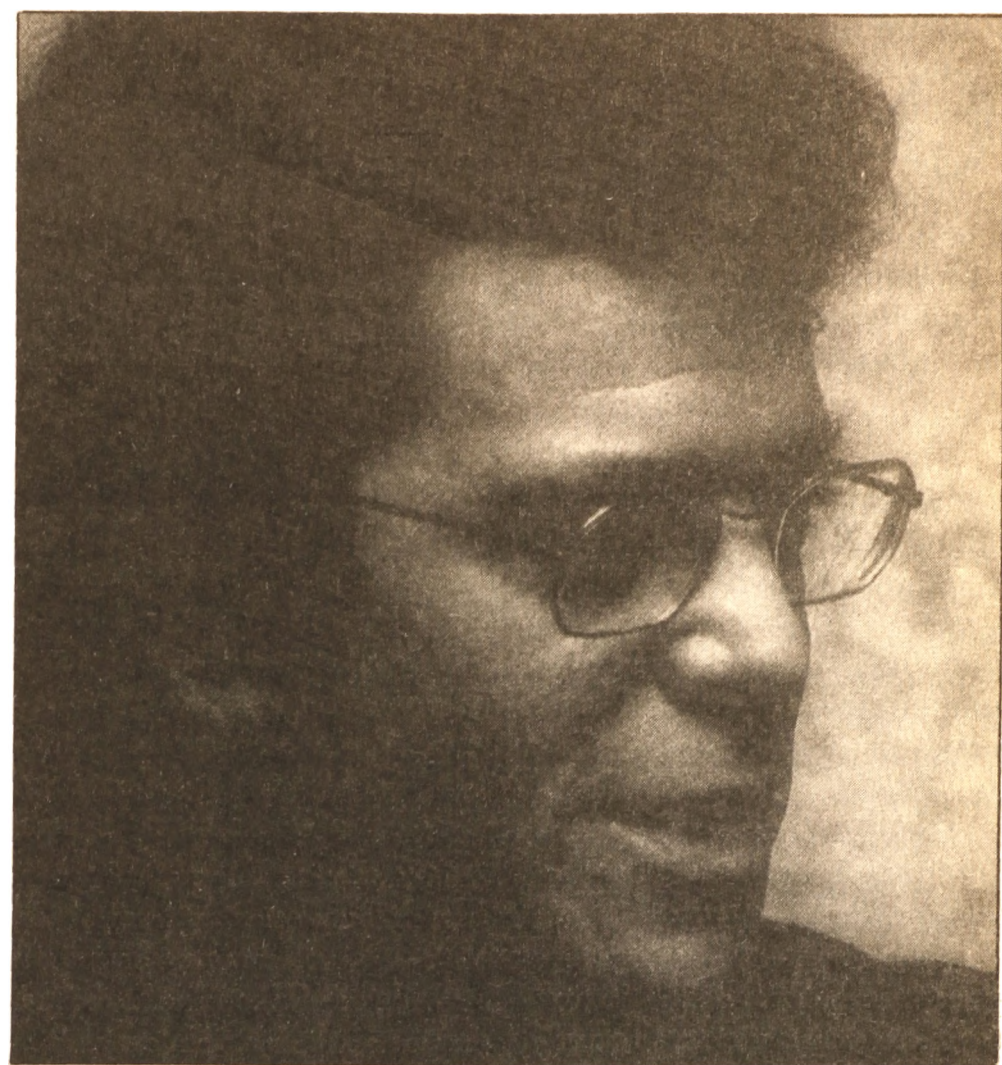
Κι εκεί, γύρω στο 1965, εμφανίζεται ο *Lou Reed* φάχνοντας για ερεθίσματα στα πιο κακόφημα δρομάκια της Νέας Υόρκης. Βρίσκεται σε μια μουσική σκηνή, που προσπαθούσε να ξεφύγει από τον ασφυκτικό εναγκαλισμό του χίππιου ουτοπισμού του Αγίου Φραγκίσκου από τα δυτικά και των υπεροπτικών εγκεφαλικών αναζητήσεων του βρετανικού ροκ από τα ανατολικά.

Βρίσκεται σε μία πόλη στα πρόθυρα οικονομικής κρίσης, με τις βιομηχανίες να την εγκαταλείπουν και τα τεράστια άδεια κελύφη τους στο Σόχο και στο Τσέλση να καταλαμβάνονται από άνεργους μουσικούς και καλλιτέχνες.

Συναντά τον *John Cale*, Ουαλό μουσικό με κλασική παιδεία, κάποτε παιδί - θαύμα, που συνέθετε για το *B.B.C.* από οκτώ ετών!

Και πάνω απ' όλα, γνωρίζεται με τον κύριο *Andrej Wanhala*, γνωστό και σαν Άντυ Γουώρχολ, που περιφέρει τον εαυτό του και την αυλή του, ανατρέποντας κάθε κανόνα ηθικής, δεοντολογίας και τέχνης του βλέπειν και του φαίνεσθαι.

Ο χρόνος είναι σωστός, τα συστατικά σωστά και ο *Lou Reed* «οικοδομεί» τη μουσική του άποψη, σκληρή, τραχειά και μουντή, σαν την πραγματικότητα. Το συγκρότημα που οι *Reed, Cale, Morrison* και *Tucher* σχηματίζουν, βαπτίζεται «*The Velvet Underground*» από τον Γουώρχολ, ο οποίος τους συνδέει με τη *Nico*, πρώην φωτομοντέλο από τη Γερμανία και νυν τραγουδίστρια, και τους βάζει να παίζουν στο «Πλαστικό Εκρηγνυόμενο Αναπόφευκτο» του, ένα από τα πρώτα

Ο Λου Ρηντ

πολυθεάματα που συνδύαζαν μουσική, χορό, απαγγελία, προβολές, φωτιστικά και ηχητικά τεχνάσματα.

Ο πρώτος δίσκος του συγκροτήματος το 1967, με παραγωγή και προκλητικό εξώφυλλο του Γουώρχολ, ήταν η αιχμή του δόρατος όλων των νέων τάσεων της Νεοϋρκέζικης σκηνής κι ένα ανθολόγιο του περιθωρίου όπου παρελαύνουν ναρκομανείς, τραβεστί, αποτυχημένοι ηθοποιοί και πλήθος άλλοι εξωκείλαντες στα έγκατα της μεγαλούπολης. Για πρώτη φορά το ροκ βλέπει με τόσο ρεαλισμό την πραγματικότητα.

Το ενδιαφέρον του Γουώρχολ προς το πείραμά του σύντομα εξαντλείται και ο ίδιος αποσύρεται. Μετά φεύγει ο *Cale*, ακολουθούν αλλαγές και, το 1970, ο *Lou Reed* ξεκινά την προσωπική του καριέρα.

Βγάζει δίσκους αριστουργηματικούς, όπως το «*Transformer*», δίσκους άνευρους, όπως το «*Berlin*» και δίσκους παρεξηγημένους, όπως το «*Metal Machine Music*» όπου ακούγεται ένας συνεχής θόρυβος μα-

γνητοταινίας. Ίσως όχι τόσο περίεργο αν αναλογιστούμε τις απόψεις του Γουώρχολ για την έννοια της μονοτονίας, σε οπτικό όμως επίπεδο, στα πολύωρα ακίνητα πλάνα των ταινιών «*Sleep*» και «*Empire*».

Ταυτόχρονα, ο *Lou Reed* συμμετέχει σε συναντήσεις παλιών συνεργατών, αναλώνεται σε μία συνεχή αυτοπαρωδία, μιλάει στο ραδιόφωνο της Νέας Υόρκης για τη Νέα Υόρκη, απαγγέλει Μάκβεθ στο *M.T.V.* και το 1988 κάνει μια θριαμβευτική επιστροφή στα παλιά του θέματα και δρομάκια με το δίσκο «*New York*».

Επιστροφή, που συνεχίζεται στον τελευταίο του δίσκο «*Magic and Loss*», απ' όπου αποσπάσματα θα ακούσουμε στις αθηναϊκές συναυλίες του. Κυρίως όμως θα είμαστε εκεί για να τον ακούσουμε να μας προτρέπει για μία ακόμη φορά να κοιτάξουμε την άσχημη πλευρά της πόλης...

«...Hey babe,
take a walk on the wild
side...».

Νίκος Βρατσάνος

Ο Γκαίτε του έρωτα και του πάθους

της Πέγκυ Κουνενάκη

Ένα προκλητικό έργο και μια πολυσήμαντη παράσταση προσελκύουν το ενδιαφέρον των θεατών καθώς οδεύουμε προς το τέλος της φετινής θεατρικής σαιζόν.

Η «Στέλλα» του Γκαίτε, ένα απαγορευμένο κείμενο και αργότερα αναθεωρημένο από το συγγραφέα του, προτείνει πρωτοποριακές λύσεις για την εποχή του, που προκάλεσαν έως και την επέμβαση της κρατικής λογοκρισίας.

Τον έχουμε γνωρίσει ως συγγραφέα του «Βέρθερου», της «Ιφιγένειας εν Ταύροις» και του «Φάουστ»: έργα της ωριμότητας του Γκαίτε που αντικατοπτρίζουν τόσο τις φιλοσοφικές όσο και τις μεταφυσικές απόψεις και αγωνίες του: έργα ενός συγγραφέα και πνευματικού ανθρώπου αναγνωρισμένου πλέον από τη γερμανική πολιτεία, μυστικοσύμβουλου του δούκα Καρλ Άουγκουστ της Βαϊμάρης και αργότερα υπουργού του Μεγάλου Δουκάτου, το οποίο, το 1815, περιελάμβανε τις περιοχές

Σαξονία - Αϊζενάιχ - Βαϊμάρη.

Ωστόσο, με το θεατρικό έργο του «Στέλλα» που παίζεται στο θέατρο «Αμόρε», καλούμαστε να γνωρίσουμε τον ευφυή νεαρό ονειροπόλο και ασυμβίβαστο Γκαίτε, που αφηγείται την ταραχώδη ιστορία ενός ερωτικού τριγώνου που σφραγίζεται από ένα επίσης επεισοδιακό ιστορικό: η «Στέλλα» γράφτηκε το 1775 και πρωτοανέβηκε στο Αμβούργο το 1776, ενθουσιάζοντας τα ελεύθερα πνεύματα της εποχής του, προκαλώντας

όμως ταυτόχρονα τέτοιο κοινωνικό σκάνδαλο, ώστε να αναγκάσει την κρατική λογοκρισία να παρέμβει μετά τη δεύτερη παράσταση και να απαγορεύσει το έργο. Μετά από είκοσι οκτώ χρόνια ο Γκαίτε ξαναγυρίζει στη «Στέλλα» και την ξαναγράφει, αλλάζοντας ριζικά το τέλος του έργου. Αυτή τη φορά το έργο έγινε αποδεκτό από τη συντηρητική κοινωνία της Γερμανίας, ξαναπαρουσιάστηκε στη σκηνή από τον Σίλλερ —τόρα πλέον χαρακτηριζόταν ως τραγωδία και όχι ως δράμα, όπως αναφερόταν στην πρώτη έκδοση— και μ' αυτή τη μορφή εντάχθηκε στα Άπαντα του Γκαίτε.

Ο μύθος - πέτρα του σκανδάλου

Τι ήταν όμως εκείνο που είχε ενοχλήσει τους Γερμανούς αστούς του 1776; Η υπόθεση του έργου είναι η εξής: βρισκόμαστε στα τέλη του 18ου αιώνα, όπου ένας νεαρός άνδρας, ο Φερνάντο, ερωτεύεται μια νέα γυναίκα, τη Σεσίλια, την παντρεύεται και αποκτούν μια κόρη. Ο άνδρας αυτός, φύση ανήσυχο πνεύμα και σώμα, εγκαταλείπει την οικογένειά του για μια νέα κοπέλα, δεκάξι μόλις χρόνων, τη Στέλλα. Την απαγάγει από το σπίτι της και εγκαθίστανται σ' έναν ερημικό πύργο, ζώντας μια παράνομη σχέση. Μετά από λίγα χρόνια, ο Φερνάντο εγκαταλείπει και τη Στέλλα και φεύγει σ' αναζήτηση της χαμένης οικογένειάς του. Δεν τη βρίσκει κι έπειτα από πολλές περιπέτειες τυχοδιωκτικού χαρακτήρα, με αποκορύφωμα να φορέσει τη στολή Γάλλου μισθοφόρου και να πολεμήσει σε αποικιοκρατικό πόλεμο στην Κορσική. Απογοητευμένος από τον εαυτό του και τη ζωή του ο Φερνάντο, ξαναπαίρνει το δρόμο προς τη Στέλλα και τον ερημικό πύργο όπου είχαν ζήσει. Κατά μυθι-

στορηματική σύμπτωση βρίσκει εκεί τόσο την κόρη του όσο και τη γυναίκα του, ως συνοδό της νεαρής βαρώνης που δεν είναι άλλη από τη Στέλλα... Όταν αναπόφευκτα αναγνωρίζονται μεταξύ τους, δημιουργείται ένα πλήρες αδιέξοδο: ο Φερνάντο εξακολουθεί να είναι ερωτευμένος και με τις δυο γυναίκες, οι οποίες με τη σειρά τους έχουν δεθεί τόσο, ώστε να μην μπορούν να χωριστούν. Το αδιέξοδο οδηγεί το ερωτικό τρίγωνο στα πρόθυρα της αυτοκτονίας. Η λύση που δίνει ο Γκαίτε αποτελεί ένα θεατρικό πραξικόπημα, το οποίο υπερβαίνει το αδιέξοδο μ' έναν εντελώς ρεαλιστικό τρόπο.

Τι ήταν αυτό που οδήγησε το Γιάννη Χουβαρδά να ανεβάσει την πρώτη και απαγορευμένη εκδοχή της «Στέλλας»;

«Το πρώτο φινάλε», λέει, «έχει έναν δυναμισμό και μια νεανική ορμητικότητα, που ανταποκρίνονται στη σημερινή εποχή. Το δεύτερο φινάλε του έργου, αυτό που έγραψε ο Γκαίτε σε ηλικία 64-65 χρόνων, είναι ένα εξώφθαλμα ξένο στοιχείο. Ο δυναμισμός του πρώτου φινάλε δεν πρέπει να παρεξηγηθεί ότι απλά εκφράζει μια άποψη του Γκαίτε για τη λύση του αδιεξόδου στο οποίο βρίσκεται το ερωτικό τρίγωνο. Αντίθετα, ό,τι εκφράζει είναι μια ευχή, μια ονειροπόληση —σχεδόν φαντασίωση ενός οραματιστή και ενός ερωτευμένου νεαρού άνδρα για το ξεπέραςμα της ασφυκτικής δομής της μονογαμίας».

Ένα επίκαιρο έργο

Στο ερώτημα γιατί μετά το Σαίξπηρ ο Γιάννης Χουβαρδάς επιλέγει Γκαίτε, εκείνος απαντά:

«Ξέρω ότι ο Γκαίτε θεωρείται ένας συγ-

γραφέας βόρειος, φιλολογικός και φιλοσοφικός και όντως έτσι τον συναντούμε σε έργα όπως ο «Φάουστ» ή η «Ιφιγένεια εν Ταύροις». Όμως υπάρχει και ο νεαρός Γκαίτε, ο γεμάτος αντιφάσεις, που οι ρυθμοί της ζωής του είναι υπερβολικά έντονοι, σχεδόν πυρετώδεις και που είναι ερωτευμένος ταυτόχρονα με διάφορες γυναίκες. Αυτός ο Γκαίτε που στα εικοσιέξι του γράφει τη «Στέλλα», είναι ένας νέος συγγραφέας για κάθε εποχή. Ειδικά η «Στέλλα», είναι ένα έργο απαραίτητο για την εποχή μας που επαναπροσδιορίζει τις προσωπικές σχέσεις, που οι νέοι ερωτεύονται δίνοντας στη λέξη την έννοια που της αρμόζει και που ξαναβάζει το θέμα της πίστης σε μια σχέση».

Αναφορικά με τη σκηνοθεσία, ο Γιάννης Χουβαρδάς επισημαίνει, ότι η μοναδική έννοιά του ήταν να μετενσαρκώσει την ποίηση του χειμένου σε ζωντανό πάθος, παλλόμενη πραγματικότητα. Και σ' αυτό, το σημαντικότερο ρόλο έπαιξε η συνεργασία του με τους ηθοποιούς.

Μετά από δύομιση χρόνια απουσίας από το θέατρο, ο Γιάννης Χουβαρδάς, έχοντας προηγούμενα προκαλέσει θεατές και κριτικούς με κάποιες εκκεντρικές παραστάσεις του, τώρα μοιάζει να έχει αναδιπλωθεί και ν' αναζητά περισσότερο την ουσία των πραγμάτων. Εκείνος, απαντώντας στο σχετικό ερώτημα, λέει:

Η αντίθεση παρόντος - παρελθόντος

«Το κενό των δύομιση ετών που μεσολάβησε, βοήθησε στο να αποκραυγαστώθω μέσα μου η ανάγκη να έρθω πιο κοντά στους πρωτογενείς στόχους των συγγραφέων με τους οποίους ασχολούμαι. Σε καμιά περίπτωση δεν τραβώ μια γραμμή διαχωρίζοντας το παρόν από το παρελθόν. Γιατί εκείνο το παρελθόν είναι αναπόσπαστο κομμάτι της ιστορίας μου στο θέατρο αλλά και της προσωπικότητάς μου. Απλώς, τότε, «αντιμετώπιζα» τα έργα που ανέβαζα, ενώ σήμερα αισθάνομαι συμπολεμιστής τους. Πιστεύω ότι αυτό είναι καθαρά θέμα ηλικίας και ιδιοσυγκρασίας. Και η μεν ηλικία μου έχει αλλάξει, η δε ιδιοσυγκρασία μου παραμένει η ίδια. Έτσι, αυτό που απομένει ως απόσταγμα, είναι μια δυναμική, δημιουργική σύμπνοια ανάμεσα σε μένα και στο συγγραφέα, μια συμβίωση μέσα από την οποία ο καθένας μπορεί να διατηρεί την προσωπικότητά του». Το «Θέατρο του Νότου», που αποτελεί πλέον τη νέα θεατρική ομάδα του Γιάννη Χουβαρδά, στεγάζεται στο «Αμόρε», ένα θαυμάσιο αρχιτεκτονικά χώρο, ο οποίος όμως, μέχρι σήμερα, δεν κατάφερε να αποτελέσει το επίκεντρο μιας πολιτιστικής ζύμωσης. Ωστόσο,

ΣΤΕΛΛΑ του Γιόχαν Βόλφγκανγκ Γκαίτε. Θεατρικό έργο για ερωτευμένους. Μετάφραση: Άννα Βαρβαρέσσου - Τζόγια. Σκηνοθεσία: Γιάννης Χουβαρδάς. Σκηνικά - κοστούμια: Θάλεια Ιστικοπούλου. Παιίζουν οι: Λυδία Φωτοπούλου, Λάζαρος Γεωργακόπουλος, Μαρία Κατσιαδάκη, Υβόννη Μαλτέζου, Χριστίνα Αλεξανιά, Δημήτρης Καραμπέτσης, Γ. Κυρμαϊός, Κ. Καλλιφετάκης.

φέτος, με το ρεπερτόριο που έχει υιοθετήσει το «Θέατρο του Νότου» —«Οθέλλος» κατ' αρχάς του Σαίξπηρ, «Στέλλα» του Γκαίτε μετά και «Το κοντραμπάσο» του Πάτρικ Ζύσκιντ που θα ακολουθήσει— αλλά και τα θεάματα που φιλοξενεί στις επιμέρους σκηνές του, κατάφερε να αποκτήσει ένα σταθερό κοινό, στην πλειοψηφία του νεανικό, που σύμφωνα με τους υπολογισμούς φθάνει το 70% να είναι κάτω των 35 χρόνων.

Σε αυτό, ο Γιάννης Χουβαρδάς έχει να προσθέσει ότι τον «ενδιαφέρει ο χώρος όπου μπορούν να λειτουργούν ταυτόχρονα περισσότερα από ένα θεάματα, να εκφράζονται περισσότεροι από ένας καλλιτέχνες και κυρίως νέοι δημιουργοί». Τη φετινή προσέλκυση νεανικού κοινού την αποδίδει στο γεγονός ότι «έκαναν σύγχρονο θέατρο με κλασικούς συγγραφείς, που υπήρξαν οι επαναστάτες της εποχής τους».

Πείραμα πάνω στην τραγωδία

Στα άμεσα σχέδια είναι η συμπαραγωγή του «Θεάτρου του Νότου», του περίφημου Λα Μάμα και του Ελληνικού Θεάτρου της Νέας Υόρκης. Ξεκίνησε από την επιθυμία τριών ανθρώπων, της Έλεν Στιούαρτ του Λα Μάμα, του Διονύση Φωτόπουλου και του Γιάννη Χουβαρδά για να παρουσιάσουν μια αρχαία τραγωδία, είδος που έχει καθιερωθεί διεθνώς ως αυτό που γεφυρώνει εποχές και κουλτούρες. Διάλεξαν την «Ιφιγένεια εν Ταύροις», μια τραγωδία που θεματοποιεί τη συνάντηση δύο κόσμων, δύο θρησκειών και δύο πολιτισμών, του ελληνικού και του βαρβαρικού.

Οι τρεις καλλιτέχνες θα πραγματοποιήσουν μια διγλωσση παράσταση, την οποία εκ των προτέρων την αντιμετωπίζουν —όπως λένε— ως πείραμα, που θα επιδιώξει να ανοίξει ένα ρήγμα στο συμπαγή τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζεται η τραγωδία στην Ελλάδα. Βέβαια, αυτή είναι η πρόθεσή της. Το αποτέλεσμα είναι αυτό που θα μετρήσει. Η παράσταση θα παρουσιαστεί στο Λυκαβηττό, αλλά και σε διάφορους άλλους χώρους, καθώς και στο στούντιο του Λα Μάμα στην Αμερική. □

Η Μαρία Κατσιαδάκη, η Υβόννη Μαλτέζου και η Χριστίνα Αλεξανιά στην παράσταση του θεάτρου «Αμόρε».

«Θα εξαντλήσω το χρυσωρυχείο της νιότης μου — και μετά καληνύχτα»

της Μάγιας Κουμούλου - Γαλανού

Η εποχή μας, περισσότερο από εποχή αμφισβητήσεων και επαναστατικότητας, χαρακτηρίζεται από αναθεώρηση της σχέσης που έχουμε με γενικώς παραδεκτές αξίες της σκέψης και της τέχνης, προς την κατεύθυνση μιας βαθύτερης σχέσης προς την βαθιά ουσία του έργου τους. Οι άγγλοι ρομαντικοί και μια επανανάγνωσή τους, έτσι, φαντάζει ως κάτι απολύτως αναγκαίο. Ανάμεσά τους, ο Μπάυρον (1788-1824) έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον — κι όχι μόνο για τους δεσμούς του με την αγωνιζόμενη για την εθνική αυθυπαρξία Ελλάδα. Καινούριες εκδόσεις μας φέρνουν κοντά στην ποιητική του ιδιοσυγκρασία ενώ ο σκηνοθέτης Νίκος Κούνδουρος ετοιμάζει μια ταινία με θέμα της τον ποιητή. Στο άμεσο μέλλον, καθώς φαίνεται, ο Μπάυρον θα μας απασχολήσει ευρέως. Καλό, λοιπόν, θα είναι να ξέρουμε γι' αυτόν δύο - τρία πράγματα παραπάνω...

Η παράδοση η πιο επικρατέστερη, δείχνει ότι ο ρομαντισμός στην Αγγλία αρχίζει το 1798, την χρονιά που ο Wordsworth και ο Coleridge δίνουν στο κοινό μια σύντομη συλλογή ποιημάτων με τον τίτλο «Λυρικές Μπαλλάντες» (*Ballades Lyriques*). Κι όμως πριν από αυτή την ημερομηνία ο Southey είχε δημοσιεύσει ποιήματα ποιμενικά όπως και εποποιία εμπνευσμένη από τις ιδέες της επανάστασης, «*Jeanne D'Arc*» (1796) που η φήμη της έγινε θρύλος αδιάφυστος. Το έργο του Blake, «*Τα τραγούδια της Αγνότητας*» (*Les Chants de l'Innocence*), που εκδόθηκαν το 1789, περνάει σχεδόν απαρατήρητο: όμως αναδρομικά μας φαίνεται πάντα ότι έχει την σφραγίδα, τον χαρακτήρα, το γνώρισμα του πιο αγνού ρομαντισμού. Η γοητεία του Μεσαίωνα, η αγάπη για την φύση, η δίψα για εξωτισμό, η αναζήτηση του υπερφυσικού, ο πόθος προς το μεγαλείο της ελευθερίας (όλοι οι Ρομαντικοί άγγλοι δέχθηκαν την επιρροή της Γαλλικής Επανάστασης), το δικαίωμα να παίζει πρώτη η φαντασία πάνω στην λογική, η μαγεία για τα σύμβολα και τους μύθους, χαρακτηρίζουν τον αγγλικό ρομαντισμό, που ξανασυνδέεται με την παράδοση του Spenser, του Shakespeare και του Milton. Αλλά δεν υπήρξε ποτέ «Πέρα από την Μάγνη» κάποια «σχολή» ρομαντισμού αν θέλουμε να κυριολεκτούμε.

Η πρώτη γενιά των ρομαντικών ποιητών αρχίζει με τον Wordsworth (1770-1850) και τις «Λυρικές Μπαλλάντες» που δεν είναι ο τύπος του έργου που μπορεί να ταρουνήσει το κοινό της εποχής του. Η προσοχή του αναγνώστη στρέφεται σε πρόσωπα ταπεινής καταγωγής (βοσκούς - χωρικούς). Το θέμα του: ο ποιητής αναρωτιέται και αναζητά τα δεσμά που τον ενώνουν ακόμα με την φύση. Το σπουδαιότερο ποιητικό έργο που προχωρεί σε έναν στοχασμό πάνω στην ρίζα και πάνω στην ύπαρξη του ποιητή. Θέμα του στην «Ωδή στην αθανασία» (*Ode sur l'Immortalité*) και κυρίως στο «Πρελούδιο» (*Prélude*) τεράστιο πλατύ έργο «αυτοβιογραφικό» με υπότιτλο «*Η εξέλιξη του πνεύματος ενός ποιητή*» (1805). Από τα τέσσερα ποιήματα του Coleridge (1772-1834) που φάνηκαν στην πρώτη έκδοση στις «Λυρικές Μπαλλάντες» το πιο αξιόλογο είναι το «Λεγόμενο του γέρου Ναυτικού». Το παράδοξο δεσπόζει στον κόσμο του ποιητή. Το έργο του αυτό μας εισαγάγει σε έναν κόσμο ασυνήθιστο που ακόμα ο ήλιος και η σελήνη είναι στεφανωμένα με ανήσυχη παραδοξολογία που τα μεταμορφώνει. Αλλά το απίθανο δεν αποκλείει το ανθρώπινο. Το μυστήριο δεν βρίσκεται μόνον στον ουρανό και στην θάλασσα αλλά και στα κατάβαθα του ανθρώπου. Ο ποιητής αφήνει να διακρίνουμε το χάος του κακού, που η ύπαρξή του τον αιχμαλωτίζει και τον συντροφεύει τόσο όσο και τον Blake. Το «*Christabel*» που η φανταστική του ατμόσφαιρα θυμίζει γοτθικό μυθιστόρημα, μας δείχνει πόσο ο Coleridge είχε την εμμονή του μυστηρίου του κακού που αντισταθμιζε-

ται και μάχεται την αγνότητα: το όνομα της ηρωίδας δίνει το δέσιμο και προδίδει την σχέση «Χριστός» και «Άβελ» (*CHRIST-ABEL*) τα δύο αθάνα θύματα των φονικών σχέσεων του ανθρώπου. Η ποίηση του R. Southey (1774-1843), (άνθρωπος των γραμμάτων παρά ποιητής), είναι μάλλον διηγηματική. Μελετώντας τα «*Thalaba*» (1801), «*Madoc*» (1805), «*Η κατάρα του Kehama*» (1810) και κυρίως τον «*Roderic*», «*Τον τελευταίο των Γότθων*» (1814), νιώθουμε αποξενωμένοι από την ποίηση σαν μαγεία στίχου και αναστασης. Στις μπαλλάντες του Southey έχουμε μια τριπλή επιρροή από τον Percy, από την γερμανική ποίηση του Bürger και από γοτθικό μυθιστόρημα, το έργο του έχει παρά ταύτα μια κάποια δική του δύναμη. Σταματήσαμε να διαβάζουμε τα μεγάλα αφηγηματικά ποιήματα του Walter Scott (1771-1832) που γνώρισαν μια αισθητή επιτυχία. Η δημοτικότητα του «*Τραγουδιού του τελευταίου τροβαδούρου*» (1805), «*Μαρμίων*» (1808) και της «*Κυρίας της λίμνης*» (1810), ποιήματα προορισμένα να δείξουν το ριζωμα στην σκωτσέζικη γη και γεννημένα από την αδυναμία της προσκόλλησης στους οικογενειακούς οικισμούς, αρχίζει να μειώνεται μόνον μετά την εμφάνιση, στα 1812, του «*Child Harold*» του Μπάυρον. Στο έργο αυτού του τροβαδούρου του παρελθόντος της Σκωτίας (του Scott), μυθιστόρημα και ποίηση διακατέχονται από την ίδια έμπνευση.

Φλόγες

Η δεύτερη γενιά των ρομαντικών ποιη-

* Η Μάγια Κουμούλου - Γαλανού είναι διδάκτωρ λογοτεχνίας του Πανεπιστημίου της Σορβόνης IV και Ε.Ε.Π. του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

ών: η δημοσίευση, στα 1812, των δύο πρώτων τραγουδιών του *Child Harold* χάρισε στον Μπάυρον (1788-1824) δημοτικότητα άμεση και κεραυνοβόλα, που τον έκα-
 ιε στην Γαλλία και στην Γερμανία, τον μα-
 τ' εξοχήν αντιπρόσωπο του αγγλικού ρο-
 만τισμού. Το αγόρι που γεννιέται στις 22
 ανουαρίου 1788 έχει ιδιοσυγκρασία φλογε-
 ή, είναι ψυχή ορμητική γεμάτη πάθος και
 αλέντα. Έχει την σφραγίδα των προγόνων
 ου που ήταν ναυτικοί, θαλασσοπόροι και
 ολεμιστές. Ο πατέρας του, Τζων, πλοίαρ-
 ρος ιδιόμορφος, άστατος μετά από θυελλώ-
 η ζωή παντρεύεται την Αικατερίνη Γκόρ-
 τον που συγγενεύει με τον βασιλιά Ιάκωβο
 της Σκωτίας, και θα γίνει η μητέρα του
 Τζωρτζ Γκόρντον Μπάυρον. Τα παιδικά
 ου χρόνια είναι δύσκολα, οι σπατάλες και η
 λόγιστη ζωή του πατέρα του εξάνεμιζουν
 ρήγορα την περιουσία της μητέρας του η ο-
 οία καταφεύγει στον Αμπερντίν της Σκω-
 ιας μαζί με τον γιό της. Ο πατέρας του μι-
 ρού Μπάυρον γρήγορα φεύγει και πεθαίνει
 ετά από λίγο. Μητέρα και γιος περνούν ά-
 χημες ώρες.

Όμως τίποτα δεν διαρκεί «πολύ» στην
 ή του Μπάυρον. Το «ξαφνικό» και το
 αναπάντεχο» παίζουν κυρίαρχο ρόλο στην
 ή του. Φέρει έντονη την σφραγίδα αυτής
 ης μοίρας. Στα δέκα χρόνια του, ο θάνατος
 ου παππού του, του δίνει μια μεγάλη κλη-
 νονομιά και τον τίτλο του λόρδου. Η ζωή
 ου άλλαξε τελείως, είναι συγκλονιστικός
 αρακτήρας, έχει ομορφιά φυσική, και πά-
 ρος για όλα αλλά και φοβερές εξάρσεις θυ-
 ού. Η ορμητικότητά του αγγίζει την υπερ-
 ολή, η φαντασία του ζωηρή, αχαλίνωτη
 και από νηπιακής ηλικίας ροπή προς τα
 αια ερωτικά πάθη. Γύρω στα οκτώ του
 ρόνια ερωτεύτηκε την Μαίρη Νταφ. «Ο
 όνος μου και η αγάπη μου για την κοπέλα
 υτή, είχαν τέτοια δύναμη, που καμιά φορά
 αρωτιέμαι αν μπόρεσα να αγαπήσω ξανά,
 αλλη καμιά με τέτοια θερμότητα», εξομολογεί-
 ι λίγα χρόνια αργότερα. Ο έρωτας είναι
 ναπόσπαστο στοιχείο της ύπαρξής του, εί-
 ι ακαταμάχητος, γοητευτικός κανείς δεν
 ου αντιστέκεται, και ερωτεύεται πάλι την
 λάργκαρετ Πάρκερ που πεθαίνει από φυ-
 κτίωση, ο χαμός της τον επηρεάζει τρομα-
 ικά. Μέσα σε αυτήν την παθιασμένη φλο-
 ρή ιδιοσυγκρασία υπάρχει μια απεριόρι-
 η τρυφερότητα και στοργή για τον αδικη-
 νο άνθρωπο για τον αδύνατο και όπως ό-
 ι στην παράξενη ψυχή του, αυτό το συναί-
 ημα παίρνει κυρίαρχη μορφή που αναγά-
 ιται σε ψηλές σφαίρες. Αφοσιώνεται πάντα
 την υπόθεση της Ιταλίας και μετά προσφέ-
 ι την ύπαρξή του για την σκλαβωμένη Ελ-
 ιδα. Είναι χαρακτήρας ευγενικός και ψά-
 ιει πάντα για το ακατόρθωτο. Έχοντας
 α μικρή αναπηρία στο ένα του πόδι, επιδι-
 εται στα σπορ, και περνά κολυμπώντας το

Ο Τζωρτζ
 Γκόρντον
 Μπάυρον

στενό του Ελλησπόντου στην Άβυδο θέλον-
 τας να ξαναβιώσει το ρομαντικό ταξίδι του
 Λεάνδρου που πηγαίνει στην Σηστό να βρει
 την αγαπημένη του Ηρώ. Τα πρώτα ποιή-
 ματα: «*Φευγαλέα κομμάτια*» (*Fugitive
 Pieces*), «*Ποιήματα γραμμένα σε διάφο-
 ρες περιστάσεις*» (*Poems on Various Occa-
 sions*), «*Ωρες τεμπελιάς*» (*Hours of Idle-
 ness*), ξεσηκώνουν μια αρνητική κριτική στο
 περιοδικό «Επιθεώρηση του Εδιμβούργου»
 από τον σκώτο λόρδο Μπρομ. Ο Μπάυρον
 απαντά δημοσιεύοντας μια έντονη σάτιρα
 «*Άγγλοι Βάρδοι και Σκώτοι κριτικοί*»
 (*English Bards and Scotch Reviewers*). Α-
 ποζητά πάντα την δικαιοσύνη και προσπαθεί
 ακόμη και με αγώνα να το πετύχει.

Στα 1809 αποφασίζει το πρώτο μεγάλο
 ταξίδι, που θα του δώσει το ενδιαφέρον της
 περιπέτειας. Στην Λιταβώνα και μετά στην
 Μάλτα, φθάνει κάποτε στην Ελλάδα. Α-
 τμόσφαιρα αναβολής, εποχή Τουρκοκρα-
 τίας, ένας «άλλος» κόσμος παράδοξος και
 άγνωστος γι' αυτόν γίνονται καινούρια ερε-
 θίσματα. Γνωρίζει τον Αλή-Πασά, περιο-
 δεύει στην Ελλάδα και στην Αθήνα γράφει
 την «κόρη των Αθηνών» που πηγάζει από
 το έντονο ειδύλλιο που ζει με την Θηρεσία
 Μακρή. Ταξιδεύει στην Κωνσταντινούπολη
 και, στα 1811, τον Απρίλιο, βρίσκεται στην
 Ελλάδα και τον Ιούνιο στην Αγγλία.

Η μετριοφροσύνη του είναι ολότελα ά-
 γνωστη, προσπαθεί να καταπλήξει ζώντας
 έντονα και τρελλά και να επιδείξει τις ιδέες
 του και το λαμπρό του πνεύμα. Το κατορ-
 θώνει. Δημοσιεύει την «*Σάτυρα*» και τρία
 χρόνια μετά το «*Τσαϊλντ Χάρολντ*» (*Child
 Harold*). Έργο ποιητικής αφήγησης, ίσως

κάποτε φανταστική, από τις περιηγήσεις και
 τα ταξίδια του. «*Η εντύπωση που έκανε το
 έργο αυτό, ήταν σαν ηλεκτρική εκκένω-
 ση*» γράφει ένας βιογράφος. Ο Μπάυρον
 πια λατρεύεται από το πλήθος.

Το «*Child Harold*» οφείλει την επιτυχία
 του στην εμφάνιση, πάνω στην λογοτεχνι-
 κή σκηνή, ενός τύπου ήρωα μοναχικού με
 χλωμό πρόσωπο, που σέρνει την απελπισία
 του από χώρα σε χώρα. Ο Μπάυρον αποτύ-
 πωσε πάνω στον ιππότη Χάρολντ χαρακτη-
 ριστικά κοινά με τον Σατωβριάνδο και κά-
 ποιων πρωταγωνιστών του γοτθικού μυθι-
 στορήματος. Ύπαρξη ανίσχυρη χωρίς να
 μπορεί να αγχυροβολήσει, ο ήρωας του
 Μπάυρον βλέπει ότι είναι καταδικασμένος
 στην περιπλάνηση και την μοναξιά. Και το
 έργο του αντικαθρεφτίζεται στην ζωή του.
 Μετά από ένα αποτυχημένο γάμο με την
 Άννα - Ισαβέλλα Μιλμπανκ και μια κόρη
 την Άντα, η κατάσταση δεν αλλάζει, έχει
 δεσμό με την Αυγούστα Λη και η γυναίκα
 του τον εγκαταλείπει. Η αποδοκιμασία της
 κοινωνίας είναι μεγάλη, το σκάνδαλο παίρ-
 νει μεγάλη έκταση. Στα 1816 φεύγει από
 το Ντόβερ για ένα ταξίδι χωρίς γυρισμό που
 παίρνει χαρακτήρα δημόσιου γεγονότος.
 Μετά από φοβερές αντιξοότητες ο Μπάυρον
 φθάνει στην Γενεύη στο «ξενοδοχείο της
 Αγγλίας» όπου όλοι τρέχουν να θαυμάσουν
 τον «φοβερό νεαρό» που ξεσήκωσε την συν-
 τηρητική Αγγλία. Ο Μπάυρον εκεί συναντά
 την Κλαίρη Γκουντζουίν (κουνιάδα του
 Σέλλεϋ). Από την σύντομη ένωσή τους γεν-
 νιέται η Κλάρα Αλλέγκρα που πεθαίνει στα
 πέντε χρόνια σε μοναστήρι. Ο ποιητής είναι
 απαρηγόρητος. Τα συναισθήματά του περ-
 νούν στον «*Δον Ζουάν*» (*Don Juan*), στην

περιγραφή της οδύνης του πατέρα μπρος το νεκρό παιδί του: «Κι έσκυψε πάνω του ο πατέρας του και δεν σήκωσε τα μάτια του από το πρόσωπό του, μονάχα σκούπιζε τους αφρούς από τα ωχρά του χείλη και το κοιτάζε διαρκώς. Το παιδί ξεψύχησε. Ο πατέρας κράταγε το άψυχο κορμί και το κοιτάζε ώρα πολλή. Έπειτα σωριάστηκε κι αυτός στην γη, βουβός, κι όλος τρεμούλα και θα φαινότανε νεκρός αν το κορμί του δεν σπαρταρούσε...».

Η δίνη του πάθους

Στην Γενεύη συνδέεται με τον Σέλλεϋ, μαζί θα περιφρονήσουν κάθε συμβατικότητα και θα αγωνισθούν να αναμορφώσουν τον κόσμο. «Ο Σέλλεϋ θα είναι ο φωτεινός φάρος που καθοδηγεί και ο Μπάυρον η δίνη του πάθους», που δεν μπορεί να ξεφύγει από τις ανησυχίες του και θα αναζητά πάντα την μαγεία του αγνώστου: «Δεν μπορούσα να δαμάσω το χαρακτήρα μου...» εξομολογείται στο «Μάνφρεντ». Καινούριες συγκινήσεις, νέοι έρωτες, νέοι ορίζοντες, άγριες

ερωτικές ιστορίες με γυναίκες από όλες τις κοινωνικές τάξεις. Δικαιολογεί τον τρόπο ζωής του: «Σήμερα κρασί, γυναίκες, χαρά και γέλια και την άλλη μέρα να ακούς λόγους σοβαρούς και να παίρνεις σόδα...» λέει, και πιστεύει ότι η ζωή είναι μια σύντομη θύελλα γιορτής: «Θα εξαντλήσω το χρυσωρυχείο της νιότης μου ως την τελευταία του φλέβα και μετά καληνύχτα...».

Η τελευταία του μεγάλη περιπέτεια, η κόμησσα Γκουίτσολι —την συναντά στην Βενετία που πηγαίνει μαζί με τον Σέλλεϋ. Συνδέεται μαζί της και ζει σπίτι της ως την στιγμή που εκδιώχεται από τις ιταλικές αρχές γιατί είχε πάρει μέρος στο κίνημα των καρμπονάρων. Ζει και αγωνίζεται για την απελευθέρωση της ανθρωπότητας. Το 1823 ναυλώνει πλοίο και έρχεται στην Ελλάδα αποφασισμένος να πολεμήσει στο πλευρό των Ελλήνων και να πεθάνει για την ανεξαρτησία τους στο πεδίο της μάχης. Ένας τέτοιος θάνατος τον μεθούσε και η μοίρα που τόσες φορές την «προκάλεσε» στάθηκε σκληρή και του αρνήθηκε αυτό το τέλος. Ο ποιητής πεθαίνει πριν προλάβει να δει τον πόλεμο, από

έναν κοινό πυρετό. Από τότε έγινε ο «Βυρων», και αγαπήθηκε από όλους και υμνήθηκε από τον Σολωμό, Κάλβο, Βαλαωρίτη, αποτέλεσε θρύλο της Ελληνικής Επανάστασης.

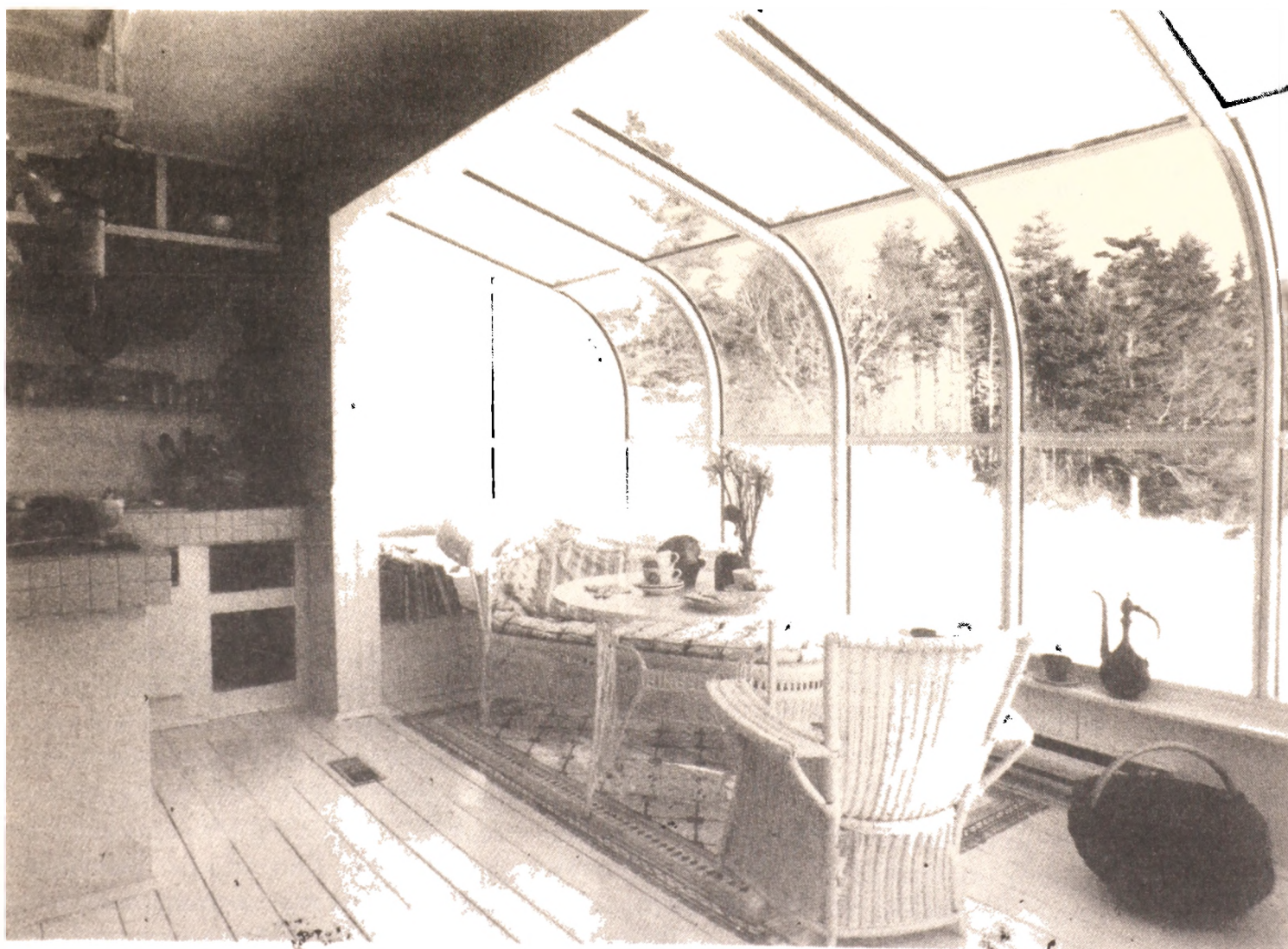
Από αυστηρή σκοπιά ο στίχος του χαρακτηρίζεται σήμερα καρπός κάποιας εύκολης ρητορείας και επιφανειακών εμπνεύσεων, ασθενικής δομής, αδυναμίες που δεν μπόρεσαν να στεριώσουν ασάλευτα το Βυρωνικό έργο στην μάχη του χρόνου. Όμως το φαινόμενο «Βυρωνισμός» επέδρασε γόνιμα έξω από την Αγγλία και σε κορυφαίους ποιητές όπως στον Γκαίτε, Χάινε, Πούσκιν, Μοντί... αποτελούσε την έκφραση της εποχής. Μιας εποχής που όλοι ευρωπαίοι διανοούμενοι μάχονται το άδικο και φάχνουν για το σωστό και το δίκαιο στην δομή της κοινωνίας. Έτσι καταλήγουμε στο συμπέρασμα, ότι το μεγάλο έργο του Μπάυρον, είναι η ζωή του και ο θάνατός του στην Ελλάδα.

Παράξενη η μοίρα του Μπάυρον, που στην εποχή του ενσάρκωνε τον ρομαντισμό στα μάτια της Ευρώπης, ενώ ήταν λιγότερο ρομαντικός των άλλων ρομαντικών. □

ΗΛΙΟΧΩΡΟΙ

**FOUR SEASONS
SUNROOMS**

ΟΙ ΜΟΝΟΙ ΜΕ ΤΟΝ «ΜΑΓΙΚΟ» ΚΑΘΡΕΦΤΗ ΘΕΡΜΟΤΗΤΑΣ™

**ΤΕΧΝΗ
α.τ.ε.**

ΝΑΠΟΛΕΩΝ
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

**ΜΟΝΤΕΡΝΑ
ΔΟΜΙΚΑ
ΥΛΙΚΑ**

ΓΙΑΝΝΕΝΑ
Ν. Ζέρβα 39
(στοά)
τηλ.: 31-9-32
fax: 309-70

ΑΘΗΝΑ
Αράχωβας 4
τηλ.: 360-0-290

ΠΕΤΡΑΔΙ ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΩΝ

Σχεδόν έναν αιώνα αργότερα, ο «Μικρός Έγιολφ», ένα μάλλον σύντομο και παραμελημένο ιφενικό έργο, εμφανίζεται στην παράσταση του θεατρικού οργανισμού «Μορφές» ιδιαίτερα οικείο. Αν τα κοινωνικά και ρεμινιστικά αιτήματα ακολουθούν «το νόμο της αλλαγής», το υπαρξιακό κενό και η χιμαιρική αναζήτηση νοήματος λίγο παραλλάσσουν στις εκατονταετίες.

τού, τείνουν μάλλον προς μία στατική απεικόνιση όπου οι χαρακτήρες έχουν ήδη διαμορφωθεί. Παράλληλα, ο στενός χώρος του δωματίου διαρρηγνύεται και επανεμφανίζεται το νορβηγικό ύπαιθρο.

Το έργο εστιάζεται στην ψυχολογία των ηρώων που ο Ίψεν γνωρίζει να αναδεικνύει με μία φράση ή κάποια σημαίνουσα λέξη, ενίοτε και με τη σιωπή. Οι χαμηλοί, υπαινικτικοί τόνοι που επιλέγει για την παράσταση στο θέατρο «Εμπρός» ο Τ. Μπαντής, χωρίς δραματικές εξάρσεις, επιτρέπουν στο λόγο να καρπίσει εξεικονίζοντας τις σχέσεις των ζωντανών μεταξύ τους αλλά και με εκείνον που αναχωρεί οριστικά.

Το κυρίαρχο πρόσωπο είναι ένας διανοούμενος που απαιτεί στα συμβάντα νόημα και εξήγηση, αρνούμενος στο Θεό το δικαίωμα να παίζει ζάρια. Για να επιβιώσει, χρειάζεται την αυταπάτη ενός έργου ή κάποιου υψηλού καθήκοντος. Όμως, ταυτόχρονα, αμφιταλαντεύεται αν η ευθύνη του ανθρώπου πρέπει να αναζητηθεί στη θεωρία ή την πράξη, χωρίς να συνειδητοποιεί πως εκμηδενίζει τη ζωή μέσα από τη διαδικασία συνεχούς εκλογίκευσης που την υποβάλλει. Ο Δ. Καταλειφός αποδίδει αυτόν τον κατηγορηματικό στις ιδέες του σκεπτικιστή, αβέβαιο, χωρίς αναλαμπές πάθους. Το βασικότερο χαρακτηριστικό, που ορθά τονίζει η ερμηνεία, είναι μία αμηχανία απέναντι στη θέση του μέσα στη ζωή.

Οι δύο γυναίκες που φυτοζωούν δίπλα του, δεν διαθέτουν την προβάλλουσα και πολύπλοκη προσωπικότητα παλαιότερων ιφενικών ηρωίδων. Η πλούσια σύζυγος απαιτεί το αποκλειστικό της ερωτικής προσφοράς, γυναικείο υποκατάστατο του έργου ζωής. Η Α. Μακράκη καλύπτει όλη την κλίμακα από την ερωτική αδηφάγα

Ο Δ. Καταλειφός και η Ρ. Οικονομίδου στην παράσταση του «Μικρού Έγιολφ».

σκληρότητα μέχρι τη θλίψη και την εξιλέωση. Πιθανόν, ο μόνος χαρακτήρας με πρόδηλο το ορμέφυτο στοιχείο, που προσφέρεται για έντονους χρωματισμούς. Αντίθετα, η ετεροθαλής αδελφή πορεύεται με βάση μία συμβατική ηθική, την οποία αδυνατεί να κρίνει ή να υπερβεί. Η Ρ. Οικονομίδου σκιαγραφεί τη στοργική και νοικοκυρεμένη, ακόμη και στον έρωτά της, υπαρξη, που έχει μάθει να προσφέρει χωρίς να διεκδικεί.

Αντίστιξη στην ενδοστροφή του διανοούμενου, ο μηχανικός που ανοίγει δρόμους, φορέας της αισιοδοξίας που εμπνέει η επιστήμη στις αρχές του αιώνα. Ωστόσο, ο Ν. Λύρας δεν εμφανίζεται ούτε δυναμικός ούτε σίγουρος. Μήπως, όμως, ένας τεχνοκράτης αποδεικνύεται αφελής και άτολμος στα ερωτικά ζητήματα. Τελικά, η αλλαγή στις χρονικές και χωρικές συντεταγμένες του έργου οδηγεί σε πολλαπλές ερμηνευτικές εκδοχές, μάλλον αποκλείοντας απόλυτες θέσεις.

Τα σκηνικά του Ν. Αλεξίου, ιδιαίτερα το παγκάκι στην άρχη του φιορντ, οι απόμακρες φωνές των παιδιών που επιμελείται μουσικά ο Ν. Κυπουργός, μαζί με τη φιγούρα της Ποντικοκυ-

ράς, που αποδίδει σαν γητεύτρα της λαϊκής φαντασίας η Ν. Βοσνιάκου, αποτελούν την αναφορά του έργου στην παράδοση και τον τόπο, σε συνδυασμό με τα μυστικιστικά στοιχεία που στοιχειώνουν τις στιχομυθίες, καθώς σύμβολα και εμμονές στα τελευταία γραπτά του Ίψεν αποτελούν μία αδιάσπαστη ενότητα.

Και πάντα, ο στοχασμός και η συγκίνηση προσλαμβάνονται μέσα από τον αντικατοπτρισμό της μεταγλώττισης και τις δυνατότητες που διαθέτει για την ανάδειξη διαφορετικών δομών. Η Μ. Αδάμ αποδίδει στα ελληνικά τα δύο ιφενικά έργα που παίζονται εφέτος στις αθηναϊκές σκηνές, με τη σκηνοθετική παρέμβαση στο τελικό κείμενο. Επιπλέον, στην παράσταση του «Μικρού Έγιολφ», η ποιήτρια Μ. Κυρτζάκη αφουγκράζεται το λυρικό Ίψεν και δίνει το ρυθμό.

Όμως, η απόλαυση του ιφενικού κειμένου συμπληρώνεται με την ανάγνωση. Αφού το υπουργείο Πολιτισμού συμπαραστάθηκε στην έκδοση του «Ρόσμερσχολμ», ας ολοκληρώσει την προσφορά του.

Μ. Θεοδοσοπούλου

Οι ταινίες προηγούνται του θεσμικού πλαισίου τους

Το 1982 πήρε πολύ καλές κριτικές για τη μικρού μήκους ταινία του «Σύβρος είναι εν χωρίον». Το διάστημα που μεσολάβησε, δούλεψε βοηθός σε πολλούς Έλληνες σκηνοθέτες και έκανε ντοκυμαντέρ κυρίως για την τηλεόραση. Πριν από δύο χρόνια παρουσίασε στο φεστιβάλ Θεσσαλονίκης το μεγάλο μήκους ντοκυμαντέρ «Νίκος Κεσσανλής», αναφορά στο γνωστό ζωγράφο.

Μαχητικός, με οξείς τόνους για όσα συμβαίνουν στον ελληνικό κινηματογράφο, ανήσυχος για την πνευματική μας πραγματικότητα, ο Νίκος Φατούρος είχε στηρίξει την ομάδα που, μέσω του ANTI, είχε διατυπώσει τις απόψεις της για ένα δυναμικό ανεξάρτητο ελληνικό κινηματογράφο, στο τχ. 374 του 1988. Κάποιοι τον κατηγορούν ότι μιλάει περισσότερο απ' όσο πρέπει ως τιμητής, την ίδια στιγμή που ακόμη δεν έχει καταφέρει να κάνει ταινία με υπόθεση. Κι εκείνος ανταπαντά προβάλλοντας την αγωνία του για τον κινηματογράφο, που πάνω απ' όλα τον ενδιαφέρει —και ετοιμάζεται για τα γυρίσματα μιας ταινίας μεγάλου μήκους, μιας ανεξάρτητης παραγωγής που θα γίνει κατορθωτή με τη συμπαράσταση και την ενεργό βοήθεια φίλων συνεργατών του. Ο Νίκος Φατούρος, από το ANTI, σήμερα, έχει την ευκαιρία να εκφράσει την αγωνία του και να περιγράψει τις προσδοκίες του.

— Ο κινηματογράφος είναι κάτι που το αγαπούσα και το πίστευα —όχι, ίσως, όμως, όσο θα έπρεπε. Ξεκινώ λοιπόν από την αρχή και ελπίζω όταν ολοκληρώσω την πρώτη μου ταινία πως θα έχω την ευσυνειδησία και την κριτική ικανότητα να καταλάβω αν πράγματι κάνω γι' αυτή τη δουλειά.

● Τι γνώμη έχετε για τον σημερινό ελληνικό κινηματογράφο;

— Η Ελλάδα έχει τους κινηματογραφιστές που της αναλογούν. Δεν νομίζω ότι ο κινηματογράφος μας είναι σε χειρότερη μοίρα απ' ότι είναι οι υπόλοιπες τέχνες. Απλώς, οι άνθρωποι που κάνουν κινηματογράφο βρίσκονται σε χειρότερη μοίρα απ' τους υπόλοιπους, απλώς διότι όταν παίζεται στην

τηλεόραση π.χ., 7 με 9 η ταινία ενός Έλληνα σκηνοθέτη και 11 με 1 έχει Μπέργκμαν ή Ροσελί-νι ή Φόρντ ή Χωκς ή Χίτσκοκ, αυτομάτως υπάρχει η σύγκριση.

Αυτομάτως, δηλαδή, η ελληνική κινηματογραφική παραγωγή κρίνεται ως να βρίσκεται μέσα στην παγκόσμια κινηματογραφία. Η τηλεόραση και η διανομή του παγκόσμιου κινηματογράφου μας αναγκάζουν να μη μιλούμε για την εγχώρια παραγωγή, ανεξαρτήτως της υπόλοιπης παγκόσμιας παραγωγής —κάτι που δεν συμβαίνει με τις υπόλοιπες τέχνες, σε τέτοιο τουλάχιστον βαθμό.

Άρα είναι δυσμενής η θέση του ελληνικού κινηματογράφου. Παρόλα αυτά, υπάρχουν καλοί σκηνοθέτες και κάθε τόσο

έχουμε μια καλή ταινία —και κάποιες άλλες με ενδιαφέρον. Καταρχήν, λοιπόν, δεν είναι δυνατόν να έχει η Ελλάδα μεγαλύτερα επιτεύγματα. Απλώς, η πολιτική του μοναδικού φορέα παραγωγής, του Ελληνικού Κέντρου Κινηματογράφου, δεν ήταν πολιτική αναπτυξιακή. Στην Ελλάδα, μια μικρή χώρα, χρειάζεται το κράτος να βοηθάει σε διάφορους τομείς του πολιτισμού —μόνο που η πολιτική αυτή πρέπει να είναι αναπτυξιακή και τα χρήματα που επενδύονται να μην είναι επιδόματα. Γιατί το επίδομα εγκαθιδρύει τη χειρότερη μορφή δουλειάς. Διότι, ως γνωστόν, σε καθεστώς δουλειάς δεν μπορεί να υπάρξει δημιουργία. Και είδαμε πώς κατέρρευσε η δουλειά στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού. Η Ελλάδα, έχει κανείς την εντύπωση ότι περνάει ακόμη κρίση χώρας υπαρκτού σοσιαλισμού χωρίς, απλώς, να είχε κομμουνιστικό κόμμα στην εξουσία.

Η χρηματοδότηση ως επίδομα δημιουργεί ανθρώπους υπολογιστές και, αυτομάτως, αρχίζει η συναλλαγή. Εδώ αρχίζουν τα άσχημα για τον ελληνικό κινηματογράφο. Κι αυτή η τακτική είναι που έπνιξε και τις όποιες καλές προσπάθειες έγιναν σε αυτό το χώρο.

● Τελικά, σε τι συνίσταται η κρίση της κινηματογραφίας μας;

Θα προσπαθήσω να διατυπώσω ορισμένες σχέψεις που ίσως φανούν υπερβολικές. Αυτή η υπερβολή έχει να κάνει τόσο με τη σημασία τους όσο και με αυτόν που τις εκφωνεί και γνωρίζω καλά τις ενστάσεις και τις λειδωρίες που θα ακολουθήσουν. Παρόλα αυτά, επειδή θεωρώ τον εαυτό μου

τουλάχιστον σκεπτόμενο και ανιδιοτελή άνθρωπο, θα το επιχειρήσω.

Οι λόγοι κατά τη γνώμη μου είναι δύο. Ο πρώτος είναι υπεριστορικός και σχετίζεται με την πνευματική μας παράδοση που ενώ είναι παραστατική δεν υπήρξε ποτέ αναπαραστατική. Αυτό κανείς μπορεί να το διαπιστώσει εύκολα ξεκινώντας από τον Όμηρο, κάμνοντας στάση στη βυζαντινή αγιογραφία και καταλήγοντας στον Βαμβακάρη.

Ο δεύτερος, που είναι λόγος ιστορικός, σχετίζεται με τον πνευματικό προσανατολισμό του Ν.Ε.Κ. Με το ότι τις τύχες του χειρίστηκαν αποκλειστικά άνθρωποι ανήκοντες στην Αριστερά. Και μάλιστα σε μια Αριστερά που είχε δημιουργήσει το πρωτότυπο ιδίωμα του προοδευτισμού εκεί όπου χώρασαν όλα και τίποτα. Ο λόγος τους κυριάρχησε και ήταν λόγος διαχειριστικός του κόσμου και αυτό διαπερνούσε τόσο τα έργα όσο και τους θεσμούς παραγωγής, διανομής και υποστήριξης. Οι συνέπειες είναι πλέον γνωστές.

● Ναι, αλλά μήπως είναι υπερβολικό να υποστηρίζουμε ότι τα πράγματα μπορούσαν να γίνουν αλλιώς, τη στιγμή που το θεσμικό πλαίσιο καθορίστηκε και διαχειρίστηκε από πλέγματα εξουσίας στα οποία σημαντικό ρόλο είχαν οι συντεχνίες των κινηματογραφιστών και οι συνδικαλιστές - εκπρόσωποί τους;

— Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν μπορούν να αλλάξουν. Οι συντεχνίες αναγκαστικά θα υποχωρήσουν. Διότι δεν είναι δυνατόν να τροφοδοτείται επ' άπειρον, με νεκρές εικόνες η ελληνική κινηματογραφία. Απλώς, η αλλαγή αυτή δεν είναι

δυνατόν να είναι προϊόν άνθησης
νός νέου ρεύματος που, ορμη-
ικά, θα αντικαταστήσει κάτι
που έχει πεθάνει. Θα είναι στα-
ιακή, θα γίνει μέσα από ένα
μαράζωμα, μέσα από την από-
υτη αδιαφορία που έχουν οι
Έλληνες για τον κινηματογρά-
πο τους...

Ήδη, άλλωστε, το μαράζω-
μα είναι παρόν. Και είναι ενδει-
κτικό ότι πολλοί, πλέον, μιλούν
για την κρίση. Το παράλογο εί-
ναι ότι περισσότερο απ' όλους
μιλούν για την κρίση οι άνθρω-
ποι που οι ίδιοι μετείχαν στους
μηχανισμούς που τη γέννησαν.
Είναι πολύ απλό να το καταλά-
ξει αυτό κανείς. Πρέπει ένας
άνθρωπος, πρώτον, να δει τις
ταβάνιες που γυρίστηκαν την πε-
ρίοδο 1975-90. Δεύτερον, να
εξετάσει ποιοι τις ενέκριναν, τις
επιχορηγόησαν, τις προέκρι-
ναν και τις βράβευσαν και, τρί-
τον, να διαβάσει τις κριτικές
που γράφτηκαν γι' αυτές. Ό-
ποιος κάνει αυτές τις συνδυα-
σμένες κινήσεις θα έχει πάρα
πολύ καθαρή στα μάτια του την
εικόνα.

Θα μπορεί όμως να διακρίνει
τις εξαιρέσεις: χαρακτηρι-
κές και αρκετές. Αυτό, συν-
δυασμένο με μια κουβέντα του
Πρεσόν σε μια του συνέντευξη
Γο μέλλον του κινηματογρά-
φου ανήκει σε κάτι "τρελούς"
θα τρέχουν με μία μηχανή
θα βλέπουν») θα μπορούσε
να προδιαγράψει ένα μελ-
τικό δρόμο για τον ελληνικό
κινηματογράφο. Γιατί στην Ελ-
λάδα μπορείς να κάνεις ταινία
σημείων και τώρα. Και το μπο-
ρείς περνώντας πολύ λιγότερα
εξοπλιστικά απ' ότι ένας Ευρω-
πός, ένας Αμερικανός ή ένας
Ρωσικός σκηνοθέτης της
πρώτης ΕΣΣΔ. Οπότε μένει να
δουν οι ταινίες που βλέπουν
στον κόσμο και αποκαλύπτουν
ποια μυστικά: είναι ταινίες
που, δεν μπορεί, θα βρουν συγ-
γραφείς. Και τότε θα βρεθούν και
αναγνωστές και ο παραγωγός.
Και αυτά βρίσκονται. Το βρα-
βείο είναι το έργο. Αν υπάρχει
έργο, αν υπάρχουν οι άνθρω-
ποι που θα το κάνουν, αργά ή
γρήγορα, όλοι οι μηχανισμοί
της παραγωγής του, υποστηρίξεως
και διανομής του θα φτια-

χτούν. Δεν μπορούμε πρώτα να
φτιάξουμε τους θεσμούς και με-
τά να παράγουμε έργο. Και η
Αναγέννηση προηγήθηκε του α-
στικού κράτους. Και οι συγγρα-
φείς προηγήθηκαν των βιβλιο-
θηκών. Κι οι ταινίες προηγήθη-
καν του πλέγματος που, τώρα,
ονομάζεται παραγωγή και δια-
νομή.

Στην Ελλάδα, σε ένα τέτοιο
στάδιο βρισκόμαστε. Πρέπει να
προηγηθεί το έργο.

● Εσείς πώς υποστηρίξατε αυτή
την πρόταση; Και είναι γι' αυτό
που τώρα ξεκινάτε μόνος σας την
περιπέτεια μιας ταινίας;

— Εγώ πάντα ταινίες ήθελα να
κάνω. Απλώς, δεν επέδειξα τον
οφειλόμενο σεβασμό στην επι-
θυμία μου αυτή. Και δεν άντεξα
στις δυσκολίες που αναπέρφευ-
χτα παρουσιάστηκαν επειδή, ί-
σως, είχα το άλλοθι των ντοκυ-
μαντέρ —πού, όντως ήταν
πνευματικό άλλοθι, δεν ήταν
ούτε διαφήμιση, ούτε τηλεπαι-
χνίδι...

Ήταν ένα ταξίδι στην Ελλά-
δα σε διάφορα μέρη, ήταν ταξίδι
στην ιστορία, στη θεωρία, στην
τέχνη, σε πράγματα που αγα-
πούσα: παρά ταύτα όμως, δεν
έφτιαχνα τις εικόνες μου.

Τώρα αποφάσισα να γίνω
πιο ενεργητικός. Και βασικό
μου κεφάλαιο στην παραπέρα
δραστηριοποίηση είναι η πείρα
που έχω αποκομίσει από τη θη-
τεία μου στο ντοκυμαντέρ και οι
σχέσεις συνεργασίας με ανθρω-
πους του κινηματογράφου. Με
αυτούς τους ανθρώπους, συνε-
ταιρικά που λέμε, θα ξεκινήσω
σε λίγο την πρώτη μου φξιόν
μεγάλου μήκους. Με ανθρω-
πους που θέλουν να κάνουν κι-
νηματογράφο κι αν τους προτεί-
νεις κάτι ρεαλιστικό ως προς
την πραγμάτωση και, συγχρό-
νως, κάτι που τους συγκινεί και
το πιστεύουν είναι έτοιμοι να

ανταποκριθούν.

Βεβαίως θα κάνουμε αίτηση
στο ΕΚΚ. Δεν είμαι εναντίον
του. Απλώς, αρνούμαι το μονο-
πώλιό του. Και πιστεύω ότι αν
υπάρξουν ανεξάρτητες προσπά-
θειες και ιδιωτικές μονάδες πα-
ραγωγής θα το βοηθήσουν —θα
το προσανατολίσουν να γίνει α-
ναπτυξιακό.

● Κάνετε μια ταινία που, πέρα
από οικονομική επένδυση, είναι
και επένδυση της ψυχής. Δεν σας
γέννησε αυτό την επιθυμία να
περιχαρκαωθείτε απέναντι στον
υπόλοιπο ελληνικό
κινηματογράφο, να ανακαλύψετε
συγγενείς εκφράσεις, να
προδιαγράψετε με λίγα λόγια τις
ομοιότητες και τις διαφορές που
θα έχει η ταινία σας σε σχέση με
άλλες, προγενέστερες;

— Βεβαίως και έχω περιχαρα-
κωθεί. Βεβαίως, πάλι, και δεν
είναι δυνατόν να κάνω πως α-
γνοώ τις επιρροές των ανθρω-
πων με τους οποίους έχω δου-
λέψει, των ταινιών που έχω
δει, των φεστιβάλ στα οποία έ-
χω συμμετάσχει. Όλα αυτά
κανείς τα έχει μαζί του. Εγώ έ-
χω στο μυαλό μου και κάποιους
σκηνοθέτες που εκτιμώ. Όμως
δεν αισθάνομαι κανέναν Έλλη-
να κινηματογραφιστή δάσκαλό
μου. Αν ήμουν συγγραφέας θα
μπορούσα να ακουμπήσω στον
Πεντζίκη. Αν έγραφα τραγούδια
θα μπορούσα να ακουμπήσω
στον Τσιτσάνη. Ο φόβος αλλά
και η ελευθερία λοιπόν είναι ό-
ταν θα μείνω μόνος μου με το υ-
λικό μου —αυτή η μοναξιά ή σε
οδηγεί στο έργο ή στην αποτυ-
χία. Κι εδώ επανέρχομαι στην
αγωνία για το ίδιο το έργο
—αν θα γίνει κατορθωτό, τελι-
κά, να αφορά κάποιους...

● Το κοινό;

— Το περιβόητο κοινό.

Το κοινό, όμως, δεν είναι τα
εισιτήρια, το κοινό είναι ο κάθε
άνθρωπος ξεχωριστά. Είναι η
σχέση.

Οι καλλιτέχνες είναι τραυλοί
άνθρωποι που προσπαθούν να
αποκαταστήσουν την επικοινωνι-
α τους με τους άλλους μέσω
του έργου. Και σε αυτή την α-
ποκατάσταση, επί τρεις χιλιά-
δες χρόνια, έχουν γίνει μεγα-
λειώδη δημιουργήματα. Γιατί
αυτή η σχέση καλλιτέχνη και
κοινού είναι η πιο ελεύθερη σχέ-
ση, ο πιο ελεύθερος δεσμός. Το
να είσαι δημιουργός, λοιπόν,
δεν είναι απλώς θέμα αποφάσε-
ως δικής σου. Πρέπει αυτό να
αποδειχθεί κιόλας. Και η από-
δειξη είναι πάρα πολύ απλή: εί-
ναι ο δεσμός που δημιουργείς.

● Την ευθύνη, όμως, του ποιός
είναι πραγματικός δημιουργός,
όπως τον προσδιορίσατε, το
θεσμικό πλαίσιο, σήμερα, την
αρνείται...

— Ακριβώς. Γι' αυτό και θα
προτιμούσα, π.χ. στο ΕΚΚ, υ-
πεύθυνος να είναι ένας ανθρω-
πος. Που θα ξέρω ποιες είναι οι
επιλογές του, να ξέρω πού θα ο-
δηγήσει το σινεμά.

Έτσι γίνεται σε όλο τον κό-
σμο. Οι άνθρωποι που παρά-
γουν, επιλέγουν και βραβεύουν,
σε όλο τον κόσμο, μας αρέσει
δεν μας αρέσει, δίνουν κατεύ-
θυνση. Είναι πρόσωπα και όχι
επιτροπές. Στην Ελλάδα δεν υ-
πήρξε κατεύθυνση. Υπήρξαν
διάφορα συλλογικά όργανα και
«επετηρίδες».

● Τελικά, πιστεύετε ότι θα
αναστραφεί η σημερινή δυσμενής
πραγματικότητα; Έχει μέλλον ο
ελληνικός κινηματογράφος;

— Πιστεύω ότι πραγματικά
μπορεί να έχει ανθηρό μέλλον.
Αν μερικά μυστικά που έχει αυ-
τός ο τόπος κάποιοι άνθρωποι
τα ανακαλύψουν και τα δείξουν,
ο κινηματογράφος μας μπορεί
να αποκτήσει δεσμούς με τους
έχοντες μια πνευματική αγω-
νία, με τους ανθρώπους που α-
ντιλαμβάνονται το σινεμά ως
τέχνη και ως δημιουργία —και
όχι ως κατανάλωση.

Ελπίζω πως η δική μας γε-
νιά θα μπορέσει να κάνει κάποια
πράγματα σε συνθήκες αφθο-
νίας, που μια άλλη γενιά, την
περίοδο 1965-75 έκανε σε συν-
θήκες στερήσεως, πλην με υψη-
λό ηθικό.

Τη συνέντευξη πήρε ο
Ηλίας Κανέλλης

Ετοιμάζει μια ταινία «για έναν άνθρωπο ο οποίος οδη-
γεί την ατομική του ελευθερία στο όριο —που είναι ο
φόνος», όπως λέει. Ορμάται από την πεποίθηση που
διατυπώνει ο Παπαδιαμάντης στη «Φόνισσα»: «Η κόλαση ή-
το εντός της» —και θεωρεί, βεβαίως, ότι η κόλαση δεν είναι οι
άλλοι. Ο σκηνοθέτης Νίκος Φατούρος μιλάει στο ANTI.

Αρχές της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας στην Βενετία

Από τις 7 έως τις 10 Νοεμβρίου 1991 το Ελληνικό Ινστιτούτο της Βενετίας, το μοναδικό επιστημονικό ίδρυμα της χώρας μας στο εξωτερικό, οργάνωσε στην Βενετία διεθνές συνέδριο με τίτλο: «Αρχές της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας». Είναι το δεύτερο στην σειρά συνέδριο «Νεοελληνικών του Μεσαίωνα» (*Neograeca Medii Aevi*), μια επιστημονική πρωτοβουλία που ξεκίνησε το 1986 στην Κολωνία (Γερμανία) και που τείνει να εξελιχθεί σε διεθνή θεσμό των Νεοελληνικών Σπουδών. Το 3ο συνέδριο προγραμματίζεται να γίνει στην Ισπανία το 1994. Ωστόσο, το συνέδριο της Βενετίας σε σύγκριση με το πρώτο της Κολωνίας ήταν μεγαλύτερο ως προς τις συμμετοχές και ευρύτερο ως προς την θεματογραφία των ανακοινώσεων.

Οι εργασίες του συνεδρίου διεξήχθησαν στην ιστορική αίθουσα συνεδριάσεων της πάλαι ποτέ ακμαίας Ελληνικής Αδελφότητας της Βενετίας. Το πρόγραμμα περιελάμβανε 68 ανακοινώσεις που παρουσιάστηκαν μπροστά σε ένα πυκνό ακροατήριο ειδικών μελετητών και φοιτητών της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας από 14 χώρες (12 ευρωπαϊκές, την Αυστραλία και τις ΗΠΑ). Ο διευθυντής του Ινστιτούτου καθ. Ν.Μ. Παναγιωτάκης δεξιώθηκε και φιλοξένησε τους αθόρυβους αυτούς πρεσβευτές του Νέου Ελληνισμού σε όλον τον κόσμο, που με το διδακτικό και ερευνητικό έργο τους προβάλλουν συστηματικά τον Νεοελληνικό Πολιτισμό στις χώρες τους.

Η τόσο αθρόα συμμετοχή ειδικών ανέδειξε το συνέδριο σε ένα από τα μεγαλύτερα συνέδρια που οργανώθηκαν ποτέ από ελληνικό φορέα στο εξωτερικό. Για την οργάνωση του συνε-

δρίου τα υπουργεία Πολιτισμού και Εξωτερικών είχαν διαθέσει ποσόν 5 εκ. δραχμών. Ας ελπίσουμε ότι το Κράτος θα βοηθήσει συστηματικότερα το Ινστιτούτο στην προσπάθεια που εδώ και δύο χρόνια καταβάλλει για την επιστημονική, και όχι μόνον, ανόρθωσή του. Χάρη στο νέο διευθυντή του καθ. Ν.Μ. Παναγιωτάκη το Ινστιτούτο της Βενετίας αρμενίζει και πάλι στην δύσκολη και απαιτητική θάλασσα της ενωμένης Ευρώπης, προβάλλοντας με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τους πνευματικούς θησαυρούς της ιστορίας και του πολιτισμού μας.

Κεντρικό θέμα του συνεδρίου ήταν η διερεύνηση των αρχών της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Ως γνωστόν τα πρώτα φανερώματά της εντοπίζονται από εύχυμα προϊόντα του 12ου αιώνα γραμμένα σε δημώδη γλώσσα. Το γλωσσικό όμως κριτήριο φαίνεται ότι δεν είναι αρκετό για την ακριβή οριοθέτηση των αρχών της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Για τον *Mario Vitti* η θεωρία αυτή διαμορφώθηκε κάτω από την επίδραση των ιδεολογικών ζυμώσεων του 19ου αιώνα και, κατά συνέπεια, μια πιο νηφάλια αντιμετώπιση του προβλήματος θα πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψιν το γεγονός αυτό. Ο Γ.Π. Σαββίδης υποστήριξε ότι οι ρίζες της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας θα μπορούσαν να τεθούν στις αρχές του 16ου αιώνα με χρονική αφετηρία την έκδοση του πρώτου τυπωμένου λογοτεχνικού έργου, του Απόκοπου (1509). Κατά τον Στυλιανό Αλεξίου η δημώδης λογοτεχνία του 12ου αιώνα στο Βυζάντιο, που συνεχίζεται με φραγκικές επιδράσεις από το 1204 ως τα μοιραία γεγονότα του 1453, παρά τις αναμφισβήτητα μεγάλες γλωσσικές αναλογίες της με τα νέα ελληνικά, είναι στην πραγματικό-

τητα μεσαιωνική λογοτεχνία. Τα πρώτα σαφώς νεοελληνικά λογοτεχνικά έργα είναι τα έργα της αναγεννησιακής και όψιμης αναγεννησιακής ποίησης της Κύπρου και, κυρίως, της Κρήτης, μια άποψη που είχε διατυπωθεί και από τον Γιώργο Σεφέρη, που σε ανύποπτο χρόνο (1947) είχε υποστηρίξει ότι η Κρητική Λογοτεχνία της ακμής (τέλη 16ου-17ος αιώνας) αποτελεί την πρώτη περίοδο της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας.

Κατά την διάρκεια του συνεδρίου συζητήθηκαν και πολλά άλλα επιμέρους θέματα. Η έκδοση των έργων της πρώιμης νεοελληνικής λογοτεχνίας που παραδίδονται σε χειρόγραφα και τα ειδικότερα προβλήματα που παρουσιάζουν στους εκδότες τους (*A. van Gemert*, Σ. Λαμπάκης, Τ. Λεντάρη, Έλσα Μαθιοπούλου, Ν.Μ. Παναγιωτάκης, Μ. Παπαθωμόπουλος, Μ. Πιερής, Μ. Πολίτη, *D. Reinsch*, Ι. Τσαβαρή), η σχέση της κριτικής των κειμένων και της μετρικής (*A. Καμπύλης*), και οι σχέσεις διαφόρων έργων με τα ιδεολογικά συγγενή τους (*C. Curane*, Μ. Λασιθιωτάκης, Γ. Μαυρομάτης) αναπτύχθηκαν σε σειρά ανακοινώσεων.

Η χρήση του υπολογιστή στην έρευνα των έργων και στην σύνταξη πρωτογενών εργασιών (ριμάρια, συγχρονικούς πίνακες, κ.ά.) αποτέλεσε θέμα πολλών ανακοινώσεων. Η Ντία Φιλιππίδου συνόψισε τα θετικά και αρνητικά σημεία του υπολογιστή, όπως αυτά προκύπτουν από την εφαρμογή του στην σύνταξη του συγχρονικού πίνακα (*concordanza*) της θυσίας του Αβραάμ και του Ερωτοκρίτου (από κοινού με τον *David Holton*). Ο *Roderick Beaton* και ο *James Kelly* εξέθεσαν τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν και τις λύσεις που επέλεξαν

για την σύνταξη του συγχρονικού πίνακα του *Διγενή Ακρίτη*.

Η γλώσσα και το μέτρο των κειμένων απασχόλησε τους συνέδρους σε ειδική συνεδρίαση. Διαφωτιστικές ήταν οι ανακοινώσεις των *Jose Maria Egea* για τα μόρια στην μεσαιωνική και νεοελληνική γλώσσα, του *Peter Mackridge* για την πρόταξη / επίταξη της προσωπικής αντωνυμίας στον *Διγενή Ακρίτη* του Εσχοριάλ, του *David Holton* για τον σχηματισμό του μέλλοντα σε νεοελληνικά λογοτεχνικά κείμενα μέχρι τον 17ο αιώνα, του Θ. Δεττοράκη για τις πρόδρομες μορφές της νεοελληνικής στιχουργίας σε βυζαντινούς ύμνους, του *Wim Bakker* για την χασμωδία σε κρητικά κείμενα της ακμής και του Ευριπίδη Γαραντούδη για την περιγραφή και ανάλυση του δεκαπεντασύλλαβου στίχου των πρώιμων λογοτεχνικών κειμένων.

Ο *Διγενής Ακρίτης* με τις διάφορες σωζόμενες διασκευές του συγχέντρωσε την προτίμηση πολλών ομιλητών (*W.J. Aerts*, *R. Lavagnini*, *V. Pecoraro*, *I. Προμπονάς*, *F. Rizzo Nervo*, κ.ά.). Το ίδιο παρατηρήθηκε και για τα έμμετρα υποποτικά μυθιστορήματα (*Λύβιστρος - Καλλίμαχος - Βίλθανδρος - Φλώριος*) που εξετάστηκαν όχι μόνον ως αφηγηματικά κείμενα (*Π. Αγαπητός*), αλλά και ως κείμενα με εκδοτικά προβλήματα (*Τ. Λεντάρη*) και προβληματική χρονολόγηση (*Δ. Μιχαηλίδης*).

Η μελέτη των πρώτων λογοτεχνικών εντύπων βρίσκει στο κέντρο του ερευνητικού ενδιαφέροντος. Ο Γιώργος Κεχαγιόγλου διατύπωσε τις ειδο-λογικές και εκδοτικές προτάσεις του για τα λαϊκά λογοτεχνικά έντυπα της Τουρκοκρατίας. Σημειώνονται ανακοινώσεις για τον *Απόκοπο*

Γ. Αλισανδράτος, C. Lucia-
i), το Πένθος θανάτου (Κ.
ίικας), την Θησίδα (B. Ol-
en), την Βατραχομουμαχία
C. Carpinato) και τους Μύ-
ους του Αισώπου (Γ. Δανέ-
ης, Μ. Παναγιωτοπούλου),
λλά και τον εκδότη τους Δα-
ιανό di Santa Maria (Στ. Κα-
λαμάνης) εξετάστηκαν διάφο-
επιμέρους ζητήματα και συ-
τήθηκε η επίδραση που άσκη-
ν στο κοινό τους για την δια-
όρφωση ενιαίας λογοτεχνικής
νείδσης.

Το πρόβλημα της προφορι-
ότητας στην σύνθετη και στην
ράδοση της πρώιμης Νεοελ-
ληνικής Λογοτεχνίας απασχό-
ησε τις εργασίες της τελευ-
ίας συνεδρίας. Οι ομιλητές
Michael Jeffreys (Προφορικό
ρος: εκούσια μίμηση ή ακούσια
;) και Γρηγόρης Σηφάκης
Η προφορικότητα στην με-
κωνική δημώδη ελληνική
αμματεία: προβλήματα και
ιστάσεις) παρουσίασαν με πυ-
ότητα και στέρεο λόγο τις
στάσεις του προβλήματος υ-
γραμμίζοντας από διαμετρι-
αντίθετες πλευρές ο καθένας
ν άποψή του. Είναι πάντως
ήθεια ότι τα λογοτεχνικά
μενα δεν μας διαφωτίζουν ό-
θα θέλαμε για το σημαντικό
τό ζήτημα.

Ο διευθυντής του Ινστιτού-
καθ. Ν.Μ. Παναγιωτάκης
ν καταπληκτική ομιλία του
θεσε τα πρώτα συμπεράσμα-
που προέκυψαν από το συνέ-
ο. Περιχαράχθηκε ένας
ρος έρευνας εξαιρετικά ση-
τικός, γιατί σημαδεύει την
στην περίοδο της διαμόρφω-
του νέου Ελληνισμού, δεν
πρέπει μάλιστα να αποκλει-
το ενδεχόμενο ο χώρος αυ-
να αυτονομηθεί στο μέλλον.
σημάδια είναι από κάθε ά-
ή ευοίωνα. Οι έρευνες αυξά-
ν συνεχώς και θα μας προ-
ρουν μια ολοένα καλύτερη

γνώση των πραγμάτων. Από-
λυτα δικαιολογημένη η αισιο-
δοξία αυτή προέρχεται από το
γεγονός ότι στο συνέδριο συμ-
μετείχαν ενεργά και πολλοί νέοι
επιστήμονες με ανακοινώσεις ή
ως ακροατές. Καταγράφεται
στα θετικά του συνεδρίου αυτού
ότι δόθηκε η ευκαιρία σε νέους
φιλόλογους να εμφανιστούν για
πρώτη φορά επίσημα στο επι-
στημονικό βήμα και να παρου-
σιάσουν το ερευνητικό έργο
τους.

Σημαντικό ακόμη γεγονός
για το μέλλον των Νεοελληνι-
κών Σπουδών αποτελεί πρότα-
τη συνέδρων απ' όλον τον κό-
σμο για την ίδρυση μιας από
πολύ καιρό επιθυμητής Ευρω-
παϊκής Εταιρείας Νεοελληνι-
κών Σπουδών, που θα έχει ως
στόχο να συντονίζει και να προ-
ωθεί την έρευνα του αντικειμέ-
νου αυτού στην Ευρώπη. Στον
διευθυντή του Ινστιτούτου ανα-
τέθηκε η μέριμνα για την σύν-
ταξη ενός προσωρινού καταστα-
τικού της εταιρείας, που θα τε-
θεί υπόψη μιας ιδρυτικής επι-
τροπής για έγκριση.

Το συνέδριο της Βενετίας υ-
πέρξε από πολλές πλευρές αξιό-
λογο, πέρα βέβαια από τις επι-
στημονικές ανακοινώσεις που
παρουσιάστηκαν στις εργασίες
του και που προβλέπεται να δη-
μοσιευθούν μέσα στο 1993.
Στην Βενετία διαπιστώθηκε για
άλλη μια φορά ότι υπάρχουν α-
κόμη Έλληνες που εργάζονται
συστηματικά και με απόλυτη
ευθύνη της αποστολής τους για
την προβολή του νέου Ελληνι-
σμού στον κόσμο. Σε μια περίο-
δο όπου οι αξίες αμφισβητούν-
ται και περιθωριοποιούνται
μπροστά σε ανερμάτιστα πρότυ-
πα και κοντόφθαλμες πολιτικές
ιδέες, το «ανέσπερον φως» του
Ελληνικού Ινστιτούτου της Βε-
νετίας προσπαθεί να διατηρήσει
την λάμψη του σε πείσμα των
καιρών. □

Σημειωματάριο

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

Από την τελευταία δουλειά του Νίκου Χουλιαρά

□ Ως τις 8 Μαρτίου λει-
τουργεί στην γκαλερί «Νέες
Μορφές» (Βαλαωρίτου 9) η έκθε-
ση ζωγραφικής του Νίκου Χου-
λιαρά με τίτλο «Η σκοτεινή
πλευρά του κωμικού». Ο ίδιος
γράφει για την έκθεσή του: «Υ-
πάρχει κι η ζωγραφική. Είναι έ-
να έξοδο — ένα τρομερό ψυχικό έ-
ξοδο. Νιώθω σαν αρχαίος γεω-
γράφος που ταξιδεύει, ιδίοι εξό-
δοις, στους σκοτεινούς ποταμούς
του καιρού».

□ Εγκαινιάστηκε χθες η
σημαντική έκθεση του Γιάννη
Μόραλη στην γκαλερί Ζουμπου-
λάκη (Κριεζιώτου 7). Ο ζωγράφος
εκθέτει 18 έργα, λάδια και ακρυ-
λικά, με έμφαση στο ερωτικό
στοιχείο και στο γυναικείο σώμα.

ΜΟΥΣΙΚΗ

□ Ο Λαϊτζυ Λέστερ (από
τους κυριότερους εκπροσώπους
των «μπλουζ του βάλτου») και έ-
να γυναικείο σχήμα, οι Μπλου
Σίστερ, θα δώσουν στην χώρα
μας δύο μοναδικές συναυλίες: 11
Μαρτίου στην Λάρισα (στο
«Club») και 12 Μαρτίου στην Α-
θήνα (στο «Ρέδον» της οδού Μάρ-
νη). Οι διοργανωτές υπόσχονται
δύο νύχτες γεμάτες από τα χρώ-
ματα και την ρυθμική ποικιλία
της σκηνής της Νέας Ορλεάνης.

□ Κύκλος ρωσικής μουσι-
κής έχει αρχίσει στο Μέγαρο
Μουσικής Αθηνών. Απόψε, στις
8 και στις 10.3 σολίστ και η Συμ-
φωνική Ορχήστρα της Όπερας
Μουσόργκσκι θα παρουσιάσει την
όπερα του Ρίμσκι - Κόρσακοφ

Μαζί, παρουσιάζει και σειρά από
προσχέδια και σημειώσεις που
βοηθούν τον θεατή να παρακολου-
θήσει την διεργασία που προηγή-
θηκε της αφαίρεσης που χαρα-
κτηρίζει τα έργα του. Η έκθεση
θα λειτουργεί όλο τον Μάρτιο.

□ Έκθεση φωτογραφίας του
Καταλανού Φιλίπ Ροσινιόλ που
ζει και εργάζεται στην Ελλάδα
παρουσιάζεται στο Κέντρο Σύγ-
χρονης Τέχνης Ιλεάνα Τούντα
(Αρματολών και Κλεφτών 48) ως
τις 14 Μαρτίου.

□ Μέχρι τις 15 Μαρτίου θα
λειτουργεί στην αίθουσα τέχνης
«Αίναον» (Αντερσεν 18, Κατε-
χάκη) έκθεση ζωγραφικής της
Γεωργίας Μπλιάτσου, με τίτλο
«Συνάντηση».

«Χρυσός πετεινός» ενώ στις 7 και
στις 9.3 θα παρουσιασθεί η πεντά-
πρακτη «Χοβάνσκινα» του Μου-
σόργκσκι. Παράλληλα λειτουρ-
γεί η έκθεση «Ρωσία 1850-1910,
εικόνες μιας εποχής» — ένα φω-
τογραφικό πανόραμα της παλιάς
Ρωσίας. Έπονται κι άλλες εκδη-
λώσεις.

□ Ο Αργύρης Μπακιρτζής
και οι Χειμερινοί Κολυμβητές
για μια ακόμη φορά στην Αθήνα.
Θα βρίσκονται για τρεις μέρες
— αύριο, την Κυριακή και την
Καθαρή Δευτέρα — στο κλαμπ
«Μετρό» του Γκάζη, για τους πι-
στούς τους φίλους. Όσοι πιστοί,
σπεύσατε. Η παρέα του Αργύρη έ-
χει πάντα την δύναμη να σαγην-
εύει και να μαγεύει.

ΔΙΑΛΟΓΟΙ ΚΑΡΜΗΛΙΤΙΣΣΩΝ - 3

χαρισμένο στον
φίλο Π.

Μεινόπουλο

A: Κοίτα το, μόλις έγινε! Του κουτιού που λένε. Είναι στην τελευταία μόδα. Τάχει όλα: άφθονες κολόνες, αρμούς στο σοβά, οδοντωτό περίγραμμα στα τζαμιλίκια, λοξή είσοδο...

B: Ναι, πράγματι. Μετά 20 χρόνια θα είναι εξαιρετικά εύκολο να μαντέψει κανείς πότε ακριβώς χτίστηκε.

A: Ανήκει, λοιπόν, ψυχή τε και σώματι στην εποχή του. Ιδανική, ένταξη!

B: Μα εδώ είναι και η ειρωνεία. Όσο πιο πιστό είναι στο σήμερα, τόσο περισσότερο βυθίζεται στην ανωνυμία. Είναι ένα από τα πολλά. Η προσπάθειά του να «ανήκει» κάπου το έχει φορτώσει με όλα τα μορφολογικά και συμβολικά όπλα. Εδώ υπάρχει αυτοψία όλη η συνταγή, χωρίς τίποτε να λείπει και τίποτα να μην ξεφύγει από τη σωστή δοσολογία.

A: Κι αυτό πώς σου φαίνεται; Δεν πρέπει να το θεωρούμε άραγε σωστό; Αυτό δεν είναι άλλωστε που ζητάμε;

B: Ίσως —σκέψου όμως πόσος χρόνος περνά από τη στιγμή που κάποιος κάθεται να σχεδιάσει κάτι ως τη στιγμή που τελειώνει το έργο. Μιλάμε, το λιγότερο, για 2-3 χρόνια.

A: Ε και τι με αυτό; Τρία χρόνια δεν είναι αρκετά για να γεράσει κάτι πραγματικά. Ακόμα κι αν μιλάς για μόδα στην αρχιτεκτονική, νομίζω πως τέτοιες «τάσεις» έχουν μεγαλύτερη διάρκεια.

B: Σωστό. Για υπολόγισε όμως και το άλλο διάστημα που μεσολαβεί από τη στιγμή που ένα έργο διεθνούς ακτινοβολίας συλλαμβάνεται στο μυαλό ενός από τους μεγάλους γκουρού ως την ώρα που δημοσιεύεται η φωτογραφία του;

Να μην έχουμε και εκεί άλλα τρία χρόνια; Για βάλτα όλα μαζί: «επιρροή» ως «εφαρμογή»;

A: Χμ, σα να έχεις κάποιο δικιο. Αν τα προσθέσεις όλα αυτά, αρχίζει η κατάσταση να δείχνει ανησυχαστική —εφόσον μιλάμε για μια αγορά περιθωριακή, όπως είναι η ελληνική. Άρα, εκείνος που θέλει να είναι «σύγχρονος» χωρίς να το θέλει, καταντάει να είναι ξεπερασμένος. Τότε τι κάνουμε, εσύ ποια λύση θα έβλεπες;

B: Την αποφυγή μιας τέτοιας δουλικής υποταγής. Την άρνηση της αξίας του «τώρα» —χωρίς όρους. Χίλιες φορές να καταπιαστεί κανείς με μία αναβίωση ή με μια μελλοντολογία, που δεν έχουν μεγάλη διαφορά μεταξύ τους, όσο κι αν φαίνεται αυτό παράδοξο. Χωρίς όμως, επαναλαμβάνω, υποταγή.

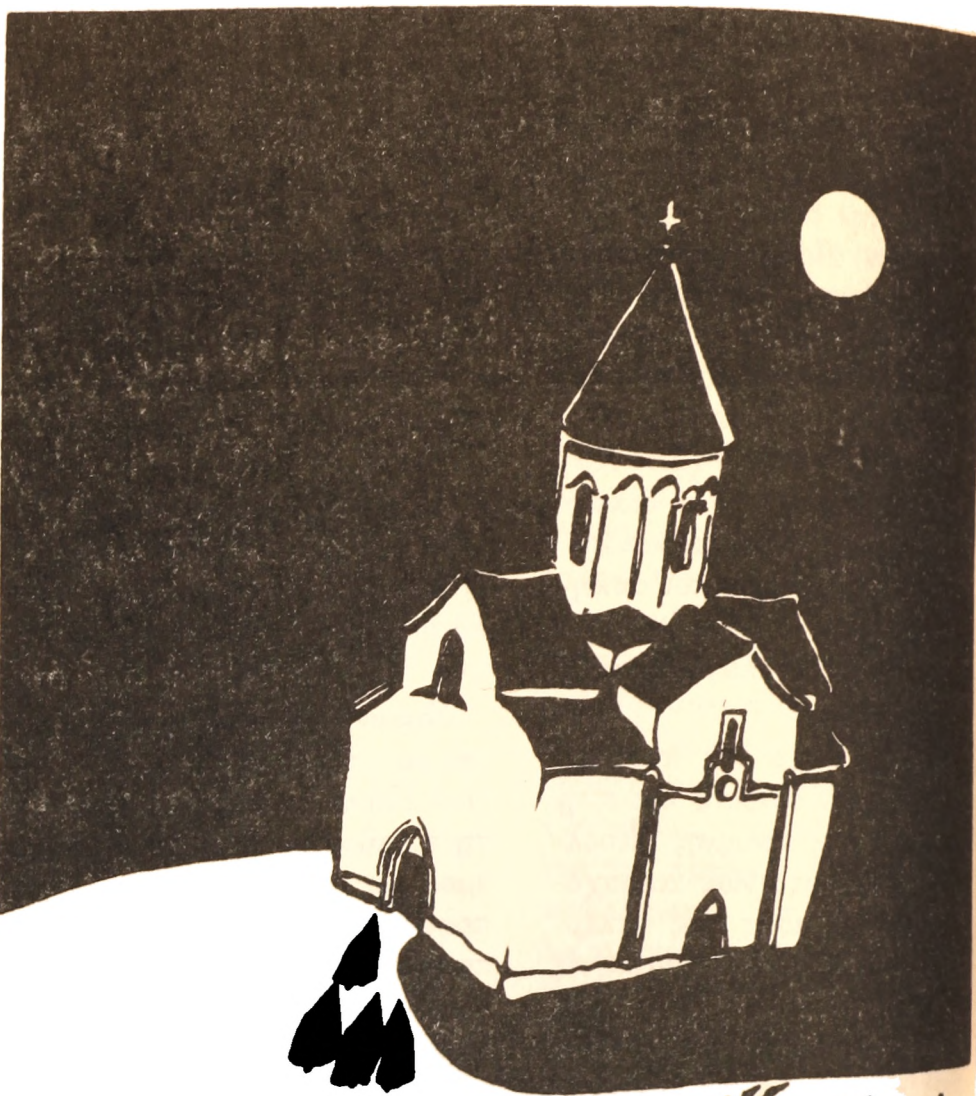
A: Δηλαδή, προτιμάς ένα σαχνισί από ένα μεταμοντέρνο υαλότουβλο; Ίσως απλοποιώ κάπως τα πράγματα, αλλά εσύ με καταλαβαίνεις τώρα.

B: Όχι βέβαια. Αποκλείονται τέτοιες ευκολίες. Το θέμα είναι να κάνεις κάτι που να μην ταυτίζεται με τίποτα. Γιατί μόλις κάτι αναγνωρίζεται με την πρώτη ματιά, το παιχνίδι έχει ήδη χαθεί. Αλλά κάτι τέτοιο θέλει πολύ μόχθο και δοκιμές.

A: Και τι θα είχα να κερδίσω; Θα με έκανε αυτό πιο σύγχρονο;

B: Εκεί δεν κινδυνεύεις. Θα είσαι πάντα σύγχρονος μια και δεν δέθηκες τυφλά στις συνταγές - πακέτα που προωθούν περιοδικά και βιβλία με τόση μανία. Αλλιώς το έργο σου θα έχει γεράσει, όπως είπα, πριν καλά καλά κατέβουν οι σκαλωσιές.

A: Μα τι σημαίνουν αυτά; Θέλεις τότε μια ουδέτερη αρχιτεκτονική, απροσδιόριστη μορφής όπως απροσδιόριστη θα εί-

ναι και η ηλικία της; Τι φοβάσαι; Την πολυφωνία, τη φωνακλάδικη επίδειξη —και ζητάς την ανωνυμία;

B: Δεν ξέρω! Πάντως δεν σε παραξενεύει ότι η μόδα προσπαθεί να κάνει πάταγο, να εντυπωσιάσει, να επιβληθεί αποκλειστικά μέσα από τον ανταγωνισμό με ό,τι έχει προηγηθεί; Και ότι αυτό την καθιστά απόλυτα εφήμερη; Τι σχέση έχει αυτό με την αρχιτεκτονική;

A: Ωχ, κατάλαβα. Έπεσα σε άλλον «Ευπαλίνο» που θέλει τα κτίρια να παίζουν κλασική μουσική δωματίου —την εποχή του MTV και της Madonna. Πες μας πως νοσταλγείς μια «νέα» παράδοση, για να τελιώνουμε επιτέλους.

B: Τώρα ξεστομίσεις μεγάλη κουβέντα. Παράδοση; Ποια

παράδοση; Δεν βλέπεις γύρω μας πως την κυνηγάνε μικροί και μεγάλοι για να την αρμέξουν ως την τελευταία σταγόνα; Σφτερεριστές και δήθεν κληρονόμοι, λες και δεν μπορούν να σταθούν από μόνοι τους στα πόδια τους και θέλουν δεκανίκια!

A: Είσαι ο πρώτος. Αλλά τότε τι θες να πεις με το να κρατήσουμε «αποστάσεις»; Γίνεται κάτι τέτοιο, τώρα που είμαστε και Ευρωπαίοι, αγορασμένοι χειροπόδαρα;

B: Δεν είπα πως είναι εύκολο. Αλλά όχι και τέτοια παραιτήση με πρόσχημα πως αυτά θέλει η αγορά! Ποια αγορά; Εμείς τη φτιάχνουμε την αγορά!

A: Καλά, καλά. Είπε ο γιατρός να συμφωνούμε μαζί σου —άντε, και να βλεπόμαστε!

Δημήτρης Φιλιππίδης

Η μοναξιά που πάει βαθιά μέσα στο χρόνο

Τελευταία στενοχωριέμαι βυθισμένος
σε μια πόλη μέλι μέλι μέλισσα
με κτήσεις στην Ακροκόρινθο και Θήβα
με κατακτήσεις χαμένες
με δίχως ταλέντο για τίποτα
Αποικίες Ρωμαίων
αμαρτίες και των γονέων
και πρόσφατα
με μια αρρώστια ηθικής ή κάτι τέτοιο.
Στενοχωριέμαι
ως την καινούρια μου στενοχώρια
ή το καινούριο ταξίδι μου.
Είμαι σίγουρος πως όταν μεγαλώσω
θα γράφω καλλίτερα ποιήματα
μέλι μέλι μέλισσα.

Πάνος Κυπαρίσσης, Ο καπνοπόλεμος, Αθήνα 1977

Αφηγηματική γραμματική

Απόστολος Μπενάτσης

Η ποιητική μυθολογία του Τάσου Λειβαδίτη.

Πρόλογος Ερ. Γ. Καψωμένος
(Εκδ. Επικαιρότητα), Αθήνα 1991

Η αφηγηματολογική έρευνα στην Ελλάδα, με την
πλή της κατεύθυνση, ως Αφηγηματική Γραμματι-
(A.J. Greimas) και ως ανάλυση των αφηγηματι-
ων τεχνικών του χειμένου (G. Genette), μόλις την
λευταία δεκαετία παράγει καρπούς που ξεφεύγουν
από το αυστηρά πανεπιστημιακό πλαίσιο. Έτσι, σε
γκριση με την διεθνή, η ελληνική βιβλιογραφική
ραγωγή στον τομέα αυτό παραμένει ισχνή, με α-
τέλεσμα μια περιορισμένης έκτασης συμβολή της
μειολογικής ανάλυσης στην ανάπτυξη της εγχώ-
ρης θεωρίας της λογοτεχνίας. Για τον λόγο αυτό,
θε τέτοια προσέγγιση χρήζει ιδιαίτερης μνείας και
προσοχής.

Τα υπό παρουσίαση μελετήματα εντάσσονται στα
αίτια εφαρμογής της «αφηγηματικής γραμματι-
» στον ποιητικό λόγο αφ' ενός και στο θεατρικό
μενο αφ' ετέρου, έχοντας ως κοινό παρονομαστή
«μοντέλο δράσης», ένα εννοιολόγημα - κλειδί για
ανάλυση της αφηγηματικής δομής του λογοτε-
χικού έργου.

Θόδωρος Γραμματάς

Νεοελληνικό θέατρο και κοινωνία.

Η σύγκρουση των νέων με το σύστημα στο
ελληνικό θέατρο του 20ού αιώνα.
(Εκδ. Στ. Δ. Βασιλόπουλος), Αθήνα 1990

Η επίπονη θεωρητική εργασία του Απ. Μπενάτση
έχει όχι μόνο να αντιμετωπίσει μια αδιαμόρφωτη, α-
κόμη, σια ελληνικά ορολογία της «δομικής σηματι-
κής» του Greimas αλλά και να αντιπαλέψει με την
ρευστότητα και το ατίθασο υλικό που αποτελεί ο ποι-
ητικός λόγος του Τ. Λειβαδίτη. Με απόλυτη αυστη-
ρότητα στην μεθοδολογία που επέλεξε, ο μελετητής
κατορθώνει να αποδώσει με σαφήνεια την «μετα-
γλώσσα» του θεωρητικού του μοντέλου επεξηγών-
τας, σε ένα εισαγωγικό κεφάλαιο, χρήσιμο για τον
αναγνώστη και πολύτιμο για τον μελλοντικό μελετη-
τή, τα εννοιολογήματα της δυαδικής αντίθεσης, της
ισοτοπίας ή του σημειωτικού τετραγώνου. Τον κύριο
κορμό της διδακτορικής διατριβής, που αποτέλεσε
αρχικά το βιβλίο αυτό, συνθέτουν οι τρεις περίοδοι
του ποιητικού έργου του Τ. Λειβαδίτη: α) του μαχό-
μενου, β) της συνειδητοποίησης, γ) της εσωστρέ-
φειας.

Ο Α.Μ. προβαίνοντας σε έναν απολογισμό της
κάθε περιόδου, τις χαρακτηρίζει, αντίστοιχα ως πε-

Πτυχές του Βολιώτικου
πολιτισμού 1940-1990
του Γιάννη Μουγογιάννη
(Βόλος 1992): Χρήσιμο
βιβλίο για τους μελετητές
των μεταπολεμικών
χρόνων, καθώς προσφέρει
μία πρώτη ύλη από όπου
συνθετικότερες μελέτες
μπορούν, ενδεχομένως να
προκύψουν. Πάλι καλά
που υπάρχουν και δρουν οι
«τοπικοί λόγιοι»!

Ριζοτόμος χαρτοκόπτης
—διαβάξει το καινούριο
περιοδικό Χάος—

υπότιτλος: Μη γραμμικά
νέα. Μαζί με αυτό και τα
εξής «χαοτικά» βιβλία:
Igor Novikov, Οι μαύρες
τρύπες και το σύμπαν,
Χρίστος Γουδής,
Κοσμικές διαδρομές (ζωή
και σύμπαν), Ian
Stewart, Παίζει ο Θεός
ζάρια; Η επιστήμη του
χάους (εκδ. Κωσταράκη,
Αθήνα). Και μη νομίζετε
πως αστειεύομαι! Υπάρχει
όντως η νέα επιστήμη των
«Δυναμικών Συστημάτων
και του Χάους». Αν δεν
με πιστεύετε, μπορείτε να
το διαπιστώσετε με
αυτοψία...

Συμπαιγνία: Εμφανίζεται
η Σύναξη (τχ. 40,
Οκτώβριος - Δεκέμβριος
1991) με κύριο θέμα
«Βαλκάνια και Ανατολική
Ευρώπη». Αυτοί οι
άνθρωποι τουλάχιστον
ανησυχούν. Δεν είναι και
λίγο...

Τι από τα δυο να
διαλέξω; Τη «σύναξη» ή
το «Χάος»;

Υπό κλίμακα του
Διονύση Καφάλη (εκδ.
Άγρα, Αθήνα 1991). Με
λίγα λόγια: ο
χαρτοκόπτης υποκλίνεται
στο σπάνιο όσο και
χαρμόσυνο γεγονός που
είναι η παρουσία της
ποίησης.

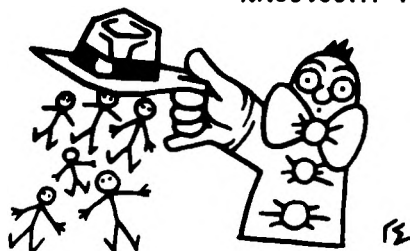
Φωτοχώρος, διμηνιαία έκδοση του σωματείου: «φωτογραφικός κύκλος» (τχ. 5, 1991) και διαγωνισμός φωτογραφίας.

Όσοι επιδοξοί φωτογράφοι, προσέλθετε: Τσακάλωφ 44, Αθήνα 106 73.

Χασικλιδικά ρεμπέτικα: η σχολή του καφέ αμάν και η σχολή του Πειραιά, οι δύο κατηγορίες στις οποίες χωρίζονται τα 71 χασικλιδικά τραγούδια που περιλαμβάνει ο σχετικός τόμος που εκδόθηκε στην Κοπεγχάγη από τις εκδόσεις «*Museum Tusculanum Press...*».

Ψαλιδίζω από το βιβλίο Στατιστική της Ελλάδος.

Πληθυσμός του έτους 1861 (προλεγόμενα - επιμέλεια ανατύπωσης: Γιάννης Μπαφούνης, εκδ. Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ιδρυμα ΕΤΒΑ - Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού «Μνημών», Αθήνα 1991): «Ο πληθυσμός είναι το συστατικό στοιχείον εκάστης πολιτείας - εξ αυτού πηγάζουσι και δι' αυτού εκτελούνται πάντα τα αναγόμενα εις την παραγωγήν, διανομήν και κυκλοφορίαν του πλούτου...».

Ωχου!

Αι αγαπώσαι. Αι ομοφυλοφιλίες των εν Κωνσταντινουπόλει μουσουλμανίδων (κειμένο: Μ. Χριστόπουλος, εικόνες: Δ. Χαντζόπουλος, εκδ. Άγρα, Αθήνα 1991). Ένα ηδυπαθές «παραμύθι» της Ανατολής ή απόηχος πραγματικών περιστατικών; Το σίγουρο είναι πως η αφήγηση του Μηνά Χριστόπουλου διατηρεί την ερωτοπαθή της γοητεία και οι εικόνες του Δημήτρη Χαντζόπουλου ωραίζουν την όλη ατμόσφαιρα, καθώς εντοπίζουν τη ματιά στη χάρη της λεπτομέρειας.

ριόδους α) της εξωδεκτικότητας, όπου τα εξωτερικά ερεθίσματα κυριαρχούν, β) της εσωδεκτικότητας, όπου τα εξωτερικά δεδομένα μετασχηματίζονται σε εσωτερικά και γ) της ιδιοδεκτικότητας όπου κυριαρχεί η αντίθεση άτομο vs κοινωνίας ενώ σε σημασιακό επίπεδο προβάλλεται η μοναξιά του Υποκειμένου μέσα σε έναν αντιποιητικό κόσμο. Η παραπάνω τριμερής διάκριση της ποιητικής μυθολογίας του Τ.Λ. υπακούει, ανάλογα, σε μια συνταγματική ή παραδειγματική ανάλυση ενώ ταυτόχρονα αποδεικνύει την αμοιβαιότητα μεταξύ έκφρασης και περιεχομένου, αυτό δηλ. που συνιστά στην ποίηση την αρχή του **ισομορφισμού**.

Τα θεωρητικά εργαλεία που χρησιμοποιεί ο Α.Μ. οδηγούν την ανάλυση σε εξαιρετες στιγμές, ιδιαίτερα αποκαλυπτικές για το αναλυόμενο ποιητικό έργο, όπως αυτές που αναφέρονται στην τρίτη περίοδο ή σε κάποιες συλλογές της δεύτερης (π.χ. «Οι γυναίκες με τ' αλογίσια μάτια»). Στιγμές που δείχνουν, πραγματικά, την δύναμη της σημειολογικής προσέγγισης απαλλαγμένης από την ευκολία της προσωπικής ευαισθησίας και του υποκειμενισμού, που χαρακτηρίζει ένα σημαντικό μέρος της κριτικής σκέψης. Ωστόσο, κάποιες ενστάσεις θα μπορούσαν να προβληθούν ως προς την πλήρη εκμετάλλευση του «μοντέλου δράσης», ιδιαίτερα στην ανάλυση της πρώτης περιόδου. Ας μου επιτραπεί εδώ να διαφωνήσω ως προς την ανυπαρξία του πομπού και του Δέκτη στα ποιήματα αυτά, δρώντων που κατ' εξοχήν ανοίγουν το μοντέλο προς τις κοινωνικές συνιστώσες τις οποίες ούτως ή άλλως ο μελετητής λαμβάνει υπόψη. Επιπλέον, οι περίοδοι της εσωδεκτικότητας και ιδιοδεκτικότητας, παρά την παραδειγματική τους ανάλυση, υποδεικνύουν την **ομολογία** ποιητικών και κοινωνικών δομών κατά εμφανή τρόπο ενώ από την άλλη συνηγορούν υπέρ της ύπαρξης μιας κατάστασης **ανομίας** που σε ένα πιθανό μοντέλο δράσης θα καταλάμβανε την θέση του πομπού.

Αν το μελέτημα του Απ. Μπενάτση υπηρετεί το ποιητικό έργο του Γ. Λειβαδίτη με αυστηρή μεθοδολογική συνέπεια, το πόνημα του Θ. Γραμματά αποδεικνύεται υπερβολικά φιλόδοξο με αποτέλεσμα το μεθοδολογικό εργαλείο που χρησιμοποιεί, το μοντέλο δράσης του *Greimas*, να καθίσταται ανενεργό. Το εισαγωγικό κεφάλαιο «εισάγει» με σαφήνεια τον αναγνώστη στην σύγχρονη θεματολογία της σημειολογίας του θεάτρου παρουσιάζοντας τον πολυφωνικό και πολυεπίπεδο χαρακτήρα του πολυσημειακού αυτού φαινομένου ενώ υπερτονίζει τον παραστασιολογικό του χαρακτήρα και την συναρμοδιότητα για το τελικό αποτέλεσμα τόσο του σκηνοθέτη και ηθοποιού όσο και των υπολοίπων παραγόντων μιας θεατρικής πράξης. Το καθαυτό σώμα της ανάλυσης, ωστόσο, όπου και χρησιμοποιείται το αφηγηματικό μοντέλο, περιορίζεται εκ των πραγμάτων σε μόνη την κειμενική ανάλυση ενώ οι υπόλοιποι παράγοντες αγνοούνται, πράγμα εξάλλου αναμενόμενο αφού ο μελετητής έχει επιλέξει προς ανάλυση και έργα που ουδέποτε α-

νέβηκαν στην σκηνή. Εξάλλου, στο «Επίμετρο», ο Θ.Γ. επανακυρώνει την αρχική του θέση ως προς την σημασία των παραγόντων που δεν λαμβάνει ο ίδιος υπόψη με αποτέλεσμα, αρχή και τέλος να μοιάζουν ξένα σώματα ως προς το βασικό κορμό του έργου.

Δεν θα αναφερθώ διόλου εδώ στο εν **δυνάμει** ενδιαφέρον πέμπτο κεφάλαιο «Η πρόσληψη: κοινωνιολογική προσέγγιση» όπου μια γενική θεωρία της πρόσληψης, όπως έχει διατυπωθεί στην ξένη βιβλιογραφία, παραμένει ανενεργός αφού δεν επιχειρείται πρακτική εφαρμογή της στα υπό μελέτην έργα. Θα επισημάνω, όμως, κάποιες σημαντικές, κατά την γνώμη μου, παρανοήσεις που αναφέρονται σε αυτό τούτο το μοντέλο δράσης και ειδικά στον προσδιορισμό των δρώντων που το συναποτελούν. Έτσι, π.χ. ο προσδιορισμός του Υποκειμένου της δράσης (Νέος) μοιάζει αυθαίρετος ενώ συγχρόνως ελάχιστα θυμίζει σημείο μια και ο μελετητής το επενδύει με ένα σύνολο ψυχολογικών φορτίσεων και εννοιών χαρακτηριστικής που ακυρώνουν την ουσία της σημειολογικής προσέγγισης. Επίσης, ο Αντίμαχος ταυτίζεται με ένα άλλο «δρών», τον Αποδέκτη της δράσης πράγμα που όταν συμβαίνει είναι κάτι προς απόδειξιν και δεν λαμβάνεται ως δεδομένο. Δυστυχώς, ο Θ.Γ. χρησιμοποιεί ελλιπώς το μοντέλο δράσης, σε βαθμό απλοποιητικό, στερώντας του τον δυναμικό χαρακτήρα, ενώ η πολλαπλότητα και η ολισθηρότητα του μοντέλου λείπουν ολοκληρωτικά της ανάλυσής του. Τέλος, επί του περιεχομένου, η επιλογή των έργων που αναλύονται δημιουργεί εύλογες απορίες, ιδιαίτερα όταν η παραστασιολογία στην οποία αναφέρεται αλλά και η θεωρία της πρόσληψης δεν μπορούν να έχουν ως αντικείμενο παρά μόνον σύγχρονες παραστάσεις και έργα, τα οποία σχεδόν ελλείπουν παντελώς από το βιβλίο.

Δημήτρης Τσατσούλης

Η παγίδευση στο παράλογο

Παντελής Καλιότσος
Διωγμός από την Κόλαση
Εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1991

Μέσα στην πολυμορφία των σχημάτων που δημιούργησε η αναζήτηση των πεζογράφων του μεταπολέμου, σχημάτων που, αμφισβήτητα, αφήνουν να διαφανεί διάχυτη η ανησυχία τόσο για την τύχη της ανθρώπινης ύπαρξης όσο και για τα εκφραστικά μέσα που θα την οδηγήσουν στην καλλιτεχνική πράξη, εντάσσεται και το έργο του Παντελή Καλιότσου.

Αφηγητής με συγγραφικό δαιμόνιο και υπολογίσιμες πεζογραφικές αρετές, κατόρθωσε στην ως τώρα διαδρομή του να δώσει με αβρές γραμμές τα στοιχεία που συνθέτουν τον εφιάλητη του σύγχρονου ανθρώπου: την παγίδευσή του σε μια δύσμορφη πραγματικότητα, την αγωνία του για τον καθορισμό του προσωπικού του στίγματος και, πάνω απ' όλα, τον παραλογισμό που κυριαρχεί σε ό,τι ρυθμίζει τη λειτουργία του σύμπαντος αυτού κόσμου, ακόμα και στην παραμυθητική λεπτομέρεια της καθημερινής ζωής. Και είναι αυτό ακριβώς που οδηγεί τον συγγραφέα να επιλέξει το παράλογο σαν κεντρικό άξονα μορφής και περιεχομένου — οπλήρου του έργου του αλλά, ποτέ περισσότερο, της τελευταίας του νουβέλας.

Ο τίτλος «Διωγμός απ' την Κόλαση» δεν είναι μια απλή αντιροπή του «Διωγμός από τον παράδεισο». Είναι το συναίσθημα τρωσης που αφήνει στην ήρωα ποιο όνειρο, τις λεπτομέρειες του οποίου προσπαθεί να θυμηθεί όλη τη διάρκεια της αφήγησης. Την ιστορία φέρνει στο φως ένας νεαρός ψυχίατρος, που παραμένει στην αδελφή ασθενούς του το ερωλόγιο που έγραψε ο αδελφός και το επιμελήθηκε ο ίδιος, να το απαλλάξει από τα ακαταληπτα και ασαφή μέρη του. Η θέση του γιατρού είναι να αλύσει την περίπτωση και να κα-

ταδείξει στους συγγενείς την τραγική πορεία του αρρώστου ως το θάνατό του. Εκεί, όμως, τον περιμένει η παγίδευση: γιατί ενώ έχει απόλυτη συναίσθηση του παραλογισμού και, πιο συγκεκριμένα, της μανίας του ασθενούς να επωμίζεται την ευθύνη των παγκόσμιων συμφορών και γεγονότων — του παρελθόντος και του παρόντος — τελικά ενδίδει στον παραλογισμό και ο ίδιος. Έτσι, φθάνει στο σημείο ταύτισης με την παρανοϊκή κατάσταση του ήρωά του και επιχειρεί να ανακαλύψει εκείνες τις λεπτομέρειες του ονείρου, που δεν κατόρθωσε να επαναφέρει στη μνήμη του ο ψυχασθενής, ενός ονείρου που έδινε την λύση για την έξοδο από την Κόλαση.

Αν το ως τώρα έργο του Παντελή Καλιότσου ήταν κατάστικτο από το στοιχείο του παράλογου, στο τελευταίο αυτό πεζογράφημα ο παραλογισμός φθάνει στο μη παρέκει. Όλες οι γνωστές θέσεις του συγγραφέα είναι και εδώ παρούσες αλλά στην πιο ακραία τους μορφή και, ίσως, σε αυτή του την προσπάθεια, την τόσο παρακινδυνευμένη, να οφείλονται κάποιοι πλατεϊασμοί και κάποιες άστοχες εκτροπές που ζημιώνουν το κείμενο. Παράλληλα, υπάρχει πάντοτε η πλούσια γλωσσική γκάμα του πεζογράφου, η έντονα σκωπτική διάθεσή του, η ανάγλυφη χάραξη του κεντρικού προσώπου και οι ευρηματικές λύσεις που, αν όχι πάντοτε, όμως συχνά οδηγούν την αφήγησή του σε ένα ευτυχισμένο αποτέλεσμα.

Τάκης Μενδράκος

Η αυθυπαρξία του κακού

William Shakespeare

Οθέλλος

Μετάφραση και επίμετρο
Δημήτρης Δημητριάδης
Εκδ. «Εστία»
Αθήνα 1991

Ο Δημ. Δημητριάδης, που έχει

δώσει έξοχα δείγματα γραφής τόσο ως λογοτέχνης όσο και ως επιδελξιος μεταφραστής, καταπιάνεται τούτη τη φορά με ένα από τα «ιερά» κείμενα της παγκόσμιας δραματουργίας, τον Οθέλλο του Σαίξπηρ, αναμετρώμενος με το δικό του τρόπο με αυτόν τούτο τον μηχανισμό του κακού, διεισδύοντας διαφωτιστικά, όπως λέει ο ίδιος στο επίμετρό του, «στο δίκτυο του Κακού», όχι ως ερμηνευτής αλλά ως πραγματογνώμων. Ο μεταφραστής δεν είναι άπειρος με μια τέτοια αναμέτρηση: έχοντας δοκιμαστεί, στο παρελθόν, με την ανατρεπτική διείσδυση της θεματικής του Κακού στη λειτουργία του ποιητικού λόγου που καθορίζει αυτή τούτη τη δομή του έργου. Αν, όμως, στο σύγχρόνο μας Ζενέ το κακό βρίσκει την πηγή του στην κοινωνία αποτελώντας την άλλη της όψη και ταυτόχρονα δικό της γέννημα, στον Οθέλλο, το κακό ξεφεύγει από τα όρια του κόσμου, γίνεται αυθύπαρκτο και παντοδύναμο αναιρώντας το λόγο της Αιμιλίας (γυναίκας αυτού τούτου του Ιάγου —προσωποποίησης του Κακού) όταν αυτή λέει: «Μα, το κακό είναι κακό μόνο μέσα στον κόσμο, κι όταν έχεις τον κόσμο δικό σου, τότε το κακό είναι μέσα στον δικό σου κόσμο και γρήγορα θα μπορέσεις να το κάνεις καλό» (σ. 142). Στον Οθέλλο, η λύση του έργου δεν επιφέρει κάθαρση αλλά το θρίαμβο του κακού που θα πλανάται αλώβητο πάνω από την απτή πραγματικότητα του επίγειου. «Αιμορραγώ, κύριε, αλλά δεν σκοτώνομαι», είναι οι τελευταίες λέξεις του Ιάγου.

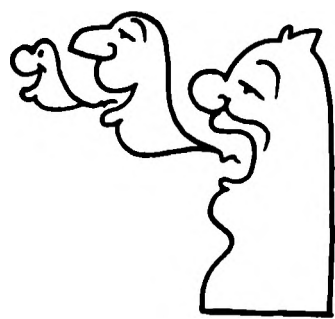
Από αυτή την αναμέτρηση, τελικά, ο μεταφραστής δεν βγήκε ηττημένος. Ο Δ.Δ. δεν υιοθέτησε, ίσως, εδώ, τη γνώριμή του γλώσσα εκκινώντας από μια δραματουργική και όχι ποιητική ανάγκη προσπέλασης του έργου. Η παρουσίασή του στο Θέατρο του Νότου, για λογαριασμό του οποίου έκανε τη μετάφραση, δικαίωσε αναντίρρητα τις επιλογές του.

Δημήτρης Τσατσούλης

Βίος ασωμάτων και άλλα ποιήματα του Σωτήρη Τριβιζά (εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 1991): «Κάποτε συλλαβίζοντας τον ουρανό / κάποτε αθροίζοντας μικρούς / ασημαντους θανάτους».

Γυναίκα των άστρων της Λυν Αντριους (εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1991)! και η εκπληκτική μυθιστορηματική περιήγηση συνεχίζεται: Από τη γυναίκα μάγο-γιατρό, την πτήση του έβδομου φεγγαριού, τη γυναίκα - τζάγκουαρ τώρα πάνω στο άσπρο άλογο επιχειρείται η σύνθεση του αρχέγονου νου με το λόγο. Δύσκολο αλλά ερεθιστικό εγχείρημα...

Δύο ζακυνθινά σαλόνια όπως τα είδε ο Στάθης Χαριάτης το 1925 (εκδ. Εστία, Αθήνα 1991): από το προσωπικό - οικογενειακό στο κοινωνικό: η Κατερίνα Χαριάτη - Σισμάνη αξιοποιεί το αρχείο του Στάθη Χαριάτη και μας προσφέρει μια γεύση της ζακυνθινής κοινωνίας του μεσοπολέμου, όπως διαμορφωνόταν στα σαλόνια του Αλέξανδρου Ρωμά και της Νανάς Λουντζή.

Ελληνικά Παραμύθια (ευτυχώς δεν τελειώνουν!). Ο πρώτος τόμος με τίτλο «οι παραμυθοχόρες» με τη φροντίδα της Άννας Αγγελοπούλου (εκδ. Εστία, Αθήνα 1991) ξαναφέρει στην επιφάνεια αυτό το μοναδικό κοίτασμα. «Ήλθες, Ύπνε μ', καλώς ήλθες, / να σκαμνάκι κάθισε, να κουκιά ζεμάτισε / να γνέσω, να ξεγνέσω, / να σε παρ' αγκαλιά να πέσω».

Ο Χαρτοκόπτης

ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ, ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ

Όσο περισσότερο προσφεύγουν στην προβολή κινηματογραφικών ταινιών για να καλύπτουν το πρόγραμμά τους τα τηλεοπτικά κανάλια, τόσο πιο πολύ γίνεται οξύ το πρόβλημα της συνεχούς διακοπής των ταινιών για να «πέσουν» διαφημίσεις. Πρόσφατα, σε προβολή από τον ANTENNA της ταινίας του Νόρμαν Τζούισον «Το φως του φεγγαριού», έγιναν δεκατρείς διακοπές!...

Το κακό έχει παραγίνει. Και φαίνεται ότι θα συνεχιστεί όσο η δεδομένη έλλειψη σεβασμού στον θεατή δεν αναπληρώνεται από ένα κανονιστικό θεσμικό πλαίσιο, το

οποίο το κράτος έχει υποχρέωση να κυρώσει στο πλαίσιο της ΕΟΚ —κάποιοι, ωστόσο, εντέχνως (;) αποφεύγουν και να το θίξουν.

Στην Ευρώπη, βέβαια, τέτοια θέματα είναι πλέον λυμένα· στην Ελλάδα, σε πολλούς συμφέρει να συνεχίζεται το καθεστώς της σύγχυσης, που ευνοεί λογής αυθαιρεσίες. Όμως, δεν είναι καιρός το συντομότερο να εισαχθεί στη Βουλή προς κύρωση το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο της ΕΟΚ; Γιατί καθυστερούν στο υπουργείο Προεδρίας; Και ποιους άραγε ευνοούν αυτές οι καθυστερήσεις;

Παντού τα ίδια. Στο πρόσφατο κινηματογραφικό φεστιβάλ του Βερολίνου η βράβευση, για μια ακόμη φορά, έγειρε με την πλευρά της συμβατικότητας και των επιλογών των εμπορικών μηχανισμών: Κάσνταν και λοιποί. Αντίθετα, οι Σκορτσέζε - Κρόνεμπεργκ, για μία ακόμη φορά δεν συμπεριελήφθησαν στους εκλεκτούς. Αιτία; Ήταν ιδιαίτερα βίαιες —έτσι τουλάχιστον απεφάνθησαν ανεπισήμως τα μέλη της κριτικής επιτροπής. Σ' έναν κόσμο όπου η βία αποθεώνεται, η αισθητική βία κι η αλήθεια της αποπέμπεται ως βλάσφημη. Ταρτουφισμός; Μόνο;

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ: Δημοσιεύτηκε στον τύπο ότι η υπουργός Πολιτισμού κ. Ψαρούδα - Μπενάκη προωθεί τον διάλογο για το νομοσχέδιο «περί πνευματικών δικαιωμάτων» με έναν ιδιότυπο τρόπο:

καλεί στο γραφείο της καλλιτέχνες της αρεσκείας της και ζητάει την γνώμη τους.

Είπαμε, να μην ψηφιστεί το νομοσχέδιο στα «μουλωχτά», είπαμε να αποτραπεί τελικά το νομοσχέδιο να εξυπηρετήσει

τα συμφέροντα εισπρακτικών ή συναφών φορέων —όμως, το αίτημα του διεξοδικού διαλόγου και της εξασφάλισης της μεγαλύτερης δυνατής συναίνεσης σε ένα τέτοιο θέμα όπως τα πνευματικά δικαιώματα δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται τόσο ελαφρά. Οι πρώτοι που έχουν δικαιοδοσία να εκφράσουν την γνώμη τους, να καταθέσουν την πρότασή τους είναι οι εκλεγμένοι εκπρόσωποι των διαφόρων επαγγελματικών φορέων του καλλιτεχνικού χώρου: οι συνδικαλιστές - εκπρόσωποι.

Στα σοβαρά προβλήματα του καλλιτεχνικού κλάδου, όταν μάλιστα η αισθητική δεν εμπλέκεται, μοιραία για αμοιβές και εισπράξεις ο κύριος λόγος βαρύνει τους καλλιτέχνες όχι ως άτομα αλλά ως συλλογικά υποκείμενα. Γιατί, από την μεριά της κυβέρνησης, αυτό αγνοείται; Γιατί η υπουργός πολιτεύεται προσφεύγοντας στην ελαφρότητα;

ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ... Φαίνεται πως υπερίσχυσε ο Εωσφόρος, ο άρχοντας του σκότους, διαμελίζοντας την παράσταση της «Τραγικής ιστορίας του όρου Φάουστους» του κ. Μάρλοου. Το «Μαγικό Θέατρο» εκδιώκεται και από το εργοστάσιο της οδού Βουλιαγμένης. Ο επιχειρηματίας, αν και καλ-

λιτέχνης αυτή τη φορά, προβάλλει ασαφείς δικαιολογίες· βάζει λουκέτο στην πόρτα και φυγομαχεί.

Μόνη διέξοδος οι γραφειοκρατικές διαδικασίες που αποδίδουν πάντα με καθυστέρηση το δίκαιο, ενδιάμεσα μια ενδιαφέρουσα παράσταση αναβάλλεται επ' αόριστον. Παράλογη τιμωρία για τους τολμητές. Η συνεπής και ποιότητας δουλειά των δύο σκηνοθετών, Ν. Χατζηπαπά και Τ. Χαλματζή, που εμφυσώνουν το «Μαγικό Θέατρο» και το μοναδικό «Θέατρο Δρόμου» μάλλον δεν βρίσκει την πρέπουσα ανταπόκριση, αν θυμηθούμε και την πενιχρή, φετεινή κρατική επιχορήγηση.

ΚΑΙ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΟΣ ΙΣΟΒΙΤΗΣ

Από τις αρχές του Μαρτίου στο δυναμικό των προγραμμάτων της ET1 προστίθεται η νέα σειρά Ο ΙΣΟΒΙΤΗΣ του Αρκά, από το ομώνυμο κόμικ σε τηλεοπτική μεταφορά του Μάνθου Σαντοριναίου.

Η σειρά αυτή, που μόλις ολοκληρώθηκε, αποτελείται από 45 5λεπτα επεισόδια, με κούκλες, και καλύπτει τα δύο πρώτα άλμπουμ του ΙΣΟΒΙΤΗ («Κακές Παρέες», «Ένα ποντίκι στη σούπα μου»).

Η ET1 έχει προγραμματίσει την προβολή της πριν από το δελτίο ειδήσεων των 9.00.

Η πρωτοβουλία και η παραγωγή του ΙΣΟΒΙΤΗ του Αρκά για την τηλεόραση είναι της ΕΙΚΟΝΑ, ενός κέντρου έρευνας και παραγωγής, που, εκτός από τις τηλεοπτικές παραγωγές ασχολείται με την video-art, τα πολυμέσα και γενικά με τον πειραματισμό στις σύγχρονες μορφές οπτικοακουστικής έκφρασης.

Ο ΜΟΝΟΓΩΝΟΣ

ΣΕΙΡΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΨΗΦΙΔΕΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΡΓΥΡΙΟΥ -
ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ - ΣΤΡΑΤΗΣ
ΤΣΙΡΚΑΣ - ΝΤΙΝΟΣ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
Επτά κείμενα για τον Νίκο Καββαδία
ΔΑΝΙΗΛ Ι. ΙΑΚΩΒ
Η αρχαιογνωσία του Οδυσσέα Ελύτη
Μ.Ζ. ΚΟΠΙΔΑΚΗΣ
«ΑΡΙΑΔΝΗ». Μια σπουδή στον ερωτικό
Σεφέρη
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
«Εις την οδόν των Φιλελλήνων» του
Α. Εμπειρίκου
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΙΟΡΗΣ
Ο γλωσσικός αφελληνισμός.
Πέραν του μισοξενισμού και της
υποτελείας
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
«Ο έρωτας στα χιόνια» του Αλ.
Παπαδιαμάντη
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και
πνευματική ζωή
ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ
Ερωτικές μεταμορφώσεις· αντίδωρο
στην Μάτση Χατζηλαζάρου
ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ
Ούτως ή άλλως
ΣΟΝΙΑ ΙΛΙΝΣΚΑΓΙΑ
ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ
Από την πορεία της ελληνικής ποίησης
του 20ού αιώνα

ΣΕΙΡΑ: ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ

CHARLES KAHN

Ο Αναξιμανδρος και οι απαρχές της
ελληνικής κοσμολογίας

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ

Περί μυστικής θεολογίας

Εισαγωγή: VLADIMIR LOSKY

ΠΡΟΚΛΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ

Στοιχειώσεις Θεολογική

Εισαγωγή - Σχόλια: E.R. DODDS

Γ.Σ. ΚΙΡΚ

Ηράκλειτος: τα κοσμολογικά
αποσπάσματα

ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ομιλίες στην Εξαήμερο

ΣΕΙΡΑ: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ

Για τον Γκράμσι. Μεταξύ Σαρτρ και
Αλτουσέρ
Παρεμβάσεις

ΠΙΕΤΡΟ ΙΝΓΚΡΑΟ

Η κρίση και ο τρίτος δρόμος

ΛΟΥΓΙ' ΑΛΤΟΥΣΕΡ

Στοιχεία αυτοκριτικής

ΡΑΛΦ ΜΙΛΛΙΜΠΑΝΤ

Το Κράτος στην καπιταλιστική
κοινωνία.

Ανάλυση του δυτικού συστήματος
εξουσίας

ΤΣ. ΛΟΥΠΟΡΙΝΙ - Ε. ΜΠΑΛΙΜΠΑΡ -
Α. ΤΟΖΕΛ

Η κριτικής της πολιτικής του Μαρξ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

Φύλλα - φτερά

ΜΑΡΙΑ ΤΟΥΝΤΑ

Η δίκη του Φλωμπέρ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ

Μεροληπτική κατάθεση

ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ

Η εργασία στην ποίηση

ΑΝΟΥΣΩ ΚΟΥΣΑΘΑΝΑ - ΡΟΕ

Η Άλλη μου πατρίδα

ΓΙΩΡΓΟΣ Σ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ

Απολογισμός και απολογία «από του
φοβερού βήματος»

ΛΕΥΚΩΜΑΤΑ

ΚΑΤΙ ΤΟ «ΩΡΑΙΟΝ»

Μια περιήγηση στην νεοελληνική
κακογουστιά

ΑΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

Τα παλιά αθηναϊκά σπίτια

ΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

Ο Τρίτος Δρόμος

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΑΪΤΖΗΣ

Τσιγγάνικη ορχήστρα

ΜΙΛΤΟΣ ΣΚΟΥΡΑΣ

Ιστορία μιας γραμμής

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΕΤΡΟΥΛΑΚΗΣ

Το ημερολόγιο του Ανδρέα

ΔΟΚΙΜΙΑ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ

Η Αδιαχώρητη Κοινωνία

ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΗΜ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ

Πολιτικό σύστημα και πολιτική

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

Θεσμοί, Ιδεολογία και Πολιτική στον
Μεσοπόλεμο

ΠΕΤΡΟΣ ΠΙΖΑΝΙΑΣ

Ο μαρξισμός της Ιστορικής
Σοσιαλδημοκρατίας

ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ

Δημοκρατική διοίκηση επιχειρήσεων

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΑΙΝ ΜΑΡΤΕΝ

Λαμπράκηδες. Ιστορία μιας γενιάς

ΠΛΟΥΤΗΣ ΣΕΡΒΑΣ

Το κυπριακό. «Στρατηγική» και
στρατηγική

ΕΛΛΗ ΣΚΟΠΕΤΕΑ

Το «Πρότυπο Βασίλειο» και η Μεγάλη
Ιδέα

ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

Μια συνάντηση: Σεφέρης -
Μακρυγιάννης

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΛΙΑΠΗΣ

Ο χορός στους Κουντουριώτες

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ

Συνηγορία της παραλογοτεχνίας

ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ

Ο κόσμος του ελληνικού χορού

ΑΝΤΩΝΗΣ ΖΩΗΣ

Η αρχαιολογία στην Ελλάδα

ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ο Βασιλιάς που πέθανε

ΥΓΕΙΑ • ΚΟΙΝΩΝΙΑ • ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Μελέτες για το Σύστημα Υγείας

Βιβλία που καλύπτουν
τα ενδιαφέροντα
και τους προβληματισμούς
του σύγχρονου πολίτη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

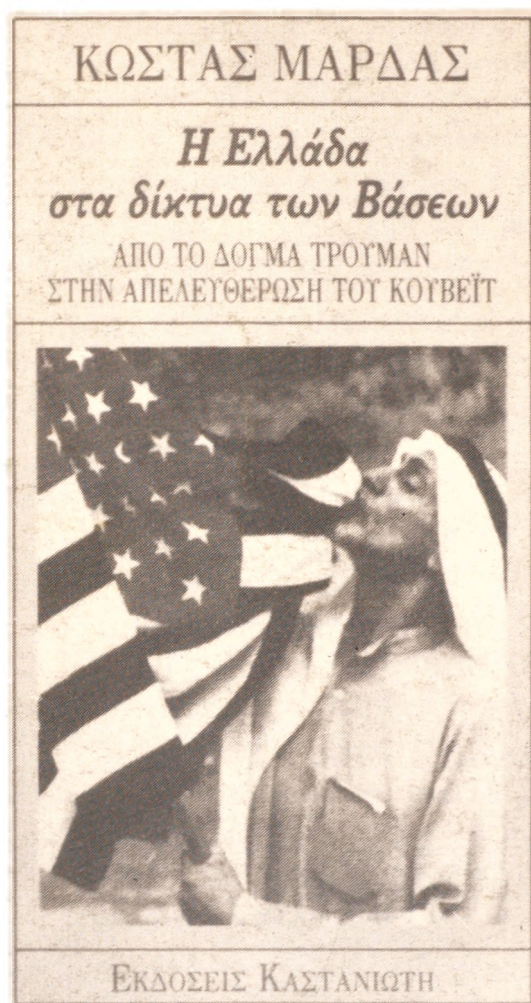
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ • ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΕΠΕ
ΖΑΛΟΓΓΟΥ 6 • 106 78 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ: 3645133 FAX: 3607878

ΚΩΣΤΑΣ ΜΑΡΔΑΣ Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΑ ΔΙΚΤΥΑ ΤΩΝ ΒΑΣΕΩΝ

ΑΠΟ ΤΟ ΔΟΓΜΑ ΤΡΟΥΜΑΝ
ΣΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΟΥΒΕΪΤ

4η ΕΚΔΟΣΗ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΕΝΗ

Ο «αντιαμερικανισμός» του Α. Παπανδρέου και ο αμερικανισμός του Κ. Μητσοτάκη. Τι κέρδισε η Ελλάδα στον Πόλεμο του Κόλπου και τι η Τουρκία. Γιατί το 7:10 είναι απάτη. Η Νέα Αταξία Πραγμάτων του κ. Μπους. Βάσεις και 17N. Ο πυρηνικός κίνδυνος από τον Τρούμαν στον Γκορμπατσόφ.

*Ένα εικονοκλαστικό βιβλίο, σε στυλ πολιτικού θρίλερ,
«που αποκαλύπτει τη σχιζοφρένεια της εξωτερικής
μας πολιτικής»*

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Η σύγχρονη εκδοτική παρουσία στα ελληνικά γράμματα